

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

İSTANBUL'DAKİ ERMENİ LİSELERİ (1950-1980)

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Dilek BAŞARGAN**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serkan TUNA

İstanbul 2013

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

İSTANBUL'DAKİ ERMENİ LİSELERİ (1950-1980)

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Dilek BAŞARGAN
2901890111**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serkan TUNA

İstanbul 2013

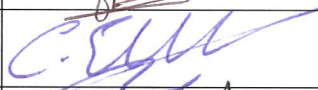

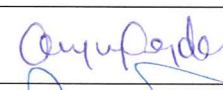

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ Bilim Dalında 2901890111 numaralı öğrenci Dilek BAŞARGAN'ın hazırladığı " İstanbul'daki Ermeni Liseleri (1950-1980)" konulu **YÜKSEK LİSANS TEZİ** ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, İ.Ü. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 10./28. Maddesi uyarınca 15Temmuz 2013 ...günü, saat ..11.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin kabulüne **OYBİRLİĞİ** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Serkan TUNA (Danışman)	Kabul	
Prof. Dr. Cezmi ERASLAN	Kabul	
Doç. Dr. Işıl ÇAKAN HACİBRAHİMOĞLU	Kabul	
Doç. Dr. Aynur SOYDAN ERDEMİR	Kabul	
Doç. Dr. Recep KARACAKAYA	Kabul	

İSTANBUL'DAKİ ERMENİ LİSELERİ (1950-1980)

ÖZET

Azınlık okulları Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilanından sonra Osmanlı Devleti tebaası olan Rum, Ermeni ve Yahudilerin açmış oldukları eğitim kurumlarıdır. Lozan Antlaşması'na kadar çeşitli yasal düzenlemeler kapsamında faaliyet gösteren bu kurumlar, Lozan Antlaşması'nın kabulü ve Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir statüye kavuşmuşlardır. Bu çalışmada, Lozan Antlaşması ve sonrasında yapılan yasal düzenlemeler ile Milli Eğitim çatısı altında eskisinden farklı bir sisteme oturtulmuş azınlık okullarının durumu, 1950-1980 arasındaki kesitte incelenmiştir. Çalışmanın ana eksenini oluşturan İstanbul'daki beş Ermeni Lisesi çerçevesinde azınlık okullarını ilgilendiren yasal düzenlemeler Lozan Antlaşması'ndan başlayarak incelenmiş, bu okullardaki eğitim ve öğretim faaliyetleri ile mali yapılar hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında, ülkedeki siyasi gelişmelerin azınlık okulları üzerindeki etkisine ilişkin de değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

ARMENIAN HIGHSCHOOLS IN ISTANBUL (1950-1980)

ABSTRACT

Minority schools are educational institutions established, by Greek, Armenian and Jewish people who were the subjects of the Ottoman Empire, after the declaration of the Gülhane Imperial Edict and Reform Edict. These institutions that operated within various legal regulations until the Lausanne Treaty, gained a new status after the enactment of Lausanne and the proclamation of the republic. In this study, the current state of minority schools, that are fitted to a more different system than before under the roof of National Education, has been analyzed in the period of 1950-1980. Within the frame of five Armenian High schools in Istanbul, which form the base of this study, legal regulations related to minority schools, starting from the Lausanne Treaty, have been examined and some information is given about the training and education activities as well as financial structures of these schools. Besides that, assessments have been tried to be done on the effects of political developments in the country on minority schools.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

LOZAN ANTLAŞMASI'NDAN 1950 YILINA KADAR AZINLIK OKULLARINA YÖNELİK YASAL ALTYAPI

1. LOZAN ANTLAŞMASI'NDA AZINLIKLAR.....	7
2. ATATÜRK DÖNEMİNDEKİ YASAL DÜZENLEMELER VE DEĞİŞİKLİKLER.....	9
2.1. Azınlık Okulları İle İlgili Kanunlar.....	10
2.2. Azınlık Okulları İle İlgili Hazırlanan Yönetmelikler.....	12
2.2.1. 1937 İstanbul Ermeni Okulları Yönetmeliği.....	12
2.3. Azınlık Okulları İle İlgili Genelgeler.....	15
2.3.1. 1920'lerde İdari Konular ve Öğretmen Atamalarına Yönelik Yayınlanan Genelgeler.....	15
2.3.2. 1930'larda İdari Konular ve Ders Kitaplarının İncelenmesine Yönelik Yayınlanan Genelgeler.....	19
2.4. Ermeni İlkokulları İle Ortaokulları Ve Liselerinin Müfredat Programları.....	20

3. 1939-1950 DÖNEMİNDEKİ YASAL DÜZENLEMELER VE DEĞİŞİKLİKLER	22
3.1. Azınlık Okulları İle İlgili Yönetmelikler.....	22
3.1.1. Özel Okullar Yönetmeliği.....	22
3.1.2. Azınlık Ve Yabancı Okulları Türkçe Ve Türkçe Kültür Dersleri Öğretim Yönetmeliği	25
3.2. Azınlık Okulları İle İlgili Genelgeler	29
3.2.1. İdari Konularla İlgili Genelgeler	29
3.2.2. Eğitimin Düzenlenmesi İle İlgili 31 Mayıs 1940 Tarihli Genelge	33
3.2.3. Öğretmen Atamaları İle İlgili Genelgeler	33
3.2.4. Türkçe Ve Kültür Derslerinin İşleniş Şekli İle İlgili 20 Mayıs 1940 Tarihli Genelge	35
3.2.5. Öğrenci İşleri İle İlgili Genelgeler.....	36
3.2.6. Mali İşler İle İlgili 8 Haziran 1939 Tarihli Genelge.....	40

II. BÖLÜM

1950-1980 DÖNEMİNDEKİ YASAL DÜZENLEMELER VE DEĞİŞİKLİKLER

1. 1950-1980 ARASINDA EĞİTİM ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER	42
2. AZINLIK OKULLARINI KAPSAYAN KANUNLAR	48
2.1. Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanunun	48
2.2. 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu.....	49
3. ERMENİ OKULLARI İLE İLGİLİ YÖNETMELİKLER	53
4. DERS DAĞILIMI, SINAVLAR VE ÖĞRENCİ KAYITLARI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	54
5. TÜRK MÜDÜR YARDIMCILIĞI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	60
6. TÜRKÇE VE TÜRKÇE KÜLTÜR DERSLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	61
7. TÜRKİYE ERMENİ AZINLIK OKULLARI ÖĞRETMENLERİ YARDIMLAŞMA VAKFI	73

III. BÖLÜM

1950-1980 ARASINDAKİ DÖNEMDE ERMENİ LİSELERİNDE İDARİ DURUM VE EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ

1. ERMENİ LİSELERİNİN TARİHÇELERİ VE İDARİ DURUMLARI.....	75
1.1. Pangaltı Ermeni Lisesi (1811).....	76
1.1.1. Genel Yapı Ve İdari Durum	78
1.2. Getronagan Ermeni Erkek Okulu (1884)	82
1.2.1. Genel Yapı Ve İdari Durum	84
1.3. Esayan Ermeni Kız Okulu (1895).....	85
1.3.1. Genel Yapı Ve İdari Durum	87
1.4. Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu (1953).....	92
1.4.1. Genel Yapı Ve İdari Durum	93
1.5. SahakyanNunyan Ermeni Lisesi (1966).....	97
1.5.1. Genel Yapı Ve İdari Durum	99
2. ERMENİ LİSELERİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİ	101
2.1. Müdür ve Öğretmen Atamaları	101
2.2. Ermeni Dili Eğitimi Ve Öğretmenliği	103
2.3. Ders İşleyişi ve Okul Başarıları.....	105
2.4. Azınlık Okullarının Teftişi	107
2.5. Disiplin Kurulları.....	109
2.6. Tatil Günleri	110
2.7. Ders Dışı Faaliyetler-Törenler.....	111
2.8. Azınlık Okullarındaki Öğrenci Mevcutları	117
2.9. Okul Bütçeleri	123
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA	137
EKLER.....	143

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunu, 1950-1980 yıllarını kapsayan dönemde İstanbul'da eğitim veren Ermeni liselerinin yasal konumları ile bu okullardaki eğitim ve öğretim faaliyetleri oluşturmaktadır. Türkiye, 1950 sonrasında çok partili hayata geçişle birlikte ekonomiden siyasete her alanda bir değişim sürecine girmiştir. Bu çalışmada, Türk siyasi tarihinde önemli kırılma noktaları olarak kabul edilen 1950 ve 1980 tarihleri arasındaki dönemde ülkedeki değişimin azınlık okullarına nasıl yansıdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda okulların eğitim ve öğretim yapıları incelenmiş ve bu faaliyetlerin değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde, Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren azınlık okullarını ilgilendiren yasal düzenlemeler ve eğitim-öğretim faaliyetleri ele alınmıştır.

Birinci ve ikinci bölümün konusunu, Ermeni liselerinin de aralarında yer aldığı azınlık okullarına yönelik yasal düzenlemeler teşkil etmektedir. İncelenen döneme ait yasal uygulamaların temeli Lozan Antlaşması'na ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına dayanmaktadır. Bu dönemde yapılan düzenlemelerin önemli bir kısmı 1950-1980 arasında da geçerliliğini korumuş ve yapılan her yeni düzenlemenin esasını teşkil etmiştir. Bu nedenle birinci bölüm; Lozan Antlaşması ile başlatılmıştır. Antlaşmadaki ilgili hükümlerin ardından 1980'e kadar uzanan süreçte, çıkarılan tüm yasal düzenlemeler ve değişiklikler incelenerek bunlarla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Üçüncü bölümde; İstanbul'da bulunan ve bugün de eğitim faaliyetlerine devam eden Ermeni liselerinin genel ve idari durumları ile okullardaki eğitim ve öğretim faaliyetleri, ders programları, idareci ve öğretmen kadroları, okutulan kitaplar, öğrenci sayıları ve okul bütçeleri analiz edilmiştir. İncelenen okullardan dördü Osmanlı Devleti döneminde kurulduğu için özellikle bu okulların tarihçeleri verilerek, gelinen nokta ile bir bütünlük oluşturması hedeflenmiştir. Öğrenci sayıları onar yıllık periyotlarla tablo haline getirilmiş, böylece hem okullar arası hem de dönemsel karşılaştırmalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Sadece Ermeni okullarında uygulanan yönetmeliklere ve iki okulun bütçe örneklerine, bütünlüğü bozmaması için EK'de yer verilmiştir.

Bu çerçevede çalışma içerisinde birinci el kaynaklara ağırlık verilmiştir. Tezin konusunu teşkil eden beş Ermeni lisesinin arşivleri çalışma içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. İncelenen döneme ait okullardaki tüm arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında yer alan liselerden Getronagan Ermeni Lisesi arşivinde düzenli kayıtlar bulunmadığından buradaki belgelerden sınırlı bir şekilde faydalanılmıştır. 2006 yılında azınlık okulları ve yabancı okullar genelinde yapılan teftiş sırasında zaman aşımına uğradığı gerekçesi ile Sahakyan Nunyan Ermeni

Lisesi'ndeki belgelerin arşivlerden çıkarılması nedeniyle de, buradaki az sayıda belge incelenebilmiştir. Bunların dışında, 1950-1980 arasındaki TBMM Zabıt Cerideleri taranmış, Tebliğler Dergileri incelenmiş ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde konumuzla ilişkili belgelerden yararlanılmıştır. Dönemin önemli gazetelerinden Akşam, Cumhuriyet, Hürriyet, Marmara ve Milliyet gazeteleri taranarak ilgili bilgiler çalışma içerisinde kullanılmıştır. Türkçe eserlerde şimdiye kadar yer almamış, Türkiye Ermenileri Patrikhanesi Kütüphanesi'nde, incelenen okullar ve eğitim ile ilgili Ermenice gazete, dergi, yıllık ve belgelerin Türkçe tercümeleri yaptırılmıştır.

Sonsuz bir güvenle arşivlerini açmakla kalmayıp, iyi bir çalışma ortamı da hazırlayan, bilgi ve tecrübelerini paylaşan Özel Pangaltı Lisesi müdiresi Eva Orakyan ve müdür yardımcısı Haçik Çopur'a; Özel Esayan Ermeni müdiresi Satenik Nişan'a; Özel Tıbrebank Ermeni Lisesi müdürü Hayk Nişan'a teşekkürü bir borç bilirim. Özel Getronagan Ermeni Lisesi müdiresi Silva Kuyumcuyan'a değerli bilgi paylaşımları ve okulla ilgili araştırmalarımındaki yardımları için teşekkür ederim. Türkiye Ermenileri Patrikhanesi Kütüphanesi'ndeki belgelere ulaşmamı sağlayan sevgili Helda Aynayüz Çatak'a; anlayış ve sabırla yanımda olan Dimitri Zotos'a ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme teşekkür ederim. Tez konumu kabul ederek çalışmamın her anında bana yardımcı olan ve rehberlik eden, tezin tamamlanmasında emeği bulunan Sayın Doç. Dr. Serkan Tuna'ya teşekkürlerimi sunarım.

TABLÖLAR

TABLO NO	TABLO ADI	SAYFA NO
1.1.	ERMENİ LİSELERİNDE DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ	21
1.2.	NOT DEĞERLERİ	27
1.3.	TÜRKÇE KÜLTÜR DERSLERİ İÇİN DERS SAATLERİ	27
1.4.	AZINLIK OKULLARINA ÖZGÜ DİPLOMA ÖRNEĞİ	30
1.5.	AZINLIK OKULLARINDA ÖĞRENCİLERDEN ALINAN ÜCRET CETVELİ ÖRNEĞİ	41
2.1.	1950-1960 DÖNEMİNDE GÖREV YAPMIŞ MİLLİ EĞİTİM BAKANLARI	43
2.2.	1960-1980 YILLARI ARASINDA GÖREV YAPMIŞ MİLLİ EĞİTİM BAKANLARI	47
2.3.	LİSELERDE HAFTALIK DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ	56
2.4.	ERMENİ LİSELERİ DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ	58
2.5.	AZINLIK VE YABANCI OKULLARI TÜRKÇE VE TÜRKÇE KÜLTÜR DERSLERİ ÖĞRETMENİ OLMAK İSTEYENLERİ TANIMA FİŞİ	64
3.1.	OKULLARIN ÜNİVERSİTE SINAVI SONUCUNDA ALDIKLARI PUANLARA GÖRE SIRALANMASI	107
3.2.	İSTANBUL'DAKİ ERMENİ LİSELERİ 1950-1960 DÖNEMİ ÖĞRENCİ MEVCUTLARI	120
3.3.	İSTANBUL'DAKİ ERMENİ LİSELERİ 1960-1970 DÖNEMİ ÖĞRENCİ MEVCUTLARI	121
3.4.	İSTANBUL'DAKİ ERMENİ LİSELERİ 1970-1980 DÖNEMİ ÖĞRENCİ MEVCUTLARI	122

GİRİŞ

Azınlık (Cemaat) Okulları, Osmanlı toplumundaki gayrimüslimlerin kendi toplumlarının eğitim ihtiyacını karşılamak, din adamı ve öğretmen yetiştirmek üzere açtıkları kurumlardır.¹ Ermeni, Rum ve Yahudi okulları, Osmanlı toplumunu siyasi ve sosyo-kültürel açıdan önemli ölçüde etkilemişlerdir. Osmanlı devletinin azınlıklara bir ayrıcalık olarak tanıdığı dil ve din özgürlüğü, kendi kültürlerinde eğitim, cemaat halinde yaşama hakkı, devletin zayıflamasına paralel olarak Batılı devletlerin teşvik ve destekleri ile imparatorluğun siyasi birliği ve varlığına karşı kullanılan bir silah haline gelmiş ve bu hak Batılı devletlerin destekleriyle gelişmiştir. Ayrıca Batılı devletler kapitülasyonlar sayesinde açtıkları yabancı okullarını, hem azınlıkların kültürel kimliklerinin gelişmesi ve siyasi bağımsızlıklarını kazanmaları, hem de Osmanlı Devleti üzerinde siyasi ve ekonomik emellerinin gelişmesi için bir araç olarak kullanmışlardır.²

Tanzimat'a gelinceye kadar Rum, Ermeni, Yahudiler kendi kültürlerini, dil ve dinlerini öğreten okullar açmışlarsa da bu okullarda nasıl bir eğitim öğretim programı uygulandığına ilişkin sağlıklı veriler bulunmamaktadır. Okullar genellikle bağlı buldukları cemaatin ruhani lideri ya da kendilerini destekleyen ülkelerin yönetim ve denetimlerine bağlıydılar.³ Tanzimat'a kadar olan dönemle ilgili Ermeni okullarına ait bulunabilen tek kaynak, fikir adamı ve yazar Azadyan'ın verdiği bilgilerdir.⁴ Basit ve temel eğitimin verildiği Ermeni cemaatine ait okullar, siyasi ve ekonomik destek sayesinde gelişmiş ve etkin kurumlar haline gelmişlerdir. Bu gelişmedeki en önemli faktörlerden biri de özellikle Amerikan misyonerlerin bilinçli, planlı ve programlı çalışmalarıydı. Ermenileri Protestan mezhebine kazandırma

¹ Filiz Topçu, "Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi ile Yabancı Okullarının Bu Sistem Üzerindeki Etkileri", Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.108.

² Ersoy Taşdemirci, "Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları Ve Yabancı Okullar", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:10, 2001, s. 25.

³ Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, **Azınlık ve Yabancı Okullarının Genel Denetimlerinde Göz Önünde Bulundurulacak Esaslar**, Yayın no: 33, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1994, s. 5.

⁴ Osman Nuri Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, Cilt. I-II, İstanbul, y.y., 1977, s. 749.

çabalarının bir sonucu olarak eğitim ve öğretim kurumlarının açılmasına daha da önem verildi. 19. yüzyıl sonlarında Protestan, Gregoryen ve Katolik olmak üzere üçe bölünen cemaatte misyonerler, önceleri yalnız din eğitimi üzerinde durmuşken, sonraki yıllarda daha fazla öğrenci çekebilmek amacıyla laik eğitime ağırlık vermeye başlamışlardır. Sadece Amerikalılar değil Fransızlar da Ermeni okullarının açılmasında etkili olmuşlardır.⁵

Ermeni kilisesinin yaptırdığı bir istatistiğe göre, 1834'te Anadolu'da 120'ye yakın Ermeni okulu bulunmaktadır. Ayrıca İstanbul'un farklı semtlerindeki okulların bütçesine yardım sağlamak üzere her semtte "Mekteplere Yardım Cemiyetleri" kurulmuştur. Bu cemiyetler okullara maddi yardım sağlamanın yanı sıra kütüphaneler açmış, kitaplar çıkarmış ve konferanslar düzenlemişlerdir.⁶ Bu dönemde başta Fransa olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde yüksek eğitim gören Ermeni gençliği, sadece edebiyat ve basın alanında değil eğitimde de büyük bir gelişmenin yaşanmasını sağlamışlardır. Bu süreçte modern Ermenice, edebiyat ve eğitim dili olarak gelişirken, çağdaş ders kitapları yazılmış, ardından İstanbul ve Anadolu'da modern okullar açılmıştır.⁷

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'nde eğitim alanındaki ilk düzenleme 1846'da Meclis-i Maarif-i Umumiye'nin kurulmasıdır. Bununla medreseler dışındaki tüm eğitim ve öğretim kurumlarının sınıflandırılması yapılmıştır. 1857'de kurulan Maarif-i Umumiye Nezareti ile de özel okulların yeri belirlenmeye başlanmıştır.⁸ İlk kez özel okulların resmi belgelerde yer almaya başlaması 1856 Islahat Fermanı'na dayanmaktadır. Bu ferman ile tebaanın yasalar karşısında eşitliği anlayışı doğrultusunda, gerekli nitelikleri taşıyan gayrimüslimler askeri okullar dâhil olmak üzere, tıbbiye ile teknik ve mesleki okullara da gitmeye başlamışlardır. 1858'de Patrikhanece hükümete yazılan yazıda, tıbbiyeye her yıl 40 Ermeni öğrencinin kabulüne izin verilmesinden dolayı teşekkür edilmesi dikkate değerdir.⁹ Öte yandan bu fermanla her cemaatin kendi kültür ve diline uygun meslek ticaret ve diğer okullar

⁵ İlknur Polat Haydaroglu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, s. 181-182.

⁶ N. Ergin, **a.g.e.**, s.753.

⁷ G. Göksu Özdoğan, Füsun Üstel, Karın Karakaşlı, Ferhat Kentel, **Türkiye'de Ermeniler "Cemaat-Birey-Yurttaş"**, İstanbul, Bilgi Üni. Yay., 2009, s. 188.

⁸ Haydaroglu, **a.g.e.**, s. 19.

⁹ Süleyman Büyükkarcı, **Türkiye'de Rum Okulları**, Konya, Yelken Yay., 2003, s. 25; Yüksel Çelik, "Özel Okulların Türk Eğitim Sistemine Ekonomik Katkılarının Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 9-10.

açabileceği ama tüm okulların ders programları ile öğretmenlerinin Bakanlık denetimine tabi tutulacağı belirtilmiştir. Osmanlı yönetimince, Islahat Fermanı yayınlanıncaya kadar bu okulların denetimi ile ilgili olarak yasal bir düzenlemeye gerek görülmediği bilinmektedir. Islahat Fermanı'yla okulların öğretim usulleri tespit ediliyor ve öğretim elemanları tayin ediliyordu.¹⁰ Herhangi bir zorunluluk olmamasına rağmen Ermenicenin yanı sıra Türkçenin de öğretilmesi ve aritmetik derslerinin Türkçe yapılması, Ermeni okullarını diğer azınlık okullarından ayıran önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹

1863'te hükümet tarafından onaylanarak yayımlanan "Ermeni Milleti Nizamnamesi" ile Ermeni eğitim kurumlarının dinden bağımsızlaşma süreci hız kazanmıştır. Nizamname uyarınca, İstanbul ve eyaletlerden seçilen üyelerin oluşturduğu 140 kişilik genel mecliste din ile dünya işleri birbirinden ayrılmış, eğitim işlerinin sorumluluğu Maarif Komisyonuna verilmiştir. Bu komisyonun amacı Ermeni eğitim öğretim faaliyetlerine yardımcı olmaktı. Böylece Ermeni cemaatinin eğitim sistemi de merkezi bir denetim altına girerek gelişmesini sürdürmüştür. Maarif komisyonunun çalışmalarıyla, nizamnamenin yayımlanmasından sadece birkaç ay sonra okul sayısında hızlı bir artış görülmüştür. 1863 tarihinden itibaren Maarif Komisyonu'nun kontrolü altında bulunan İstanbul ve Anadolu'daki tüm Ermeni okulları aynı programı uygulamışlardır. Bu durum cumhuriyetin ilanına kadar devam etmiştir.¹² Ayrıca açılan küçüklü büyüklü okulları desteklemek ve okulu olmayan yerlerde okul açmak amacıyla çalışmalar yapılmıştır.¹³

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde, değişen koşullara ve ülkenin ihtiyaçlarına cevap verecek yeni eğitim ve öğretim kurumlarının açılmasına karar verilmesinin ardından, okulların işleyiş ve denetimlerine dair 1869'da "Maarif Nizamnamesi" hazırlanmıştır. Nizamname ile azınlık ve yabancı okullarla ilgili boşluklar hukukî bir zemine oturtulmak istenmiş, özel okullar eğitim sistemi içerisindeki yerini almıştır.¹⁴ Böylece Tanzimat Fermanı ile başlayan ve Islahat Fermanı ile gelişen haklar sonucu yaygınlaşan okullar kontrol altına alınmaya

¹⁰ Remzi Kılıç, "Osmanlı Türkiyesi'nde Azınlık Okulları (XIX. Yüzyıl)", **Türk Kültürü Dergisi**, Yıl XXXVII, Sayı: 431, Ankara, Mart 1999, s. 151-159.

¹¹ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yay., 2003, s. 88.

¹² Haydaroğlu, **a.g.e.**, s. 18; G. Göksu v.d., **a.g.e.**, s. 187-188; N. Ergin, **a.g.e.**, s. 757-758.

¹³ Pınar Erkan, **"Tanzimat'tan Günümüze Galata-Şişli Güzergâhında Azınlık Okulları"**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 36-37.

¹⁴ Haydaroğlu, **a.g.e.**, s. 18; Çelik, **a.g.e.**, s. 9-10.

başlanmıştır. Bu nizamname sadece yabancı ve azınlık okullarını denetim altına almamış, devletin açtığı okulları da yasal bir düzene sokmuştur. Eğitim teşkilatının iç işleyişi kesin kurallara bağlanmış, her düzeydeki okulun uygulayacağı öğretim programları belirlenmiştir. Eğitim sistemi Batıdaki gibi ilk, orta ve yüksek eğitim olarak üçe ayrılmıştır.¹⁵

Nizamname bazı değişikliklere uğrayarak II. Meşrutiyete kadar yürürlükte kalmıştır. Bu nizamname ile okullar “Mekatib-i Umumiye” ve “Mekatib-İ Hususiye” olarak iki gruba ayrılmış ve azınlık okulları ile yabancı okullar ikinci grupta yer almıştır. Nizamnameye göre gayrimüslim çocuklar ilköğretimlerini kendilerine ait okullarda ya da kendileri için açılacak rüştiye okullarında yapabileceklerdi. Buradaki dersler Bakanlıkça denetlenecek, din dersleri ruhanilerce verilecekti. Her beş yüz haneli kasabada Müslim ve gayrimüslimler için ayrı birer rüştiye mektebi açılacaktı. Bunları bitiren Müslim ve gayrimüslimler bin haneden fazla nüfuslu kazalarda açılacak idadilerde birlikte okuyacaklardı. Her vilayet merkezinde açılacak Sultaniye Mektepleri’ne de Müslim ve gayrimüslim çocuklar birlikte gideceklerdi. Böylece cemaatler hem kendi okullarından, hem yabancı okullardan hem de resmi okullardan faydalanabileceklerdi. Bundan başka, görev yapacak öğretmenlerin diplomalı olması, ders kitaplarının Bakanlık tarafından onaylanması ve okullara ruhsat alınması zorunlu tutulmuştur. Okullarda genel ahlaka ve devlet politikasına aykırı derslerin okutulmaması gereği ayrıca vurgulanmıştır. Nizamnamenin yayınlanmasından sonra doğrudan Patrikhaneye bağlı olmayan, kişi ya da dernekler tarafından yönetilen okul sayısında önemli bir artış olduğu görülmektedir.¹⁶

1876 yılında Kanuni Esasi’nin yürürlüğe girmesiyle bütün okulların devletin denetim ve gözetimi altında tutulacağı şartı altında, uyruk olmak koşuluyla her Osmanlının okul açabileceği esası getirilmiştir. Kanun-i Esasi’nin 15. maddesi, her çeşit okulun devlet denetiminde olduğu, 16. maddesi de din dersleri dışındaki eğitimin ortak programlarla yapılmasını ön görerek devlete sadık insanlar yetiştirmeyi amaçlamıştır.¹⁷ İlerleyen dönemde, yabancı ve azınlık okullarını denetim altına almak amacıyla 1886’da Maarif Nezareti bünyesinde “Mekatib-i Ecnebiye ve

¹⁵ Süleyman Büyükkarcı, **İstanbul Ermeni Okulları**, Konya, Yelken Yayınları, 2003, s. 2; Haydaroğlu, **a.g.e.**, s. 26; Sezen Kılıç, “Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. XXI, Sayı: 61, Mart 2005, s. 32.

¹⁶ Büyükkarcı, **a.g.e.**, s. 27-28; G. Göksu v.d., **a.g.e.**, s. 190; Nevzad Ayas, **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler**, Ankara, y.y., 1948, s. 687-688; Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, **a.g.e.**, s. 6.

¹⁷ Çelik, **a.g.e.**, s. 11; Büyükkarcı, **a.g.e.**, s. 28.

Gayri Müslime Müfettişliği” kurulmuştur. 1886’da çıkartılan “İrade-i Seniyye” ile de yabancı ve azınlık okulların açılması tamamen padişah iznine bağlanmıştır.¹⁸

II. Meşrutiyetten sonra eğitim çalışmalarını düzen altına alınması çabası içerisine gidilmiş, 1915 yılında yayınlanan “Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi” ile özel okulların açılış ve işleyişlerine ait yöntemler ve temel noktalar belirlenmiştir. Bu talimatname, 1914’te kapitülasyonların kaldırılması kararının oluşturduğu fırsattan da yararlanılarak, yabancı okulları tam bir disiplin altına alabilme amacı ile düzenlenmiştir. 22 Eylül 1915’te çıkartılan ve 45 maddeden oluşan Maarif Nizamnamesi, cumhuriyet döneminde de azınlık okullarının denetim ve düzenlenmesinde kullanılacak kadar kapsamlıdır. Azınlık okullarını doğrudan ilgilendiren yönetmeliğin 6. maddesi ile “Cemaatlerin ancak kendi mahalle ya da köylerinde okul açabilecekleri; Türkçenin, Türkiye tarihinin ve coğrafyasının Türkçe olarak ve Türk öğretmenler tarafından okutulması mecburiyeti” getirilmiştir.¹⁹ Bu dönemde azınlık okulları Rum, Ermeni ve Yahudi okulları olmak üzere üçe ayrılmaktadır.²⁰ Cumhuriyet döneminde de uzun süre yürürlükte kalan bu talimatname ile yabancı ve azınlık okulları tamamen bir disiplin altına alınmaya çalışılmış ve yabancıların yeniden okul açmaları bazı esaslara bağlanmıştır. Günümüzdeki özel öğretim kurumlarının kuruluş ve işleyişiyle ilgili mevzuatın temelini bu talimatname teşkil etmektedir.²¹

Ermeni okullarında okuyan öğrenci ve eğitim veren öğretmen sayısında savaşların getirdiği göçlere bağlı olarak azalma veya artış görülmektedir.²² Döneme ait istatistikî bilgilere yer verecek olursak; 1859’da Patrikhane’nin hazırlattığı bir istatistiğe göre; İstanbul’da 42 Ermeni okulu ve bunların da 5531 öğrencisi bulunmaktaydı. 1871’deki bir başka istatistiğe göre de İstanbul’da 18’i erkek, 13’ü kız ve 17’si de karma olmak üzere 48 Ermeni okulu ve bunların 5822 öğrencisi vardı.²³ 1900 yıllarında ise İstanbul’da 40, Anadolu’da 813 Ermeni okulu bulunmaktaydı. 1901-1902 ders yılı içerisinde Ermeni öğrenci sayısı 100 bini geçmektedir.²⁴ 11 Mayıs 1910 tarihinde cemaat okullarının dereceleri belirlenmiş, bu

¹⁸ Kılıç, **a.g.e.**, s. 151-159.

¹⁹ Büyükkaracı, **a.g.e.**, s. 28; Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, **a.g.e.**, s. 7.

²⁰ Hasan Ali Koçer, **Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, MEB Basımevi, 1992, s. 211.

²¹ Ayten Sezer, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, y.y., 1999, s. 11.

²² Erkan, **a.g.e.**, s. 36-37.

²³ N. Ergin, **a.g.e.**, s. 757-758.

²⁴ N. Ergin, **a.y.**; Haydaroğlu, **a.g.e.**, s. 184.

tasnif sonucunda 44 okuldan 19'u ilk ve orta, 25'i lise bölümlerini kapsayan okullar sınıfına ayrılmıştır. Öğrenci sayısı 6516 olup, 153'ü kadın 166'sı erkek olmak üzere 319 öğretmen görev yapıyordu.²⁵ 1913-1914'te yapılan bir sayıma göre de İstanbul'da 64, devletin genelinde 1932 öğretim kurumu bulunmaktadır. Patrikhane ve vilayetlerdeki piskoposluklar tarafından finanse edilen bu okulların dışında, Protestan Ermeniler tarafından yönetilen 452, Katolik Ermeniler tarafından yönetilen ise yaklaşık 500 okul söz konusudur. Yalnız Anadolu'da elli yedi ayrı yönetim bölgesinde 813 Ermeni okulunda toplam 80 bin öğrencinin eğitim gördüğü yönünde görüşler vardır. Bu okullarda az sayıda da olsa Türk öğrenciler de bulunmaktadır.²⁶

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de Ermenilere ait sadece İstanbul'daki okullar kalmıştır. 1921'de İstanbul'da 12.359 Ermeni öğrenci bulunmaktadır. Cemaat okullarında ve yetimhanelerde 7031; Muhacirin Komisyonu kurumlarında 2234; özel okullarda 1594; devlet ve yabancı okullarda 1500 öğrenci bulunmaktadır.²⁷ Cumhuriyetin hemen öncesindeki dönemde ise azınlık okulu sayısı 667, öğrenci sayısı ise 74.000'dir.²⁸

Kurtuluş Savaşı sonrasında imzalanan Lozan Antlaşması ile azınlıklara ait eğitim kurumlarının faaliyetlerinin devam etmesi ve gelişmesi koruma altına alınmıştır. 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile de bu eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış oluyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında peş peşe gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, eğitim sisteminin laikleştirilmesini ve çağdaştırılmasını hedeflemiştir. Osmanlı döneminden farklı olarak azınlık ve yabancı okullar, çok sıkı denetime tabi tutulmuşlar ve kontrol altına alınmışlardır. Yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak da okul ve öğrenci sayılarında çok ciddi bir azalma yaşanmıştır.

Tezin ana konusunu teşkil eden 1950-1980 arasındaki dönemde yaşanan her gelişmenin dayanağı cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan düzenlemeler oluşturmaktadır. İstanbul'da bulunan Ermeni Liseleri'nin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin incelendiği bu araştırma ile uygulamaya dönük tüm gelişmelerin somut örnekleri verilmeye çalışılmıştır.

²⁵ Büyükkarcı, **a.g.e.**, s. 22.

²⁶ G. Göksu v.d., **a.g.e.**, s. 192.

²⁷ Büyükkarcı, **a.y.**

²⁸ Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, **a.g.e.**, s. 7.

I. BÖLÜM

LOZAN ANTLAŞMASI'NDAN 1950 YILINA KADAR AZINLIK OKULLARINA YÖNELİK YASAL ALTYAPI

1. LOZAN ANTLAŞMASI'NDA AZINLIKLAR

Lozan Barış Antlaşması devletin kuruluş antlaşması olmasının yanı sıra Türkiye’de azınlık kavramı, hakları ve yükümlülüklerinin ne olduğu gibi konularda başvurulacak temel metin olması açısından da önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti tarafından azınlık olarak tanınan nüfusun durumu, Lozan Antlaşması’nın Siyasal Hükümler bölümü içerisinde “Azınlıkların Korunması” başlığı ile 37-45. maddeler arasındaki dokuz maddede yer alan hükümlerle tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti’nde kullanılan “Gayrimüslim” kavramı yerine “Azınlık” kavramı kullanılmıştır. Antlaşmada “Azınlık” olarak kimlerin kastedildiği ile ilgili bir açıklama olmamasına karşın, azınlıklara getirilen haklardan Ermeni, Rum ve Yahudiler yararlanmışlardır. Müslüman olmamalarına rağmen Süryani, Keldani gibi unsurlar ise azınlık olarak değerlendirilmemiştir.¹

Osmanlı’dan miras kalan azınlıklara ait dini, kültürel, eğitim ve hayır amaçlı kurumların faaliyetlerine devam etmesi ve gelişmesi Lozan Antlaşması ile koruma altına alınmıştır. Antlaşmanın içerdiği azınlık hakları, eşit vatandaşlık haklarıyla birlikte dinsel, dilsel ve kültürel farklılığı gözeten özel hakları kapsamaktadır.

37. madde ile Türkiye, 38. maddeden 44. maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümleri temel yasalar olarak tanıdığını ve hiçbir kanun, yönetmelik ve resmi işlemin bu antlaşmayla tanınan haklarla çelişmeyeceğini kabul etmiştir. Bu

¹ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası 1919-1980*, C.I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 229-230; Hasan Tunç, *Uluslar Arası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye*; (Çevrimiçi) <http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/8-10.pdf>, 2.11.2011.

hükümle azınlıklara getirilmiş hakların Türk makamları tarafından hiçbir şekilde geri alınamayacağı karara bağlanmıştır. Böylece Türkiye, azınlıkların kendilerine özgü kimliklerini korumalarını sağlamayı ve uygun koşulları yaratmayı da kabul etmiş oluyordu.²

Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili olan 37 ile 45. maddeleri arasındaki bölümün 40 ve 41. maddelerinde okullarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Konumuzla doğrudan bağlantılı olan bu maddeler şu şekilde hükme bağlanmıştır;

“**Madde 40** — Müslüman olmayan azınlıklara ilintili olan Türk yurttaşları hukuk bakımından ve fiilen öteki Türk yurttaşlarına uygulanan işlemlerin ve sağlanan güvencelerin tıpkısından yararlanacaklar ve özellikle, harcamaları kendilerince yapılmak üzere, her türlü yardım, dinsel ya da sosyal kurumları, her türlü okul ve benzeri öğretim ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma bakımından eşit bir hakka sahip bulunacaklardır.

Madde 41 — Genel öğretim konusunda Türk Hükümeti, Müslüman olmayan yurttaşların önemli bir oranda yerleşmiş oldukları kentler ve kasabalarda, bu Türk yurttaşlarının çocuklarının ilk okullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlamak üzere, gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu hüküm Türk Hükümetinin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklara ilintili Türk yurttaşlarının önemli oranda buldukları kentlerde ya da kasabalarda, bu azınlıklar devlet bütçesi, belediye ya da benzeri bütçelerde eğitim, din, ya da yardım amacıyla genel gelirlerden verilecek paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır. Söz konusu paralar ilgili kurumların, yetkili temsilcilerine ödenecektir.”³

Böylece 40 ve 41. maddelerle azınlık okulları için yeni bir statü belirlenmiştir. Resmi okulların uyguladığı kanun ve yönetmeliklere bağlı olma şartıyla varlıklarını sürdürebilecekleri karara bağlanmıştır. Aynı maddede geçen “her türlü okul” ibaresi, ilkokuldan üniversiteye kadar her kademedeki okulu ifade

² Remzi Altunpolat, “**Uluslararası Hukuk Açısından Lozan Barış Antlaşması'nın Siyasal Hükümler Işığında Türkiye'de Azınlıklar Sorunu: Tarihten Güncelliğe**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Uluslararası Kamu Hukuku) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 78.

³ **Düstur**, Üçüncü Tertip, Cilt. V, İstanbul, Necmi İstikbal Matbaası, 1931, s. 36-42; İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, Cilt. I, Ankara, y.y., 1989, s. 96; Halil Şimşek, “**Lozan'ın Getirdiği Statü ve Türkiye'de Azınlıkların Durumu (1923–1974)**”, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006; (Çevrimiçi) <http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/Antlasmalar/lozan/lozan30-39.pdf>, 13.11.2011; s. 224-225.

etmekte; yine “eşit haklar” ibaresi de bu okulların kurulması, yönetimi ve denetlenmesinin ülkedeki tüm okullar için geçerli olan kurallar çerçevesinde gerçekleştirileceğini belirtmektedir. 41. maddede yer alan azınlık okullarının devlet bütçesinden pay alma hakkı açıkça ifade edilmiş olmasına rağmen, uygulamada bu gerçekleştirilmemiştir. Düzenli olmamakla birlikte devlet bütçesinden vilayet kanalıyla az da olsa okulların bağlı olduğu vakıflara 1980’li yıllara kadar yardım yapıldığı ve daha sonra bu uygulamadan vazgeçildiği tespit edilmiştir.⁴

Antlaşmanın 44. maddesi ile de azınlık hakları uluslararası garanti altına alınmış ve bu hükümlerin değiştirilmesinin ancak Milletler Cemiyeti’nin çoğunluk kararı ile mümkün olabileceği kabul edilmiştir.⁵

2. ATATÜRK DÖNEMİNDEKİ YASAL DÜZENLEMELER VE DEĞİŞİKLİLER

Lozan Antlaşması sonrasında, ard arda sıralanan devrimler ile toplumun milli, laik, çağdaş bir yapıya kavuşturulması hedeflenmişti. Devrimlerin temel amacı, toplumu çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak hatta bu seviyenin üzerine çıkarmaktı. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında bu hedefe ulaşabilmenin en önemli araçlarından biri olan eğitimle ilgili birçok düzenleme yapılmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun uygulanması, medreselerin kapatılması, yeni Türk harflerinin kabulü, Millet Mekteplerinin ve Halk Evlerinin açılması verilebilecek örnekler arasındadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin temel hedeflerinden biri de bir ulus-devlet yaratmaktır. Bu süreç içinde, ülkede yaşayan tüm etnik unsurlar “tek dil-tek ülkü-tek kültür” düşüncesi çerçevesinde ve Türklük bilinci içerisinde birleştirilmeye çalışılmıştır. Bu yöndeki çalışmalara azınlık okulları ile ilgili yayımlanan kanun, genelge ve yönetmeliklerin kapsamı içerisinde sıkça rastlanmaktadır. Bu bağlamda azınlık okullarının müfredatlarına Türkçe derslerinin ilave edilmesi önemli bir

⁴ Oran, **a.g.e.**, s. 227-228; Özlem Seven, “**Lozan’da Azınlık Kavramı Ve İki Dünya Savaşı Arası Dönemdeki Uygulamaları**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 120-121; G. Göksu Özdoğan, Füsun Üstel, Karin Karakaşlı, Ferhat Kentel, **Türkiye’de Ermeniler “Cemaat- Birey-Yurttaş”**, İstanbul, Bilgi Üni. Yay., 2009, s. 194; **Özel Esayan Ermeni Lisesi ve Özel Tıbrevank Ermeni Lisesi Arşivleri**, Okul Bütçeleri (1950-1980).

⁵ Baskın Oran, “Lozan’da Azınlıkların Korunması”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Tarih Vakfı Yayınları, No. 115, Temmuz 2003, s. 72-73.

göstergedir.⁶ 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nde kurulan azınlık ve yabancı okullarının statüsü ve elde ettikleri ayrıcalıklar, hazırlanan yeni kanun, yönetmelik ve genelgelerle sınırlandırılmaya ve kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

2.1. Azınlık Okulları İle İlgili Kanunlar

Lozan Antlaşması'ndan sonra devletin çıkardığı birçok kanun azınlık okullarının durumunu da yakından ilgilendirmiştir. Bu dönemde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 2644 Sayılı Tapu Kanunu ve 2762 Sayılı Vakıflar Kanunu konumuzla ilgili olduğundan daha geniş olarak değerlendirilecektir.

Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra 3 Mart 1924'te çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Atatürk dönemi milli eğitim politikasının özünü oluşturmaktadır. Bu kanun ülkedeki tüm eğitim kurumları ile birlikte azınlık okullarını da kapsayan bir kanundur. Günümüze kadar eğitimle ilgili çıkarılan tüm kanunların Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na aykırı olmamasına dikkat edilmiştir. 6 Mart 1924 tarihli ve 63 sayılı Resmi Gazete' de 430 numara ile yayınlanan bu kanun 7 maddeden oluşmaktadır.⁷ Kanunun birinci ve azınlık okullarını da ilgilendiren ikinci maddesi ile ülkedeki tüm bilim ve öğretim kurumları, medreseler ve vakıflar tarafından idare edilen tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

1924'ten itibaren Türk okullarını lâikleştirme çalışmaları devam ederken, bu yöndeki uygulamalar yabancı ve azınlık okullarında da sürdürülmüştür. Hiçbir din ya da mezhebin propagandasının yapılması istenmediği gibi, din konusunda tarafsız kalınması ve okulların tek amacının çağdaş bir eğitim vermek olması üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Hükümetin medreseleri kapattığı bir dönemde, dinî eğitim veren yabancı ve azınlık okullarının faaliyetlerini serbest bırakması beklenemezdi. Bu nedenle 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla diğer bakanlıklara ve vakıflara bağlı tüm yerli ve yabancı okullar ile azınlık okulları Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirilmiştir. Bu kanun, azınlık okullarının programının, bu programların işleyiş esaslarının, amaç, ilke ve hedeflerinin Talim ve Terbiye

⁶Rıfat N. Bali, **Cumhuriyet Döneminin Azınlık Politikası**, (Çevrimiçi) http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/cumhuriyet_doneminin_azinlik_politikalari.pdf, 13 Kasım 2011.

⁷ **Resmi Gazete**, Sayı: 63, 6 Mart 1924, s. 322.

Kurullarınca uygun görülmesini şart koşmuştur. Ayrıca bu okulların denetleme ve değerlendirme işlemleri de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılacaktır.⁸

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra bir diğer önemli gelişme, 1925'te kanun tasarısı olarak hazırlanan fakat yürürlüğe girmemiş olan Maarif- i Umumiye Kanunu'ndaki hükümler dikkate alınarak 23 Mart 1931'de mecliste kabul edilip 29 Mart 1931'de yasalaşan 1778 sayılı kanundur. Buna göre, Türkiye'de ilkokul eğitimini yapmak isteyen tüm Türk vatandaşları ancak Türk okullarına gidebileceklerdi. Çıkarılan bu kanunla azınlık durumunda olan gayrimüslim Türk vatandaşlarının da yabancı okulların ilkokul bölümüne gitmeleri yasaklanmıştır. Bu kanunun uygulamaya konulmasından sonra azınlık ve yabancı okullarına devam eden çocukların birçoğu Türk okullarını tercih etmeye başlamışlardır.⁹

2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 3. maddesi de yabancı ve azınlık okullarını ilgilendirmektedir. Buna göre, Osmanlı padişahlarından aldıkları fermanlarla kurulan ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nce tanınmış olan yabancı ve azınlık okulları kendilerine ait dini, ilmi ve hayır kurumlarının tüm gayrimenkullerini kendi adlarına tescil ettirmeleri gerekmektedir. Tapu Kanunu ile azınlık okullarının bulunduğu binalar, okulun ismini taşıdığı kurumun gayrimenkul malı olarak kabul edilmiştir. Yine aynı kanunla okul yönetimlerinin okul binalarını genişletmeleri veya kullanım amaçlarını değiştirmeleri de engellenmiştir.¹⁰

Osmanlı Devleti'nden beri varlığını sürdüren vakıflar ile ilgili bazı uygulamalar, 13 Haziran 1935 yılında 3027 nolu Resmi Gazete 'de yayınlanan ve 1936'da yürürlüğe giren 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile değiştirilmiştir. Günümüzde cemaat vakıfları olarak adlandırılan kurumların hemen hemen tamamı padişah fermanları ile kurulmuş ve 1912 tarihli Vakıflar Kanunu ile de "Osmanlı cemaat ve hayır kurumları" olarak adlandırılmıştır. Bu nedenle bu kuruluşlara ait vakfiyeler hazırlanmamıştır. 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile azınlık okulları "Vakıf" adı altında tanımlanmış ve tüzel kişiliğe sahip olan aile ve esnaf vakıfları gibi "Mülhak Vakıflar" olarak düzenlenmiştir. Bu kanun, cemaat vakıflarının o güne kadar tasarruf ettikleri

⁸ Sezen Kılıç, "Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. XXI, Sayı: 61, Mart 2005, s. 39; Hasan Eren, **Özel Okullarla İlgili Yasalar**, Türkiye Özel Okullar Birliği Yayınları, 2011, s. 64-65.

⁹ Kılıç, **a.y.**

¹⁰ **Resmî Gazete**, Sayı: 2892, 29 Aralık 1934, s.7; T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, **Yabancı Okullar, Azınlık Okulları, Uluslararası Okullar Denetim Rehberi**, Ankara, 2010, s. 39.

taşınmazları, beyanname vermek suretiyle kendi adlarına tescil etme olanağını da sağlamıştır.¹¹

46 maddeden oluşan Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesine göre; tahsis edildikleri amaca göre kullanılmaları kanuna ve kamu yararına uygun olmayan veya işe yaramaz hale gelen vakıflar, yönetim kurulunun teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun onayıyla başka bir vakfa tahsis edilebilecekti. Tarihi değeri olan okul binalarının herhangi bir nedenle satışı bu madde ile imkânsız hale gelmiştir. Kanununun 12. maddesinde, bu vakıfların satılması veya başka bir gayrimenkulle değiştirilmesi yetkisinin Vakıflar Başmüdürlüğü'ne ait olduğu belirtilmiştir. Vakıflar Tüzüğü'nün 48. maddesiyle de azınlık okullarının onarım izni ve onarım kontrolü Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır. Bu kanun ile azınlık vakıfları-dolayısıyla vakıflar bünyesindeki azınlık okulları-devlet kontrolüne girmiş, vakıf yöneticilerinin ve vakıflara ait faaliyetlerin denetlenmesi mümkün olmuştur.¹²

2.2. Azınlık Okulları İle İlgili Hazırlanan Yönetmelikler

2.2.1. 1937 İstanbul Ermeni Okulları Yönetmeliği

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve ardından azınlık okullarını kapsamına alan genelgelerle okulların işleyişinin düzenlenmesi devam ederken, iç yönetmeliklerin ve müfredat programlarının hazırlanması konusunda da çalışmalar yürütülmüştür. Azınlık okullarına ait yeni ders öğretim programlarının hazırlanması ve onaylanmasına 1927 yılından itibaren başlanmıştır. Burada dikkati çeken durum, ders öğretim programlarının ve ders dağıtım çizelgelerinin birlikte onaylanmış olmasıdır. Böyle bir uygulamadaki amacın, okullarda Bakanlık'ın istediği kriterler doğrultusunda eğitim birliğini en kısa sürede sağlamak olduğu düşünülebilir.

1937 yılına kadar Özel Okullar Yönetmeliği'ne bağlı olarak işleyişlerini devam ettiren Ermeni okullarının yeni yönetmeği -İstanbul Ermeni Okulları Yönetmeliği- 9/94882 sayı ve 25 Kasım 1936 tarihli karar ile Kültür Bakanlığı

¹¹ G. Özdoğan vd., **a.g.e.**, s. 229.

¹² **Resmi Gazete**, Sayı: 3027, 13 Haziran 1935, s. 5319-5322; T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, **a.g.e.**, s. 40; Süleyman Büyükkarcı, **Türkiye'de Rum Okulları**, Konya, Yelken Yay., 2003, s. 41.

tarafından onaylanmıştır. Ermeni anaokulları ve ilkokullarına ait yönetmelik ve müfredat programında; eğitim ve öğretim esasları, ödevlerle ilgili esaslar, kayıt işleri, iş ve tatil zamanları, ödül ve cezalar, sınavlara ait esaslar, okuldaki görevliler ve görevleri, öğretmenlerle ilgili esaslar, kalem işleri, sağlık faaliyetleri, ders araç ve gereçleri ile ilgili açıklamalar yapıldıktan sonra, Ermeni azınlık ortaokulları ve liseleri yönetmeliğine yer verilmektedir. Yönetmeliğin tamamı 172 maddeden oluşmaktadır ve liseler ile ilgili açıklamalar 146 ile 172. maddeler arasındadır.

Liseler ile ilgili bölümün ilk maddeleri genel hükümleri içermektedir. Azınlık okullarının amacının öğrenciyi meslek okullarına ve yüksek eğitime hazırlamak olduğu belirtilmiş, öğrencilerin Cumhuriyet idealleri çerçevesinde terbiye edileceği ve Türkiye Cumhuriyeti'ne faydalı ve yüksek karakterli bir şekilde yetiştirilecekleri vurgulanmıştır. Ayrıca yönetim açısından her okulun bir kurucusu ve bir müdürü olacağı belirtilmiştir.

Okullardaki görevliler olarak kurucu, müdür ve öğretmenler zikredilmiş, tek tek görevleri ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Kurucu, okulun bağlı bulunduğu mütevelli heyeti tarafından seçilerek, Kültür Müdürlüğü'nden onay aldıktan sonra göreve başlayabilecekti. En az ilkokul mezunu olan ve Türkçe okuyup yazabilen kişiler kurucu olabilirdi. Kurucu, okulun mali işlerinden sorumlu olup, öğretmenlerin tayinleri ile ilgili işlere karışamazdı. Kurucular, okul müdürlerini seçip bunu Kültür Müdürlüğü'ne onaylatırlardı ve yine Kültür Müdürlüğü'nün onayı olmadan müdürü değiştiremezlerdi. Müdürlerin en az ortaokul düzeyinde eğitim görmüş olması, ahlak ve karakterlerinin temiz ve sağlıklarının yerinde olması gerekmektedir. Okul dışında herhangi bir işle uğraşamazlardı. Müdürler, okulların yönetimi, eğitim ve öğretim işlerinin yürütülmesinin yanı sıra temizlik ve düzeninden de birinci derecede sorumluydular. Öğretmenlerin taşıması gereken özellikler ve görevleri on altı madde halinde düzenlenmiştir. Öğretmenlerin, öğrencilerini iyi yetiştirmek için azami gayreti göstermek zorunda oldukları ve müdüre karşı sorumlu buldukları vurgulanmıştır. Öğretmenlerin tavır ve hareketlerinde sade olmaları, nezaket kurallarına uymaları istenmiştir. Öğrenciler ile ilişkilerinde daima adil olmaları, onlara karşı çirkin ve onur kırıcı sözleri kesinlikle kullanmamaları gerektiği belirtilmiştir. Her ders yılı başında öğretmenlerle bir ders yılı için sözleşme yapılacağı ve öğretmenlerin görevine son

verilmek istendiğinde Kültür Müdürlüğü'nden onay alınması gerektiği yönetmelik maddeleri arasında yer almaktadır.¹³

Yönetmeliğin 153. maddesinden başlayarak 161. maddesi de dâhil olmak üzere dokuz madde okullardaki kayıt işleri ile ilgili hükümlerdir. Ermeni liselerinde kayıt ve kabul işleri resmi okullardaki gibi olmaktaydı. Okula kayıt olmak isteyen öğrencilerden nüfus cüzdanı, eğitim durumunu gösterir belge,  i ek aşısı olduğuna dair belge, dört vesikalık resim ve sağlık raporu istenmekteydi. Sınıf geçebilmek için ders yılının üçte ikisi kadar devam mecburiyeti vardı. Ücretli  ğrencilerin  creti her yılbaşında tespit edilir ve her ay peşin olarak alınırdı.

162. madde, iş ve tatil günleri ile ilgilidir. Resmi tatil günleri, ülke genelindeki uygulamanın aynısıdır. Bunun dışında Ermeni okullarına ait özel tatil günleri olarak; Noel Tatili* (Ocak 4, 5, 6 ve 7. Günleri), Miladın 8. Günü (Ocak ayının 13. Günü-Gregoryenler için), Karnaval Tatili** (Perşembe, Cuma, Cumartesi), Büyük Paskalya Tatili*** (Perşembe sabahından ertesini sabahına kadar), Paskalyanın 40. Günü (Perşembe) kabul edilmiştir. Ermeni Katolik okulları bu tatillere ek olarak; AnaratHığutyun**** (9 Aralık), Milat Yortusu (24- 25 Aralık), Miladın 40. Günü (2 şubat), Avedum Yortusunda***** (25 Mart) da tatil olabilirdi. Ermeni okullarında her gün altı ders yapılır ve cumartesi günleri saat 13.00'de okul tatil edilirdi. Ders süreleri 45 dakika olarak belirlenmiştir.

Yönetmeliğin cezalar ile ilgili bölümünde öğrencilere verilecek cezaların sözlü uyarı, yazılı uyarı, geçici uzaklaştırma ve kesin uzaklaştırma olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Devamındaki maddelerde, hangi hallerde bu cezaların verileceği ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Yönetmeliğin sınavlarla ilgili 172. maddesine göre ise resmi liselerde uygulanan sınav yönetmeliğinin aynen Ermeni okullarında da uygulanacağı kabul edilmiştir.¹⁴

¹³ **İstanbul Ermeni Okulları Yönetmeliği**, Sayı: 9/94882, 25 Kasım 1936 tarihli karar.

* İsa'nın doğum günü yortusu nedeniyle yapılan tatil. **Büyük perhizin başlamasından önceki dönem. ***40 günlük perhiz döneminin sonunda İsa'nın yeniden dirilişini anmak üzere kutlanan yortu. ****Meryem Anayı anma günü. *****Meryem Anaya doğum müjdesinin verilmesi.

¹⁴ Süleyman Büyükkarcı, **İstanbul Ermeni Okulları**, Konya, Yelken Yayınları, 2003, s. 95-122.

2.3. Azınlık Okulları İle İlgili Genelgeler

Eğitimi köklü bir şekilde değiştirme çalışmalarının bir parçası olarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra, hem ülkedeki tüm okullar hem de azınlık ve yabancı okullarıyla ilgili ardı ardına yayınlanan genelgelerle ortak bir eğitim anlayışı ve programı yerleştirilmeye çalışılmıştır. Azınlık okullarını milli eğitimin bir parçası haline getirme ve kontrol altına alma çalışmalarından ilki, Lozan Konferansı görüşmeleri devam ederken 20 Mayıs 1923 tarihinde yayınlanan genelgedir. Bu genelge ile Türkçe, tarih ve coğrafya derslerinin Türkçe öğretilmesi ve bu dersleri Bakanlığın atayacağı Türk öğretmenler tarafından verilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu öğretmenlerin maaşları meslektaşlarına göre daha fazla olacak ve ödemeler okulların mütevellî heyetleri tarafından yapılacaktır. Azınlık okulları yönetimleri, öğretmenlerin maaşlarının ödenmesi konusuna itiraz etmişlerse de bir sonuç alamamışlardır.¹⁵

2.3.1. 1920'lerde İdari Konular ve Öğretmen Atamalarına Yönelik Genelgeler

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden önce, Ocak 1924'te gönderilen bir genelge ile azınlık ve yabancı okullarında görev alacak öğretmenlerin taşıması gereken özellikler ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Azınlık ve yabancı okullarında çalışabilmek için Patrikhanelerden veya Hahambaşılıktan alınan yeterlilik belgelerinin geçersiz olduğu bildirilmiştir. Görevlerine devam etmek isteyen öğretmenlerin tekrar sınava girmeleri gerektiği ve bu sınavlarda başarısız olanların öğretmenlik yapamayacağı belirtilmiştir. Yeterli öğretmeni bulunmayan azınlık okullarının kapatılacağı ve bu okullardaki öğrencilerin de resmi okullara nakledilecekleri açıklanmıştır. Bu genelgedeki açıklamalar gereğince, Ermeni okullarında görev yapan Ermeni kökenli öğretmenler de ilgili makamlarca açılan sınavlara girerek bir "ehliyetname" almışlardır."¹⁶

Aynı yıl içerisinde yabancı ve azınlık okullarına, emir ve yasaları hatırlatan daha kapsamlı bir genelge gönderilmiştir. Laikleşme çabalarının bir parçası olarak

¹⁵ Rıfat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri-Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İstanbul, İletişim Yay, 2000, s. 187.

¹⁶ Ayten Sezer, *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, y.y., 1999, s. 32; G. Özdoğan v.d., *a.g.e.*, s. 195.

değerlendirilebilecek bu genelgede bazı okulların dinî ibadet ve ayinlere fazla zaman ayırdığı, öğrencileri bunlara katılmaya zorladığı, okullara dinî resimler asıldığı tespit edildiğinden; okul ile kilisenin ayrı olduğu, okullardaki dini eğitimin hoş görülemeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca okul binalarında dini semboller ve kitaplarda dini tasvirler bulundurulamayacağı da altı çizilmiştir. Okul girişlerine haç asılması, yabancı devlet büyüklerinin resimlerinin ve yabancı devlet bayraklarının bulundurulması da yasaklanmıştır.¹⁷

Dönem içerisinde yapılan teftişler sonucunda okullarda henüz istenilen kurallara uyulmadığının tespit edilmesi üzerine, azınlık ve yabancı okullarının çalışmaları ile ilgili detaylı hükümlerin yer aldığı bir genelge daha yayınlanmıştır. İçerdiği hükümler bakımından oldukça önemli olan bu genelge 3965 sayı ile 26 Eylül 1925 tarihinde yayınlanmıştır. Bu genelge 9 maddeden oluşmaktadır. Genelgeye göre; derslerde veya ders dışında Türklüğe ve Türk Devleti aleyhine herhangi bir ifade kullanılmayacak, Türklerin o günü ve geçmişini kötüleyen, Türk Devleti ve Türklük aleyhine yazılmış kitaplar bulundurulmayacaktır. Ders kitaplarında hiçbir ülkenin propagandası yapılmayacağı gibi, ders kitaplarında ve duvar panolarında Türk tarihi ve coğrafyasına ilişkin en ufak bir yanlış bulunmayacak, Türk toprakları hiçbir ülkenin parçası olarak gösterilmeyecektir. Okullarda haftada beş saat Türk dili, Türk tarihi ve coğrafyası okutulacak, bu derslere ait öğretmenler Türk olacak ve bu öğretmenler Millî Eğitim Bakanlığı'na seçilecektir. Bunların dışında okullarda dinî sembollerin bulundurulması ve her türlü dinî propagandanın yapılması da yasaklanmıştır.¹⁸

Yabancı ve azınlık okulları ile ilgili olarak 7 Şubat 1926'da yayınlanan genelge ise Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi (1915) de dâhil olmak üzere o güne kadar yayınlanmış genelgelerdeki ana hükümleri kapsamı açısından da önemlidir. 1926 yılı genelgesi 16 maddeden oluşmaktadır. Genelgenin birinci maddesi, okulların ruhsatnameleri ile ilgilidir. Buna göre ruhsatnameler iyice incelendikten sonra, okulların bu belgede yer almayan alanda faaliyet göstermelerine izin verilmeyeceği ve ancak 1915 Özel Okullar Talimatnamesi hükümlerine göre çalışmalarına izin verilebileceği belirtilmiştir. Genelgenin ikinci maddesinde,

¹⁷ Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara, Ocak Yay., 1997, s. 78-79; Mehmet Deri, **Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları (Rum-Yahudi ve Ermeni Cemaatleri)**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009, s. 167-168.

¹⁸ Ergün, **a.g.e.**, s. 83; Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları**, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1992, s. 153-154; Kılıç, **a.y.**

Türkçe, Türk tarih ve coğrafyası derslerini okutacak öğretmenlerin atamasının Bakanlık tarafından yapılacağı belirtilmekte ve bu nedenle 26 Eylül 1925 tarihli genelge hükümlerine uygun olan öğretmenlerin başvuru belgeleri iyice incelendikten sonra, onay için Bakanlığa gönderilebileceği ifade edilmektedir. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin özellikle “Öz Türk” olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Genelgenin 5. maddesinde, bazı okulların kayıtlarını Türkçe tutmadıkları tespit edildiğinden, bunun bir an önce halledilmesi gerektiği vurgulanmış ve bu konuda ısrar eden okulların kapatılmak üzere Bakanlığa bildirilmesi istenmiştir. Takip eden maddede ise, her okulda Özel Okullar Yönetmeliği hükümlerinin bilinmediği, bu nedenle hataların yapıldığı, her okulda bu talimatnamenin bulunması gerektiği ve bu talimatname kararlarının bilinmemesinin mazeret olamayacağı belirtilmiştir. Genelgenin 8. maddesinde, tüm okulların en seçkin yerine Atatürk’ün 80 x 66 boyutunda bir fotoğrafının asılması istenmiştir. 10. maddede okul sınırları içerisinde bulunan kiliselere ibadet amacıyla bile olsa dışarıdan kimsenin alınmaması gerektiği bildirilmiştir. 11. madde ile de, daha önce yayınlanan genelgelere rağmen dini propaganda yapmak amacıyla ders kitapları içerisinde din büyüklerinin resimlerinin görüldüğü ifade edilmekte ve bunların bir an önce çıkarılması istenmektedir. 1926 Genelgesi’nin 14 ve 15. maddeleri doğrudan azınlık okulları ile ilgili hükümleri içermektedir. 14. maddeye göre, azınlık okullarındaki öğretmenlerin kimlikleri, yeterlilikleri, diplomaları ve diğer gerekli evrakları inceleme yetkisi Milli Eğitim İdareleri’ne aittir. 15. madde ile azınlık okullarının Milli Eğitim Müdür ve memurları tarafından bizzat teftiş edileceği ve ilköğretim müfettişleri tarafından denetime tabi olacakları karara bağlanmıştır.¹⁹

Genelgede yer alan maddelerin uygulanmasıyla, okullar üzerinde önemli bir denetim ve kontrol sağlandığı gibi, özellikle Türk dili, tarihi ve coğrafyasının “Öz Türk” öğretmenler tarafından öğretilmesi istenmekte ve milli kültürün yerleştirilmesi hususuna da özellikle vurgu yapıldığı görülmektedir. Dışarıdan kiliselere girişin yasaklanması ve ders kitaplarındaki din büyüklerinin resimlerinin çıkartılmasının istenmesi de dönemin laik eğitim politikasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Genelgenin yayınlanmasından sonraki dönemlerde yabancı ve azınlık okulları sıkı takip altına alınmış, Türkçe, tarih ve coğrafya öğretmenlerine verilen ücretler yakından takip edilerek bu okullarda ders veren Türk öğretmenler bilinçlendirilmeye

¹⁹ Sezer, a.g.e.,s. 34-35; Ergün, a.g.e., s. 87; Osman Nuri Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, Cilt. I-II, İstanbul, y.y., 1977, s. 1748-1750.

çalışılmıştır. Okullarda Türkçe ile birlikte Türk tarihi ve coğrafyası derslerinin verilip verilmediği de takip edilmiştir. Türkçe dersinden geçemeyen öğrencinin sınıfını da geçemeyeceği karara bağlanmıştır.²⁰

Bakanlığın Temmuz 1927’de yayınladığı bir başka genelge ile azınlık ve yabancı okullarda görev yapacak öğretmenlerin ana dillerinin Türkçe olması, Darümuallimin veya Darülfünun mezunu olmaları gerektiği belirtilmiştir. Tüm azınlık okullarındaki müdürlere, öğretmenlere ve yabancı öğretmenlere de Türkçe sınava girme zorunluluğu getirilmiş, istenen özellikleri taşımayan ve başarılı olamayan öğretmenlerin işine son verilmiştir. Örnek vermek gerekirse; Esayan Lisesi’ne matematik öğretmeni olarak alınmak istenen Hermine Kalustyan’dan Türkçe sınavı için 15 Eylül 1936 tarihinde saat 13.00’da bir fotoğrafı ile birlikte İstanbul Kültür Müdürlüğü Özel Okullar Kalemine gitmesi istenmiştir. Hermine Kalustyan’ın ataması bu sınav sonrasında yapılmıştır.²¹

Yabancı ve azınlık okullarında yapılan teftişlerle ilgili olarak İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı (Uzunçarşılı) Bey, tespit edilen durumları şöyle sıralamıştır:

“Yabancı ve azınlık okullarındaki öğrenciler her şeyden önce Türkçeyi öğrenmeli ve Türklüğü kavramalıdır. Bunun için Türkçe öğretmenleri özellikle denetlenmelidir. Yabancı okullardaki Türkçe öğretmenlerinin yüksekokul çıkışlı olmaları şarttır. İlköğretim düzeyindekiler ise lise çıkışlı ve öğretmen sertifikalı olacaktır. Maarif Müdürleri, bu okullara atanan Türkçe, Tarih ve Coğrafya öğretmenlerinin "Öz Türk" olmalarına dikkat edeceklerdir. Türkçe konuşma, okuma-yazma çok önemlidir. Türkçeden geçmeyen öğrenci sınıfta kalmış sayılacaktır. Türkçe derslerini kasten ihmal eden azınlık ve yabancı okullar, derhal kapatılacaktır.”²²

İsmail Hakkı Bey’in ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, azınlık ve yabancı okullarda okuyan öğrencilerin mutlaka Türkçe öğrenmesi, bu dili iyi ve doğru bir şekilde kullanabilmesi konusu üzerinde hassasiyetle durulmuştur.

Yine bu genelge doğrultusunda müfredat programları incelenerek, azınlık ve özel okulların öğrenim seviyeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin; Getronagan

²⁰ Kılıç, a.y.

²¹ G. Özdoğan v.d.,a.g.e., s. 195; **Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, İstanbul Kültür Direktörlüğü, Sayı: 66532/5063, 2 Eylül 1936 tarihli yazısı.

²² Ergün, a.g.e., s. 87.

Ermeni Lisesi'nin denkliği incelenmiş, ilk beş sınıfın ilkokula, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarının ortaokula, son üç sınıfın ise liseye denk olduğu belirlenmiştir.²³

2.3.2. 1930'larda İdari Konular ve Ders Kitaplarının İncelenmesine Yönelik Genelgeler

1923'ten itibaren yapılan düzenlemeler özel okulların cazibelerini yitirmelerine neden olmuştur. Okullarda Türkçe dil ve kültür derslerinin zorunlu olarak Türkçe okutulması, din eğitimi ile ilgili düzenlemelerin yapılması, devlet okullarında eğitimin parasız hale getirilmesi ve yaygınlaştırılması, ders programlarının paralellik göstermesi gibi nedenler resmi okulları daha cazip hale getirmiştir. 1931'de ilköğretimin resmi okullarda okunması zorunluluğunun getirilmesi de, özel okullardaki öğrenci sayısının azalmasında etkili olan uygulamalardan biridir.²⁴

Azınlık okullarının yönetimine ait düzenlemeler 1930'lu yıllarda da devam etmiştir. Bu okullardaki öğrencilerin Türk kültürüne uygun bir şekilde yetiştirilmesi için tüm azınlık okullarına 1937 yılının Şubat ayında 9/290 sayılı bir genelge gönderilmiştir. Bu genelge ile ilk ve ortaöğretim kurumlarına; yabancı ve azınlık ortaokullarıyla liselerinde okutulan Türkçe dil, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve sosyoloji derslerinin daha iyi öğrenilmesini sağlamak, dersler arasında bağlantı kurabilmek ve okulun yazı işlerini düzenlemek amacıyla Türk kökenli birer müdür yardımcısı atanması zorunlu kılınmıştır. Bakanlıkça atanacak müdür yardımcılarının, okulların öğretim programlarını hazırlama, idari ve mali işlemlerini denetleme gibi yetkileri bulunmaktaydı. 1948-1949 ders yılı sonunda iptal edilen ve 1962'de tekrar yürürlüğe konan bu uygulama günümüzde de devam etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı, 27 Aralık 1937 tarihinde aldığı bir kararla, azınlık okullarında okutulacak ders kitapları ve yardımcı ders kitaplarının seçimi ve denetimini bizzat yürüteceğini açıklamıştır. Ayrıca Türkçe dışındaki dillerde okutulacak kitapların denetimi için de bir inceleme kurulu oluşturulması karara

²³ Vahapoğlu, a.g.e, s. 172.

²⁴ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yay., 2003, s. 221.

bağlanmıştır.²⁵ Böylece azınlık okullarının denetimi ve kontrolü ile ilgili bir konu daha çözümlenmiş oluyordu. Bu kararlar ilgili bir belgeye Özel Esayan Ermeni Lisesi arşivinde rastlanmıştır. İstanbul Kültür Müdürlüğü Özel Okullar Bölümü'nden gönderilen 7 maddelik yazıda, 1937-1938 ders yılından itibaren Kültür Müdürlüğü'nün açıklayacağı kitap listesi dışında bir kitabın öğrencilere aldırılmayacağı ifade edilmiştir. Okullar tarafından tavsiye edilecek kitaplar önce Kültür Müdürlüğü'nün denetiminden geçirilecekti. Devletin siyasi ve milli amaçlarına aykırı yazıları içermeyen, yabancı fikirlerden arınmış ve programa uygun, Türkiye'de basılmış kitapların Kültür Müdürlüğü'ne tavsiye edilmesi istenmiştir.²⁶ Bu amaçla oluşturulan komisyonlar günümüze kadar varlığını korumuştur.

2.4. Ermeni İlkokulları İle Ortaokulları Ve Liselerinin Müfredat Programları

Ermeni okullarının komisyon oluşturarak ortaklaşa hazırladığı müfredat programları, incelenmesi için ilk olarak Özel Okullar Müdürlüğü'ne ardından da 28 Ocak 1937 tarihinde üst yazı ile Kültür Kurulu'na gönderilmiştir. Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür Kurulu'nun 29 Mart 1937 tarihinde aldığı 3 nolu karar ile Ermeni ilkokul, ortaokul ve liselerinde uygulanacak müfredat programları onaylamıştır.

Buna göre Ermeni liselerinde resmi okullardaki müfredat programları aynen uygulanacaktır. Resmi okullardan farklı olarak, Ermenice ve ticari bilgiler dersleri daha önce olmadığı için bu derslerin müfredat programlarına yer verilmiştir.²⁷ Ermeni Liselerinde okutulacak dersler ve ders saatleri ile ilgili hazırlanan çizelge tablo 1.1. deki gibidir.

Onaylanan Ermenice dersi müfredatına göre; Lise I ve II. sınıftaki Ermenice derslerinin konu başlıkları aynıdır. Bununla birlikte lise II. sınıfta öğrenciler bir önceki sınıfta işledikleri derslerin devamı olan bölümleri öğreneceklerdi. Ders konuları olarak, kompozisyon, yazı, edebiyat türleri, Eski Ermeniceden Yeni

²⁵ Deri, **a.g.e.**, s. 185; **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Dosya: 143-218, Sayı: 2, Fon Kodu: 301812, Yer No: 81, 27 Aralık 1937.

²⁶ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 113, 19 Temmuz 1937 tarihli belge.

* Her okul ikinci yabancı dil okutmak zorunda değildir. Bu derste kız öğrenciler laboratuvar işleriyle uğraşacaklardır.

²⁷ Büyükkarcı, **a.g.e.**, s. 154.

Ermeniceye tercüme, okuma parçalarının yazarlarının tanıtılması gibi başlıklar belirlenmiştir. Lise III. sınıfta bu konulara ek olarak edebiyat tarihi, nazım hakkında bilgi ve Türkçe ile Fransızcanın Ermeniceye etkisi yer almaktadır.

TABLO 1.1: ERMENİ LİSELERİNDE DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ

DERSLER	I	II	III	
			FEN	EDEBİYAT
Edebiyat	5	5	5	5
Felsefe ve İctimaiat	-	2	2	6
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	1	1
Matematik	5	4	8	2
Biyoloji	3	2	1	1
Fizik	2	2	3	1
Kimya	2	2	2	1
Ermenice (Eski ve yeni)	4	3	2	3
Fransızca	4	4	4	5
Almanca- İngilizce (*)	2	2	2	2
Jimnastik	1	1	-	1
Ticari Bilgiler	1	1	-	1
Askerlik (**)	2	2	2	2
TOPLAM	34	34	34	34

Kaynak; Büyükkarcı, a.g.e., s. 153.

Ticari bilgiler dersi için I. sınıfta; sanayi muhasebesi, bir sanayi muhasebesinin devir şekli, maden defterinin tutulması, hesabın açılış ve kapanışı, bilanço ve kârlar, sigorta defterlerinin tutulması, demiryolları defterlerinin tutulması konularına yer verilmiştir. II. sınıfta; banka işlemleri ve defterlerinin tutulması, hisse senedi ihracı, hissedarların defterlerinin tutulması, yabancı mal alımı ile ilgili işlemler, kambiyo işlemleri, çeşitli nakit para işlemleri, avanslar ve avans hesapları, cari hesaplar ve çeşitli şekilleri, hesap sahiplerinin işlemleri, bonolar (vezne bonoları, sermaye bonoları, faiz bonoları, çeşitli vadeli bonolar), tüccar senetlerinin indirimi başlıkları bulunmaktadır. III. sınıf edebiyat kolunda da; arbitraj işlemleri, tahvil ve hisse senetleri, vezne bonoları ve tahvil faizleri, borsa işlemleri, borsa piyasa listesi,

kuponlar, defterlerin kapanması, bilanço, kâr ve zarar, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütçesi konularına yer verilmiştir.²⁸

3. 1939-1950 DÖNEMİNDE YASAL DÜZENLEMELER VE DEĞİŞİKLİLER

Bu döneme Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel damgasını vurmuştur. Atatürk'ün ölümünden sonra Celal Bayar başkanlığında kurulan ilk hükümetin Milli Eğitim Bakanı olarak göreve başlamıştır. İstifa ettiği 1946 yılına kadar Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu Hükümetleri dönemlerinde de görevine devam etmiştir. Bakan olmadan önceki dönemlerde Atatürk'ün yakınında bulunmuş ve Türk Dil Cemiyeti'nin çalışmalarına katılmıştır. Atatürk tarafından Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne atanmıştır. Hasan Âli Yücel görev yaptığı dönemde milliyetçi ve laik bir eğitim modelini hedeflemiştir. Mesleki eğitime, Türkçe'nin sadeleştirilmesine, sanatçı ve öğretmen yetiştirilmesine yaptığı katkılar büyüktür. Devlet ve bilim dilinin Türkleştirilmesi, ansiklopedi, dergi ve sözlük gibi yayınların dünya edebiyatından Türkçeye çevrilmesi, Üniversite Kanunu'nun çıkartılması yaptığı önemli işlerden bazılarıdır. Ayrıca Milli Eğitim ile öğretmenler arasındaki iletişimi kolaylaştırmak amacıyla on beş günde bir çıkarılan Tebliğler Dergisi, Ocak 1939 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlanmıştır. Türk eğitim sisteminin temel ilkelerini ortak bir çalışmayla belirlemek, ilk ve orta öğretimde yapılacak yeni düzenlemeleri tartışmak amacıyla 17-29 Temmuz 1939 tarihinde I. Milli Eğitim Şurası toplanmış ve sonraki dönemlerde bu şuralar geleneksel hale gelmiştir.²⁹

3.1. Azınlık Okulları İle İlgili Yönetmelikler

3.1.1. Özel Okullar Yönetmeliği

Osmanlı Devleti Döneminde, eğitimde birliği sağlayabilmek amacıyla hazırlanan ve 13 Eylül 1915 tarihli Takvim-i Vakayi'de yayınlanan Özel Okullar

²⁸ Büyükkarcı, **a.g.e.**, s. 123-155.

²⁹ Cemal Avcı, "Atatürk'ün Eğitim Hakkındaki Düşünceleri ve Hasan Âli Yücel'in Çalışmaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. XV, Sayı: 45, Kasım 1999, s. 17; Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 221.

Yönetmeliği, Cumhuriyet döneminde de uygulandığı ve matbu bir örneği bulunmadığı gerekçesi ile ihtiyaç hissedildiğinden 11 Ağustos 1941 tarihinde yeniden yayınlanmıştır. 46 madde ve 8 bölümden oluşan bu yönetmelik 18 Haziran 1965 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu çıkarılmaya kadar yürürlükte kalmıştır.

Yönetmeliğin genel hükümleri içeren birinci bölümü 9 maddeden oluşmaktadır. 1. maddede, özel okulun tanımı yapılmıştır. Buna göre, özel okullar giderleri şahışlar tarafından ve hükümetçe tanınmış Türkiyeli cemaat, cemiyet ve şirketler tarafından açılan okullardır. 3. maddede, cemaatler tarafından açılan okulların o cemaate mensup nüfusun yerleşik bulunduğu mahalle veya köylerde olabileceği belirtilmiştir. 6. madde Türkçe dil ve kültür dersleri ile ilgilidir. Buna göre; resmi dil dışında eğitim veren özel okullarda Türkçenin ve Türkiye tarih ve coğrafyasının Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından eğitimi ve öğretimi zorunlu tutulmuştur. Türkçe, ilkokullarda haftada 4, sonraki sınıflarda haftada 2 saatten az olmayacaktır. Türkçe dil ve kültür derslerinin haftalık sayıları ayrıca tespit ve tebliğ edilmiştir. 8. maddede okulların Bakanlıktan ruhsat alınmadıkça yabancı müdür, öğretmen ve müdür yardımcısı görevlendirilmeyecekleri belirtilmiştir. Okulların, buldukları yerin en büyük mülki amiri, eğitim müdürleri ve müfettişleri ile sağlık müfettişlerinin gözetim ve kontrolüne bağlı oldukları hükmü de 10. maddede yer almaktadır.³⁰

İkinci bölümde 11. madde ile 21. maddeler arasında okulun açılış şartlarını içeren konulara yer verilmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde okulların kuruluşu için ruhsat alınması zorunlu tutulmuştur. Ruhsatnamenin ardından vilayet makamından, okulun açılışı ve derslerin başlaması için yetki belgesi alınacaktır. Bu aşamalardan sonra iki sene boyunca hiçbir mazeret göstermeden okul açılmaz ya da açılıştan sonra mazeretsiz olarak iki sene boyunca tatil edilirse ruhsatname iptal edilecekti. Bunun dışında, okulun yapısında herhangi bir değişikliğe gidileceği zaman il milli eğitim müdürlüğüne başvurularak izin alınması gerekmektedir.

Yönetmeliğin üçüncü bölümünde okul binaları ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır. Buna göre, yeniden özel okul binasının yapılması veya bir okulun genişletilmesi için vilayet makamına başvurulması gerekmektedir. Tüm incelemeler

³⁰ **Tebliğler Dergisi**, C. III, Sayı: 132, 11 Ağustos 1941, s. 214.

yapıldıktan sonra sonuç olumlu ise Eğitim Bakanlığı'nın da oluru alındıktan sonra, konu Bakanlar Kurulu kararına sunulacaktı.

Beş maddeden oluşan dördüncü bölüm yönetim kurulunun ve eğitimin özellikleriyle ilgili hükümleri içermektedir. Öğrencilerin kabul şartları, sınavların ve bütünlemelerin hangi koşullarla yapılacağı, kısa dönem askerliğe tabi öğrenci ve öğretmenler ile ilgili tutulacak kayıtlar, mezuniyet diplomaları ve tasdiknameler ile ilgili açıklamalar ise beşinci bölümün konusunu teşkil etmektedir.³¹

Altıncı bölümde teftişlerin nasıl yapılacağı ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Okulun ruhsatlı olup olmadığı, öğretmenlerin diploma veya ehliyetnamelerinin durumu, eğitimin okul programına ve kitaplarına uygun olup olmadığı, künye ve sicil defterlerinin tutulup tutulmadığı; dersane, yatakhane ve yemekhane ile okulun diğer bölümlerinde sağlık kurallarına uyulup uyulmadığı; dinlere, genel ahlaka aykırı eğitim ve telkinlerin yapılıp yapılmadığı teftiş kapsamında olan konulardır. Bu bölümde denetim memurlarının istedikleri zaman okulları teftiş edebilecekleri de belirtilmiştir.

Okulların hangi durumlarda ceza alabileceği ile ilgili hükümler de yedinci bölümde yer almaktadır. Burada, bir din ve mezhep ile ilgili eğitime, tören ve kurallara katılması için o din ve mezhebe ait olmayan öğrenciyi teşvik ve zorlama veya katılmadığı için okuldan uzaklaştırma; ayrıca sahte mezuniyet diploması ve tasdikname verilmesine yönelik konularda ilgili kişi ve kurumlara ceza verileceği belirtilmiştir.

Sekizinci ve son bölüm ise genel kararları kapsamaktadır. Bir okulun idari olarak çalışmasının nasıl engelleneceği; öğrenciler, öğretmenler, memurlar ve müstahdemlerle ilgili sicillerin tutulma şekli; okullarda yapılacak etkinliklerle ilgili alınması gereken izinler bu bölümün konularını teşkil etmektedir.³²

³¹ **Tebliğler Dergisi**, C. III, Sayı: 132-133, 11-18 Ağustos 1941, s. 214-219.

³² **Tebliğler Dergisi**, C. III, Sayı: 133, 18 Ağustos 1941, s. 219-220.

3.1.2. Azınlık Ve Yabancı Okulları Türkçe Ve Türkçe Kültür Dersleri Öğretim Yönetmeliği

Özel Öğretim Müdürlüğü'nün 16 Şubat 1944'te Bakanlığa sunduğu "Azınlık ve Yabancı Okulları Türkçe ve Türkçe Kültür Dersleri Öğretim Yönetmeliği", Talim ve Terbiye Kurulu'nun 27 Ekim 1944 tarihinde aldığı 410 sayılı karar ile kabul edilmiştir. 30 maddeden oluşan bu yönetmelik, ilkokul, ortaokul ve liselerdeki Türk dili ve kültür derslerinin uygulanması ile ilgili açıklamaları kapsamaktadır.³³ Öğrencilerin Türkçe ve kültür derslerinden aldıkları not ortalamaları karneye geçmeden önce ilgili öğretmenler tarafından yapılan toplantılarla yeniden değerlendirilerek, notlarda lehte ya da aleyhte değişiklikler yapılabilecekti. Ayrıca Türkçe ve kültür derslerinden ikisinden geçemeyen öğrencinin sınıfta kalacağı kesin hükme bağlanmıştır. Tek dersten başarısız olan öğrenci bütünleme sınavına girebiliyorsa da geçer bir not alamadığında tek dersten sınıfta kalmaktadır. Azınlık ve yabancı okullarında Türkçe ve kültür derslerine bu derece önem atfedilmesi dikkate değerdir.

Ortaokul ve Liselerle Meslek ve Teknik Okullar adı altında açılan başlık 10. maddeden başlamaktadır. Bu madde, azınlık ortaokul ve liselerinde okutulması mecburi olan Türkçe dil ve Türkçe kültür (Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, toplumbilim) dersleri öğretilmelerinin öğrencilere vereceği notlarla ilgilidir. Buna göre; öğrenciye bir ders yılında üç kanaat notu verilecektir. (Birinci kanaat notu dönemi ders yılı başından 11 Aralığa kadar; ikinci kanaat notu dönemi 11 Aralıktan Marta kadar; üçüncü kanaat notu dönemi 11 Marttan ders yılı sonuna kadar sürmektedir.) Devamındaki maddede de; öğrenciye verilecek kanaat notlarının ders saatleri içerisinde yapılacak sözlü sınavlarla, önceden haber verilmeden yapılacak genel ve özel yoklamalarla, okul veya okul dışında yapılmak üzere verilen iş ve ödevler sonucunda öğrencinin başarısı göz önünde tutularak, üç aylık çalışmasının değerini göstermek üzere verilmesi istenmiştir. İlk iki kanaat notunun, dönemin bitiminden beşer gün sonra, üçüncü kanaat notunun da dönemini bitmesinden beş gün önce okul idaresine verilmesi gerektiği 12. maddede belirtilmiştir.

³³ **Tebliğler Dergisi**, C. VII, Sayı: 303, 20 Kasım 1944, s. 74.

Yönetmeliğin 13. maddesinden başlayarak 22. maddesine kadar Türkçe ve Türkçe kültür derslerinden başarılı sayılmanın şartları ve bu derslerin sınavlarının nasıl olması gerektiği ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Buna göre; Türkçe öğretmenleri derslerinin kanaat notunu okuma, dilbilgisi, yazma, imla ve el yazısı notlarını dikkate alarak tek not olarak vereceklerdir. Üçüncü kanaat döneminin sonunda, Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri okulun Türk müdür yardımcısı başkanlığında toplanarak, her öğrencinin genel durumunu, her derste gösterdiği başarıyla birlikte bir bütün olarak değerlendireceklerdi. Bir öğrenci hakkında karar verilirken yalnız o sınıfta veya sınıf şubelere ayrılmış ise, o şubede ders veren öğretmenler oy kullanabilirdi. Türk müdür yardımcılarının da oy hakkı bulunmaktaydı. Türk müdür yardımcısı geçerli bir mazeret yüzünden bu toplantıda bulunamazsa yerine okulun en kıdemli Türkçe ve Türkçe kültür dersi öğretmeni başkanlık görevini yerine getirecekti. Bu toplantıda, uygun görülmeyen notlar, ilgili ders öğretmenin de onayı alınmak şartıyla ve yalnız bir dersle sınırlı kalması şartıyla öğrencinin lehine veya aleyhine çoğunluk kararıyla değiştirilebilirdi. Öğretmenleri tarafından notlarının değiştirilmesine onay verilmeyen öğrenciler, ertesi gün, toplantıya katılan öğretmenler arasından görevlendirilecek (dersin öğretmeni de dâhil olmak üzere) üç kişilik bir komisyon önünde sınava girmek zorundaydılar. Bu sınavda verilen notlar öğrencinin sınıf geçme notu olarak kabul edileceğinden her sınavla ilgili tutanak tutulması istenmekteydi. Birinci ve ikinci kanaat döneminde ortanın üstünde başarı göstererek üçüncü kanaat döneminde yapılan sözlü ve yazılı sınavlarda bulunmamış, okul ve ev ödevlerini yapmamış ve çalışmayarak zayıf almış bir öğrenci, kanaat notlarının ortalamaları geçer derecede de olsa, sınıfın Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri kurulunun kararıyla bu gibi derslerden geçmemiş sayılacaktı. Eğer, birinci ve ikinci kanaat notları zayıf olan bir öğrenci ders yılı boyunca öğretmenin takdirini kazanmış ve başarı göstermişse sınıfın Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri kurulunun kararı ile bu derslerden başarılı sayılabilecekti. Okul idaresinin kabul ettiği bir nedenden dolayı, birinci ve ikinci kanat döneminde not almamış öğrenci, bütün Türkçe derslerinden öğretmenlerinin takdirini kazanmış ve başarı göstermiş ise sınıfın Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri kurul kararı ile bu derslerden başarılı kabul edilebilirdi. Sınıf öğretmenler kurulunca kabul edilmiş olan bu notların bir daha değiştirilmesi mümkün değildi. Açıklaması verilen maddelerin içeriğine dikkat edilirse, azınlık okullarında sınıf geçme koşulu olarak Türkçe ve

Türkçe kültür derslerine verilen önemin ne kadar fazla olduğu ve başarısızlığı söz konusu olduğunda sınıfta kalacağı çok açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Yönetmeliğin 22- 23 ve 24. maddeleri not esasları ile ilgilidir. Türkçe ve Türkçe kültür dersleri için notlar on esası üzerinden düzenlenmiştir. Öğrencinin bir dersten başarılı sayılabilmesi için en az orta derecede not alması gerekmektedir. Kesirli not verilmeyecek, notların ortalaması alınırken çıkan yarım ve yarımdan büyük kesirler bir sayılacak ve yarımdan küçük kesirler dikkate alınmayacaktır. Bu notların değeri aşağıda gösterilmiştir:

TABLO 1.2: NOT DEĞERLERİ

Not	Derecesi
10-9	Pekiyi
8-7	İyi
6-5	Orta
4-3	Zayıf
2-1	Pek Zayıf
0	Boş

Kaynak; Tebliğler Dergisi, C. VII, Sayı: 303, 20 Kasım 1944, s. 74-75.

25. maddede azınlık ve yabancı ilk, orta, meslek ve teknik okullarıyla liselerinde okutulacak Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin haftalık ders saatleri cetvel halinde, bu derslere ayrılacak saatin en azı olarak verilmiştir.

TABLO 1.3: TÜRKÇE KÜLTÜR DERSLERİ İÇİN DERS SAATLERİ

DERSLER	İLK KISIM SINIFLARI						Hazırlık	ORTA KISIM SINIFLARI				Hazırlık	LİSE KISIM SINIFLARI			
	1	2	3	4	5	6		1	2	3	4		1	2	3	4
Türkçe	10	7	7	6	6	6	6	6	4	4	4	4	3	3	5	5
Tarih	-	-	-	2	2	2	-	2	2	2	2	-	2	2	3	3
Coğrafya	-	-	-	2	2	2	-	2	2	2	2	-	2	2	1	1
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Toplum Bilim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
TOPLAM	10	7	7	12	11	11	6	10	9	9	9	4	7	7	11	11

Kaynak; Tebliğler Dergisi, C. VII, Sayı: 303, 20 Kasım 1944, s. 74-75.

26. maddede dört sınıflı ortaokul ve liselerin 4. sınıflarında bir önceki sınıfın Türkçe ve Türkçe kültür derslerine ait kitapların tekrar okutulacağı belirtilmiştir. Öğretmenlerin bu sınıflarda öğrencilerin derslerdeki bilgilerini arttırmaya yönelik çalışmalar yapması istenmiştir.

Yönetmeliğin “Ortak Hükümler” bölümü 27. maddeden başlamakta ve 30. maddede bitmektedir. Bu bölümde öğrencilerin başarısızlığı durumunda yapılacak olan bütünlemelerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Yönetmeliğin 27. maddesinde açık bir şekilde, Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin ikisinden geçer derecede not alamayan öğrencinin sınıfta kalacağı belirtilmiştir. Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin yalnız birinden geçer not almayan öğrenci ise bütünlemeye kalmaktadır. Ancak bu öğrenci, okulun öğretim diliyle okutulan diğer bazı derslerden de başarısız olmuşsa o zaman okula ait genelgedeki hükümlere göre sınıfta kalmış da sayılabilirdi. Devamındaki maddede de, bütünlemede beşten az not alan öğrencinin bir dersten bile olsa yine sınıfta kalacağı belirtilmektedir. Bütünleme sınavlarının ders yılı başında sözlü olarak yapılması istenmiştir. Yönetmeliğin son maddesinde de, bütünleme sınavına girememiş öğrencilerin Milli Eğitim Müdürlükleri’nden alınacak izinden sonra Türkçe dil ve Türkçe kültür derslerinin engel sınavlarına girebileceği belirtilmiştir.³⁴

Resmi liselerde olmayan bu uygulamalar ile özellikle azınlık ve yabancı okullarında Türkçe dil ve Türkçe kültür (Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, toplumbilim) derslerinin ve bu ders öğretmenlerinin okullardaki ağırlığı arttırılmıştır. Derslerden geçip kalmak tamamen bu ders öğretmenlerinden oluşan kurula bırakılmıştır. Özellikle 27. ve 28. maddede belirtildiği gibi, Türkçe ya da Türkçe kültür derslerinden iki tanesinden kalan öğrenci sınıfta kalmış sayılmaktadır. Tek dersten kalan öğrenci bütünleme sınavlarına katılmakta, bundan da geçemezse sınıfta kalmaktadır. Yönetmelikte ayrıntılı bir şekilde açıklanan yaptırımlarla öğrencilerin öncelikle Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve sosyoloji derslerini çok iyi bir şekilde öğrenmesi hedeflenmiş ve yapılan uygulamalarla bu sağlanmıştır.

³⁴ **Tebliğler Dergisi**, C. VII, Sayı: 303, 20 Kasım 1944, s. 74-75.

3.2. Azınlık Okulları İle İlgili Genelgeler

1939-1950 yılları arasında azınlık okullarıyla ilgili yeni bir kanuni düzenleme yapılmamışsa da yayınlanan 20 genelge ile azınlık okullarındaki Türkçe ve kültür derslerinin ağırlığı arttırılmış, tüm yazışmaların çift imza ile yapılması kuralı kabul edilmiş, Türkçe dışında okutulan kitaplarla ilgili uyarılar yapılmış, öğrencilerin sınıf geçmeleri, mezuniyetleri ve öğretmen atamaları gibi konularda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Yayınlanan tüm genelgelerin, azınlık okullarındaki denetimi daha da sıkılaştırmaya ve okullarla ilgili her konuyu Bakanlığın kontrolüne almaya yönelik olduğu görülmektedir.

3.2.1. İdari Konularla İlgili Genelgeler

Bu dönemde ağırlıklı olarak, kayıtların, not defterlerinin nasıl tutulacağı, öğrencilere verilecek karnelerin taşıyacağı özellikler; yazışmalarda kullanılacak terimler ve okul ruhsatlarının yeniden alınması ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. En önemli gelişme ise, yapılacak tüm yazışmaların müdür ile birlikte Türk müdüryardımcısı tarafından da imzalanması zorunluluğunun getirilmesidir. 1941 yılında getirilen bu uygulamaya herhangi bir açıklama yapılmadan 1948 yılında son verilmiş ve Türk müdüryardımcılığı makamı da kaldırılmıştır.

31 Mayıs 1939 tarih 9/1344 sayılı genelge ile özel Türk, azınlık ve yabancı okulların diploma ve not defterleri ile ilgili yaşanan tereddütlerin giderilmesi amaçlanmış ve bununla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Azınlık okullarından Haziran ve Eylül döneminde mezun olanların diplomalarının, sınavların bitiminden en çok 15'er gün sonra düzenlenerek Kültür Müdürlüklerine gönderilmesi; diplomalarda ve not defterlerinde çıkıntı, silinti ve kazıntı bulunmaması istenmiştir. 23 maddelik bu genelgenin 8. maddesine göre, diploma ve sınav defterlerinin okulların Türk müdür yardımcıları tarafından gözden geçirilerek imza ve mühürle tasdik edilmesi gerekmektedir.³⁵ Bu genelgeye ek olarak Temmuz 1944'te 93/67 sayılı ve 1271 sıra numaralı bir genelge yayınlanmıştır. Bu genelgede öğrencilere verilecek diplomaların yazılma esasları açıklanmış ve diploma örnekleri verilmiştir.

³⁵ **Tebliğler Dergisi**, 151 sayılı karar, Sayı: 21, 5 Haziran 1939, s. 96.

2. maddenin a bendinde azınlık liselerinden mezun olan öğrencilere verilecek diplomaların örnekleri verilmiştir. Liselere ait diploma örneği Tablo 1.4'deki gibidir.

Genelgenin 7. maddesinde azınlık ve yabancı liselerinden mezun olan öğrencilerin devlet olgunluk sınavlarına doğrudan girebilecekleri, bu nedenle resmi lise bitirme diploması almalarına gerek olmadığı belirtilmiştir.³⁶

İdari işlemlerle ilgili ikinci genelge okul ruhsatları ile ilgilidir. Bazı özel okulların ruhsatlarının kaybolduğu tespit edildiğinden, 14 Haziran 1939 tarihinde bununla ilgili 9/1451 sayılı genelge çıkarılmıştır. Özel okullara ait ruhsatnamelerin aslı Kültür Müdürlükleri'nde, bir örneği de okullarda bulunmaktaydı. Genelge ile, aslı ya da örneği kaybolan ruhsatnamelerin en kısa zamanda diğerinden alınarak kayıtların tamamlanması istenmiştir. Her iki ruhsatnamenin de kaybedilmesi durumunda, Özel Okullar Yönetmeliği'ndeki esaslar doğrultusunda ruhsatnamenin yeniden hazırlanması ve durumun Bakanlığa bildirilmesi gerekecekti.³⁷

TABLO 1.4: AZINLIK OKULLARINA ÖZGÜ DİPLOMA ÖRNEĞİ

																																																					
Türkiye'de Azınlık Okullarına Mahsus LİSE BITİRME DİPLOMASI																																																					
Diploma no _____ 19__ -19__ Ders yılı																																																					
<table border="1"><thead><tr><th>DERSLER</th><th>notlar</th><th>DERSLER</th><th>notlar</th></tr></thead><tbody><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></tbody></table>		DERSLER	notlar	DERSLER	notlar																																																
DERSLER	notlar	DERSLER	notlar																																																		
<i>----- oğlu-kızı ----- yukarda adları gösterilen derslerin yapılan imtihanlarında başarı gösterdiğinden kendisine edebiyat-fen kolundan ----- derecede diploma verildi. ----- yılı ----- ayının ----- günü ----- müdürü LİSESİ müdür muavini</i>																																																					
<table border="1"><tr><td>Öğrencinin okul no</td><td> </td></tr><tr><td>Adı ve soyadı</td><td> </td></tr><tr><td>Babasının adı</td><td> </td></tr><tr><td>Doğduğu yer ve yıl</td><td> </td></tr><tr><td>Tâbiyeti</td><td> </td></tr><tr><td>mezun olduğu devre</td><td> </td></tr><tr><td>Diplomayı veren okul</td><td> </td></tr><tr><td rowspan="4">Okulun bulunduğu</td><td>Vilâyet</td></tr><tr><td>Kaza</td></tr><tr><td>Köy veya mahalle</td></tr><tr><td>Sokak</td></tr><tr><td>no</td><td> </td></tr></table>	Öğrencinin okul no		Adı ve soyadı		Babasının adı		Doğduğu yer ve yıl		Tâbiyeti		mezun olduğu devre		Diplomayı veren okul		Okulun bulunduğu	Vilâyet	Kaza	Köy veya mahalle	Sokak	no																																	
Öğrencinin okul no																																																					
Adı ve soyadı																																																					
Babasının adı																																																					
Doğduğu yer ve yıl																																																					
Tâbiyeti																																																					
mezun olduğu devre																																																					
Diplomayı veren okul																																																					
Okulun bulunduğu	Vilâyet																																																				
	Kaza																																																				
	Köy veya mahalle																																																				
	Sokak																																																				
no																																																					

Kaynak;Tebliğler Dergisi, Cilt. VII, Sayı: 287, 31 Temmuz 1944, s. 2.

³⁶ Tebliğler Dergisi, Cilt. VII, Sayı: 287, 31 Temmuz 1944, s. 1-3.

³⁷ Tebliğler Dergisi, Cilt. I, Sayı: 23, 19 Haziran 1939, s. 102.

Aynı gün özel Türk, azınlık ve yabancı okulların idari işlerinde görülen bazı usulsüzlüklerin giderilmesi amacıyla 9/738 sayılı ve 352 numara ile bir karar daha alınmıştır. Bu kararda, azınlık okulları müdürlerinin var olan görevlerinin dışında sorumlu tutulacakları işler ile not defterleri, diploma defterleri, sınıf geçme defteri, diploma, kayıt defterlerinin nasıl tutulacağı hakkında açıklamalar sıralanmıştır. Düzenlemeye göre, hükümetin atadığı öğretmenler ve hükümetin görevlendirdiği sınav görevlileri, not cetveli, tasdikname, diploma gibi belgeleri, öğrencinin eğitim durumunu tespit eden tüm defterler ve kayıt defterlerini hazırlayıp bunları tasdik edeceklerdir. Öğrencilere verilecek karne, tasdikname, diploma ve eğitim durumunu gösteren kayıt belgeleri ile sınıf geçme ve diploma defterleri ve bunların cetvelleri; öğrencinin askeri şubelere verilecek belgeleri ve paso dilekçeleri bizzat müdürler tarafından kontrol edilerek onaylanacaktır. Genelgedeki açıklamalar doğrultusunda hazırlanmış tüm defterler İlköğretim Müfettişleri tarafından kontrol edilerek onaylandıktan sonra, Milli Eğitim Müdürlükleri'nce de onaylanacaktır.³⁸

5 Haziran 1941'de çıkarılan 657 sayılı genelgeyle; resmi okullar ile özel okulların birbirinden ayırt edilebilmesi için tüm özel Türk, azınlık ve yabancı okulları mühürlerine, antetlerine ve diğer yazılı belgelerine "Özel" kaydının konulması ve eski mühürlerin de okul idarelerince Milli Eğitim Müdürlükleri'ne teslim edilmesi istenmiştir.³⁹

11 Ağustos 1941 tarihinde yayınlanan 9/3059 sayılı bir başka genelge, içeriği açısından oldukça önemlidir. 684 sayılı bu karara göre; azınlık ve yabancı ortaokul ve liselerinden resmi makamlara yazılacak tüm belgelerin Türk müdür yardımcıları tarafından da imzalanması uygun görülmüştür.⁴⁰ Sadece azınlık ve yabancı okullarına özgü olan ve günümüzde de devam eden bu uygulama ile her türlü resmi yazışmanın Türk müdür yardımcısının bilgisi ve onayı olmadan gerçekleştirilemeyeceği karara bağlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak tüm resmi yazılar çift imza ile hazırlanmaktadır. Okullardaki işleyişin daha kolay denetlemesini sağlayan ve Türk müdür yardımcısı uygulamasının bir devamı olarak görülebilecek bu karar ile müdür yardımcısı makamının önemi bir kat daha arttırılmıştır.

³⁸ **Tebliğler Dergisi**, Cilt. II, Sayı: 62, 18 Mart 1940, s. 161-163.

³⁹ Eren, **a.g.e.**, s. 63.

⁴⁰ **Tebliğler Dergisi**, C. III, Sayı: 134, 25 Ağustos 1941, s. 222.

Milli Eğitim Bakanı Dr. Tahsin Banguoğlu döneminde, azınlık okullarından müdür yardımcılığının kaldırılması hakkında alınan karar ile ilgili İstanbul Valiliği'nce açıklama yapılmıştır. 2565 sayılı genelgede yer alan bu açıklamalara göre; yabancı ve azınlık ortaokullarıyla liselerinde okutulan Türkçe dil, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve sosyoloji derslerinin ilişkisini arttırmak, dersler arasında bağlantıyı sağlamak, okulun yazı işlerini düzenlemek amacıyla, 16 Şubat 1937 tarihinden itibaren görevlendirilmiş olan müdür yardımcılarında azınlık ortaokullarıyla liselerinde çalışanların idari görevleri 1948-1949 ders yılı sonundan itibaren sona erdirilmiştir. Bu okullardaki her türlü idari ve eğitim ile ilgili işler okul müdürlerinin sorumluluğuna bırakılmıştır. Her ders yılı başında, azınlık ortaokul ve liselerinde çalışan Türkçe dersi öğretmenlerinin; tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri öğretmenlerinin; sosyoloji dersleri öğretmenlerinin ayrı zümreler halinde okul müdürlerinin başkanlığında birer toplantı yaparak, aralarından “Türkçe dil dersi öğretim şefi; tarih, coğrafya, yurt bilgisi dersleri öğretim şefi; sosyoloji dersleri öğretim şefi” unvanıyla şefler seçmeleri istenmiştir. Öğretim işleriyle yakından ilgilenecek olan bu şeflerden, Türkçe dil, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve sosyoloji derslerinin başarısını arttırmak, diğer derslerle işbirliğini sağlamak amacıyla okul müdürleriyle sık sık görüş alış verişi yapmaları, arkadaşlarına öğretim işlerinde yardımcı olmaları, aynı zamanda her kanaat döneminin sonunda birer toplantı yapmaları istenmiştir. Okul müdürlerinin de hazır bulunacağı bu toplantılarda müfredat programlarının uygulama şekilleri, derslerin işleniş tarzı, öğrencilerin ne kadar yetiştirilebildiği gibi konular değerlendirilerek, verilen notlar gözden geçirilecek ve durum bir tutanakla tespit edilerek okul müdürlüklerine bildirilecekti. Azınlık ortaokul ve liselerinde daha önce Türk müdür yardımcısı tarafından düzenlenen yıllık raporlardaki sicil fişleri 1949-1950 ders yılı sonundan itibaren artık okul müdürleri tarafından doldurulacaktı.⁴¹

Böylece, 1937 Şubatından beri var olan Türk müdür yardımcısı uygulaması herhangi bir gerekçe gösterilmeden ve açıklama yapılmadan kaldırılmıştır. Bu genelge 1949-1950 ders yılından itibaren uygulamaya konulmuşsa da, VII. Milli Eğitim Şûrası'nda alınan tavsiye kararı sonrasında 1962 yılından itibaren yeniden Türk müdür yardımcısı ataması yapılmaya başlanmıştır. Bu durum günümüzde de devam etmektedir.⁴²

⁴¹ **Tebliğler Dergisi**, C. XII, Sayı: 549, 1 Ağustos 1949, s. 66.

⁴² **Tebliğler Dergisi**, C. XXV, Sayı: 21, 12 Haziran 1962, s. 121.

3.2.2. Eğitimin Düzenlenmesi İle İlgili 31 Mayıs 1940 Tarihli Genelge

Bu genelge ile azınlık ve yabancı okullarında okutulan ve Türkçeden başka dille yazılmış olan kitapların hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar açıklanmıştır. Genelge tarihine kadar azınlık ve yabancı okullarında okutulan ve Türkçeden başka dille yazılmış olan kitaplar, bu dilleri bilen kişiler tarafından incelenmekte ve hazırlanan raporlar Bakanlığa gönderilmekteydi. Bakanlığın onay vermediği kitap ya da ders araç ve gerecinin okullarda kullanılması yasaklanmıştır.

412 sayı numaralı bu kararla okulların incelenmek üzere gönderdiği kitaplarda Türk devleti, ülkesi ve yurdunun aleyhine, coğrafi ve tarihi bütünlüğüne aykırı herhangi bir yazının bulunmamasına; Türk büyüklerini küçük düşürecek imalı bir kelimenin bile olmamasına; şehir isimlerinin yabancı dillerdeki karşılıklarıyla değil Türkçe olarak adlandırılmasına; azınlıkları devletten ayırmaya yönelik yazıların yer almamasına; CHP ilkelerine aykırı bir rejimin, herhangi bir din ya da mezhebin propagandasının yapılmamasına dikkat edilmesi istenmiştir. Böylece yayınlanan tüm genelge ve kanunlara rağmen derslerde okutulan bazı kitaplarda görülen sakıncalı ifadelerin giderilmesi istenmiştir.⁴³

3.2.3. Öğretmen Atamaları İle İlgili Genelgeler

Öğretmenlerle ilgili yayınlanan genelgelerin içeriği incelendiğinde, öğretmen atamalarının uzun sürmesi nedeniyle derslerin boş geçmesinden rahatsızlık duyulduğu görülmektedir. Bu mağduriyeti ortadan kaldırmak amacıyla, atamalar yapılmıncaya kadar öğretmenlerin “Vekil öğretmen” unvanıyla derslere girebilecekleri karara bağlanmıştır. Bu konu ile ilgili üç genelgenin yayınlanmış olması ve her seferinde Bakanlığın oluru alınmadan öğretmenlerin derse giremeyeceklerinin vurgulanması bu konuda bazı aksaklıkların yaşandığını göstermesi bakımından önemlidir. Derslere girecek öğretmenlerin “menşeinin” girdikleri dersler için uygun olması gerektiği de ayrıca belirtilmiştir.

Özel Türk, azınlık ve yabancı okullarında görev yapan öğretmenlerin tayin işlerinde bazı aksaklıkların görülmesi üzerine Milli Eğitim Bakanlığı, 17 Ağustos

⁴³ **Tebliğler Dergisi**, C. II, Sayı: 75, 17 Haziran 1940, s. 225.

1939 tarihinde 9/2043 sayı numaralı bir genelge yayınlayarak tereddüde düşülen noktalar ile ilgili açıklama yapmıştır. 206 sayılı bu kararın 1. maddesi ile özellikle Türkçe dil ve Türkçe kültür derslerinin boş geçmemesine vurgu yapılarak, bu ders öğretmenlerinin ataması için valilik oluru ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nün onayının olması gerektiği tekrarlanmıştır. 14. maddede de, tayin işlemlerinin uzaması nedeniyle azınlık ve yabancı okullarında uzun süre derslerin öğretilmemesi, buna engel olmak amacıyla okullarca teklif edilen öğretmenlerin Milli Eğitim Müdürlüklerinin onayıyla vekil olarak işe başlatılabileceği belirtilmiştir. Bu şekilde yapılan uygulamaların Bakanlığa bildirilmesi istenmiş, aynı maddenin devamında da vekil öğretmenlerin herhangi bir nedenle göreve tayin edilmemesi halinde çalıştıkları süre ile ilgili olarak hak iddia edemeyecekleri belirtilmiştir. Vekil öğretmen uygulamasının sadece derslerin boş geçmemesi için yapıldığı ayrıca vurgulanırken, bu madde ile tayin işlemlerinin uzun sürdüğü de kabul edilmiş oluyordu.⁴⁴

Azınlık okullarında çalışacak öğretmenlerin ataması ile ilgili ayrıntılı bir genelge yayınlanmış olmasına rağmen, bu konuda karışıklıkların çıkması nedeniyle yeni bir genelgenin hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. 13 Haziran 1940 tarihli ve 9/2258 sayılı genelgenin içeriğine bakıldığında, öğretmenlerin onayı gelmeden çalıştırılmaya başlandığı, ayrıca ders saati değişen ya da görevine devam etmeyen öğretmenlerin durumunun Bakanlığa bildirilmemesinin de sicil ve idari işlerde aksaklıkların çıkmasına yol açtığı anlaşılmaktadır.⁴⁵ Burada aydınlatılması gereken nokta, Bakanlık onayı gelmeden “Türk asıllı” bir öğretmenin çalışması kabul edilirken, “Ermeni asıllı” bir öğretmen için bunun mümkün olmamasıdır. Aynı gün 9/2257 sayı ile bir genelge daha yayınlanmış, bir önceki genelgede sözü edilen hususlara yeniden değinilmiş ve daha önce alınan kararlar hatırlatılmıştır. Genelgenin 1 ve 3. maddelerinde, Bakanlık oluru gelene kadar Milli Eğitim Müdürlüklerinin vekil öğretmen ataması yapabilecekleri ve atanacak öğretmenlerin “menşeinin” girecekleri dersler için uygun olması gerektiği belirtilmiştir.⁴⁶ 1. ve 3. maddede yer alan “... öğretmenlerin menşeleri, görevlendirildikleri dersler için uygun olmalıdır.” ibaresindeki menşei kelimesi ile ne kastedildiği tam anlaşılamamaktadır. Buna karşın, daha önceki uygulamalardan yola çıkarak Türkçe ve kültür dersi öğretmenlerinin menşeinin “Türk” olması gerektiğinin vurgulandığı düşünülebilir.

⁴⁴ **Tebliğler Dergisi**, Cilt. I, Sayı: 34, 4 Eylül 1939, s. 179.

⁴⁵ **Tebliğler Dergisi**, 420 Sayılı karar, C. II, Sayı: 75, 17 Haziran 1940, s. 228.

⁴⁶ **Tebliğler Dergisi**, C. II, Sayı: 75, 17 Haziran 1940, s. 228.

2 Mayıs 1941’de 9/1164 sayılı genelge de, özel okullarda çalışan öğretmenlerin görevlerine nasıl son verileceği ile ilgilidir. 651 sıra numaralı bu karara göre; azınlık okullarında görev alacak öğretmenlerin tayin işlemleri valiliklerin teklifi ve Bakanlığın onayı ile gerçekleştiği için, bu öğretmenlerin herhangi bir şekilde görevine son verilmesi işleminde de aynı sıranın takip edilmesi istenmiştir.⁴⁷

3.2.4. Türkçe Ve Kültür Derslerinin İşleniş Şekli İle İlgili 20 Mayıs 1940 Tarihli Genelge

Önceki bölümlerde görülebileceği gibi, Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin üzerinde önemle vurgu yapılmış ve her uygulama ile bu derslerin ağırlığı daha da arttırılmıştır. Bu genelge ile de ana dili Türkçe olmayan öğrencilere Türkçeyi öğretirken izlenmesi gereken metotlar hakkında açıklama yapılmıştır.

Genelde yer alan açıklamaya göre; yapılan incelemeler sonucunda bazı azınlık ve yabancı okullarında Türkçe dil ve kültür derslerinin öğrencilere anlamayacakları şekilde anlatıldığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine öğrencilerin Türkçeyi ve Türkçe kültür derslerini daha iyi öğrenmelerini sağlamak amacıyla öğretmenlerin yapması gereken uygulamalar ile ilgili olarak 20 Mayıs 1940’da 9/1835 sayılı genelge hazırlanmıştır. Türkçenin öğretilmesine verilen değeri göstermesi açısından önem taşıyan bu genelgede, sınıflarda ana dili Türkçe olmayan öğrenciler bulunduğu için, ders anlatımının sade ve kolay anlaşılabilir bir ifade ile yapılması ve öğrencilerin anlatılanları daha iyi anlamalarını sağlamak için yeni öğrenilen kelimelerin anlamlarının örneklerle açıklanması, anlayıp anlamadıklarını sorulacak sorularla sıkı bir şekilde kontrol edilmesi istenmiştir. Öğrencilerin defterlerine yazdıkları notlar öğretmenler tarafından sık sık kontrol edilecek ve gerekli görülüyorsa düzeltilecektir. Defterlerde görülen ortak hatalar sınıfta yeniden anlatılacaktır. Sınıf ve öğrenci seviyesinden yüksek, zor kavramların kullanılmasından ve bunların ezberletilmesinden kaçınılması gerektiği de belirtilmiştir.⁴⁸

⁴⁷ **Tebliğler Dergisi**, C. III, Sayı: 122, 2 Haziran 1941, s. 176.

⁴⁸ **Tebliğler Dergisi**, 401 Sayılı Karar, Sayı: 72, 27 Mayıs 1940, Cilt. II, s. 211.

3.2.5. Öğrenci İşleri İle İlgili Genelgeler

Bu dönemde çıkarılan genelgelerde öğrencilerin, azınlık okullarından devlet okullarına ya da devlet okullarından azınlık okullarına geçmek istediklerinde, hangi koşullarla kayıtlarını yapabilecekleri ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Azınlık okullarından devlet okullarına geçmek isteyen öğrenciye tüm derslerden sınava girme zorunluluğu getirilmekteydi. Devlet okulundan azınlık okullarına geçişlerde ise sınava girme zorunluluğunun yanı sıra, öğrencinin getirdiği belgede yazılı olan sınıfın bir üst sınıfına kayıt yaptırmasının mümkün olmaması, öğretim gördüğü sınıf düzeyini tekrar etme zorunluluğu gibi nedenlerden azınlık okullarına geçiş tercih edilmemeye başlanmıştır.

Bakanlığın azınlık okullarına gönderdiği 5 Mart 1940 tarih ve 9/737 sayılı genelge iki yıl üst üste aynı sınıfta kalan öğrenciler hakkındadır. Öğrenciler, resmi okulların herhangi bir sınıfında iki yıl üst üste kaldıktan sonra özel Türk, azınlık ya da yabancı okullardan birine kayıt yaptırmışlarsa, aynı yılın sonunda Milli Eğitim Müdürlükleri'nin tespit edeceği resmi bir okulda daha önce kaldığı sınıfın bütün derslerinden sınava girmek zorunda kalacaklardı. Genelgenin dördüncü maddesi ise, Türkçe ve kültür derslerinden geçme koşullarıyla ilgiliydi. Türkçe ve kültür dersleri olarak kabul edilen Türkçe dil, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, sosyoloji ve askerliğe hazırlık derslerinden başarısız oldukları için sınıf geçemeyen öğrenciler bir yıl daha okula devam edebileceklerdi. Ancak bu öğrenciler, üçüncü sene sonunda adı geçen derslerden Milli Eğitim Müdürlükleri'nin belirleyeceği resmi bir okulda sınavlara girmek zorundaydı.⁴⁹ 1. ve 4. maddede görüldüğü gibi; öğrencilerin yılsonu sınavları öğrenim gördükleri okullarda yapılmayıp, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün belirleyeceği resmi bir okulda yapılması konusu özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca, 4. maddede, Türk dili ve kültür derslerinin diğer derslere oranla önemi açıkça ortaya konulmuştur.

4 Mayıs 1940 tarihinde 2/1929/7 sayı ile yayınlanan ders yılı bitirme, eleme ve olgunluk sınavları ile ilgili genelgeye ek olarak 20 Mayıs 1940'da, 9/1834 sayı ile sadece azınlık ve yabancı okulların sınavları hakkında dört maddelik bir genelge yayınlanmıştır. Buna göre; azınlık ortaokul ve liselerinin sınavları kendi okullarında ve kendi yönetmeliklerine göre Milli Eğitim Müdürlerinin onayladığı görevli öğretmenler tarafından yapılacaktı. Bakanlık tarafından da genel olarak kontrol

⁴⁹ **Tebliğler Dergisi**, 351 Sayılı Karar, Cilt. II, Sayı: 62, 18 Mart 1940, s. 160.

edilecekti. 20 Mayıs 1940 tarihli ek genelge ise daha ayrıntılı açıklamalara yer vermiştir. Genelgenin ikinci maddesine göre; azınlık ve yabancı okullarından Türk okullarına nakil olmak isteyen öğrenciler girmek istedikleri sınıfın bir önceki sınıfına ait tüm derslerden sınava girmeleri gerekmekte; bir alt sınıfa girmek isterlerse sınava gerek görülmemektedir. Bir sonraki maddede azınlık ve yabancı liselerinden mezun olan öğrencilerin lise mezuniyet sınavına girmeden olgunluk sınavlarına girebilecekleri ifade edilmiştir. 4. ve son maddeye göre de; sınava girmek isteyen azınlık ve yabancı okul son sınıf öğrencilerinin devlet ortaokul, lise bitirme ve devlet olgunluk sınavlarına Milli Eğitim Müdürlükleri'nin belirleyeceği okullarda girmelerine izin verileceği belirtilmiştir.⁵⁰ İlgili okul dışından öğretmenlerin görevlendirilmesi ile yapılacak sınavların kontrolü amaçlanmış, ayrıca olgunluk sınavlarını lise mezuniyet sınavlarından daha önemli kılmış ve bu sınavların kendi okullarında yapılması engellemiştir.

1941-1942 ders yılı başından itibaren uygulanmak üzere, azınlık ortaokulundan mezun olan bir öğrenci resmi bir liseye kaydedilmek istendiğinde, Milli Eğitim Müdürlükleri'nce belirlenecek okullarda sınava girmeleri zorunlu tutulmuştur. Öğrencilere, ortaokul III. sınıf derslerinin tamamı ile Türkçe, matematik ve fen derslerinin her üç sınıfına ait müfredatını kapsayan konulardan sınav yapılması istenmiştir. 8 Kasım 1940 tarihinde yayınlanan 9/4231 sayılı bu genelgeye göre, azınlık ve yabancı ortaokullardan mezun olan öğrencilerin resmi liselere kayıt yaptırabilmeleri için; daha önce kayıt olmak istedikleri sınıf seviyesinde sınava girmeleri yeterliyken, artık devlet ortaokulları sınavına girme ve Türkçe, matematik ve fen dersleri için tüm müfredat konularından sorumlu tutulma şartı konulmuştur.⁵¹

Özel Türk, azınlık ve yabancı okullarının birinden diğerine nakil ve resmi okullardan bütün özel okullara öğrenci kayıt ve kabulü işleriyle ilgili detaylı açıklamaları içeren bir genelge, 5 Haziran 1941 tarihinde 655 sayı numarasıyla yayınlanmıştır. Bu genelge ile özel okulların öğrenci kayıt ve kabul işlerinin kolaylaştırılması, hızlandırılması ve birleştirilmesi hedeflenmiştir. Böylece öğrenci kayıt ve nakil işlerinde yaşanan aksaklıklar ve tereddütler de giderilmeye çalışılmıştır. Genelgenin “Resmî Okullardan Tüm Özel Okullara Nakil” başlığı içerisinde

⁵⁰ **Tebliğler Dergisi**, 402 Sayılı Karar, Cilt. II, Sayı: 72, 27 Mayıs 1940, s. 211; **Tebliğler Dergisi**, 392 Sayılı Karar, C. II, Sayı: 69, 6 Mayıs 1940, s. 197.

⁵¹ **Tebliğler Dergisi**, 72 Sayılı Karar, C. II, Sayı: 9618, Kasım 1940, s. 63.

yer alan 3. maddedeki ibareye göre, resmi ticaret sanat okulları ile enstitüler gibi meslek eğitimi veren okulların herhangi bir sınıfından nakil yoluyla azınlık okullarına girmek isteyen öğrenciler, ellerindeki belgelerin karşılığı olan sınıflardan daha üst bir sınıfa alınmamak şartıyla, Mili Eğitim Müdürlükleri'nin uygun göreceği resmî bir okulda yapılacak sınav sonucuna göre bir sınıfa kayıt yaptırabileceklerdir.

Genelgenin “Özel Okullardan Resmî Okullara Nakil” bölümünün 5. maddesine göre; azınlık okullarından resmî okullara naklen gelen öğrenciler belgelerinin gösterdiği sınıfa sınavla, bir alt sınıfa ise sınavsız olarak kabul edileceklerdi. Orta veya lise kısımları dört sınıflı olan okullardan resmî ve özel Türk ortaokul veya liselerine girmek isteyenlerin, 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin resmî okulların 1. sınıfına sınavsız; 3. sınıf öğrencilerinin 1. sınıfa sınavsız, 2. sınıfa sınavla; 4. sınıf öğrencilerinin 2. sınıfa sınavsız, 3. sınıfa ise sınavla alınmaları karara bağlanmıştı.

Genelgenin “Özel Okullara Herhangi Birinden Nakil” bölümünde yer olan 6. maddede özel Türk okullarından azınlık ve yabancı okullarına naklen gelen öğrencilerin resmî okul öğrencisi olarak değerlendirilmesi istenmiştir. Azınlık ve yabancı okullarının kültür kısımlarından naklen gelen öğrenciler, özel Türk okullarında, getirdikleri belgelerde yazılı sınıflara sınavla, bir sınıf aşağıya da sınavsız olarak kabul edileceklerdi. Öğrencinin kayıt olacağı ortaokul veya lisenin 4 sınıflı olması halinde ise, sınavsız veya sınavla alınacak sınıfın belirlenmesi, 5. maddedeki açıklamalar doğrultusunda tespit edilecekti. Ancak, bu öğrencilerden lise kısmının I. sınıfına girmek isteyenlerin, aynı zamanda ortaokuldan liseye geçiş sınavı olan devlet ortaokul sınavını geçmeleri gerekmekteydi. Bu konuda da, 72 sayılı ve 96 sayılı Tebliğler Dergileri ile bildirilen 402 ve 512 sıra numaralı genelgelere göre hareket edilecekti.

Azınlık ve yabancı okulların birinden diğerine girmek isteyenler hakkında ise, 10. maddede gerekli açıklamalar yapılmıştır. Öğrencilerin ayrıldıkları okul ile kaydolacakları okulun sınıf teşkilatı ve eğitim dili birbirine benzediği takdirde, öğrenciler ellerindeki belgenin gösterdiği sınıflara sınavsız kayıt yaptırabileceklerdi. Eğitim dili birbirine benzemeyen okulların birinden diğerine naklen öğrencinin alınması için, gireceği okulun eğitim dilini ve derslerini takip edecek derecede bilip bilmediğine bakılacaktır. Biliyorsa getirdiği belgede belirtilen sınıfa, bilmiyorsa dil öğrendikten sonra yine o sınıfa geçirilmek üzere hazırlık sınıfına kayıt yaptırabilecektir. Aynı maddenin devamında yalnız teşkilat bakımından birbirine

benzemeyen, fakat eğitim dili olarak aynı olan okulların birinden naklen diğerine girmek isteyen öğrenciler hakkında açıklama yapılmıştır. Buna göre; öğrencinin ayrıldığı ortaokul veya lise üç sınıflı, gireceği ortaokul veya lise dört sınıflı ise birinciden birinciye, ikinciden ikinciye, üçüncüden üçüncüye sınavsız, üçüncüden dördüncüye sınavla girişi söz konusu olacaktır. Eğer öğrencinin ayrıldığı ortaokul veya lise dört sınıflı, gireceği ortaokul veya lise üç sınıflı ise birinciden ve ikinciden birinciye sınavsız, üçüncüden ikinciye sınavsız, üçüncüye sınavla, dördüncüden üçüncüye sınavsız kayıt yapılması gerekmektedir. Sözü geçen sınavlar, girilecek sınıftan bir önceki sınıfın Türkçe dil ve kültür derslerini kapsamak üzere bütün derslerden yapılacaktır. Bu sınavlar bir hafta içinde gerçekleştirilebileceği gibi, bu konuda öğrenciye bir hafta süre verilebileceği de ifade edilmiştir. Sözü geçen sınavlar için bütünleme sınavı yapılmayacaktır.

Genelgenin “Memleketimiz Dışındaki Okullardan Özel Okullara Gelenler” başlığının 14. maddesinde, yurtdışından gelen öğrencilerin daha önce eğitim gördükleri okulun orta ve lise kısımlarından geliyorsa hangi sınıfa devam edeceklerini kararlaştırmak üzere, getirdikleri belgeleri Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla Bakanlığa göndermeleri gerektiği belirtilmiştir.

“Özel Eğitim Görenler” başlığının 16. maddesine göre de; özel eğitim gördüklerini beyan ederek azınlık ilk, orta ve liselerinin herhangi bir sınıfına girmek isteyen öğrencilerin durumu, girecekleri okula ait genelgeye uygun olarak yapılacak sınav sonucunda belirlenecektir. Azınlık ortaokullarının herhangi bir sınıfına girmek isteyenlerin, ilkokuldan mezun olmuş bulunmaları, azınlık liselerinin herhangi bir sınıfına girmek isteyenlerin de bir ortaokuldan mezun olmaları gerekmektedir. Öğrencilere yapılacak sınavla ilgili açıklamalar 19. maddede yer almaktadır. Buna göre; azınlık ve yabancı okullarına girmek isteyen öğrencilerin sınavları, bu öğrencilerin girmek istedikleri sınıfların Türkçe dil ve kültür (tarih, coğrafya, yurt bilgisi, sosyoloji, askerliğe hazırlık) dersleri de dâhil olmak üzere bütün derslerden yapılacaktır. Bu sınavlarda, öğrencilerin girmek istedikleri sınıfların Türkçe dil ve kültür dersleri öğretmenleri ile Türk müdür yardımcısı da dâhil olmak üzere bütün öğretmenlerin bulunması gerekmektedir. Sınavların yazılı ve sözlü olarak yapılacağı, her dersin sınav sonucunu gösteren tutanağın sözü geçen öğretmenlerin oluşturduğu komisyonca imzalanacağı, yazılı sınava ait evrakın ve tutanakların öğrencinin dosyasında saklanması gerektiği belirtilmiştir. Sınavla öğrenci kayıt ve kabulünün

Milli Eğitim Müdürlüklerinin izni olmadan yapılamayacağı hükmü de 20. maddede yer almaktadır.

Türk, azınlık ve yabancı okullarından birinden naklen diğerine girmek isteyen öğrencilere ait evrakın bu genelgeden sonra Bakanlığa gönderilmesine gerek olmadığı, okul idarelerinin tereddüt ettiği konuları Milli Eğitim Müdürlükleri'ne bildirmeleri gerektiği, Ortak Maddeler bölümünün 22. maddesinde yer almaktadır. Genelgenin son bölümünde de Türkiye'deki özel okulların derece ve sınıfları düzenlenmiştir. Buna göre; Ermeni okullarında, ilk kısımlar beşer sınıf, orta ve lise kısımları da üçer sınıf olarak tespit edilmiştir.⁵²

Azınlık ve yabancı liselerinin orta kısımlarını bitirerek devlet ortaokul imtihanına giren öğrencilerin yaptıkları usulsüzlüklerin tespiti üzerine 19 Şubat 1946 tarihinde yeni bir karar alınmıştır. Bazı öğrencilerin azınlık ve yabancı ortaokulları ile liselerin orta kısımlarını bitirdikten sonra, resmi ortaokulların devlet ortaokul imtihanlarına girdikleri ve başarılı olan öğrencilerin bir kısmının devlet ortaokul diplomaları ile resmi liselere kayıt yaptırdıkları, herhangi bir nedenden dolayı belgeli duruma düştükleri zaman da azınlık ve yabancı okullarından almış oldukları diplomaları kullanmak istedikleri anlaşılmıştır. Bu durumu önlemek için azınlık ve yabancı ortaokullarından mezun olup devlet ortaokulları sınavlarına giren öğrencilerin, azınlık ve yabancı okullarından aldıkları diplomalarının üzerine bir açıklama yazılması, durumun ilgililere bildirilmesi ve dosyanın Özel Öğretim Müdürlüğüne gönderilmesi istenmiştir.⁵³

3.2.6. Mali İşler İle İlgili 8 Haziran 1939 Tarihli Genelge

Özel Türk, azınlık ve yabancı okullarındaki öğrencilerden alınan ücretlerle ilgili yönetmeliğin hükümlerine uyulmadığı görüldüğü için yeni bir genelge yayımlanmıştır. Genelgeye göre, okul idareleri öğrencilerden alacakları ücretleri gösterir bir listeyi ders yılı başında Bakanlığa göndereceklerdi. Azınlık okullarında okuyan öğrencilerden alınacak ücretler konusunda bu okulların kendilerine ait yönetmelikler esas tutulacaktı. Herhangi bir değişiklik talebi ancak Bakanlığın onayı alındıktan sonra mümkün olacaktı. Bunun yanında indirimli olarak okuyacak

⁵² Eren, a.g.e., s. 53-62.

⁵³ **Tebliğler Dergisi**, 23 Sayılı Karar, C. IX, Sayı: 386, 24 Haziran 1946, s. 517.

öğrenciler için kabul edilecek esasların da Bakanlıkça onaylanması kuralı getirilmiş, parasız ya da indirimli okuyan öğrencilerin okulun herhengi bir şekilde bedeni işlerinde çalıştırılması yasaklanmıştır.⁵⁴ Bu genelgeyi tamamlamak üzere 14 Ağustos 1939'da 9/1895 sayılı yeni bir genelge daha hazırlanmıştır. Bu genelgede, öğrencilerden alınacak ücretlere ait doldurulacak cetvel örneği yer almaktadır. Okullara gönderilecek olan bu cetvellerin bir hafta içerisinde doldurarak Milli Eğitim Müdürlüklerine geri gönderilmesi istenmiştir. Genelgede yer alan cetvel örneği şöyledir:⁵⁵

TABLO 1.5: AZINLIK OKULLARINDA ÖĞRENCİLERDEN ALINAN ÜCRET CETVELİ ÖRNEĞİ

Kısımlar	Gündüzlülerden		Yatılılardan		Öğrencilerden kayıt işleri, elbise, piyano, keman, kitap, defter v.s. için alınan para.	Lira
	Senelik	Aylık	Senelik	Aylık		
	Lira	Lira	Lira	Lira		
Ana kısımda						
İlk kısımda						
Orta kısımda						
Lise kısmında						
Hazırlık kısmında						
Ticaret kısmında						
Teknik kısmında						

Kaynak; Tebliğler Dergisi, Cilt. I, Sayı: 34, 4 Eylül 1939, s. 178.

⁵⁴ **Tebliğler Dergisi, Cilt. I, Sayı: 22, 12 Haziran 1939, s. 98.**

⁵⁵ **Tebliğler Dergisi, Cilt. I, Sayı: 34, 4 Eylül 1939, s. 178.**

II. BÖLÜM

1950-1980 DÖNEMİNDEKİ YASAL DÜZENLEMELER VE DEĞİŞİKLİLER

1. 1950-1980 ARASINDA EĞİTİM ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

II. Dünya Savaşı'nın ardından 1950'li yıllar ile birlikte Türkiye'de mali yapı iyileştirilmeye çalışılırken eğitimin de üzerinde durulmuş ve eğitimin her kademesinde iyileştirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Demokrat Parti iktidara geldiğinde ülkede; 1.617.000 öğrencisi ile 17.428 ilkokul, 68.000 öğrencisi ile 406 ortaokul, 22.000 öğrencisi ile 88 lise, 53.000 öğrencisi ile Köy Enstitüleri de dâhil olmak üzere 326 mesleki ve teknik okul bulunmaktaydı. Bu dönemde, üç yeni üniversitenin yanı sıra Eğitim Enstitü, Yüksek Ticaret Okulu, İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi, Yüksek Öğretmen Okulu gibi yeni yüksekokullar da açılmıştır.¹

Demokrat Parti iktidarıyla birlikte eğitim sisteminde, Amerikan eğitim modeli örnek alınmaya başlandı. DP, ortaöğretimin eksikliklerinin giderilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için 1951-1954 yılları arasında üç Amerikalı uzmanı ülkeye davet etti ve ortaöğretim kademesi ile ilgili raporlar hazırlandı.² Bunun yanında Marshall yardımından eğitim için ayrılan ödenekler ve yabancı eğitim uzmanlarının tavsiyeleri doğrultusunda çalışmalara devam edildi.

¹ Necdet Sakaoglu, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992, s. 259; Emre Kılıç, “**Demokrat Parti Döneminde Milli Eğitim Politikaları (1950-1960)**”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2008, s. 159-160.

²Tunay Karakok, “Menderes Dönemi'nde (1950-1960) Türkiye'de Eğitim”, **Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt I, Sayı: 2, Ağustos 2011, s. 42-97.

DP döneminde Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesinde bir artışın olduğu görülmektedir. DP'nin iktidara geldiği 1950 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesi 176.444.000 lira iken 1955 yılında Bakanlık bütçesi 372.358.000 liraya, 1960 yılında ise 981.200.000 liraya yükseltildi. Buna karşın önceki on yıla nazaran öğrenci sayısındaki artış %84'e ulaşmışken, yatırımlardaki artış %35 düzeyinde kalmıştır. Bu da öğretim standartlarının düşmesine, öğretmen sayısının yetersiz kalmasına, sınıf mevcutlarının artmasına neden olmuştur.³

Milli Eğitim politikaları uygulanırken yaşanan en büyük sıkıntı, istikrarsızlık ve plansızlık oldu. 10 yıl süren DP iktidarında 9 defa Milli Eğitim Bakanı değişikliği yapıldı ve 7 farklı bakan görev yaptı. 10 yıllık sürede bu kadar çok bakanın değişmesi, bir bakanın uygulamasının sonraki bakan tarafından devam ettirilmemesi hem eğitimin aksamasına hem de istenilen verimin alınamamasına neden oldu.⁴ 1950-1960 yılları arasında kurulan Adnan Menderes yönetimindeki beş hükümette görev yapan Millî Eğitim Bakanları şunlardır:⁵

**TABLO 2.1: 1950-1960 DÖNEMİNDE GÖREV YAPMIŞ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLARI**

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI	GÖREVE BAŞLAMA- BİTİŞ TARİHİ
Hüseyin Avni Başman	22 Mayıs 1950 - 2 Ağustos 1950
Nuri Özsan	3 Ağustos 1950 - 10 Ağustos 1950
Ahmet Tevfik İleri	11 Ağustos 1950 - 6 Nisan 1953
Rıfki Salim Burçak	9 Nisan 1953 - 17 Mayıs 1954
Hüseyin Celal Yardımcı	17 Mayıs 1954 - 9 Aralık 1955
Ahmet Özel	10 Aralık 1955 - 13 Nisan 1957
Ahmet Tevfik İleri	14 Nisan 1957 - 25 Kasım 1957
Hüseyin Celal Yardımcı	26 Kasım 1957 - 22 Mayıs 1959
Ahmet Tevfik İleri	23 Mayıs 1959 - 8 Aralık 1959
Ahmet Atıf Banderlioğlu	9 Aralık 1959 - 27 Mayıs 1960

Kaynak; Caner Yüce, “Demokrat Partinin Eğitim Politikası ve Cumhuriyet Halk Partisinin Muhalefeti”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 247.

³Emre Kılıç, a.g.e., ,s. 84.

⁴ Kılıç,a.g.e., s. 84- 85.

⁵ Karakok, a.y.

Menderes Hükümetlerinde farklı dönemlerde üç kez olmak üzere, toplam dört yıla yakın süre Millî Eğitim Bakanlığı görevini üstlenen Ahmet Tevfik İleri, eğitim faaliyetleri açısından döneme damgasını vurmuştur.

Bu dönemde eğitimde meydana gelen gelişmeler sıralanacak olursa; 3 sınıflı köy okulları 5 sınıflı hale getirilmiştir. Köy okulu binalarının ve öğretmen evlerinin genel bütçeden ayrılacak ödeneklerle yaptırılmasını karara bağlayarak köylünün okul yapma sorumluluğu ortadan kaldırmıştır. Bu uygulama ile Köy Enstitüleri'nin gelişmesi engellenmiştir. Köy Enstitüleri'nin Ocak 1954'de ilköğretmen okullarına dönüştürülmesi ve Halkevlerinin kapatılması okuryazarlığın yaygınlaşmasını olumsuz etkilemiştir. Bu boşluğu kapatmak amacıyla 1959'da Kara, Hava, Deniz ve Jandarma Komutanlıklarına bağlı 2 ay süreli "Okuma-Yazma Taburları", kitlesel eğitime yönelik olarak da "Halk Eğitim Bürosu" kurulmuştur. Bu büro aracılığıyla kasabalarda "Halk Eğitimi Merkezleri", köylerde de "Halk Okuma Odaları" açılmıştır. 1950'de din dersleri 4. ve 5. sınıflarda programa alınmış, ders seçimi ebeveynin iznine bırakılmıştır. 1956-1957 öğretim yılında da ortaokul ve dengi okulların 1. ve 2. sınıflarına seçmeli din dersleri konulmuştur. Amerikalı uzmanların tavsiyeleri doğrultusunda "Deneme Lisesi" programları uygulanmaya başlanmışsa da görülen aksaklıklar üzerine bu okullar daha sonra Fen Lisesi veya Anadolu Lisesi'ne dönüştürülmüşlerdi. IV. Milli Eğitim Şûrası'nda alınan karar üzerine 1951-1954 arasında genel liselerde öğretim süresi 4 yıla çıkartılırken olgunluk sınavları da kaldırıldı. 1954-1955 ders yılında eğitim süresi yeniden 3 yıla indirildi. Ders çeşitliliği ve müfredat konularında önemli bir değişiklik olmamakla birlikte 1957'de lise müfredatı yeniden düzenlenmiştir. Lise olgunluk sınavı kaldırıldıktan sonra yerine "Devlet Lise İmtihanı" adı verilen yeni bir sınav sistemi getirildi. Yeni sınav sisteminde öğrenciler lise son sınıf derslerinden yazılı ve sözlü olarak iki aşamalı sınavdan geçireceklerdi. Yazılı sınavlar edebiyat kolu için kompozisyon, Türk Dili ve Edebiyatı, felsefe veya tarih; fen kolu için kompozisyon, matematik, fizik veya biyolojiden olmak üzere üç dersten yapılacak ve sorular Bakanlık tarafından gönderilecekti. Sözlü sınavlar ise okul yönetimleri tarafından yapılacaktı. Yeni sistemde öğrencilerin sınavlardan en az 5 notunu alması gerekiyordu. Eğer öğrenci sınavlardan 7 notunu alırsa sözlü notu almasına gerek kalmayacaktı. Ortaokuldan sonra liseye devam edememiş ya da lise sınıflarından belgeli olanların lise öğrenimini tamamlayıp yükseköğrenime gidebilmelerini sağlamak amacıyla 1959-

1960 öğretim yılından itibaren “Akşam Liseleri” açılmıştır. Yükseköğretimle ilgili olarak da; 1955 Ege Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1956 Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 1957 Erzurum Atatürk Üniversitesi, 1959’da İstanbul, İzmir, Ankara ve Eskişehir İktisadi ve Ticari Bilimler Akademileri, 1958 Bursa, 1959 Buca Eğitim Enstitüleri’nin açılması söylenebilir.⁶

Türkiye’de 27 Mayıs 1960’dan sonraki gelişmeler ve ardından koalisyon hükümetlerinin kurulması, 1960 ve 1970’li yıllarda öğretmen ve öğrenci eylemlerinin yaşanmış olması eğitim sistemini doğrudan etkilemiştir. 1960’lı yıllarda beş yıllık kalkınma planları yeniden hazırlanmaya başlanmış ve hazırlanan her planda eğitime verilen önem vurgulanmıştır. Fakat sık sık değişen bakanlar ve eğitim programlarında yapılan değişiklikler uzun bir süreç olan eğitimde sürekliliği sağlayamamıştır. Bu durum ile ilgili değerlendirmelere yer verecek olursak; 28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihinde yapılan 8. Milli Eğitim Şurası’nda, eğitim sisteminin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak olduğu, ekonomik ve sosyal kalkınmayı hedef alan bir eğitime ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. İlköğretim, orta öğretim ve yükseköğretimin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması; ortaöğretimin genel kültür ve yurttaşlık eğitimi veren, öğrencileri ilgi ve yeteneklerine göre yönlendiren bir yapıya kavuşturulması gündeme getirilmiştir. Ayrıca, 1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık planda da, eğitimde beklenen hedeflere ulaşamadığı, eğitim sisteminde sosyal adalet sağlanamadığı için kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikte insan gücü yetiştirmede yetersiz kalındığı belirtilmiştir.⁷ Milli Eğitim Şûralarında eğitim ile ilgili çözüm arayışı sürse de, her yeni şurada bir önceki kararların uygulamaya konulmadığı görüşünün dile getirilmesi, şuraların amacına ulaşmadığı izlenimini vermektedir.

Nüfustaki hızlı artış öğrenci sayısının artmasına; buna bağlı olarak okul ve öğretmen ihtiyacının doğmasına yol açmıştır. Öğretmen açığını kapatmak amacıyla tüm enstitü ya da üniversite mezunlarına pedagojik formasyon aranmaksızın öğretmen olma imkanı tanınmış ve atamaları yapılmıştır. Öğretmen yetiştirme kaynağı olarak; 1960’ta yedek subaylara öğretmen olma imkânının sağlanması ya da 1961’de 18 yaşını tamamlamış ortaokul ve dengi okullardan mezun olanların kurstan geçirilerek vekil öğretmen olarak atanması gibi çözümler bulunmuştur. 1974’te

⁶ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 263-269; Kılıç, **a.g.e.**, s. 113-115; Karakok, **a.g.e.**, s. 91-94.

⁷ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 275-277.

bütün lise mezunlarına yüksek öğrenim yaptırmayı hedefleyen dönemin hükümeti, mektupla eğitim sağlayan bir uygulama başlatmış ve 46.000 öğrenci bu şekilde öğretmen yetiştiren programlara katılmıştır. 1978'den sonra hızlandırılmış programla yükseköğrenim gören on binlerce öğrenciye yoğun derslerle ve birden fazla öğretimle öğretmenlik diploması verilmiştir. Mevcut öğretmenlerin üçte biri sıralanan uygulamalarla bu mesleğe girmişlerdir.⁸

1960'da %39 olan okuryazarlık oranı, 1965'te %48 düzeyine çıkmıştır. 1961'de ilkokuldan üniversiteye kadar 3.400.000 dolayında öğrenci 26.000 okulda eğitim imkânı bulmaktaydı ki bu genel nüfusun %12'sini oluşturmaktadır.⁹ Aynı dönemde yükseköğretimde 1963-1964 ders yılında 77.281 öğrenci eğitim almakta ve okullaşma oranı %4,1 olarak görülmektedir. 1970'li yıllara gelindiğinde; 1971-1972 ders yılında ilköğretimde 4.937.706 öğrenci ve %86,4 okullaşma oranı ile yüksek bir düzeye ulaşılmış ve sonraki yıllarda da bu seviye korunmuştur. Ortaokullarda ise 1971-1972 yılı itibarıyla 916.918 öğrenci ile %34,5 gibi düşük bir oranda okullaşma sağlanabilmiştir. 1970'li yılların sonuna gelindiğinde bu sayı 1979-1980'de 1.339.508 öğrenci ile %44,1'e yükselmiştir. Orta öğretimde 1971-1972 ders yılında 45.668 öğrenci ile okullaşma oranı %18,6 da kalırken 1979-1980 ders yılında 887.408 öğrenci ile %29,6'ya kadar çıktığı görülmektedir. Yükseköğretimde ise, 1971-1972 ders yılında 159.549 öğrenci ile %5,8 olan okullaşma oranı, 1979-1980 ders yılında 2.702.78 öğrenci ile %7,3 okullaşma oranı sağlanmışsa da beklenen düzeyin çok altında olduğu açıktır. 1980 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun %41'i yani 18.402.051 kişi okuma yazma bilmemektedir.¹⁰ Bu olgu eğitimin en önemli sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönemde görev yapan Milli Eğitim Bakanları Tablo 2.2'de sıralanmıştır. Tablodan da anlaşılacağı gibi yirmi yıl içerisinde 23 bakanın görev yapması, sağlıklı kararların alınmasını, uygulamalarda sürekliliğin sağlanmasını ve eğitimde hedeflenen niteliklere ulaşılmasını olumsuz yönde etkilemiştir.

⁸ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)**, Ankara, 1989, s. 430-432.

⁹ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s.122-123.

¹⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler**, Ankara, 1988, s. 204-208.

AP hükümeti tarafından liselerde din dersi isteğe bağlı olarak 1967-1968 ders yılı başında; ahlak bilgisi dersi de ilk kez CHP-MSP koalisyonu döneminde 1974-1975 ders yılında orta ve lise her sınıfa zorunlu olarak konuldu.¹¹

**TABLO 2.2: 1960-1980 YILLARI ARASINDA GÖREV YAPMIŞ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLARI**

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI	GÖREVE BAŞLAMA - BİTİŞ TARİHİ
Prof. Dr. Fehmi Yavuz	30 Mayıs 1960 - 27 Ağustos 1960 28 Ağustos 1960 - 8 Eylül 1960 (Vekil)
Prof. Dr. Bedrettin Tuncel	8 Eylül 1960 - 5 Ocak 1961
Prof. Dr. Turhan Fevzioğlu	6 Ocak 1961 - 7 Şubat 1961
Ahmet Tahtakılıç	7 Şubat 1961 - 2 Mart 1961 (Vekil) 3 Mart 1961 - 25 Ekim 1961 25 Ekim 1961 - 20 Kasım 1961 (Vekil)
Hilmi İncesulu	20 Kasım 1961 - 26 Haziran 1962
Prof. Dr. Ş. R. Hatipoğlu	26 Haziran 1962 - 8 Haziran 1963
Dr. İbrahim Öktem	11 Haziran 1963 - 20 Şubat 1965
Cihat Bilgehan	20 Şubat 1965 - 27 Ekim 1965
Orhan Dengiz	27 Ekim 1965 - 1 Nisan 1967
İlhami Ertem	1 Nisan 1967 - 3 Şubat 1969
Prof. Dr. Orhan Oğuz	3 Şubat 1969 - 14 Mart 1971
Şinasi Orel	14 Mart 1971 - 13 Aralık 1971
İsmail Arar	13 Aralık 1971 - 22 Mayıs 1972
Prof. Dr. Sabahattin Özbek	22 Mayıs 1972 - 15 Nisan 1973
Orhan Dengiz	15 Nisan 1973 - 25 Ocak 1974
Mustafa Üstündağ	26 Ocak 1974 - 17 Kasım 1974
Safa Reisoğlu	17 Kasım 1974 - 31 Mart 1975
Ali Naili Erdem	31 Mart 1975 - 21 Haziran 1977
Mustafa Üstündağ	21 Haziran 1977 - 21 Temmuz 1977
Nahit Menteşe	21 Temmuz 1977 - 5 Aralık 1978
Mustafa Necdet Uğur	5 Ocak 1978 - 12 Kasım 1979
Orhan Cemal Fersoy	12 Kasım 1979 - 12 Eylül 1980

Kaynak: Ömer Özuduru vd., **Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988)**, Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1988, s. 11-12.

¹¹Akyüz, a.g.e., s. 392.

Dönemin en önemli gelişmelerinden birisi ilk kez eğitimin temel ilkelerini belirleyen Milli Eğitim Kanunu'nun çıkarılmış olmasıdır. Haziran 1973'te yayınlanan Milli Eğitim Temel Kanunu'nda milli eğitim sistemi kapsamlı şekilde ve bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu kanunda, eğitimin düzenlenmesindeki amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul binasının fiziki şartları, eğitim araç gereçlerinin durumu ve devletin eğitim ve öğretim alanındaki sorumlulukları ile ilgili temel hükümlere yer verilmiştir. Eğitimde din, dil, cinsiyet, ırk farkı gözetilmemesi, eğitimde kadın erkek eşitliği, genel ve mesleki eğitim fırsatlarının yaşam boyu sürekliliği, demokrasi bilincinin verilmesi, eğitimde laikliğin esas kılınması; programların Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri yönünde düzenlenmesi, herkesin yeteneğine uygun programları seçebilmesi, programların, metotların, araç gereçlerin bilimsel ve teknolojik esaslara uygunluğu, eğitim- insan gücü istihdam ilişkilerinin planlanması; bina- tesis-donatım- personel standartları gibi başlıklar kanunda yer alan maddeler arasındadır. Aynı zamanda hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yükseköğrenim görmesi şartı getirilmiştir.¹² Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenerek; çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak tespit edilecektir.

2. AZINLIK OKULLARINI KAPSAYAN KANUNLAR

2.1. Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanunun

18 Mayıs 1955 tarihinde çıkarılan ve 19 maddeden oluşan 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanunun birinci maddesinde, ibadet yerlerinin kiraya verilemeyeceği ve ibadet dışında hiçbir iş için kullanılmayacağı karara bağlanmıştır.¹³ Böylece azınlık ve yabancı okullarının sınırları içinde kalan şapel, kilise gibi ibadet yerleri güvence altına alınıyor ve kuruluş amacı dışında kullanımı engellenmiş oluyordu. Bu açıklamalara rağmen, ibadet yerlerinin kuruluş amacı dışında kullanıldığına dair herhangi bir belgeye ve kayda rastlanmamıştır. Sonraki yıllarda Patrikhane ileri gelenlerinin azınlık okullarına yaptığı ziyaretlerin artması üzerine okullardaki denetimlerin sıklaştırıldığı görülmektedir.¹⁴

¹² Milli Eğitim Temel Kanunu, Sayı: 1739, 14 Haziran 1973.

¹³ Resmi Gazete, Sayı: 9013, 27 Mayıs 1955.

¹⁴ "Azınlık Okullarının Kontrolü İyi Karşılandı", Milliyet, 11 Şubat 1959, s. 2.

2.2. 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu

Azınlık okulları, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yapılan düzenlemelerle Milli Eğitim Bakanlığı'nın mevzuatları doğrultusunda ve Özel Okullar Bölümü'ne bağlı olarak varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Esas itibariyle 1915 Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi, 625 sayılı kanun hazırlanıncaya kadar uygulanmaya devam edilmiştir. 8 Haziran 1965 tarih ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, bütün özel eğitim öğretim kurumlarını tanımladığı, eğitim, öğretim, yönetim, denetim ve gözetimi ile çalışanların parasal ve özlük hakları konularını düzenlediği için azınlık okullarını da bu kanun kapsamı içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. 51 maddeden oluşan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nu azınlık okulları bağlamında inceleyecek olursak;

Özel öğretim kurumlarının, resmi okullar gibi Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi ve gözetimi altında olduğu 2. maddede ifade edilmiştir. 3. madde ile 13. madde arasındaki hükümlerde özel öğretim kurumu açabilmek için izlenecek yol belirtilmiş, mali şartların tüzüklerle tespit edileceği, yabancı uyruklu kimselerin yeniden ve her ne sebeple olursa olsun yeni bir okul açamayacağı, yabancıların açtığı özel öğretim kurumlarının kendi istek ve arzularıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilebileceği, özel bir öğretim kurumunda öğretime başlayabilmek için izin alınması ve bu iznin Bakanlıkça verilmesi gerektiği; iznin alınmasından sonra öğrenci kayıtlarının yapılabileceği; yüksek dereceli özel okullarda uygulanacak sınav esaslarının şekli gibi konulara açıklık getirilmiştir. 14. maddede, kurum açma izin belgesi alındıktan sonra üç yıl içinde öğretime başlama iznini almayan kurucudan bu iznin geri alınacağı belirtilmiştir. 15. maddede, kanun, tüzük ve yönetmeliklere aykırı harekette bulunan ve bunda ısrar eden kurumların geçici veya sürekli olarak Bakanlık kararı ile kapatılabileceği ifade edilmiştir. Devamındaki dört madde ise, kapatma kararı alınan kurumun hangi işlemleri nasıl yürüteceği ile ilgilidir.¹⁵

Azınlık okullarını doğrudan ilgilendiren 20. madde ile, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce açılan kurumların binalarını genişletemeyeceği, çoğaltamayacağı, şubelerini açamayacağı, mevcut binaların yerine yeni bina inşa edemeyeceği, herhangi bir şekilde mülk edinemeyeceği veya kiralayamayacağı ifade edilmiştir. Alınan bu karar ile okullar sayısal olarak dondurulmuş bulunmaktadır.

¹⁵ **Resmi Gazete**, Sayı: 12026, 18 Haziran 1965.

Mevcut binalarda ihtiyaç halinde yapılacak tamirat ve tadilat ancak Bakanlığın izni ile olabilmektedir. Azınlık okullarının eğitim verdiği binaların en az yüzyıllık yapılar olduğu düşünülürse, her türlü tamirat ve tadilatta Bakanlık olurunun alınması gerekliliği işlerin uzamasına yol açacaktır. Hatta okul içerisindeki sınıf, laboratuvar veya odaların yerleri değiştirilirken dahi Bakanlığın izninin alınması gerekmiş ve bu durum zaman zaman zaman eğitimin aksamasına varacak boyutlara ulaşmıştır.¹⁶

21. madde, okullarda görev alacak öğretmenlerle ilgilidir. Buna göre, özel öğretim kurumlarında görev yapacak idarecilerin ve öğretmenlerin resmi kurumlarda idarecilik veya öğretmenlik yapanlarla aynı şartları ve nitelikleri taşıması gerektiği ve öğretmenin haftalık ders saati sayısının otuzu geçemeyeceği belirtilmiştir. Sonraki iki maddede, her özel öğretim kurumunda Bakanlığa karşı sorumlu bir müdürün olacağı, ayrıca gerekli nitelikleri ve şartları taşıyan kurucunun da müdür olabileceği, bir kimsenin birden fazla kurumda müdürlük yapamayacağı, okul müdürlerinin kurucuları tarafından, diğer yönetici ve öğretmenlerin ise müdür tarafından seçileceği belirtilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı iznine sunulmadan müdür, diğer yönetici ve öğretmenler işe başlatılamazlar ve izin talebinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından reddinin tebliğ edildiği günden itibaren de çalışmaya devam edemezlerdi. Bu kurumlarda işveren olarak, okulun bağlı bulunduğu vakıf yönetimince seçilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış kurucu temsilcileri görevlendirilecekti. Bu kişilerin Bakanlığın izni olmadan işe başlatılamayacağı, bu konuda tek karar mercisinin Milli Eğitim Bakanlığı olduğu da vurgulanmıştır.¹⁷

Azınlık okullarında görev yapacak müdür yardımcılarının okuldaki Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri arasından seçileceği, bulunmaması halinde Türkiye Cumhuriyeti uyruklu ve Türk asıllı öğretmenlere görev verileceği hükmü 24. maddede yer almaktadır. Müdür yardımcılarının görevlendirilmesinde başından beri yapılan “Türklük” vurgusu burada da tekrarlanmıştır. 25. madde doğrudan Lozan Antlaşması’na atıfla azınlık okulları ile ilgili alınmış bir karardır. Lozan Antlaşması’nın 40. ve 41. maddeleri kapsamında yer alan özellikleri gösteren okulların, kendi yönetmeliklerini hazırlayabilecekleri ve bu okullarda sadece Türk vatandaşı olan ve dil veya din farkları nedeni ile azınlık kapsamında bulunan öğrencilerin okuyabileceği belirtilmiştir. Okullar, yönetmeliklerini bu konudaki

¹⁶ **Resmi Gazete**, Sayı: 12026, 18 Haziran 1965.

¹⁷ G. Göksu Özdoğan, Füsun Üstel, Karin Karakaşlı, Ferhat Kentel, **Türkiye’de Ermeniler “Cemaat-Birey-Yurttaş”**, İstanbul, Bilgi Üni. Yay., 2009, s. 197.

mevzuata ve uygulamalara bakarak hazırlayacak, yönetmeliklerde yer almayan konular olduğunda resmi okullardaki mevzuat geçerli olacaktır. Devamındaki iki madde yönetmelik ve müfredatlar ile ilgilidir. Okulların yönetmelik ve müfredatlarının Milli Eğitim Bakanlığı'nca onaylanması gerektiği, hatta gerekirse bu yönetmelik ve müfredatlarda Bakanlıkça değişiklik yapılabileceği ifade edilmiştir. Bakanlık onayı almaksızın hiçbir ders kitabı, yardımcı kitap, ders araç ve gerecinin kullanılmayacağı, dışarıdan okul bitirme sınavlarının yapılamayacağı 29. maddede belirtilmiş, böylece keyfi uygulamaların önüne geçilmek istenmiştir. Ayrıca bu okullar dışarıdan okul bitirme sınavları da yapamayacaklardı.¹⁸

Kanunun 31. maddesinden itibaren 43. maddesine kadar, okullarda görev alacak yönetici, öğretmen ve görevlilerin kurumlarıyla yapacakları sözleşmeler, alacakları ücretler -ki bu ücretlerin en az resmi okullarda görev yapanlar kadar olacağı özellikle vurgulanmıştır- ile ilgilidir. Ayrıca raporlu sayılma ve hamilelik izinlerinin nasıl kullanılacağı, idareci ve öğretmenlerin ölümü halinde ailelerine ne şekilde ölüm tazminatı ödeneceği, ticari amaç gütmeksizin kurulmuş olan özel öğretim kurumlarına Bakanlık bütçesinden mali yardım yapılabileceği gibi konularla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. 44. maddeden itibaren de Bakanlığın, her derece ve nitelikteki özel okulları eğitim, öğretim ve yönetim bakımından denetleme ve teftişte en üst yetkili makam olduğu vurgulanmıştır. Denetim sırasında okulun kurum açma izninin verilmesini sağlayan şartların korunup korunmadığının yanı sıra, okulun özelliklerinin ve derecelerinin dikkate alınacağı, yetersiz görülen yönetici ve öğretmenlerle ilgili çalışma izninin iptal edilebileceği, görevlerine son verilebileceği ifade edilmiştir. Kanunun son bölümünde uygulanacak cezai yaptırımlar ve buna dayanak oluşturan kanunlar hakkındaki hükümlere yer verilmiştir.¹⁹

Bu kanunun uygulanması sırasında görülen aksaklıklar nedeniyle zaman zaman Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından okulların uyarıldığı görülmüştür. Bunun bir örneğine Özel Esayan Ermeni Lisesi arşivinde rastlanmıştır. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gelen yazıda, öncelikle kanunun 22 ve 23. maddeleri referans gösterilerek; kanunun açık hükmüne rağmen Bakanlıkça çalışma izinleri reddedilen bir kısım müdür, diğer yönetici ve öğretmenlerin vazifelerine devam ettiklerinin

¹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, **a.g.e.**, s. 37.

¹⁹ **Resmî Gazete**, Sayı: 12026, 18 Haziran 1965; Deri, **a.g.e.**, s. 189-210; Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları**, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1992, s.168-177; H. Argun Bozkurt, "625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve Öğretmenler", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Mart 2000, s. 815-828.

anlaşıldığı, bundan sonra özel öğretim kurumlarında çalışacak müdür, diğer yönetici ve öğretmenlere ait atanma evrakının Bakanlığa zamanında, geciktirmeden, eksiksiz olarak gönderilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çalışma izni çıkarılan öğretim elemanı yerine başkasının görevlendirilmemesi; çalışma izinleri Bakanlıkça reddedilenlerin reddin tebliğ edildiği günden itibaren işe devam ettirilemeyeceği, redde rağmen işe devam edenlerin verecekleri notlar ve yapacakları işlemler geçersiz olacağından, böyle durumlara sebebiyet verenler hakkında hukuki takibatta bulunulacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir.²⁰

1970’de, 625 sayılı kanunun 21. maddesini tamamlayan “Özel Öğretim Kurumları Yönetici ve Öğreticilerinde Aranacak Nitelik ve Şartlar” başlığı ile yeni bir yönetmelik hazırlanmıştır. Bu yönetmelik 52 maddeden oluşmaktadır. Azınlık okullarını ilgilendiren 13. maddede, bu okullara tayin edilecek öğretmenlerin, resmi ve benzeri okullarda öğretmenlik yapma şartlarını taşıması gerektiği belirtilmiştir. Türkçe, Türk dili ve edebiyatı dersleri ile Türkçe okutulan derslerin öğretmenleri tercihen okulda takip edilen diğer öğretim dilini (Ermenice kastediliyor) bilenler arasından Bakanlıkça, okulda takip edilen diğer öğretim dili ile okutulan derslerin öğretmenlerinin, benzeri resmi okullarda öğretmenlik yapma şartlarını taşıyanlar arasından Valiliğin teklifi ve Bakanlığın onayı ile tayin edileceği karara bağlanmıştır. Bu durumdaki öğretmenler tayin işlemleri sonuçlanmadan göreve başlatılamazlardı.* Okulda takip edilen diğer öğretim dili ile okutulan derslerin öğretmenliklerine tayin edilecek Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğretmenlerin yeteri kadar Türkçe bilmeleri gerekmektedir. Bakanlık gerek gördüğü takdirde bu öğretmenlere Türkçeden yeterlilik sınavı yapabilir. Okul müdürleri, bu okullarda öğretmenlik yapma şartlarını taşıyanlar arasından Bakanlıkça, bu okulların müdür başyardımcıları, Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri arasından kanun hükümlerine göre tayin edilecekti. Azınlık okulların müdür yardımcılarının tayinleri, okulda görevli öğretmenler arasından, okul müdürünün ve müdür başyardımcısının müşterek imzalı teklifi ve Bakanlığın onayı ile yapılacaktı.²¹ Hazırlanan bu yönetmelik ile o güne kadarki uygulamalar yeniden düzenlenmiş ve resmi olarak ifade edilmesi sağlamıştır.

²⁰ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Özel Öğretim Kurumları, Sayı: 12389-58, 4 Temmuz 1969 tarihli yazı.

* Sayı: 236/6, 22 Şubat 1983 yazı ile önerisi müdürlüğe verilip de kararnamesi gelmeyen azınlık öğretmenlerinin göreve başlatılmalarını ve azınlık öğretmenlerinin öneri tarihinden itibaren göreve başlayabilecekleri bildirilmiştir.

²¹ **Resmi Gazete**, 13 Nisan 1970, s. 2-3.

3. ERMENİ OKULLARI İLE İLGİLİ YÖNETMELİKLER

Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Özel Okullar Bürosuna bağlı olan Ermeni liseleri, 1915 Özel Okullar Yönetmeliği, 1937 İstanbul Ermeni Okulları Yönetmeliği ve Ermeni İlkokulları ile Ortaokullar ve Liselerinin Müfredat Programlarında yer alan esaslar doğrultusunda eğitim ve öğretimlerini sürdürmekteydi. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ard arda çıkarılan yönetmelikler ve genelgelerle azınlık ve yabancı okullarda Milli Eğitim Bakanlığı'nın kontrolü ve denetimi sağlanmaya çalışılmış, özellikle okullarda bulunan dini simgeler, ifadeler, resim ve tabelaların kaldırılması konusunda ısrarla durulmuştur.

1950-1980 döneminde Ermeni okulları ile ilgili üç önemli yönetmelik hazırlanmıştır. İlk yönetmelik, 17 Temmuz 1975 tarihli İstanbul Özel Yatılı Ermeni Okulları Yönetmeliği'dir. (Ek. 2) İkinci olarak, 1937 yılından beri yürürlükte olan Ermeni Okulları Yönetmeliği güncellenmiş ve 16 Şubat 1976 tarihli Ermeni Okulları Yönetmeliği kabul edilmiştir. (Ek. 3) 1937 yönetmeliği ilk ve orta öğretimi kapsayan ortak hükümleri içermektedir. 129 maddeden oluşan yeni yönetmelik ise sadece ortaöğretim ile ilgili hükümleri kapsamaktadır. 2. maddede Ermeni liselerinin öğrencilerini yüksek öğretime hazırlayan okullar olduğu belirtilmiştir. Devamındaki maddelerde okul kurucusu ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Buna göre kurucu okulun mali işlerini denetler, yapı ve onarım işlerinde okul müdürüne yardımcı olur, okulun öğretim ve eğitim işlerine karışmaz. 13 ile 23. Maddeler arasında okul müdürünün görevlerinin ne olduğu ile ilgili bilgi verilmektedir. Yeni yönetmelikte ilk defa "Müdür Başyardımcılarının Görevleri" başlığı ile ayrı bir bölüm bulunması dikkati çekmektedir. Yönetmelikte sırasıyla müdür yardımcısı, belletmen, sekreter, hesap ve kitaplık memurları, hizmetliler, okul doktoru ve öğretmenlerin görevleri ile ilgili ayrı ayrı açıklamalara yer verilmiştir. 75. maddeden itibaren de iş ve tatil günleri sıralanmıştır. 83 ve 89. maddeler arasında Eğitim Çalışmaları ve Disiplin İşleri- Rehberlik ve Eğitsel Çalışmalar başlığı ile, okulda bu konularda yapılacak çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Yönetmelikteki diğer başlıklar; Okula Yazılma, Okuldan Alınma, Uzaklaştırma, Kayıt Silme, Okul Bitirme ve Türlü Belgeler, Öğrenim Belgeleri, Okul Ücreti, Defterler, Çizelgeler, Dosyalar, Sınavlar, olarak sıralanmaktadır. Okullarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan ders dağıtım çizelgesi ve öğretim programı uygulanır. Türkçe ve Türkçe Kültür dersleri dışındaki

derslerin Ermenice okutulması esastır. Ermeni okullarına ilk kayıt, kayıt-kabul komisyonu kararı ile yapılmaktadır. Ermeni okullarında resmi tatiller dışında Noel tatili, yılbaşı ve Milad Tatili, Karnaval Tatili ve Paskalya Tatili bulunmaktadır. Müfredat Programları ile ilgili olarak 118. maddede; “Ermeni Okullarında Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Ortaokullar ve Orta Öğretim Kurumlarının Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği ile Ermenice ve Din dersleri dışında Resmi Okullar müfredat programı uygulanır.” denilmiştir.

Bu dönemde hazırlanan üçüncü yönetmelik ise, 3 Mayıs 1979 tarihli Orta Dereceli Ermeni Okulları Din Dersi Müfredat Programı’dır. Ahlak Bilgisi ve din bilgisi derslerinin ayrı birer ders olarak 1974 yılından itibaren ülke genelinde okutulmaya başlanması üzerine yeni bir müfredat hazırlanması gerekmiştir. Din bilgisi müfredat programı tüm Ermeni okulları tarafından ortaklaşa hazırlanmış ve 1979’da yürürlüğe girmiştir. (Ek 1)

4. DERS DAĞILIMI, SINAVLAR VE ÖĞRENCİ KAYITLARI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Ermeni Liselerine ait 1937 yılında kabul edilen yönetmelik doğrultusunda dersler ve bu derslere ait müfredatlar uygulanmaktaydı. 1951-1952 ders yılından itibaren lise eğitiminin 4 yıla çıkarılması, dört yılsonunda tekrar 3 yıllık eğitime geri dönülmesi nedeniyle ders saatleri ile ilgili bazı değişiklikler olmuştur. Hazırlanan yeni müfredat Talim ve Terbiye Kurulu’nun 29 Şubat 1952 tarihindeki 31 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Bu karara göre lise sınıflarında, Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih, Coğrafya, Matematik, Kimya, Biyoloji, Resim, Sanat Tarihi, Beden Eğitimi ve Milli Savunma derslerinde resmi müfredat programı aynen uygulanacaktı. Fizik, Ermenice, Ticaret Bilgisi, Yabancı dil ders konuları ise Ermeni okullarınca taslak olarak belirlenmiş ve bu taslaklar Talim Terbiye Kurulu’nun aynı sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Ermenice dersleri ile ilgili olarak her sınıf için ayrı ayrı konu başlıkları belirlenmiştir. Konular Eski Ermenice ve Yeni Ermenice bölümleri adı altında yer almaktadır. Tüm lise sınıflarında Eski Ermenice ile ilgili olarak, eski yazarlardan seçilen parçaları okuma ve Yeni Ermeniceye çevirme çalışmaları vardır. Yeni Ermenice başlığı altında Lise I’de 18. yüzyıla, Lise II’de 1880 tarihine, Lise III’te de

1880'den günümüze kadar Ermeni edebiyat tarihi, edebi akımlar, yazarların hayatı, bu yazarlara ait örnek yazıların okunması ve tahlili ile yine her sınıfta yazı ve tercüme çalışmaları yer almaktadır. Lise IV'te ise, okuma, yazı ve tercümenin yanı sıra Eski ve Yeni Ermenice edebiyat tarihinin dönemlerine ait yazarlar hakkında bilgi verilmesi gibi başlıklar bulunmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak Edebiyat sınıflarından edebi tez hazırlamaları istenmekteydi. Fransızca, İngilizce ve Almanca derslerine ait müfredatta ise, okutulacak kitap isimleri, imla, yazı ve gramer bilgisi ile bu dillere ait edebi akımlar, yazarlardan seçme örnekler ve bunların tahlil edilmesi gibi başlıklar yer almaktadır.²²

1952-1953 ders yılında Özel Pangaltı Ermeni Lisesi öğretmenlerinden Hrant D. Andreasyan'ın hazırladığı ve onayı istenen "Ermenice Ders Programı"nda, Lise I ve Lise III'te haftada 5'er saat, Lise II'de ise haftada 4 saat ders görülmektedir. IV. sınıfa ait bir açıklama görülmemektedir. Ayrıca Lise I ve II'de Eski Ermenice konularına ait okuma ve tercüme parçalarının İncil'den seçileceği belirtilmişken, Talim Terbiye Kurulu'nun yukarıda bahsi geçen 31 sayılı kararında bununla ilgili herhangi bir açıklama görülmemektedir.²³

1954-1955 ders yılından itibaren tüm liselerde eğitim süresi yeniden üç yıla indirildiği için haftalık ders dağıtım cetveli ile müfredat programları yeniden düzenlenmiştir.²⁴ Yeni düzenleme şekli Tablo 2.3.'de yer almaktadır.

Ayrıca lise son sınıflarına edebiyat ve fen kollarında haftada 1 saat sanat tarihi dersi okutulacağı belirtilmiştir. Ders dağıtım çizelgesindeki ders saatlerinde bir önceki programa göre değişiklikler varsa da, haftalık ders saati toplamında herhangi bir değişiklik olmamıştır.²⁵ Resmi lise programları ile paralel giden dersler bir önceki programda olduğu gibi aynen devam etmiştir.

Ders dağıtım cetveli ve müfredat programı ile ilgili olarak 1955-1956 ders yılından itibaren uygulanmak üzere, Talim Terbiye Kurulu'nun 1 Ekim 1955 tarih ve 210 sayılı kararı ile yine bazı değişiklikler yapılmıştır. Psikoloji, felsefe, mantık ve sosyoloji ders saatleri birbirinden ayrı olarak belirlenmiştir. Matematik dersleri

²² **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Talim ve Terbiye Kurulu, Sayı: 31, 29 Şubat 1952 tarihli karar.

²³ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Talim ve Terbiye Kurulu, Sayı: 31, 29 Şubat 1952 tarihli karar.

²⁴ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 321.1415, 23 Şubat 1955 tarihli yazı.

²⁵ **Talim Terbiye Kurulu**, Sayı: 159, 5 Ekim 1951 tarihli karar.

matematik, geometri ve astronomi; Ermenice dersleri Eski Ermenice ve Yeni Ermenice olarak ayrılmıştır. Toplam haftalık ders saati sayısında bir değişiklik yapılmamıştır. Ermenice ve ticaret dersleri hariç bütün derslerde resmi liselerde uygulanan müfredat programının aynen uygulanacağı karara bağlanmıştır. Ders dağıtım çizelgeleri incelendiğinde, Ermeni liselerinin resmi liselerden tek farkının bu okullardaki Ermenice dersleri olduğu görülmektedir. Tüm bu değişiklikler okullar tarafından çizelge halinde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bildirilmiş, onay alındıktan sonra uygulamaya geçilmiştir.

TABLO 2.3: LİSELERDE HAFTALIK DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ

DERSLER	I	II (İntikal)	III (İntikal)	
			FEN	EDEBİYAT
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	3	6
Psikoloji, Sosyoloji, Mantık, Felsefe	-	2	3	6
Tarih	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	1	1
Matematik	5	5	7	3
Biyoloji	2	2	2	1
Fizik	3	2	3	1
Kimya	2	2	2	1
Ermenice	4	4	3	4
Yabancı Dil	4	4	3	4
Beden Eğitimi	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1
Resim, Sanat Tarihi, Müzik, İkinci Yabancı Dil (Seçmeli)	2	2	2	2
Ticaret Bilgisi	1	1	1	1
TOPLAM	34	34	34	34

Kaynak; Talim Terbiye Kurulu, Sayı: 18, 8 Şubat 1955 tarihli karar.

Din bilgisi derslerinin seçmeli ders olarak okutulduğu 1964 yılında Özel Okullar Genel Müdürlüğü'nün Tebliğler Dergisi'nde "Ruhanilerin bir kısım azınlık okullarına yönelmiş ilgi ve etkilerinin mutlak olarak önlenmesi" başlığı ile yayınladığı genelge, bu konuda zaman zaman sıkıntıların yaşandığını göstermektedir. Genelgede ilk ve orta dereceli okullarda Bakanlıkça onaylanmış program ve ders saatleri

çerçevesinde incelenmiş kitaplarla, her an denetlenmeye hazır binalarda velilerin isteğine dayanılarak öğrencilere din bilgisi eğitimi verildiği, bunun dışında çocukların toplu ya da tek tek ibadet yerlerine götürmeye çalışmanın ve buna ön ayak olmanın okulun görev ve faaliyetleri arasında sayılamayacağı belirtilmiştir. Din adamlarına okullarda konuşmalar yaptırılması, din adamlarının öğrenciler ile baş başa kalması, film gösterimlerinin yapılması, okulların işleyiş sebep ve prensipleriyle bağdaşmayacağı için bu gibi durumları tespit edilen okulların kapatılacağı ifade edilmiştir. Son olarak, bazı azınlık okullarının dini kurum veya şahıslarca kurulmuş olmalarının eğitim, öğretim ve bunlarla ilgili yönetim işlerine karışmalarını haklı göstermeyeceği vurgusu yapılmıştır.²⁶

1974-1975 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere din bilgisi ve ahlak bilgisi dersleri birbirinden ayrılarak iki ayrı ders olarak okutulmaya başlandığından haftalık ders dağıtım saatlerinin değiştirmesi üzerine, Ermeni okullarındaki haftalık ders saati toplamı Ermeni Dili ve Edebiyatı derslerinin de eklenmesiyle 38 saat olmuştur. Yeni ders dağıtım çizelgesi Tablo 2.4.'deki gibidir:

Lise I. ve II. sınıflarda okutulacak ahlak dersi müfredatı 1798 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yer almaktadır. Talim Terbiye Kurulu'nun daha sonra aldığı 402 sayılı kararla bu dersleri azınlık okullarında Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin okutması uygun görülmüştür.²⁷ Yeni uygulama nedeniyle din dersi müfredatının hazırlanması gerekmiştir. Bu müfredat programı tüm Ermeni okulları tarafından ortaklaşa hazırlanıp 11 Kasım 1976'da gönderilmiştir. Taslak metin üzerindeki düzenlemeler ile ilgili 10-17 Temmuz 1978 tarihleri arasında Özel Pangaltı Lisesi Müdürü Kapriel Ayanyan ve Sarkis Ermen, Talim Terbiye Kurulu'ndaki çalışmalara katılmış ve yeniden hazırlanan ikinci taslak kabul edilerek "Orta Dereceli Ermeni Okulları Din Dersi Müfredat Programı" adı ile 3 Mayıs 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Ek.1) Yönetmelik kabul edilinceye kadar okullarda din dersleri yapılamamıştır.²⁸ Din derslerine teoloji mezunu öğretmenlerin atanması gerekiyorsa da, Özel Esayan Ermeni Lisesi'nde Ermenice öğretmeni Marlen Cümbüşyan'ın aynı

²⁶ **Tebliğler Dergisi**, C. 27, Sayı: 1299, 13 Nisan 1964, s.1.

²⁷ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 323-58, 28 Ekim 1974 tarihli belge.

²⁸ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 323-51, 12 Şubat 1979 tarihli belge.

zamanda din bilgisi derslerine girmesi örneğinde olduğu gibi, bu dersi herhangi bir branş öğretmenin okutması sıklıkla rastlanan bir durumdur.²⁹

TABLO 2.4: ERMENİ LİSELERİ DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ

DERSLER	LİSE I	LİSE II	LİSE III
Kompozisyon	X	X	X
Edebiyat	X	X	X
Tarih	X	X	X
Coğrafya	X	X	X
Cebir	X	X	X
Geometri	X	X	X
İngilizce	X	X	X
Kimya	X	X	X
Fizik	X	X	X
Tabiat Bilgisi	X	X	X
Beden Eğitimi	X	X	X
Fransızca	X	X	X
Ahlak Bilgisi	X	X	
Ermenice	X	X	X
Psikoloji		X	
Mantık			X
Sosyoloji			X
Milli Güvenlik		X	X

Kaynak: Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 323, 25 Eylül 1974 tarihli yazı.

Azınlık okullarında öğrenci kayıtları 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre yapılmaktayken, 1971 Eylül ayından itibaren sadece bu okullarda geçerli olmak üzere yeni bir uygulama başlatılmıştır. Ermeni okullarında öğrenci kayıtları o yıla kadar okul müdürlüklerince yapılmaktaydı, yeni uygulamada ise, Ermeni okullarına kayıt yaptırmak isteyen Ermeni asıllı ailelerin Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından oluşturulan kayıt bürolarına gerekli resmi evraklarla, belirlenen tarihler arasında başvuruları istenmiştir. Bürolar her semtte belirlenen bir azınlık okulunda kurulmaktaydı. Komisyonlarda iki ilköğretim müfettişi ile o okulun

²⁹ **Badmutyun Esayan Varjarani 1945-1955** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1945-1955), Beyoğlu, Herman Matbaası, 1955, s. 27.

müdür başyardımcısı görevlendirilmiştir. Kütük araştırması sonucu Ermeni asıllı oldukları ilgili makamlarca onaylanan veliler, aldıkları kayıt emriyle istedikleri bir Ermeni okuluna kayıt yaptıırabilmişlerdir.³⁰ Bu emrin ilkokul, ortaokul ve liseye yazılırken her seferinde yeniden alınması gerekmektedir. Okula kayıt için istenen evraklar olan, okulu bitirme belgesi, 2 adet fotoğraf, 2 adet taahhütlü posta pulu, 2 adet mektup zarfı, 2 adet nüfus cüzdan sureti, ikametgâh belgesidir. Kayıt bürosundan geçmeyen hiçbir işlem okul idaresince uygulamaya konulamazdı. Aksi bir uygulamadan okul müdürleri sorumlu tutulmaktaydı. Kayıt bürosundan getirilen belge ile öğrenci Okul Aday Defterine (Ön Kayıt Defteri) kaydı yapılmaktaydı. Kayıt tarihinin bitiminden sonra bu defterler Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilmekte ve öğrencilerin kütük araştırması tekrarlanmaktaydı. Ermeni babadan olmayanların Ermeni okullarına kaydı kabul edilmemekteydi. Örneğin, çocuğun ailesinin geçmişinde İslam'a dönmüş fakat sonra tekrar Hıristiyan olmuş biri varsa, bu durum kayıt aşamasında ciddi sorunlara yol açabilmekteydi. Aynı şekilde anne isminin Türkçe olması, ailede Türk kökenli bir akraba olması kayıt emrinin verilmemesi için gerekçe olarak gösterilmekteydi.³¹

Kayıtlarla ilgili 1 Aralık 1971 tarihinde yayınlanan 1931 sayılı genelge ile yeni bir düzenleme daha yapılmıştır. Buna göre; Rum, Ermeni ve Musevi azınlık okullarına mevcut uygulamanın aksine Keldani, Arap vb. uluslardan- Hıristiyan olsalar dahi- öğrenci kaydı yapılamayacağı hükmü getirilmiştir; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gayrimüslim çocuklarının, resmi okullara, kendi azınlık okullarına ve özel yabancı okullarına devamlarının mümkün olduğu belirtilmekle birlikte azınlık okullarına başka dinden ve Müslüman kesimden çocukların kaydedilemeyeceği vurgulanmıştır.³² Özel Esayan Ermeni Lisesi Aday Kayıt Defteri'nde 1971-1980 yılları arasındaki dönemde üç öğrencinin kaydının silindiği görülmüştür. Bu üç öğrenci Ermeni ortaokullarından mezun olmuşlardır. Eylül ayında geçici kayıtları yapılmış fakat Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gelen yazılar üzerine bu öğrencilerin

³⁰ Cafer Ulu, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2009, s. 346.

³¹ Özdoğan, Kılıçdağı, **Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri**, İstanbul, TESEV Yay., 2011, s. 46.

³² MEB. Teftiş Kurulu Başkanlığı, **Yabancı Okullar, Azınlık Okulları, Uluslararası Okullar Denetim Rehberi**, Ankara, 2010, s. 41.

kayıtları silinmiştir. Aday kayıt defterinde bu durum ile ilgili herhangi bir gerekçeye rastlanmamıştır.³³

5. TÜRK MÜDÜR YARDIMCILIĞI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

1949 yılında kaldırılmış olan müdür yardımcılığı makamı VII. Eğitim Şurası'nda alınan tavsiye kararı üzerine 1962'de yeniden uygulamaya konulmuştur. Azınlık okullarına tayin edilecek müdür yardımcıları Türkçe ve Türkçe Kültür dersleri öğretmenleri arasından seçilecekti. Müdür yardımcıları okullarındaki Türkçe ve Türkçe Kültür dersleri öğretmenlerinin ders içi, ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ve eğitsel kollardaki çalışmalarının, okulun genel çalışma programı içerisinde yönetmelik ve emirlere uygun olarak düzenlenip yürütülmesinden, okul müdürleri ile beraber birinci derecede sorumlu tutulacaklardı. Bu görevlerine ek olarak müdür yardımcıları, okulların işlem ve faaliyetlerinin kanun, yönetmelik ve emirlere göre uygulanmasını sağlamada okul müdürlerine yardımcı olacaklardı. İlgililerin bu alandaki başarıları da, okul teftişlerinde müfettişlerce önemle dikkate alınacaktı.³⁴ Böylece Ağustos 1949'da kaldırılan müdür yardımcılığı makamı tam yetki verilerek yeniden oluşturulmuştur. Okullardaki tüm yazışmaların yine çift imza ile yapılması ve okul yönetiminden müdürle birlikte müdür yardımcısının birinci derecede sorumlu tutulması dikkate değer bir düzenlemedir. 236-3 sayı ve 21 Ocak 1970 tarihli genelgede tekrar vurgulandığı üzere müdür yardımcılarının evrakın altına, müdürün imzası ve adının yazıldığı sıraya, sol tarafa unvanını ve adını yazmaları gerekmektedir.³⁵

Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Müdür yardımcısı İsfendiyar Erkut, Özel Öğretim Kurumları Yönetici ve Öğreticilerinde Aranacak Nitelik ve Şartlara Ait Yönetmelik'in 7. Bölümünün 13/3 maddesindeki hükme göre "Müdür yardımcısı" unvanının "Müdür başyardımcısı" olarak değiştirilmesini istemiştir. Gerekçe olarak da, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 25. maddesi gereğince orta dereceli yabancı okullarda "Müdür başyardımcılığı" unvanının varlığını ileri sürerek bu unvanın azınlık okulları için de kullanılmasını istemiştir. Bu başvuru değerlendirilerek,

³³ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, 1971-1980 Aday Kayıt Defteri.

³⁴ Tebliğler Dergisi, C. 25, Sayı: 1312, 12 Haziran 1962, s. 121.

³⁵ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 410-4, 28 Ocak 1970 tarihli belge.

yabancı ve azınlık okulu ayırımı yapılmadan okullarda görevlendirilecek Türk idareciler için “Müdür başyardımcısı” unvanı kullanılmasına karar verilmiştir.³⁶

Azınlık okullarında resmi okullardan farklı olarak müdür başyardımcısı izne ayrıldığında Türkçe kültür dersi öğretmenlerinden birini vekil olarak bırakmak zorundadır. Bu olmadığında bir başka azınlık okulunun müdür başyardımcısı vekil olarak görevlendirilmekteydi. Bunun yanı sıra okul müdürü izne ayrıldığında yerine müdür başyardımcısını veya onun vekil tayin ettiği kişiye vekâlet vermesi gerekmektedir.³⁷ Bu durum, kısa bir süre için dahi “Ermeni” öğretmenlere güvenilmediğini düşündürmektedir. Ayrıca, müdür yardımcısının sorumlu olduğu kültür dersi öğretmenleri ile müdürün sorumlu olduğu sözleşmeli öğretmenler olarak iki ayrı grubun ortaya çıkmasına neden olan bu anlayış ve uygulanma biçimi okullarda “çift başlılık” yaşanmasına yol açmaktadır. Bu durum aynı zamanda bir gerginlik nedeni de olabilmektedir. Bir taraftan müdür yardımcısının ve kültür dersi öğretmenlerinin okul yönetimince belirlenememesi, ayrıca Bakanlık tarafından atanan bu öğretmenlerin görev sürelerinin 5 yıl ile sınırlı tutulması gibi nedenlerden dolayı öğretmen bulunamaması ve derslerin boş geçmesi gibi sorunlar yaşanmıştır.

6. TÜRKÇE VE TÜRKÇE KÜLTÜR DERSLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Azınlık okullarında görev yapan Türkçe ve Türkçe kültür dersleri, devlet memuru olma özelliklerine sahip “Türk” öğretmenler tarafından verilmekteydi. Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin temel görevleri arasında, öğrencilere Türkçeyi doğru ve güzel okumayı, yazmayı ve konuşmayı öğretmek olduğu sürekli vurgulanmıştır. Azınlık okullarında görev yapan Türk müdür yardımcılığı makamı 1949’da kaldırılmış, her türlü eğitim ve idari konularla ilgili işler okul müdürlerinin sorumluluğuna bırakılmıştır. Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri de her branşın şefini seçerek, okul müdürlerinin başkanlığında eğitim ve öğretim ile ilgili işleri düzenleyeceklerdi.³⁸ 1953 yılında Özel Öğretim Dairesi’nin verdiği istatistiki bilgilerde, azınlık liselerinin sayısı 9, bu okullardaki sınıf sayısı 28, haftalık ders saati sayısı da 241 olarak gösterilmiştir. Bu tarihte İstanbul’da bulunan

³⁶ Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 231.0.35.148880, 21 Aralık 1971 tarihli belge.

³⁷ Günay Göksu Özdoğan, Ohannes Kılıçdağı, a.g.e., s. 44.

³⁸ Tebliğler Dergisi, C. XII, Sayı: 549, 1 Ağustos 1949, s. 66.

3 Ermeni lisesinde toplam 36 saat Türkçe ve Türkçe kültür dersleri olduğu görülmektedir.³⁹

Özel Okullar Müdürlüğü'nün 6 Eylül 1951 tarih ve 3-2/831 sayılı teklif yazısı üzerine azınlık ve yabancı okullarındaki Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, sosyoloji öğretmenlerinin atama ve tayinleri ile ilgili yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Yönetmelik altı madde ve bir tanıma fişinden oluşmaktadır. Yönetmeliğin 1. maddesinde, azınlık ve yabancı okullarında görev yapmak isteyen öğretmenlerin birer dilekçe ve bu dilekçelerine ek olarak yönetmeliğin sonunda örneği gösterilen tanıma fişi ile birlikte, öğretmenlik yapmak istedikleri okulun bağlı olduğu valiliğe başvurmaları gerektiği belirtilmiştir. Resmi okullarda öğretmenlik yapma vasıflarına sahip olmak, birinci koşuldur. Başvuruları Milli Eğitim Müdürlükleri'ndeki sıra cetvellerine kaydedildikten sonra bir örneği Bakanlığa gönderilecektir. Azınlık ve yabancı okullarında görev yaparken, okulun ya da sınıfın kapanması nedeniyle açıkta kalan öğretmenlere öncelik tanınacağı belirtilmiştir. Azınlık ve yabancı okullara ilk defa tayin edilecek öğretmenlerin tanıma fişlerine, vesikalık fotoğraflarını, sağlık raporlarını, nüfus cüzdanlarını, öğrenim durumlarını gösterir diploma ve belgelerinin suretlerini ve iyi hal kâğıtlarını eklemeleri gerekmektedir Aynı maddenin devamında, mecburi hizmetini yapmamış olanların, emekli öğretmenlerin, memuriyet ya da öğretmenlikten ihraç edilmiş olanların, atamalarının yapılmayacağı belirtilmiştir.⁴⁰

2. madde, öğretmen tayinlerinin hangi kurumlar tarafından yapılacağı ile ilgilidir. İlkokullarda görev alacak Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri öğretmenlerinin tayinleri Milli Eğitim Müdürlükleri'nin ataması ile valiliklerce; azınlık ve yabancı ortaokulları ve liseleriyle bu okulların teknik kısımlarının öğretmenlerinin tayinleri de valiliklerin ataması üzerine Bakanlıkça tasdik edildikten sonra olmaktadır. 3. maddede, görev almak isteyen öğretmenlerin mezun olmaları gereken okullar sıralanmıştır. Buna göre; öğretmen yetiştiren yüksekokullarla, edebiyat fakültelerinin edebiyat, tarih, coğrafya ve felsefe bölümlerinde öğretim görmüş olanlar, bunlar bulunmadığı takdirde yine öğretmen yetiştiren yüksekokullarla fakültelerin edebiyat, tarih, coğrafya felsefe bölümleri mezunlarına açılacak öğretmenlik kursunu başarıyla geçenlerin atama ve tayini yapılacaktır.

³⁹ TBMMZC, Dönem: 9, Cilt: 5, 19 Şubat 1951, s. 240.

⁴⁰ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Özel Okullar Müdürlüğü, Sayı: 3-2/831, 6 Eylül 1951 tarihli yazı.

Mesleğe yeni girmiş öğretmenler ilk önce ortaokul sınıflarında görevlendirilecekler, tecrübe kazandıktan sonra lisede görev yapabileceklerdi. Herhangi bir şekilde öğretmen bulunamadığı takdirde, resmi okullarda çalışan öğretmenler, Bakanlığın da oluru ile görevlendirilebilecekti. Ataması yapılan öğretmenlerin tayin emri gelinceye kadar, valiliklerden alınan onay ile vekâleten göreve başlayabileceklerdi. Yönetmeliğin 4. maddesine göre, tayini yapılan lise öğretmenlerine 15 saate kadar ders verilebilirdi. Devamındaki maddede yer alan açıklamaya göre bu okullarda görev yapan Türkçe ve kültür dersi öğretmenlerinin kazanılmış hakları, bu okullardan istifa ederek ayrıluncaya veya ceza almaları nedeniyle görevlerine son verilinceye kadar devam edecekti. Yönetmeliğin son maddesinde, bu yönetmeliğin ilan edildiği tarihte halen azınlık ve yabancı okullarda görev yapan öğretmenlerin, haftalık ders saatlerinin dördüncü maddedeki şekliyle düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yönetmeliğin son bölümünde yer alan azınlık ve yabancı okulları Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, sosyoloji öğretmeni olmak isteyenleri tanıma fişi Tablo 2.5.'daki gibi düzenlenmiştir.⁴¹

Bu dönemdeki en önemli gelişme, Azınlık Okulları Türkçe ve Türkçe Kültür Dersleri Öğretmenlikleri Hakkındaki 6581 sayılı kanunun çıkarılmış olmasıdır. Kanun ile ilgili hazırlıkların 1951 yılından itibaren başladığı görülmektedir. Özellikle bu okullarda görev yapan öğretmenlerin kurduğu Yabancı ve Azınlık Okulları Türkçe Kültür Öğretmenleri Derneği'nin çalışmaları ve çabaları göz ardı edilemez. İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile birlikte hazırlanan raporlar ard arda Millî Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiş, Bakan ve milletvekilleri ile görüşülmüş, bu konuda kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır.⁴²

⁴¹ **Müdürler Komisyonu Kararı**, Sayı: 562, 25 Eylül 1951 tarihli karar; **Tebliğler Dergisi**, C. 14, Sayı: 675, 31 Aralık 1951, s. 117.

⁴² “Azınlık ve Yabancı Okullardaki Öğretmenlerin Müracaatı”, **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1951, s. 2; “Yabancı Okullardaki Öğretmenler”, **Milliyet**, 4-8 Ağustos 1951, s. 2; “Azınlık Okulları Türkçe Öğretmenleri Bakanlığa Müracaat Ettiler”, **Milliyet**, 18 Ekim 1952, s. 3; “Türkçe Kültür Öğretmenlerinin Durumu”, **Milliyet**, 31 Aralık 1952, s. 2; “Türkçe ve Kültür Öğretmenlerinin Durumu”, **Milliyet**, 28 Ocak 1953, s. 2; “Azınlık ve Yabancı Okulların Durumu”, **Milliyet**, 13 Temmuz 1953, s. 1; “Azınlık Okulları Öğretmenlerinin Dilekleri”, **Milliyet**, 11 Ekim 1953, s. 2; “Türk Kültür Öğretmenleri Bugün Bir Toplantı Yaptılar”, **Milliyet**, 26 Aralık 1953, s. 2.

TABLO 2.5: AZINLIK VE YABANCI OKULLARI TÜRKÇE VE TÜRKÇE KÜLTÜR DERSLERİ ÖĞRETMENİ OLMAK

İSTEYENLERİ TANIMA FİŞİ

Adı ve soyadı:
Doğduğu yer ve yıl:
Evli veya bekâr olduğu:
Çocukları varsa sayısı ve yaşları:
En son mezun olduğu okul veya fakülte, bölümü ve mezuniyet yılı:
Hangi öğretim lisansı yaptığı veya geçirdiği kurs ve mahiyeti ve bu lisansı yaptığı veya kursu geçirdiği tarih:
Halen bir okula devam edip etmediği veya bir okulla ilişkisi olup olmadığı:
Resmi veya Özel başka bir görevi olup olmadığı, bu görevin adı ve bundan aldığı maaş veya ücret veya ne gibi bir hizmet bedeli karşılığında çalıştığı ve bunun miktarı:
Resmi veya özel okul öğretmeni ise okulu, haftada okuttuğu dersleri miktarı ve aldığı maaş ve ücret:
Mecburi hizmet zorunluluğu veya borcu:
Askerlik durumu:
Bildiği yabancı diller ve bu dillerde okuma, yazma, konuşma ve tercüme yapma derecesi:
Yazdığı veya Türkçeye çevirdiği eserler:
Kısa geçmişi:

Kaynak; Tebliğler Dergisi, C. 14, Sayı: 675, 31 Aralık 1951, s. 117.

1953 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Türkiye Köylü Partisi Meclis Grubu adına söz alan Seyhan milletvekili R. Oğuz Arık da özel ve azınlık okullarında görev yapan öğretmenlerin durumunu dile getirmiştir. Konuşmasının bir bölümünde;

“... burada çalışan hocalar şahsi gayretleri ile örnek oldukları kadar ve ondan daha çok, kültürümüzü yayan unsurlardır. Bilhassa ecnebi mekteplerdeki Türk hocaların rolü son derece mühimdir. Onların kültürümüzü yabancı bir âlemde koruyan, bir misyonu, bir vazifesi vardır. Bu hocaların aldığı ders saati ücreti hakkında gazeteler daha yakında birçok hazin rakamlar verdi. Hükümetin bunlar hakkındaki kayıtsızlığı müthıştır...”⁴³ ifadelerine yer vermiştir.

⁴³ TBMMZC, Dönem: 9, Cilt. 20, 24 Şubat 1953, s. 921.

9 Ocak 1954 tarihli Milliyet gazetesinde de öğretmenlerin talepleri ile ilgili yapılan ayrıntılı habere göre; Lozan'ın 41. maddesine göre yabancı ve azınlık okullarında görev yapan Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri, azınlıklara Türk dilinin bütün özellikleri ve güzelliklerini öğretmek, onlara milli kültür ve terbiyemizi vererek milli bünyemizde iyi birer vatandaş olarak yer almalarını sağlamak için görev yapmaktadırlar. Haber şu şekilde devam etmektedir;

“... Milli Eğitim camiasının öğretim ailesi içinde, cidden talihsiz bir zümre halinde bulunan bu öğretmenler, resmi okul öğretmenleriyle aynı menşelerden yetiştikleri, aynı pedagojik evsafı haiz oldukları, tayin, teftiş ve murakabe bakımından aynı mevzuata bağlı buldukları halde, onlarla eşit haklara sahip bulunmamaktadırlar. Bu öğretmenler devlet memuru değiller ve devletten maaş almazlar. Fakat onları devlet tayin eder, devlet teftiş eder, ders ücretlerini devlet ayarlar ve yine devlet, icabında kollarından tutup kapı dışarı eder. Çalıştıkları okulların idarelerine bir mukavele ile bağlanamazlar, çünkü tayin hakkı devlete aittir. Terfi, kıdem zammı ve emeklilik gibi tabi haklardan mahrum bulunan bu öğretmenler hiçbir teminatın himayesi altında değillerdir.

Bu durum karşısında bu öğretmenler davalarının halli için başlıca şu üç fikri ileri sürmektedirler:

- a) Azınlık ve yabancı okullarda çalışan Türkçe ve Türkçe Kültür öğretmenlerini, bu okullar için hazırlanacak hususi bir kadro ile layık oldukları kıdem derecelerinin icap ettirdiği barem derecelerine göre umumi muvazeneye alınmaları,
- b) Bu okullarda geçen hizmet seneleri ile sair devlet memuriyetlerinden geçen kıdemlerinin tekaüdiyelerine sayılması,
- c) 25 sene çalışmış olanların tekaütlük haklarının sağlanması ve biriken tekaütlük vergilerinin de borçlandırılmak suretiyle maaşlarından kesilmesi.

Milli Eğitim Vekâletinin bugünlerde eline aldığı bu meselede yukarıdaki hususların da göz önünde tutulmasıyla halledilecek bu dava, yalnız bu müesseselerde, Milli Eğitim Vekâletinin tayini suretiyle vazifelendirilmiş 200 kadar öğretmenin maddi bakımdan hayatını kurtarmak ve istikbalini emniyet altına almak meselesi değildir, Hakikatte bu müesseselerde Türk kültürünün hâkimiyetini temin ve tesis meselesidir.

Öğretmenlerimizi bu müesseselerde sıkıntı halinden kurtarmak ve onlara ekalliyet hukukunu kabul etmiş diğer ecnebi devletlerde olduğu gibi resmi kadrolarda çalışmak

imkânını vermekle, milli eğitim davamıza mühim bir hizmet ifa edilmiş olacağına inanıyoruz.”⁴⁴

Görüldüğü gibi, öğretmenlerin özlük haklarını ilgilendiren bir durum azınlık okulları söz konusu olunca “milli bir mesele” olarak değerlendirilmektedir. Buna benzer haberlerin sonraki günlerde de yapıldığı görülmektedir.⁴⁵ Sonunda emeklilik haklarından mahrum olan öğretmenlerin durumunun düzeltilmesi için Edirne milletvekili Cemal Köprülü’nün verdiği kanun teklifi Milli Eğitim Bütçe Komisyonu’nda görüşülerek kabul edilmiş ve meclis gündemine alınmıştır.⁴⁶ 20 Mayıs 1955 tarihinde kabul edilen 6581 sayılı kanunla azınlık okullarına Bakanlıkça atanacak Türk öğretmenlerin, Türkçe ve Türkçe kültür derslerini okutmaları bir esasa bağlanmıştır. Bu öğretmenlerin azınlık okullarındaki görevleri, “Atatürk ilke ve inkılâpları ile Türk Millî Eğitiminin temel ilkelerini benimsetmek” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, azınlık diliyle okutulacak derslerin yıllık ve günlük plânlarının Türkçe birer çevirisinin de düzenlenmesi istenmiştir.⁴⁷

Bu kanun dört maddeden oluşmaktadır. 1. maddede, azınlık okullarının Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanunu ve Memurin Barem Kanunu’na göre tayin edilen öğretmenler tarafından okutulacağı belirtilmiştir. Diğer maddeler azınlık okullarında görev alan öğretmenlerin özlük hakları ile ilgilidir. Kanunun çıkarıldığı tarihte azınlık okullarında halen çalışmakta olan ücretli öğretmenlerden, üniversite ve yüksekokul mezunları ile kanunen öğretmenlik yapmasında sakınca olmayan öğretmenler okulların asil öğretmen kadrolarına geçirilebileceklerdi. 2. madde öğretmenlerin maaş derecelerinin tespiti ile ilgilidir. 3. maddeye göre de, kanunun çıkarılış tarihinden itibaren öğretmenlerin azınlık okullarındaki hizmet süresi beş yıl ile sınırlandırılmıştır.⁴⁸

Bu kanunun yayınlanmasından önce Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin maaşları çalıştıkları azınlık okulları tarafından ödenmekteydi.1948 yılından itibaren Bakanlık bütçesinden ödenek ayrılarak, Türkçe kültür dersleri

⁴⁴ “Azınlık Okullarındaki Öğretmenlerin Durumu”, **Milliyet**, 9 Ocak 1954, s. 6.

⁴⁵ “Azınlık ve Yabancı Okul Öğretmenlerinin Bir Müracaatı”, **Milliyet**, 8 Temmuz 1954, s. 2; “Azınlık Okulları Türkçe Öğretmenleri Himaye İstiyor”, **Milliyet**, 13 Aralık 1954, s. 7.

⁴⁶ “Azınlık mekteplerindeki Hocaların Durumu”, **Milliyet**, 16 Mayıs 1955, s. 7; **TBMMZC**, Dönem: 10, Cilt. 20, 20 Mayıs 1955, s. 419- 420.

⁴⁷ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Dosya: 1, Fon Kodu: 30100, Yer No:123, 20 Haziran 1955; **Yabancı Okullar, Azınlık Okulları, Uluslararası Okullar Denetim Rehberi**, s. 39.

⁴⁸ **Resmi Gazete**, Sayı: 9013, 27 Mayıs 1955.

öğretmenlerinin maaşları için azınlık okullarına yardım yapılmıştır.⁴⁹ 6581 sayılı kanunla birlikte görevlendirilen öğretmenlerin maaşları, ücretleri ve özlük hakları ile ilgili tüm işlemleri kadrolarının bulunduğu resmi okullar yapmaya başlamıştır. Her yarıyıl sonunda, okuttukları ders saati sayısı, yaptıkları ya da yapmadıkları dersler, mazeretleri ve bu mazeretlerinin kabul edilip edilmediği ile ilgili cetvellerin öğretmenlerin maaşlarını vermekte olan okul idarelerine bildirilmesi gerekmektedir. Okullar da bu cetvelleri Bakanlığa göndermek zorundaydılar.⁵⁰ Ekim 1955 tarihinden itibaren öğretmenler maaşlarını Bakanlıktan almaya başlamışlardır.⁵¹

Okullarda görev alacak öğretmenlerle ilgili düzenleme sonrasında Talim Terbiye Kurulu, Ekim 1944'den beri uygulanan azınlık ve yabancı okullarındaki Türkçe ve kültür dersleri öğretimi ve sınavları ile ilgili yönetmeliğin yerine 17 Temmuz 1956 tarihinde 144 sayılı karar ile yeni bir yönetmelik hazırlamıştır. Yönetmelik, "İlkokullar", "Ortaokullar ve Liseler" ile "Müşterek Hükümler" başlığı altında üç bölümden ve 14 maddeden oluşmaktadır.

Azınlık ve Yabancı Ortaokul ve Liseleri ile ilgili açıklamalar 6 ile 13. maddeler arasında yer almaktadır. 6. maddenin b bendine göre, lise sınıfları ile bu sınıfların mesleki ve teknik bölümlerinde Türk dili ve edebiyatı (okuma, edebiyat tarihi, dilbilgisi), Türkçe kompozisyon, Türkçe kültür (tarih, coğrafya, sosyoloji) dersleri okutulacaktır. Devamındaki maddede, ortaokul ve liselerin bütün sınıflarında -lise son sınıfları hariç- Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin dönem sonu sınav notlarının tespitinde ve sınavlarında her okulun kendi yönetmeliğinin uygulanacağı belirtilmiştir. 8. maddenin b bendine göre, Türk dili ve edebiyatı, Türkçe kompozisyon, sosyoloji, tarih, coğrafya derslerinden geçemeyen öğrenci, her ders için ayrı ayrı değerlendirilecek ve sadece o dersten kalmış sayılacaktı. Aynı maddenin c bendinde, Devlet Lise Sınavına girmek zorunda olan lise son sınıf öğrencilerinin Türkçe ve Türkçe kültür derslerindeki başarısının, okulun kendi dilinde okuttuğu derslerde uygulanan ölçüler ile aynı olacağı belirtilmişti. 9, 10 ve 11. maddelerde, adı geçen dersler için verilen notların dereceleri ve sayıca değerlerinin her okulun kendi yönetmeliği doğrultusunda belirleneceği; haftalık ders

⁴⁹ **TBMMZC**, Dönem: 8, Cilt. 24, 13 Şubat 1950, s. 296; **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 5, 19 Şubat 1951, s. 252; **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 12, 20 Şubat 1952, s. 256; **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 20, 16 Şubat 1953, s. 233.

⁵⁰ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 230/7886, 24 Aralık 1955 tarihli yazı.

⁵¹ "Azınlık ve Özel Okul Öğretmenlerinin Maaşları", **Cumhuriyet**, 13 Ekim 1955, s. 3; "Türkçe Kültür Öğretmenleri Bugün Maaş Alıyor", **Milliyet**, 26 Ekim 1955, s. 2.

saati sayısının resmi okullardan az olamayacağı; bu derslerde okutulacak ders kitaplarının dengi resmi liselerde okutulan ders programı ve kitaplarıyla aynı olması gerektiği ifade edilmiştir. 12. madde hazırlık sınıflarında okutulacak derslerle ilgilidir. Buna göre; hazırlık sınıflarında kendi diliyle okutulan dersler dışında sadece Türkçe dersinin okutulacağı ve bu dersin haftalık ders saati sayısının resmi ortaokulların son sınıfındaki ders saati sayısı ile aynı olacağı belirtilmiştir. Bu bölümün son maddesi olan 13. madde, hazırlık sınıflarında okutulacak Türkçe dersleri müfredatı ile ilgilidir. Bu sınıflardaki Türkçe konularının ortaokul son sınıfta okutulan Türkçe dersi konuları ile aynı olduğu ve öğrencilerin Türkçeyi iyi kullanabilme alışkanlığı edinmeleri için sık sık yazılı ve sözlü kompozisyon çalışmaları yaptırılması gerektiği ifade edilmiştir. Yönetmeliğin müşterek hükümler bölümü ve aynı zamanda son maddesinde ise, her derecedeki azınlık ve yabancı okullarında Türkçe ve Türkçe Kültür derslerine ait bitirme, sınıf geçme ve bütünleme sınavlarının ders öğretmeni ile birlikte Milli Eğitim Müdürlükleri'nce seçilmiş görevli kişiler önünde yapılacağı belirtilmiştir.⁵²

Bu yönetmelikten önce yürürlükte olan Azınlık ve Yabancı Okulları Türkçe ve Türkçe Kültür Dersleri Öğretim Yönetmeliği, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 27 Ekim 1944 tarihinde aldığı 410 sayılı karar ile kabul edilmişti. Bahsi geçen yönetmelik 30 maddeden oluşmaktaydı ve bu konu ile ilgili hazırlanan ilk yönetmelikti. Ekim 1944 Yönetmeliği'nde, öğrencilere verilecek notların nasıl belirleneceği, başarısız öğrencilerin bütünleme sınavlarının nasıl yapılacağı, not değerleri ve liselerde okutulacak Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin haftalık ders saati sayıları cetvel halinde verilmiş ve bu konularla ilgili detaylı açıklamalar yapılmışken yeni yönetmelikte ayrıntıya yer verilmemiştir.

İki yönetmelik arasındaki en büyük farklılık, sınıf geçmeyi belirleyecek olan Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin sınavlarında uygulanacak değerlendirme ölçütleri ile ilgilidir. Ekim 1944 yönetmeliğine göre, Türkçe ve kültür dersleri öğretmenlerinden oluşan kurul bir öğrencinin bu derslerindeki başarısını bir bütün olarak değerlendirirken; yeni yönetmeliğin 8. maddesinin b bendine göre, bu derslerin ayrı ayrı değerlendirilmesi istenmiştir. Böylece öğrencilerin sınıf geçmeleri bir ölçüde kolaylaştırılmış oluyordu. Ayrıca, daha önce Türkçe ve kültür derslerinden yalnız birinden geçer not alamayan öğrenci sınıfta kalabiliyorken, yeni yönetmelikle

⁵² **Tebliğler Dergisi**, C. 19, Sayı: 919, 3 Eylül 1956.

bu kaldırılmaktadır. O güne kadar bu derslerden başarısız olan öğrenciler her yıl Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri kurulunun kararı veya sözlü olarak yapılan bütünleme sınavları ile başarılı sayılırken, yeni yönetmelikle bu sınavların Milli Eğitim Müdürlükleri'nce yapılması kararı alınmıştır. Öğrenci yeterliliğinin, ders öğretmenlerinin yanı sıra Milli Eğitim Müdürlükleri'nce de değerlendirilecek olması üst denetim mekanizmasının devreye sokulması anlamına gelmektedir.⁵³

Bahsedilen yönetmeliğin yayınlanmasından kısa bir süre sonra Bakanlık temsilcileri azınlık okulu öğretmenleri ile görüşme yapmışlardır. Bu görüşmeler sonrasında, ana dilin Türkçe olacağı ve diğer dillerin yardımcı ders olarak gösterileceği; bu okullarda milli amaç ve menfaate aykırı bilgiler verilmeyeceği, bunu deneyen öğretmenin elinden bu hakkın alınacağı; okul müdür yardımcılarının Türk olacağı ve okulun idaresinden birinci derecede yetkili olacağı; dil dersleri hariç ders kitaplarının tamamının Türkçe olacağı; Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin sayısının çoğaltılacağı ve azınlık öğretmenlerini daima kontrol altında bulundurulacakları konusunda fikir birliğine varılmıştır. Ardından, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Talim Terbiye Kurulu'na gönderdiği raporda, özellikle ana dilin Türkçe olması üzerinde ısrarla durulmuştur.⁵⁴ 9 Şubat 1959 tarihli Milliyet Gazetesi'ndeki habere göre; Bakanlığın yaptığı incelemeler sonrasında, özellikle din adamlarının okullara yaptıkları ziyaretlerin üzerinde durulmuştur. Müfettişler azınlık okullarında görevli Türk idarecilerin sayılarının arttırılmasını tavsiye etmiştir.⁵⁵ Bu konu ile ilgili rastlanan son haberde; Milli Eğitim Planlama Komisyonundaki yetkililerin İstanbul'a gelerek incelemelerde buldukları ve ek rapor hazırladıkları ifade edilmiştir. Söz konusu kurumlarda bu derslere gerektiği kadar önem verilmediği, Türkçe kültür derslerinde istenen sonuca ulaşabilmek için bu ders öğretmenlerinin sayısının arttırılacağı ve Türk idareciler arasında da geniş çapta değişiklikler yapılacağı belirtilmiştir.⁵⁶

Azınlık okullarında, tüm ülkede uygulanan devlet bitirme sınavlarının uygulanışında da farklılıklar görülmektedir. Resmi okullarda öğrenciler edebiyat bölümünde edebiyat, kompozisyon, tarih ve felsefe grubundan; fen bölümünde okuyan öğrenciler ise fizik ve biyoloji derslerinden sınava girmektedirler. Azınlık ve

⁵³ **Tebliğler Dergisi**, C. 19, Sayı: 919, 3 Eylül 1956.

⁵⁴ "Azınlık Okullarında Eğitim Sistemi Değişiyor", **Milliyet**, 19 Aralık 1957, s. 3; "Azınlık Okullarında Eğitim Sistemi Değişiyor", **Milliyet**, 13 Ocak 1958, s. 2.

⁵⁵ "Azınlık Okullarının Durumu İnceleniyor", **Milliyet**, 9 Şubat 1959, s. 1.

⁵⁶ "Azınlık Okullarında Türkçeye Önem Verilecek", **Milliyet**, 28 Temmuz 1959, s. 2.

yabancı liselerde okuyan öğrenciler ise, bölüm ayrımı yapılmadan sadece Türkçe ve Türkçe kültür derslerinden sınava girmek zorundaydılar. Görüldüğü gibi, liseyi bitirebilmek için bu sınavlardan geçer not alınması gerekmektedir.⁵⁷ Ayrıca sınıf geçme ve sınav yönetmeliklerindeki esaslara göre diğer derslerle karşılaştırıldığında Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin ağırlığı her zaman daha fazladır ve bunlar öğrencinin sınıf geçme ya da kalmasını belirleyen derslerdir. Zaman zaman matematik ve fen dersi öğretmenlerinin, öğrencilerin yoğun bir tempoyla Türkçe ve Türkçe kültür derslerini çalışmak zorunda kalmaları nedeniyle matematik ve fen derslerine gereken önemi ve özeni gösteremedikleri, ödevlerini zamanında yapamadıkları ve başarısız oldukları ile ilgili ifadelerine rastlanmıştır.⁵⁸

Bu okullarda öğrencilerin bütünleme hakkının olmaması, bir dersten bile zayıfları olduğunda sınıfta kaldıkları ve öğrencilerin mağdur olduğu gerekçesiyle Milli Eğitim Müdürlüğü bu durumu Bakanlığa ileterek resmi okullarda uygulanan sistemin bu okullarda da geçerli olması gerektiği bildirilmiştir.⁵⁹ Buna rağmen, 16 Ekim 1960 tarihli Milliyet Gazetesi'ndeki habere göre; azınlık okullarındaki Türkçe ve Türkçe kültür dersleri ile ilgili Milli Eğitim komisyonunun yeni bir düzenlemeye gittiği ve adı geçen derslere önemin daha fazla verileceği, bütün dersleri iyi olsa dahi Türkçesi zayıf olan öğrencilerin sınıf geçemeyecekleri, bitirme sınavlarına giremeyecekleri ve diplomalarını alamayacakları belirtilmiştir.⁶⁰

Azınlık okullarında, Türkçe ve Türkçe kültür derslerinden beklenen amaçların tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için yeterli bir Türkçe eserler kitaplığının bulunmasının gerekliliği üzerine 9 Kasım 1961'de yeni bir genelge yayınlanmıştır. Öğrencilerde “anadil” sevgisini ve hâkimiyetini geliştirmek, Türk kültürünün özelliklerini kavramış olarak yetişmelerini sağlamak için özellikle Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinden; öğrencilerin seviyelerine uygun kitapları tespit etmeleri, bunun için okul idaresi ve öğrencilerle işbirliği yaparak Tebliğler Dergisi'nde tavsiye edilen kitapları almaları istenmiştir. Okul idareleri ve Türkçe ve

⁵⁷ “1957-1958 Yılı Yaz Dönemi Devlet Bitirme Sınavları Tespit Edildi”, **Milliyet**, 3 Mayıs 1958, s. 2.

⁵⁸ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanaqları, 1963-1980, 26 Ocak 1968 tarihli öğretmenler kurulu toplantı tutanağı.

⁵⁹ “Ecnebi Okulların Talebeye İkmal Hakkı”, **Milliyet**, 11 Temmuz 1960, s. 2.

⁶⁰ “Azınlık Okullarına Yeni Düzenleme”, **Milliyet**, 16 Ekim 1960, s. 2.

Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin bu çalışmalarının Bakanlıkça bilhassa değerlendirileceği de ayrıca belirtilmiştir.⁶¹

625 sayılı kanununun 25. maddesi esas alınarak, azınlık okullarında okutulan Türkçe ve Türkçe kültür dersleri ile ilgili yapılan sınavlar ve sınıf geçme ile ilgili farklı uygulamalar olması nedeniyle şikâyetler olmuştur. Eğitimde birliği sağlayabilmek için Talim Terbiye Kurulu'nun bu konu ile ilgili yeni bir karar aldığı görülmektedir. Buna göre; tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin sınavları ve sınıf geçme notları verilirken ayrı ayrı dersler olarak değerlendirilmesi gerektiği; Türkçe ve Türkçe kültür derslerinden ortalamadan faydalanarak ve öğretmenler kurulu kararıyla sınıf geçmelerinin mümkün olmayacağı karara bağlanmıştır. Görüldüğü gibi öğrencilerin sınıf geçmelerinde belirleyici dersler Türkçe, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi gibi Türkçe kültür dersleri olmaya devam etmiştir.⁶²

Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin önemini vurgulayan bir diğer gelişme 1974-1975 ders yılından itibaren orta dereceli okullarda uygulanmaya başlanan ve 1821 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan Ortaokullar ve Ortaöğretim Kurumlarının Sınav ve Sınıf Geçme Yönetmeliği'dir. Bu yönetmeliğe göre başarısız olarak sınıfta kalan öğrenciler eğer isterlerse sadece kaldıkları derslerden okula devam edebilirlerdi. Türkçe veya Türkçe kültür derslerinden herhangi birinden başarısız olduklarında ise sınıf tekrarı yapmak zorunda kalmaktaydılar. Örneğin; Özel Pangaltı Ermeni Lisesi lise III. sınıf öğrencisi 91 Kerop Artinoğlu, Türkçe ve Türkçe kültür derslerinden sınıfta kaldığı için derslere devam etmek zorunda olmasına rağmen öğretim yılı başından beri okula hiç devam etmemiş ve devamsızlıktan sınıfta kalmıştır. Bu nedenle tamamlama ve bütünleme sınavlarına katılması da mümkün olmamıştır.⁶³ Türkçe ve Türkçe kültür derslerinden beklemeli öğrencilerin başarısız oldukları derslerden, sınıf öğretmenler kurulu kararı ile de geçmeleri mümkün değildi. Bu durumda olan öğrenciler bir sonraki öğrenim yılında o sınıfın kültür derslerinden sorumlu olarak aynı sınıfa devam etmek zorundaydılar.⁶⁴ Hatta aynı durum mezun olacak lise son sınıf öğrencileri için de geçerliydi. Sınıf öğretmenler kurulunda öğrenciler ve başarısız oldukları dersler ayrı ayrı görüşülerek

⁶¹ **Tebliğler Dergisi**, C. 24, Sayı: 1180, 20 Kasım 1961, s. 167.

⁶² **Tebliğler Dergisi**, C. 32, Sayı: 1552, 28 Nisan 1969, s. 1.

⁶³ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 24 Mayıs 1976 tarihli toplantı.

⁶⁴ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 3 Ekim 1977 tarihli toplantı.

sınıf geçme durumları belirlenirken; Türkçe ve Türkçe kültür dersleri söz konusu olduğunda beklemeli öğrencilerin hiçbir dersten, sınıf öğretmenler kurulunca geçirilemeyeceği Talim Terbiye Kurulu'nun 12 Nisan 1977 tarih ve 131 sayılı kararıyla hükme bağlanmıştır.⁶⁵

6581 sayılı kanun gereği azınlık okullarında görev yapan Türkçe ve Türkçe kültür dersleri ğretmenlerinin sicil amiri okuldaki müdür yardımcısıdır. Her yıl müdür yardımcısı Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri ile ilgili sicilleri doldurarak Milli Eğitim Müdürlüğü'nün zlk İşleri Genel Müdürlüğü'ne göndermekte ve öğretmenlerin terfileri bu sicillerde verilen karar doğrultusunda yapılmaktaydı.⁶⁶ Azınlık ve yabancı okullarının teftişi sonrasında Başmüfettiş Ziver Tezeren'in hazırladığı raporda belirtilen hususlar değerlendirildiğinde, azınlık okullarında bu derslere ve öğretmenlerine gösterilen hassasiyet bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Azınlık ve yabancı okullarında 5 saat olan Türk edebiyatı ile Türk dili ve kompozisyon derslerinin haftada iki güne toplanması, haftada 2 saat olan tarih ve coğrafya gibi derslerin de st üste bulunmasının uygun olmadığı ve okulda her gün en azından bir Türkçe ve Türkçe kültür dersi öğretmeninin bulunması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Türkçe ve Türkçe kültür dersleri ğretmenlerinin pazartesi sabahı ve cuma günü akşamı bayrak törenlerinde mutlaka bulunmaları gerektiği tebliğ edilmiştir.⁶⁷

Türkçe ve Türkçe kültür dersleri üzerinde bu derece hassasiyetle durulmasına rağmen İstanbul İl Milli Eğitim Müdürü Ruhi Kanak, yabancı ve azınlık okullarında çalışan öğretmenlerle yaptığı görüşmeler sonrasında, ğretmenlerin Türk olmayan müdürlerden ve bu okulların yönetim kurullarının yaptığı baskılardan şikyeti olduklarını ifade etmiştir. Buna ek olarak, azınlık okullarının yönetiminin Türk müdürlerin elinde olduğu ve bundan kesinlikle taviz vermeyeceğini de dile getirmiştir.⁶⁸

⁶⁵ **zel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, ğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 11 Temmuz 1977 tarihli toplantı.

⁶⁶ **zel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 236/283, 17 Haziran 1972 tarihli yazı.

⁶⁷ **zel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 323.10, 18 şubat 1977 tarihli yazı.

⁶⁸ "Ruhi Kanak: Azınlık Okullarının Yönetimi Türk Müdürlerinin Elindedir.", **Milliyet**, 29 Mayıs 1978, s. 8.

7. TÜRKİYE ERMENİ AZINLIK OKULLARI ÖĞRETMENLERİ YARDIMLAŞMA VAKFI

1965 yılında Türk-Ermeni azınlığına ait öğretmenler arasında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak için maddî ve manevî her türlü faaliyeti desteklemek amacıyla kurulmuştur. Medenî Kanuna dayanarak kurulmuş olduğundan Osmanlı döneminden kalma vakfiyelerden ayrı bir statüde yer almaktadır. 1963 yılında başlatılan ve iki yıl süren çalışmalar sonucunda tüzük hazırlanmış, tüzüğün kabul edildiği tarihi olan 22 Nisan 1965 vakfın kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir.⁶⁹ Tüzük gereğince yönetim kurulu sekizi eğitimci, yedisi ise serbest çalışan olmak üzere on beş üyeden oluşmaktadır. İlk yönetim kurulu üyeleri arasında, 1961-1964 döneminde devlet başkanı kontenjanından Kurucu Meclis üyeliğine seçilen Hermine Kalustyan da yer almıştır. Öğretmenler Vakfı 1963-1965 yılları arasındaki ikinci dönem yönetim kurulu üyeleri Dr. Şahnur Şahiner, Josef Maksudoğlu, Hagop Sivaslıyan, Asdğik Elmas, Hayguhi Hıdıryan, Boğos Şaboyan, Av. Vahe Saatçıyan, Dr. Dandin Aksay ve Garabet Cilacı'dır.⁷⁰

Vakfın kuruluş amacı olarak başarılı öğrencilere burs vermek, öğretmenlerin eğitim seviyesini daha da yükseltmek için seminerler düzenlemek, ilköğretim veya lise öğretmeni olacak kişilere eğitimleri süresince maddi destek sağlamak, maddi durumları iyi olmayan öğretmenlere yardım etmek, öğretmenlerin sağlık sorunlarının çözümünde maddi ve manevi destek olmak, öğretmenlere yaz tatili için imkânlar yaratmak, azınlık okulları için yararlı kitaplar yayınlamak ve yeni ders kitapları hazırlamak, çocuk dergisi yayınlamak, Ermeni edebiyatıyla ilgili yayınlar yapmak gibi hedefler belirlenmiştir.⁷¹

Günümüzde de çalışmalarını devam ettiren vakfın Ermenice okutulacak kitapların hazırlanması ve basılması çalışmalarını yürütmek için Agop Apelyan Matbaası, Öğretmenler Dizgievi gibi yan kuruluşları bulunmaktadır.⁷² Vakfın, 1964-1975 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı onaylı Ermenice hazırlanmış ders kitapları Kimya lise 1, Havakazo I- II- III- IV ve Ermenice Lügat'tır. Piyes, roman ve edebi kitaplar arasında da Kabak Tüccarı (Tıtami Vacaraganı), İki Yüzlü Adam

⁶⁹ İstanbul 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, Sayı: 965/290, 22 Nisan 1965 tarihli karar.

⁷⁰ (Çevrimiçi) <http://www.teaov.org/tr/main.php>, 12 Haziran 2012.

⁷¹ (Çevrimiçi) <http://www.teaov.org/tr/main.php>, 12 Haziran 2012.

⁷² G. Özdoğan vd., **a.g.e.**, s. 193-194; Eyüp Kaptan, **Lozan Konferansında Azınlıklar Sorunu**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2002, s. 173-174; (Çevrimiçi) <http://www.teaov.org/tr/main.php>, 12 Haziran 2012.

(Şoğokortı), Haşmetli Dilenciler (Mezabadiv Murazganner) adlı eserler ile Tumanye Hekyatner, Monna Vanna, Puçkinen Tolstoy, Bubriğin Dunı, İdalagan Kıraganutyun, Manravaber, Girken Aveli Hızor, Gomidas, Huşamadyan, Ğugasin Gini, Çors Kirker, Kısanıçors Jamı, Gabuyd Tırçunı, Faust, Gyankin Hed, Huşer U Puşer gibi yazarların eserleri basılmıştır.⁷³

⁷³ Umumiyetle T.E.A.O. Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği Tarafından Yayınlanan ve M.E.B. veya Milli Eğitim Müdürlüğünce Onaylanan Kitaplar (1934-1984), İstanbul, Agop Apelyan Basımevi, 1984, s. 5-8.

III. BÖLÜM

1950-1980 ARASINDAKİ DÖNEMDE ERMENİ LİSELERİNDE İDARİ DURUM VE EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ

1. ERMENİ LİSELERİNİN TARİHÇELERİ VE İDARİ DURUMLARI

Lozan Antlaşması ile çerçevesi çizilen azınlık okulları 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, bunu takiben hazırlanan kanun, genelge ve yönetmeliklerle bu okulların işleyişi ve denetimi düzenlenmiştir. İstanbul'da 1950-1980 döneminde, kuruluşları Osmanlı Devleti dönemine kadar uzanan Pangaltı Ermeni Lisesi (Mihitryan), Getronagan Ermeni Erkek Lisesi ve Esayan Ermeni Kız Okulu olmak üzere üç lise eğitim vermekteydi. DP iktidarı döneminde 1954 yılında İstanbul Üsküdar'da Surp Haç Tıbrevank Ruhban Okulu'nun açılması Ermeni eğitim kurumları açısından önemli bir gelişme olarak kaydedilmektedir.¹ Cumhuriyet döneminde bir ilk olarak yeni bir azınlık okulun açılmasında, her üç azınlık cemaatinin TBMM'de milletvekilleri sayesinde temsil edilmelerinin etkisi olduğu söylenebilir. Son olarak 1950'li yıllarda İstanbul'a yapılan göçlerin bir sonucu olarak Samatya'da Ermeni nüfusunun artışına paralel olarak lise eğitimi veren bir okul ihtiyacı doğmuştur. O güne kadar ortaokul eğitimi veren binada lise kısmının açılmasına karar verilmiş, 1966 yılında Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi açılmıştır. Böylece İstanbul'daki Ermeni Liselerinin sayısı beşe çıkmıştır.

¹ G. Göksu Özdoğan, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı, Ferhat Kentel, **Türkiye'de Ermeniler "Cemaat-Birey-Yurttaş"**, İstanbul, Bilgi Üni. Yay., 2009, s. 196.

1.1. Pangaltı Ermeni Lisesi (1825)

Bu okul Mihitarist rahipleri tarafından kurulmuş olduğundan Mihitaryan Lisesi adıyla da bilinmektedir. Ermeni ailelerinin ısrarı üzerine yaz okulu olarak 1811 yılında Kandilli tepelerinde Boğos Muradyan ve Antreas Şüküryan tarafından kurulmuş, aynı yılın kasım ayında Beyoğlu'nda Galatasaray ile Ağa Camii arasında, manastıra ait geniş bir alan üzerinde üç katlı bir binada 60 öğrenci ile kışlık eğitime devam etmiştir.² Maddi imkânsızlıklar nedeniyle okul 1816'da kapanmışsa da, 1825 yılında resmi olarak 13 öğrenci ile ve P. Serope Meronyan'ın müdür olmasıyla tekrar açılmıştır. Okulun eğitim dili Fransızca ve lise kısmı yatılı olarak belirlenmiştir. Okulda 1923 yılına kadar Türk, Ermeni, Rum, Avusturya, İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan öğrenciler eğitim görmüştür.³

Hosep Paşa adıyla da bilinen Mecmua-yı Havadis gazetesi başyazarı Hovsep Vartanyan ile Osmanlı Devleti hizmetinde bulunan Andon Tıngır (Yaver Paşa) okulun ilk öğrencilerindendir.⁴ 1829 yılında okul müdürü olan Per Vırtanes Çalıkıyan, Avrupa eğitim anlayışına benzer bir sistemi uygulamaya çalışmıştır. Ayrıca 1827 yılında kendisinin kaleme aldığı "Çalıkıyan Dilbilgisi" adlı dilbilgisi kitabının tüm Ermeni okullarında, en çok kullanılan kitap olduğu bilinmektedir. 1839'daki tarihi Beyoğlu yangınında okul tamamen kullanılmaz hale gelmiştir. 1847 yılında Yenimahalle Sokağı'nda Manastırın, 33.000 kuruş ödeyerek satın aldığı arazide 3 katlı taş bir bina inşa edilerek yeniden eğitim ve öğretime başlanmıştır. Bu dönemde okul müdürü P. Hovsep Katırcıyan'dır. 1857 yılında da İstanbul'da bir ilk olarak, Beyoğlu Mektep Sokak 8 numarada okulun yatılı bölümü açılmıştır. Eğitimde zorunlu dil Ermenice, Fransızca ve Türkçe olarak kararlaştırılmıştır. İsteyen öğrenciler için ayrıca İngilizce, Almanca, Yunanca ve müzik dersleri de verilmiştir. Kullanılan kitapların büyük bir çoğunluğu papazlar tarafından çevrilmiş ve yazılmıştır.⁵

1865 yılının ekim ayı başlarında Hayr Mağakya Samuelyan, Yukarı Pangaltı'da Kalpakçıyanlara ait 30.000 arşın (19.732 metrekare) büyüklüğündeki araziye üzerindeki binasıyla birlikte 1.001.250 kuruşa satın almıştır. 1866 Eylül

² İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü, **İstanbul'da Özel Azınlık Okulları**, İstanbul, y.y., 2005, s. 125.

³ **Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Brifing Dosyası, 23 Ağustos 1951 tarihli belge.

⁴ Silva Kuyumcuyan, "Pangaltı Ermeni Lisesi", **İstanbul Ansiklopedisi**, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, C.VI, 1997, s. 217-218; Pınar Erkan, "**Tanzimat'tan Günümüze Galata-Şişli Güzergâhında Azınlık Okulları**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.111.

⁵ Kuyumcuyan, **a.y.**

ayında 40 yatılı öğrenci ile eğitime başlanmış, yatılı olmayan öğrenciler ise Pera'daki okula devam etmişlerdir. 1869 yılına gelindiğinde okul bütçesinin yetersiz kalması üzerine müdür Per Arsen Aydınyan Sadrazam Ali Paşa'ya başvurmuş ve padişah Abdülmecid'in emriyle okula her ay 20 okka et ile 40 somun ekmek verilmesi sağlanmıştır.1870'teki Beyoğlu yangınından sonra eğitim kurumu tamamıyla Pangaltı'daki binaya taşınmıştır.⁶

1877-1878 Rus Harbi sırasında Mekitarist Manastırı'nın borçlanması üzerine 1884'te cemaatin ve mezunların gayretleriyle yeniden açılıncaya kadar okul kapalı kalmıştır. 1890 yılında arazi üzerinde bulunan okul, manastır ve şapele ek olarak, kira elde etmek amacıyla sokak boyunca dükkânlar yapılmış, eskimiş okul binası genişletilerek yenilenmiştir. Bu yıllarda,

“Okulun öğretim programında din bilgisi, coğrafya, Ermeni Tarihi, Osmanlı Tarihi, bitki dünyası, evren, astronomi, güzel yazma, siyasi ekonomi, siyasi ve ticari hukuk, Ermenice, Osmanlıca, Fransızca, Latince, Rumca, İtalyanca, Almanca, İngilizce, sanat dersleri, hat, resim, müzik, enstrümantal müzik, beden eğitimi, proje ve tasarım dersleri görülmektedir.”⁷

1904-1905 öğretim yılında okulun 135 öğrencisinden ikisi Türk paşalarının çocuklarıdır. Avusturyalı, İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan ve Rum kökenli öğrencilerin yanı sıra kız öğrenciler de okula alınmaya başlanmıştır. 1915-1916 öğretim yılında yiyecek içecek sıkıntısı nedeniyle hem yatılı bölüm, hem de üst sınıflar açılmamıştır. Sadece ilk kısmında gündüzlü olarak hizmet verilebilmiştir. 1917-1918 eğitim öğretim dönemi 130 öğrenci ile tamamlanmıştır.⁸

1924-1925 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan resmi izinlerle eğitime devam edilmiştir. Bu dönemde okul müdürü Per Hımayak Hamparyan ve okul kurucusu Armenak Aprikyan'dır. 1923 yılına kadar Türk, Ermeni ve yabancı öğrencileri kabul eden bu kurum 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra “Ermeni Azınlık Okulu” olarak kabul edilmiş ve yalnızca Ermeni asıllı öğrencileri kabul edebilmiştir. Eskiyen okul ve manastır binası 1927 yılında mimar Kağam Kavafyan'ın çizdiği proje doğrultusunda yeniden inşa edilmiştir. 1928'de lise kısmı, 1932-1933 döneminde de anaokulu sınıfı açılmıştır. Aynı

⁶ Kuyumcuyan, a.y.

⁷ Kuyumcuyan, a.y.

⁸ Kuyumcuyan, a.y.; İstanbul Viyana Mekitarist Rahipleri, **Özel Pangaltı Ermeni İlköğretim Okulu ve Lisesi'nin 185. Yıldönümüne Atfen**, s. 79.

yıllarda, okulun kimya öğretmeni Karabat Kürkçüyan Bey okul müdürlüğü görevini üstlenmiştir. Bu dönemde okul mevcudu 40'ı yatılı olmak üzere 344 öğrencidir.⁹

1934'de Pangaltı Ermeni Katolik Lisesi olan okul ismi "Pangaltı Lisesi" olarak değiştirilmiştir.¹⁰ Okulun yeni ruhsatnamesi 6 Haziran 1935 tarihinde 511 numara ile verilmiştir. Okul, Pangaltı Ermeni- Katolik Mıhitaryan Manastırı'nın mülküdür. 1936 yılında karma eğitime başlanmış ve öğrenci sayısındaki artış nedeniyle Cumhurbaşkanı M. Kemal Atatürk'ün de onayı ile binaya ekler yapılmıştır.¹¹

1.1.1. Genel Yapı Ve İdari Durum

İlkokulu karma eğitim veren, orta ve lise kısmında ise yatılı ve gündüzlü erkek öğrencilerin bulunduğu okulda ağırlıklı olarak tüccar ve esnaf ailelerin çocukları öğrenim görmektedir. İstanbul'daki Ermeni Liseleri arasında koordinatör okuldur. Okul kurucusu Vartabed Hamparyan'ın 1951-1952 döneminde vefat etmesi üzerine bu göreve uzun yıllar müdür yardımcılığı yapmış olan Aziz Sarkis Baroyan getirilir. Okulun düzen ve işleyişinden sorumlu diğer kişiler ise Vartabed* Krikoris ve Vartabed Arisdakes'dir. Bu dönemde okulda 16 Türkçe kültür dersi öğretmeni, 29 Ermeni öğretmen ve 2 yabancı öğretmen görev yapmaktaydı.

Ermeni okullarında, okul kurucusu, müdür ya da okulun derecesi, öğretim durumu ile ilgili herhangi bir değişiklik olduğunda okulların izin belgelerinin yenilenmesi gerekmektedir. 6 Haziran 1935 tarihli ruhsatname, okul müdürünün değişmesi nedeniyle 8 Eylül 1952 tarihinde yenilenmiştir. Öğretime başlama izin tarihi 20 Aralık 1952'dir. Bu belgede lise kısmının 4 yıllık eğitim verdiği, yatılı ve gündüzlü erkek öğrencilerin bulunduğu belirtilmiştir. Azınlık okulları için çıkartılan tüm izin belgelerinde başlık olarak; "Özel Okullarla, Dershane ve Biçki- Dikiş Yurtları" ibaresi kullanıldığından aynı ifadeye burada da rastlanmaktadır.¹²

1961 yılında okul müdürü Garabed Kürkcüyan'ın öğretmenliğinin 50. ve müdürlüğünün ise 30. yıldönümü için yapılan kutlama, Türkiye Ermenileri Patriği

⁹ İstanbul Viyana Mekitarist Rahipleri, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁰ **İstanbul Maarif Müdürlüğü Hususi Mektepler Kalem**, Sayı: 7274, 14 Ağustos 1934 tarihli yazı.

¹¹ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, Dosya: 145-109, Sayı: 2, Fon Kodu: 301832, Yer No: 63, 23 Mart 1936.

* Rahipliğin bir üst kademesindeki görevlilere verilen isim.

¹² **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Beyoğlu Birinci Noterliği, Sayı: 2617, 19 Şubat 1954 tarihli yazı.

Karekin Haçaduryan, Türkiye Katolik Ermenileri Patriği Boğos Kirecyan, Viyanalı ve Venedikli Mihitaryan rahipler, Milli Eğitim Müdürlüğü temsilcileri, Türk ve Ermeni liselerinin müdürleri, Türk ve Ermeni basınının de katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. İstanbul radyosundan görevliler de kutlamayı haber yapmak ve yayınlamak amacıyla törende hazır bulunmuşlardır.¹³ 1963 yılının Ocak ayının son günlerinde Garabed Kürkcüyan görev gereği gittiği İstanbul valiliğinde kalp krizi geçirerek ani bir şekilde vefat edince, aynı yılın Temmuz ayında Arisdages Bohcalyan okul kurucusu, Kapriel Ayanyan ise okul müdürü olarak görevlendirilmiştir.¹⁴ Daha önce de belirtildiği gibi müdür veya kurucu değişikliği yaşandığında yeniden ruhsat alınması gerekmektedir. Bu belge 7 Aralık 1965'te 505 izin kâğıdı numarası ile alınmış ve kurucu olarak Berç Aridages Bohçalyan'ın gereken şartları taşıdığı ifade edilerek okulun ana, ilk (5 yıl) , orta (3 yıl), Lise 4 yıl erkek yatılı ve gündüzlü olmak üzere açılması uygun görülmüştür. Bir önceki ruhsat tarihi 8 Eylül 1952'dir. Bu dönemde okulda müdür Kapriel Ayanyan ile birlikte Arisdages Bohcalyan, Sarkis Paroyan ve Krikoris Manyan görev yapmaktadır. 1962 yılından itibaren Türk öğretmenlerin yeniden müdür yardımcısı olarak görevlendirilmesi uygulamasının başlaması üzerine, İsfendiyar Erkut müdür yardımcısı olmuştur. Aynı yıllarda okulda ilk kez yabancı dil laboratuvarı ve bilgisayar sınıfının açıldığı görülmektedir.¹⁵

1963 ve sonrasındaki öğretmenler kurulu toplantı tutanakları incelendiğinde okulun yönetimi ve derslerin işlenişi ile ilgili bazı sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır. Toplantı gündemini oluşturan, toplantıları yürüten ve alınan kararlarda etkili olan kişinin müdür yardımcısı olduğu açıkça görülmektedir. Öğretmenlerin öğrencilere verdikleri ödevlerin, müdür yardımcısının odasında bulunan ödev tablosuna yazılması istenmiş ve ödev takibi yapılmıştır. Ödevlerin çok verilmemesi talebinde bulunulurken ödev olarak aynı cümlelerin defalarca yazdırılması ve haritanın kopya ettirilmesi gibi uygulamalardan vaz geçilmesi tavsiye edilmiştir. Bir gecede birkaç derse ait ödevin olmaması, öğrencilerin evde ve okulda bulunan kaynaklarda kolayca bulabilecekleri ödevlerin verilmesi, bayram ve tatil günlerinde ödev verilmemesi, yazılı tarihlerinin birkaç gün önceden tabloya yazılması ve aynı gün iki

¹³ “Karabet Gürcan'ın Jübilesi”, **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1961, s. 2.

¹⁴ “Acı Kayıp”, **Milliyet**, 1 Şubat 1963-9 Şubat 1963, s. 7, İstanbul Viyana Mekitarist Rahipleri, **a.g.e.**, s. 50-51.

¹⁵ İstanbul Viyana Mekitarist Rahipleri, **a.y.**

sınavın yapılmaması gibi konulara dikkat çekilmiştir. Derslerde konuların işleniş şekli, yazılı sınavların hazırlanması sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar ve öğrencilere not verilirken nasıl bir yöntem uygulanması gerektiği, başarısız öğrenciler için alınacak tedbirler ile ilgili açıklamalar yapılmış ve öğretmenleri bağlayıcı kararlar alınmıştır. Yapılan deney ve ders uygulamaları ile ilgili her hafta hazırlanan raporların teslim edilmesi istenmiştir. Sınıf rehber öğretmenleri ve eğitsel kol öğretmenlerinin kimler olacağına karar verilmiştir. Ayrıca öğrenci ve velilerin, okul içinde veya okul dışında, herhangi bir sebeple verecekleri hediyenin kesinlikle kabul edilmeyeceği üzerinde hassasiyetle durulmuştur.¹⁶ Bu açıklamalardan yola çıkarak müdür yardımcısının okulun işleyişi ile ilgili neredeyse tüm gücü elinde bulundurduğu sonucuna varabiliriz.

1960-1970 yılları arasında okulda görev yapan öğretmenlerden bazıları şunlardır; Melin Haser (Türk Dili ve Edebiyatı), Şaziye Aktan (Sosyoloji-Türkçe), Ohannes Fıçıçıyan (Mantık-Felsefe-Ermenice), Paskal Törenli (Ermenice-Psikoloji), Dr. Şahnur Şahiner (Ermenice-Fizik), Vasfi Aziz (Tarih-Coğrafya), Hikmet Omay (Tarih), Josef Maksutyanyan (Matematik), Ara Nubar Garmiryanyan (Matematik), Edda Gürdal (Matematik), Jirary Aslanoğlu (Matematik), Şahan Kapriyel Basmacıyan (Fizik-Kimya-Astroloji), Dr. Berç Şahiner (Biyoloji), Veronik Kayapak (Fizik), Markarit Şerik (Kimya), Dr. Zare İtken (Biyoloji), Salih Özarık (Fransızca), Mari Sarafyan (Fransızca), Anahit Demiryanyan (Fransızca), Nebahat Kanıyar (İngilizce), Zeki Yumuk (Beden Eğitimi), Mıgırdiç Ardan (Resim), Mıgırdiç Ardan (Resim), Osman Şengül (Beden Eğitimi).¹⁷

Okul 1970-1980 döneminde erkek ve yatılı lise olarak varlığını sürdürmekteydi. Okul müdürü Kapriel Ayanyan ve müdür yardımcısı İsfendiyar Erkut görevlerine devam etmekteydiler. Müdür yardımcısı İsfendiyar Erkut'un okul tarihine damgasını vurduğu açıkça görülebilmektedir. Bakanlık müfettişlerinin 22 Aralık 1970 ile 29 Ocak 1971 tarihleri arasında yaptıkları teftiş sonrasında, müdür yardımcısı İsfendiyar Erkut gayretleri ve başarılı çalışmaları göz önünde bulundurularak takdirname ile ödüllendirilmiştir.¹⁸ 1971-1972 ders yılı öğretmen kadrosunda Şefika Çokakar, Şaziye Aktan, İhsan Balkır, Zare İtken, Paskal Törenli,

¹⁶ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980).

¹⁷ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 28 Eylül 1963 tarihli toplantı.

¹⁸ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 24 Mayıs 1975 tarihli toplantı.

Ohannes Fıçıcıyan, Josef Maksutoğlu, Leyla Arbel, Mıgırđıç Arden, Bercuhi Baloğlu, Jirary Aslanyan, Şahnur Şahiner, Markrit Şerik, Yetvart Kovan, Veronik Kayapak, Meline Aratan, Nurhan Eksercioğlu, Bedi Ziver, Anahit Demiryanyan, Osman Şengül, Edda Gürdal, Ara Germiryanyan bulunmaktadır. Ayrıca 1971 yılının Eylül ayında Vartabet Sarkis Ermen Viyana'dan İstanbul'a gelmiş, Ermenice dil bilgisi ve Ermenice edebiyat derslerine girmeye başlamıştır. Cumhuriyet tarihinde ilk kez, Vartabet Sarkis Ermen bir "Ermeni müdür yardımcısı" olarak Şubat 1975'te ataması yapılmıştır. Vartabet Sarkis Ermen, 1987'de okul müdürü olacaktır. Aynı şekilde okulun yatılı bölümünde belletici olarak görev yapan ve sonrasında müdür yardımcılığı da yapacak olan Vartabet Hagopos Çopuryan, 1974 yılının Ağustos'unda Viyana'dan gelerek göreve başlamıştır.¹⁹

1971 yılında okul bahçesinin düzenlenmesi ve ek sınıf ihtiyacının karşılanması amacıyla binada yapılacak tadilat için gerekli yazışmalar başlatılmıştı. Azınlık vakıflarına ait okul, bina ve müstemilatlarında onarım veya tadilat yapılması gerektiğinde; 2762 sayılı Kanun ve Vakıflar Yönetmeliği ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 17 Aralık 1971, 29 Mart 1972 gün ve 12/50 ile 12/175 sayılı genelgelerinde yer alan esaslar doğrultusunda hazırlanan proje, okul kurucusu ve müdürünün imzaları ve gerekçeli teklif yazısıyla birlikte Vakıflar Başmüdürlüğü'ne verilmiştir. Teklif yazısının birer örneği Bakanlığa ve Emniyet Müdürlüğü'ne de gönderilmiştir. Onarım ve tadilat dilekçelerine, okulun ruhsatnamesinin örneği, okul arsa ve binasının tasdikli planları, tapu örneği, yapılacak onarım veya tadilatın keşif raporu eklenmekteydi. Ayrıca dilekçede yapılacak işin masrafının nereden karşılanacağı ve onarımın hangi tarihler arasında yapılacağı da belirtilmesi gerekmekteydi. Alınan izinler üzerine 1972 yılının Ekim ayında Pangaltı Anarat Hıgutyun Kilisesi'nin restorasyonuna başlanmış, okul bahçesinde basketbol ile voleybol sahasının yanı sıra Atatürk heykelinin yapımı ve ek sınıfların inşası gerçekleştirilmiştir.²⁰

Okulun yapıldığı tarihten itibaren binanın üçüncü katı, lojman olarak din adamlarına tahsis edilmişken 1975 yılında yapılan teftiş sonrasında din adamlarının bu bölümde kalmalarına izin verilmemiştir. Bu konu ile ilgili Bakanlıkla yapılan yazışmalar devam ederken Pangaltı Anarat Hıgutyun Kilisesi'nde görev yapan iki

¹⁹ İstanbul Viyana Mekitarist Rahipleri, **a.g.e.**, s. 53.

²⁰ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 410/69, 29 Aralık 1972 tarihli belge.

din adamı başka bir binaya taşınmıştır. Müdür Kapriel Ayanyan ve müdür yardımcısı Sarkis Ermen yatılı öğrencilerin gözetmeni olarak Özel Yatılı Ermeni Okulları Yönetmeliğinin 39. maddesi gereğince okul lojmanında kalmaya devam edebilmişlerdir.²¹

1.2. Getronagan Ermeni Erkek Okulu (1886)

Patrik Nerses Varjabedyan, din adamları, öğretmen ve bilgin yetiştirmek, Anadolu'dan gelen öğrencileri eğitmek ve oradaki okullara öğretmen yetiştirmek fikriyle, 16 Aralık 1882'de hem Patrikhane'nin onarımı hem de Getronagan (Merkezi) Okulu'nun kurulması konularını görüşmek üzere Ermeni cemaatinin önde gelenlerini Patrikhane'ye davet etti ve fikri kabul gördü. Okulun açılması amacıyla uzun süren çalışmalar sonucunda 23 Ağustos 1884'te yapılan toplantıda, dönemin misyoner okulları ile yarışabilecek düzeyde eğitim veren, bilim ve sanatla iç içe olabilecek bir okul kurulması için kararlar alındı. Buna göre;

“Galata Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi yanında açılacak okul, cemaatin merkez okulu olacak ve vakıf gelirleri bu amaçla kullanılacak. Bilim, edebiyat ve dilbilgisi başta olmak üzere farklı alanlarda eğitim veren bir yüksek okul olacak. İlkokulu bitirmiş donanımlı öğrenciler seçilecek. Fakirliğini belgelemek şartıyla isteyen çocuklar burslu okutulacak. Sadece Galata değil, diğer bölgeler de okula katkı sağlayacak, buna göre Beyoğlu 50, Kadıköy 40, Kumkapı 30, Ortaköy 20, Beşiktaş 15 Üsküdar Surp Haç Kilisesi 10, Balat 5, Hasköy 5, Karagümrük 5, Topkapı 5, Kuzguncuk 5, Büyükdere 5, Bakırköy 5, Narlıkapı 2, Rumelihisarı 2, Eyüp Surp Astvazazin 2, Kasımpaşa 2, Boyacıköy 2, Yeniköy 2, Beykoz 2, Kandilli 2 olmak üzere toplam 250 Osmanlı altını vermeyen kilise bölgeleri, fakir çocuklara verilecek eğitim kontenjanı hakkını kaybedecek. Yönetim üç yılda bir değişecek. Mütevelli Heyeti okulun yıllık giderlerini karşılayacak. Okutulacak konular din ve tarih, din ve Ermeni kilisesi tarihi, Ermeni dili ve edebiyatı, Ermenice ve diğer dillerin tarihi, genel tarih ve Ermeni Tarihi, eski ve yeni Ermenistan ve Türkiye Tarihi, coğrafya, matematik, geometri, bilim, fen bilgisi, felsefe, vatandaşlık, sağlık, ahlak, pedagoji alanlarını kapsayacaktır.”²²

18 Kasım 1884'te Patrik Nerses Varjabedyan'ın ölmesinin ardından bir süre projeye ara verildiyse de patriğin anısını yaşatmak amacıyla tekrar çalışmalara hız

²¹ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, 1975 Yılı Teftiş Raporu.

²² Erkan, a.g.e., s. 86; Kuyumcuyan, “Getronagan Ermeni Lisesi”, a.g.e., s. 395.

verildi. Bu projeyi gerçekleştirmek için Nerses Varjabedyan Vakfı kuruldu. İlk dönemlerde, Sultanın Patriğe hediye ettiği Ortaköy'deki büyük bir evde orta dereceli bir eğitim kurumu açma yönündeki görüşler ağır basmıştır. Ancak, cemaatin önde gelen isimlerinin 28 Aralık 1884 tarihinde yaptıkları toplantıda Patrik Nerses Varjabedyan adına, Galata'da Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi bitişiğindeki Amenapirgiçyan İlkokulu'nun bulunduğu yerde ve İstanbul'un her yerinden öğrencilerin rahatlıkla gelebilecekleri merkezi bir yer olması nedeniyle "Getronagan" (Merkezi) adı ile açılmasına karar verilmiştir. 1885 yılı başlarında Cemaat Genel Kurulu Getronagan Okulu'nun kuruluş masraflarını düzenlemek üzere Galata mülklerinin idaresi görevini Nerses Varjabedyan Vakfı'na verince Vakıf ve Cemaat Kurulu arasında anlaşma sağlanarak Getronagan'ın ilk mütevelli heyeti oluşturuldu. (Mali Komisyon; A. Uncuyan, A. Hacyan, A. Gülbenkyan, D. Parağamyan. Eğitim Komisyonu; M. Yesayan, H. Noradunkyan, G. Sıvacıyan, H. Torosyan, M. Çeraz, H. Yusufyan) Okul yönetiminin Aravelk gazetesinin 7 Mayıs 1886 tarihli nüshasına verdiği ilanda belirtildiğine göre; Getronagan Okulu'na yazılmak isteyen öğrenciler ayın 15'inden başlayarak Pazartesi, Çarşamba ve Cumartesi günleri öğlene kadar okula şahsen, uzakta olanlar ise mektupla başvuru yapabileceklerdi. İkinci bir ilanla da giriş sınavının 4 Temmuz günü yapılacağı duyurulmuştur.²³ Getronagan Okulu'nda hedeflenen yüksek standarta ayak uydurabilecek 58 öğrenci kabul edilmiş, 1 Eylül 1886'da Amenapirgiçyan İlkokulu'nun binasında 64 öğrenciyle Getronagan Erkek Okulu'nun açılışı yapılmıştır.²⁴

Okulun ilk müdürü Minas Çeraz'dır. 1889 yılına kadar görevine devam eden Minas Çeraz'ın arkasından gelen İsviçreli Philippe Williams ancak bir yıl görev yapabilmiştir. Bir sonraki yıl göreve başlayan Harutyun Mosdiçyan, Paris Ecole Central'i örnek alarak bilim ve din olmak üzere eğitimi ikiye ayıran bir sistem oturtmaya çalışmıştır. Toplam 5 yıl süren eğitim programı iki döneme ayrılır: I. dönem 3 yıl, II. dönem 2 yıldır. Açılıştan kısa bir süre sonra okulun mevcudu her geçen yıl daha da artarak, 1891 yılında 148'i bulacaktır.

1896 yılında II. Abdühamid döneminde İstanbul'da yaşanan Osmanlı Bankası ve Bab-ı Âli olaylarının etkileri okula da yansımıştır. Yaşanan olumsuz gelişmeler sonrasında okul bir yıl kadar kapalı kalmış, 1897 Eylülü'nde iki sınıflı olarak tekrar

²³ Şoğagat (Gökyüzünden İnen Işık), İstanbul, Oya Matbaası, 1967, s. 27-28; (Çevrimiçi) <http://www.getronagan.k12.tr/tr/kurumsal/tarihce>, 23 Eylül 2011.

²⁴ Erkan, a.g.e., s. 38; İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, a.g.e., s. 53.

açılabilmiştir. 1909 yılında göreve başlayan Mardiros Nalbatyan döneminde ilk defa devlet bursuyla Avrupa'ya öğrenci gönderildi. 1917-1927 yılları arasında müdürlük yapan Keğam Kavafyan döneminde de, okulun bir bölümü ve çevresindeki binalar Anadolu'dan göç eden halka tahsis edilmiştir.²⁵ 1936'da karma eğitime geçilmişse de, 1951'de Esayan Kız Okulu'nun lise kısmının tekrar açılmasıyla, kız öğrenci kaydedilmesine son verilmiş ve eğitime erkek lisesi olarak devam edilmiştir.²⁶

1.2.1. Genel Yapı Ve İdari Durum

Aralık 1952'de kuruluşunun 65. yıldönümünü Pangaltı İnci Sineması'nda kutlayan okulda, kız ve erkek öğrenciler bir arada eğitim almaktaydılar.²⁷ Buna rağmen Esayan Kız Okulu'nun lise kısmının açılmasından sonra sadece erkek öğrenci alınmaya başlanmıştır. Orta ve lise eğitimi veren okulun izin belgesi kaybolduğundan 12 Kasım 1953 tarihinde 117 numara ile yeniden izin belgesi çıkartılmıştır. İskender Şarmen okul kurucusudur. Okulun kuruluş yılı 1942 olarak kaydedilmiştir. Okul müdürü olarak 1949-1953 yılları arasında Hazares Baler, 1953-1962 yılları arasındaki dönemde de vefatına kadar Hamparsun Sınal görev yapmıştır.²⁸ 1951'de okulda 13 öğretmenin görev yaptığı anlaşılmaktadır.²⁹

Okul arazisinin bir kısmı, 1950'li yıllarda yapılan büyük yol ve meydanların açılması çalışmaları kapsamında iç içe bulunduğu Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi ile birlikte 15 Mart 1958 tarihli kararla istimlâke uğramıştır. Kavak sokak genişletilerek Kemeraltı caddesine dönüştürülmesi aşamasında kilise ve okul binası kuzeydoğu yönünde kısmen yıkılmış, kilisenin Kaval sokağına bakan cephesiyle birlikte okul binasının bir bölümü ortada kalmıştır. Bugün de okul ve kiliseye ait bahçe bulunmamaktadır.³⁰

1963-1972 tarihleri arasında okulun müdürlüğünü İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü mezunu olan Hrand Der Antreasyan yapmıştır. 1971'de kabul edilen yeni iş kanunu gereğince 65 yaşını doldurduğu için 1972'de müdürlükten ayrılmak zorunda

²⁵ **Özel Getronagan Ermeni Lisesi Kısa Bir Bakış 2010-2011** (Tanıtım broşürü).

²⁶ **Şoğagat (Gökyüzünden İnen Işık)**, İstanbul, Oya Matbaası, 1967, s. 27-28.

²⁷ "Küçük Haberler", **Cumhuriyet**, 17 Aralık 1952, s.2; "Cemiyet", **Milliyet**, 18 Aralık 1952, s. 2.

²⁸ "Ölüm İlanı", **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1962, s. 3; **Milliyet**, 2 Şubat 1962, s. 2.

²⁹ **Özel Getronagan Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1951-1952), 16 Nisan 1951.

³⁰ Erkan, **a.g.e.**, s. 97.

kalmıştır.³¹ Yerine Ohannes Gürün 1972-1974 yılları arasında vekil sıfatıyla görev yapmışsa da müdürlük onayı verilmediği için yerine, 1974-1979 arasında müdürlük yapacak olan Berç Çalıkman getirilmiştir. 15 Ekim 1979 tarihinde görevinden ayrıldıktan sonra yerine yeni bir atama yapılmamış, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun esasları doğrultusunda okul kurucusu Karabet Andonyan okul müdürlüğünü de üstlenmek zorunda kalmıştır. 1979-1981 arasındaki dönemde okul müdürsüzdür. 21 Mayıs 1981'de müdür yardımcısı olarak Silva Kuyumcuyan atanmıştır. Müdür olarak ataması ise ancak 18 Mayıs 1984'da gerçekleşmiştir. Okulun müdür başyardımcılığını da 10 Ekim 1973 tarihinden itibaren Muazzez Ersem yürütmüştür. Okulda Roma Gregoryan Üniversitesi Felsefe ve Teoloji bölümü mezunu İskender Tepeli, Şoğer Çapar, Boğos Zekiyen ve Ermenice sözlük hazırlamış olan Keğam İşkol Keropyan Ermenice derslerine; Ara Aratan matematik derslerine, Melida Aratan da kimya derslerine girmektedirler.³²

1.3. Esayan Ermeni Kız Okulu (1895)

1880 yılında İstanbul'da Ermeni cemaati içerisinde eğitim, öğretim seviyesini arttırmak ve yeni eğitim kurumlarını hizmete açmak amacıyla "Ermeni Eğitim Komisyonu" kurulmuş ve bu komisyonun çalışmaları cemaat içerisinde eğitim ve öğretime duyulan ilginin artmasında etkili olmuştur.³³ Bu doğrultuda çalışmalar yapan komisyonun kararı ile Beyoğlu'ndaki Surp Harutyun Kilisesi ile yaklaşık yedi yüz öğrencisi bulunan Naregyan Okulu yıkılma tehlikesi nedeniyle kapatılmıştır. Beyoğlu Üç Horan Kilisesi Yönetimi de, kilisenin onarılması ve karma bir okulun yapılması için gerekli olan finansal kaynağı bulmak amacıyla girişimlerde bulunmuştur. 1891 yılında Hovannes ve Mıgırdıç Esayan Kardeşler yapılacak okula kendi soyadlarının verilmesi koşuluyla, inşaat masraflarını karşılamayı kabul ederek bu işe gönüllü olmuşlardır. Okulun yapılacağı arsayı tespit etmekle kalmayıp arsanın içerisinde bulunan ve kötü durumda olan kilisenin onarımını da üstlenmişlerdir.³⁴ 1893 yılında dönemin

³¹ Kuyumcuyan, "Getronagan Ermeni Lisesi", a.g.e., s. 395.

³² Özel Getronagan Ermeni Erkek Lisesi Arşivi, Öğretmen Kütük Defteri.

³³ İlknur Polat Haydaroglu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, s. 184.

³⁴ İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, a.g.e., s. 48.

padişahı II. Abdülhamid'den ferman alınarak inşaata başlanmış, 1895'de okul bitirilip Beyoğlu Yönetim Kurulu'na teslim edilmiştir.³⁵

Okul, 1895-1896 eğitim yılında Naregyan İlkokulu öğrencilerinin de katılımıyla karma olarak eğitime açılmıştır. Batılı eğitim anlayışına sahip Esayan İlkokulu'na 1899'da 3 yıllık kız ortaokul kısmı eklendi. Karma olan ilkokul kısımdan mezun olan erkek öğrenciler de Getronagan okulunun ortaokul kısmına devam edebiliyorlardı.³⁶ Eğitim Komisyonu'nun kararı ile ilkokul kısmına ilave olarak açılan bu üst kısım, "Kızların Tamamlayıcısı" adı ile ilk mezunlarını 1901 yılında vermiştir. 1908 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, tüm okullara çalışma izni verir ve okulların derecelerini belirlerken bu bölüm "İdadi"ye denk olarak kabul etmiştir. Aynı yıl ilk kez "Esayandan Yetişenler Derneği" kurulmuştur. 1912 yılında kızlar kısmı 10, erkekler kısmı 9 sınıftan oluşuyordu. Erkekler kısmının da liseye dönüştürülmesi için çalışmalar başlatılmışsa da bir sonuç alınamamıştır. Okulda beliren yer darlığı sorunu, isminin açıklanmasını istemeyen bir hayırseverin okul bahçesine bitişik olan evini bağışlaması ile çözülmüştür. Bina onarılarak 1913 Nisanında burada da eğitim vermeye başlanmıştır.³⁷ I. Dünya Savaşı yıllarında bazı sınıflar hastabakıcılık kursları için kullanıldığı gibi, 1917'de okulun erkekler kısmına ait olan sınıflar da askeri harita çizim derslerini gören öğrenciler için ayrılmıştır. Aynı yıllarda okulun bir başka bölümünde yetim çocukların eğitim görmesi sağlanmış ve 130 kadar öğrenci burada yatılı olarak kalmıştır.³⁸

1921 yılında okulun ilk laboratuvarı yaklaşık 2000 altına kurulmuştur. Okul, 1922 yılının sonlarında tamamen yetimhane haline dönüştürülmüş, aynı yıl okul müdürsüz kalmış ve neredeyse kapanma noktasına gelinmiştir. Bu zorlu dönem 1 Ocak 1923'te tekrar eğitime başlanıncaya kadar devam etmiştir.

Avedis Mesropyan'ın müdürlüğü dönemi (1923-1941), okulu yeniden iyi eğitim veren bir kurum haline getirme doğrultusunda yapılan çalışmalarla geçmiştir. Bakanlık kararı gereği 1924 yılında kurucu ve müdür adına düzenlenen yeni ruhsat ile okulun ismi Esayan Ermeni Mektebi, kurucusu da

³⁵ Levon Panos Dağbağyan, **Türkiye Ermenileri Tarihi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2005, s. 333; **Badmutyun Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulunun Tarihçesi 1955-1970), Öğretmenler Dizgi Evi, İstanbul 1970, s.78; (Çevrimiçi) <http://www.esayan.com/>, 24 Ekim 2011.

³⁶ Kuyumcuyan, "Esayan Ermeni Lisesi", **a.g.e.**, s. 199.

³⁷ Erkan, **a.g.e.**, s. 95.

³⁸ Kuyumcuyan, **a.y.**

Karnik Efendi'dir. Kurum açma izin tarihi 24 Haziran 1924, öğretime başlama izin tarihi ise 23 Aralık 1926'dır.³⁹ 1924 yılında bir ilk olarak, okulda fakir öğrencilere öğle yemeği dağıtımına başlandı. Yine okul müdürü Avedis Mesropyan'ın çabaları sonucunda 13 Mayıs 1930 tarihli izin belgesi ile kızların orta kısmı liseye dönüştürüldü. Esayan Okulu'nun lise kısmı ilk mezunlarını 1931-1932 eğitim yılında vermiş, fakat ekonomik nedenlerden dolayı dört yıl sonra bu bölüm kapatılmıştır. Bu dört yıl içerisinde liseden 36 kız öğrenci mezun olmuş, bunlardan 8'i üniversiteye girmiştir.

1.3.1. Genel Yapı Ve İdari Durum

Müdire Hermine Kalustyan'ın lise kısmının tekrar açılması için verdiği uğraş sonuç vermiş 1951-1952 eğitim yılında liseye kız öğrenciler kaydedilmiştir. Okul Müdürü Hermine Agavni Kalustyan, Sevres Ecole Normale Sufierievre mezunudur. Getronagan Lisesi ve Galatasaray Lisesi'nde matematik öğretmenliği yapmıştır.* Okulun açılış töreni 31 Ekim 1951 tarihinde yapılmış ve bu törene Türkiye Ermenileri Patriği Karekin Haçaduryan da katılmıştır. Müdür Kalustyan açılış konuşmasında, lisenin yeniden açılmasında Başbakan yardımcısı Mükerrerem Sarol'un da yardımının olduğunu vurgulamıştır. Herhangi bir Ermeni ortaokulundan mezun olan kız öğrencilerinin lise eğitimi alabileceği kız Ermeni lisesi olmaması nedeniyle bu okul önem taşımaktadır. Böylece kız öğrenciler yabancı okullara gitmek zorunda kalmayacaklardı. Okulun Beyoğlu'nun merkezinde olması, İstanbul'un her bölgesinden gelen öğrenciler için de bir avantaj olarak görülmüştür. Esayan Okulu yönetimi ile Getronagan Lisesi yönetiminin aldığı ortak karar sonucu, Getronagan'ın 6. ve 9. sınıflarına kız öğrenci alınmamış, bu öğrenciler Esayan Okulu'na yönlendirilmişlerdir.⁴⁰

Aynı yıl Beyoğlu Yönetimi'nde de görev yapan Vahan Dikiciyan, okula yaptığı 25-30 altın bağış ile okulun kalorifer tesisatını kurmuştur. Bunun anısına yazılan mermer levha okulun girişinde sağ duvara yerleştirilmiş ve günümüze kadar bulunduğu yerde muhafaza edilmiştir. Yine Beyoğlu yönetiminde görev

³⁹ Süleyman Büyükkarcı, **İstanbul Ermeni Okulları**, Konya, Yelken Yayınları, 2003, s. 37.

* Hermine Agavni Kalustyan, Türk Astronomi Derneği üyesi olmasının yanı sıra Milli Birlik Komitesi üyesi olarak Kurucu Meclis'te görev yapmıştır. (**Kaynak**; Cafer Ulu, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2009, s. 181.)

⁴⁰ Kuyumcuyan, **a.y.**

yapan Vahan Bardizbanyan'ın bağışlarıyla okul binasına ses sistemi döşetilmiş ve öğrencilerin müzik kulaklarını geliştirmek için öğle tatillerinde müzik dinletilmiştir.⁴¹

İlk kez bir bakanın, Ermeni Okullarını ziyareti de bu döneme rastlamıştır. 11 Mart 1952'de Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin bu ziyareti önemli gelişmelerden biri olarak kaydedilmiştir.⁴² O gün ziyaretçiler arasında İstanbul Milli Eğitim Müdürü Muhittin Azdik ve Cahit Okur da bulunmaktaydı. Bu ziyaret aynı akşam 23.15'de radyoda haber olarak yer almış; Ermenice yayınlanan günlük Marmara Gazetesi'nin 12 Mart 1952 tarihli basımında bu ziyarete ayrıntısı ile yer verilmiştir. Gazetede açıklamalara göre; Bakanın ziyareti yarım saat kadar sürmüş, sınıfları ziyaret ederek öğrencilerle sohbet etmiş, sorular sormuş ve öğrencilerin çıkardığı Lise Postası adlı dergiyi incelemişti. Lise öğrencilerinden İрма Tokat, Bakan için yazdığı şiiri okumuş, iltifat almış ve Bakan yaptığı ziyaretten memnun kalarak okuldan ayrılmıştır.⁴³ Bakanlık düzeyinde yapılan bu ziyaret azınlık okulları için bir ilktir ve Demokrat Parti'nin azınlıklara yönelik uyguladığı ılımlı politikanın bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. 6-7 Eylül 1955 olaylarından sonra Bakan Hayrullah Örs ve İstanbul milletvekili Hacopulos'un, azınlık okullarında incelemelerde buldukları ve hasara uğrayan okulların kısa sürede tamir edilmesi için direktifler verdikleri görülmektedir.⁴⁴ 11 Nisan 1958'de İstanbul valisi Mümtaz Tarhan'ın ve 12 Mart 1960'da Milli Eğitim Bakanı Atıf Banderlioğlu'nun ziyaretleri de kayda değerdir.⁴⁵

Esayan Okulu'nda 1952-1953 ders yılından itibaren yönetmelikte de yer alan Ticaret Bilgisi dersi, öğrencilerin mezun olduktan sonra daha rahat iş bulabilmeleri amacıyla okutulmaya başlanmıştır. Bu derste öğrenciler daktilo ve stenografi kullanmayı da öğretmekteydiler. Okul yıllığında, Beyoğlu yönetiminden Krikor Gazarosyan'ın ve tüccar Hagop Mikayelyan'ın daktilo bağıışı önemle vurgulanmıştır. Ayrıca, müdür Hermine Kalustyan başkanlığında oluşturulan Danışmanlar Kurulu, öğrencilerin daha iyi bir eğitim almaları için neler gerektiği ile ilgili incelemeler

⁴¹ **Badmutyün Esayan Varjarani 1945-1955** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1945-1955), s. 21-45.

⁴² "Milli Eğitim Bakanının Dünkü Tetkikleri", **Akşam**, 12 Mart 1952, s. 6; "Öğretmenlerin Kadro Meselesi", **Milliyet**, 12 Mart 1952, s. 7.

⁴³ "Milli Eğitim Bakanımızın Ziyareti", **Marmara**, 12 Mart 1952, s. 1.

⁴⁴ "Bakan Ziyareti", **Milliyet**, 17 Eylül 1955, s. 2.

⁴⁵ **Badmutyün Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), s. 26-27.

yapmışlardır. Danışmanlar Kurulu'nda, okul kurucusu M. Piranyan, K. Çamçikyan, K. Bardizbanyan, H. Fındıkyan bulunmaktadır. Okutulması zorunlu olmasa da öğrencilerin donanımlarını arttırmak için Fransızca, İngilizce, el işi, resim ve müzik derslerinin açılmasına karar verilmiştir. Bu dersler kurs şeklinde yapılmış ve üniversitelerden ziyaretçi öğretmenler davet edilmiştir. Okul dernekleri arasında yapılan yarışmalarda alınan başarılarla değerlendirilerek okulun öğretim başarısının iyi düzeyde olduğu vurgulanmaktadır.⁴⁶

Esayan Kız Okulu'nda 1952-1956 yılları arasında görev yapan öğretmenler sıralanacak olursa; Hermine Kalutsyan (Müdür), Eliz Bilezikçi (Müdür Yardımcısı), Dr. Hayk Dandin Akxa (Okul doktoru), Perihan Demirci (Türk Dili ve Edebiyatı), Mualla Öner (Türk Dili ve Edebiyatı), Mikayel Setyan (Ermeni Dili ve Edebiyatı), Vartan Gamigyan (Ermeni Dili ve Edebiyatı), Dr. Vart Şigaher (Ermeni Dili ve Edebiyatı), Dr. Şahnur Şahen (Ermeni Dili ve Edebiyatı), Güzin Alpat (Coğrafya-Türkçe), Hümevra Yergöç (Tarih), Muazzez Kayabaş (Coğrafya), Armenak Aprikyan (Matematik), Anna Kavafyan (Matematik), Kemal Öztunç (Matematik), Torkom Kalınyan (Kimya-Fizik), Dr. Hayk Dandin Alsay (Kimya-Fizik), Keğam Simonyan (Kimya-Fizik), Antranik Sedef (Fen Bilimleri), Kınarık Der Mikayelyan, Şake Büyüksimkeşyan, Arto Cümbüşyan (Felsefe-Psikoloji), , Jan Bertran (Fransızca), Henry Rumieo (Fransızca), Ann-Mari Dokir (Fransızca), Satenik Merhametciyan (Fransızca), Vartanuş Mesropyan (İngilizce), Lusi Acemyan (İngilizce), Koharik Diraduryan (Müzik), Maryam Özacilyan (Resim), Silvart Şahbaz (Resim-Elişi), Manuşak Parurakyan (Beden Eğitimi), Haydar Çağlayan (Askerlik), Sevim Yener (Daktilo), Gazaros Balcıyan (Sayman).⁴⁷ 1945 yılından 1961 yılına kadar Dr. Melikof Pirenyan okul kurucusu olarak görevine devam etmektedir.⁴⁸

1960-1961 ders yılının başladığı tarih olan 27 Eylül'de okulun açılış törenine vali Refik Tulga ve Ordu Komutanı Cemal Tural katılmıştır. Okul müdürü Hermine Kalustyan, 27 Mayıs 1960 sonrasındaki süreçte Milli Birlik Komitesi'nde görev alması nedeniyle yerini vekaleten Azganuş Hazeryan'a bırakmıştır. Hermine Kalustyan anayasa komisyonundaki çalışmalara da katılmış ve Ankara'daki görevi

⁴⁶ **Badmutyün Esayan Varjarani 1945-1955** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1945-1955), s. 21-45.

⁴⁷ **A.e.; Badmutyün Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), s. 65-66.

⁴⁸ **Badmutyün Esayan Varjarani 1945-1955** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1945-1955), s. 35.

on ay kadar sürmüştür.⁴⁹ Aynı dönemde okulda görev yapan öğretmenler arasında; Hayrinüsa Eyüboğlu (Türk Dili ve Edebiyatı), Nebahat Pirinççi (Türk Dili ve Edebiyatı), Ara Gürden (Ermeni Dili ve Edebiyatı), Mikayel Setyan (Ermeni Dili ve Edebiyatı), Latife Gökçe (Tarih), Nimet Özlü (Coğrafya), Berç Turan (Matematik), Keğam Şahinyan (Matematik), Vartabet Hovannes Çorakyan (Felsefe-Psikoloji), Armenuhi Şahen (Fizik), Seta Şirinyan (Fransızca) sıralanabilir.⁵⁰

Okul binasının eski olması ve bir yangın çıkması durumunda okulun tamamen yok olma riskinin bulunması nedeniyle binanın yenilenmesine gerek görülmüştür. 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre yapılacak olan tüm tadilat ve tamiratların Bakanlık onayından geçmesi gerektiği için bu konu ile ilgili yazışmalar başlatılmış ve bir yıllık süreç sonrasında 1965 Ağustosunda onay alınabilmiştir. Gerekli tamirat ise 1965-1966 ders yılı sonunda başlatılmıştır. Çalışmalar 100 gün sürmüş, tamirat okullar açılmadan bir hafta önce tamamlanmıştır. Gülbekyan fonunun da desteği ile Mimar Nubar Kalustyan, Yervant ve Gazaros Şanaryan kardeşlerin kontrolünde yapılan bina, betonarme olarak bugün de kullanılmaktadır. Merdivenler ve tavanlar ile çatı yenilediği gibi sınıfların ihtiyacı olan sıra ve tahtalar da temin edilmiştir. Harcanan miktarın toplam 620.000 lira belirtilmiştir.⁵¹

Vakıflara bağlı olarak varlıklarını sürdüren azınlık okullarında 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nda yer alan kararlar doğrultusunda yapılan seçimlerle oluşturulan yönetim kurulları okulun gelir- gider hesaplarını düzenlemekteydiler. Ayrıca yönetim kurulu başkanının okul kurucusu olma sıfatıyla okul müdürünü işe alma veya işten çıkarma yetkisi de vardı. Esayan Kız Ermeni Lisesinin kurucusu 1944'den 1961'e kadar Dr. Melikof Piranyan iken sonraki dönemde Diyark Yetvart Bezaz kurucu olmuştur. Elektrik mühendisi olan Diyark Yetvart Bezaz, bu görevinden önce okulun muhasebesini tutmuş ve Surp Pirgic Vakfı'nın da yönetiminde görev almıştır. 1966-1967 yılı yönetim kurulunu Takvor Kamer, Garo Alagöz, Jilber Parunagyan, Ernuş Tırpan, Dr. Dikran Mamigonyan, Diyark Berç Şigaher, Yetvart Kohan, Kevork Atmacıyan, Diyar Hapet Fındıklıyan oluşturmaktadır.⁵² Aynı yıllarda farklı

⁴⁹ **Badmutyuyun Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), s. 31.

⁵⁰ **A.g.e.**, s. 67-68.

⁵¹ **A.e.**, s. 43-47.

⁵² **A.e.**

ülkelerde “Esayandan Yetişenler” adıyla dernekler kurulmuştur. Bunlardan ilk örnek 25 Şubat 1968’de New York’ta açılan dernektir.⁵³

Yönetim Kurulu’nun başarılı öğrencilere üniversite bursu verdiği görülmektedir. Burs sağlanan öğrenciler arasında mezun olduktan sonra tekrar okullarına dönüp çalışmaya başlayanlar olmuştur. Her yıl öğretmenlere, yaşam ve beslenme koşulları göz önüne alınarak %25 gibi oldukça yüksek sayılabilecek miktarda zamlı maaş verilebilmektedir. Fakat 1968 sonrasında yaşanan maddi problemler nedeniyle öğretmenlerin maaş kıdemleri yeniden düzenlenmiştir.⁵⁴

Hermine Kalustyan’dan sonra okul müdürlüğünü, 1973’den itibaren 1977’de emekli oluncaya kadar Anna Kavafyanoğlu yürütmüştür. 1977’de okulun matematik öğretmeni Torkom Beşiktaşlıyan müdürlüğe getirilmiş ve 1979’a kadar görev yapmıştır. Arşaluy Gugasyan’ın müdürlüğü ise 1981 yılında emekli oluncaya kadar devam etmiştir. 1974-1980 yılları arasında müdür başyardımcılığını Sabahat Cebecioğlu sürdürmüştür. Daha sonra yerine H. Seyit Taşan getirilmiştir. Bu dönemdeki okul kurucusu ise Doç. Dr. Vart O. Şigaher’dir.⁵⁵

1970’de okulda görev yapan öğretmenler sıralanacak olursa: Perihan Demirsü (Türk Dili ve Edebiyatı), Necla Doğusoy (Türk Dili ve Edebiyatı), Dr. Vart Şigaher (Ermenice-İstanbul Tıp Fak mezunu), Dr. Şahnur Şahiner (Ermenice-İstanbul Tıp Fakültesi mezunu), Dr. Berç Şahiner (Ermenice-İstanbul Tıp Fakültesi mezunu), Vahe Saatçıyan (Ermenice-İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu), Ara Gürden (Ermenice-İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu), Marlen Cümbüş (Ermenice- Ahlak-İstanbul Edebiyat Fakültesi mezunu), Hümeyra Yergöç (Tarih-Sanat tarihi), Fehamet Peküstün (Coğrafya), Nimet Özlü (Coğrafya), Samiye Giray (Sosyoloji-Yurttaşlık), Yzb. Y.Altuntaş (Milli Güvenlik), Ohannes Çolakoğlu (Mantık, Felsefe, Psikoloji), Aram Kamburyan (Geometri), Anna Kavafyan (Cebir, Geometri), Nıvart Boyacı (Fizik-Matematik), Armenuhi Şahiner (Fizik, Matematik), Dr. Vahram Kundakçı (Fizik-Matematik), Dr. Hosrof Barteveyan (Kimya-Biyoloji), Dr. H. Dandin Aksay (Kimya-Biyoloji), Artin Çakır (Ticaret), Evgenya Nanasev (Beden Eğitimi), Mualla Özümerzifon (Beden Eğitimi), Ağavni Ersan (Biçki), Koharik Diraduryan (Müzik), Sirart Şahbaz (Resim), Anahit Avedyan (Resim), Jaklin Ermen (Resim).⁵⁶ Bu geniş

⁵³ A.e., s. 50-78.

⁵⁴ A.e., s. 59-60.

⁵⁵ A.e., s. 65-70.

⁵⁶ A.e.

kadroya rağmen 1978-1979 öğretim yılında okulda fen bilgisi ve matematik öğretmeni yoktur.

Ermeni kız lisesi olarak öğrencilerinin iyi bir şekilde yetişmesini sağlayan, üniversiteye ve iş hayatına hazırlayan okulun başarısı bu dönemde de devam etmektedir. Gelen iş teklifleri değerlendirilerek üniversiteyi kazanamayan öğrenciler bu işlere yerleştirilmişlerdir.⁵⁷ Arpine Şimşir adlı öğrencinin TÜBİTAK'ın lise burs programına yaptığı başvurunun Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Yürütme Komitesi Sekreteri vekili Prof. Dr. Selahattin Okay imzasıyla kabul edildiği görülmüştür.⁵⁸

1.4. Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu (1953)

Surp Haç Kilisesi Vakfına ait olan ve 1938 yılında mali nedenlerle kapatılan Surp Haç İlkokulu'nun eski binası yenilenerek aynı yerde 1953 yılında Surp Haç Tıbrevank Okulu açılmıştır. Patrik Karekin Haçaduryan, Türkiye'de görev alacak ruhanilerin yetiştirilmesini sağlamak, Anadolu'nun dört bir yanında okuma olanağı bulamayan Ermeni çocuklarını eğitmek amacıyla, 13 Nisan 1951 tarihinde Merkez Cemaat Yönetimi'ne parasız yatılı bir Ruhban okulu açılması teklifinde bulunmuş, aynı yönetim 6 Mart 1952 tarihinde Üsküdar'da bulunan Surp Haç Okulu'nun Ruhban okuluna dönüştürülmesine karar vermiştir. Patrik Karekin Haçaduryan'ın İstanbul Valiliği'ne gönderdiği 27 Ağustos 1953 tarihli dilekçe ile yatılı ruhban okulu olarak kullanılacak olan binanın onarım, yenileme ve diğer işlerinin yapılması için Aram Hıdıryan, Keğam Kavafyan, Garabet Abrahamyan, Ğazaros Nişanyan, Mıgırdiç Şelefyan ve Dr. Setrak Keleşyan'ın görevlendirilmesine izin verilmesini istemiştir. Bu talepler Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından da onaylanınca okulla ilgili tüm tadilat çalışmaları kısa süre içerisinde bitirilmiştir. Ermeni Hayırseverler Cemiyeti'nin 15.000 dolar bağıışı, İstanbul Ermenilerinin 70.000 TL yardımları ve Kalusd Gülbenkyan Vakfı'nın da desteği ile ilkokul binası tamir edilmiştir.⁵⁹ Orta, lise ve 3 yıllık ilahiyat kısmı bulunan bir "Papaz Okulu" açılmasının Milli Eğitim Bakanlığı'nın 25 Aralık 1953 tarih ve 346-2567 sayılı emriyle uygun görüldüğü

⁵⁷ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1976-1981).

⁵⁸ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 2511.3/4190, 3 Nisan 1973 tarihli belge.

⁵⁹ Şoğagat Surp Haç Tıbrevanki 15 Amyagi Havelvadz (Şoğagat Dergisi Surp Haç Tıbrevank'ın 15. Kuruluş Yıldönümü Anısına ek), İstanbul, Oya Matbaası, 1969, s. 3.

bildirilmiştir.⁶⁰ Okula ait ruhsatname Milli Eğitim Bakanlığı'ndan, "Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu Müdürlüğü'ne" başlığı ile 18 Şubat 1954 tarihli yazı ile gönderilmiştir. Ruhsatnamede okulun bulunduğu yerin açık adresi verildikten sonra, 3 yıl ortaokul, 4 yıl lise, 3 yıl ilahiyat eğitimi vereceği, erkek ve yatılı olduğu belirtilmiştir. Okul kurucusu olarak Karekin Haçaduryan (Aynı zamanda dönemin patriği), sorumlu müdür olarak da Kudüs Ruhban Okulu İlahiyat Fakültesi'nde yükseköğrenimini tamamlamış olan Bedros Kazancıoğlu görevlendirilmiştir.⁶¹

Açılış törenine Ermeni Cemaati dini önderlerinin yanı sıra Hahambaşı, DP'nin İstanbul Milletvekili Andre Vahram Bayar, İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, Belediye Başkanı, İstanbul Milli Eğitim Müdürü, Özel Okullar Şube Müdürü, Merkezi Eğitim Komisyonu Başkanı Mıgırdiç Şelefyan, ile birlikte birçok davetli de katılmıştır.⁶² Okulun açıldığı 1953-54 öğretim yılında 31 kayıtlı öğrencisi vardır.⁶³ Okulun ilk öğretmen kadrosunda Jirary Aslanyan, Sabri Altınel, Antranik Kılıç, Vartan Aslanyan, Dr. Berç Kılıç, Melahat Akman, Rahip Harding ve Hermine K. Acaryan yer almaktadır.⁶⁴ Okula olan talebin artması üzerine İstanbul'un farklı semtlerinde (Galata, Kadıköy, Beşiktaş, Beyoğlu, Üsküdar, Feriköy) yardımcı yönetimler kurulmuştur.⁶⁵

1.4.1. Genel Yapı Ve İdari Durum

1955 yılı Ocak ayı içerisinde yönetimin valiliğe yaptığı başvuru ve İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay'ın da onayı sonrasında okul, Surp Haç Kilisesi Vakfı yönetiminden ayrılıp Merkez Mütevelli Heyeti tarafından yönetilmeye başlanmıştır.⁶⁶ Merkez Mütevelli Heyeti, Patrikliğe bağlı olup ortak vakıfları yöneten idari bir komitedir. Okul yönetiminin yani Patrikhane'nin böyle bir talepte bulunmasının temel nedeni, okulu "kilise okulu" olma niteliğinden çıkarıp cemaate mal ederek gerekli mali kaynakları daha kolay sağlayabilmek olduğu söylenebilir. (Patrikhaneye bağlı bu merkezi yönetim 1960 yılında devlet kararıyla lağvedilmiştir.)

⁶⁰ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 346-2567, 25 Aralık 1953 tarihli belge.

⁶¹ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 346-7714, 15 Kasım 1954 tarihli belge.

⁶² **Dasnamyag Surp Haç Tırevanki Badriarkutyen Hayots Turkiyo 1953-1963** (Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu'nun Onuncu Yılı 1953-1963), İstanbul, 1963, Oya Matbaası, s. 42.

⁶³ **Surp Haç Lisesi Arşivi**, Surp Haç Lisesi 2009-2010 Öğretim Yılı Brifing Dosyası, s. 3.

⁶⁴ **40. Yılın Albümü**, S.H. Tıbrevank'tan Yetişenler Derneği 40. Yıl Komitesi, s. 7.

⁶⁵ Şoğagat, **a.g.e.**, s. 5; "Üsküdar Ermeni Ruhban Okulu Açıldı", **Milliyet**, 25 Ocak 1954, s. 1.

⁶⁶ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, 8 Ocak 1955 tarihli Valilik yazısı.

1956 yılında okulun Yönetim Kurulunu Hovannes Noradungyan, G. Zambak, Dr. S. Keleşyan, S. Vosgıyan, P. Göncayan oluşturmaktaydı. 27 Mart 1957’de de okul müdürü Karekin Kavafyan’a yardımcı olarak Şahan Apeğa Sıvacıyan müdür yardımcısı olarak atanmıştır.

Öğrenci sayısının artması, yeni sınıfların açılması üzerine ek binaların yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle eski binanın onarımı ve yeni binanın inşasına müdür K. Kavafyan’ın girişimiyle başlanmış, daha sonra bu görev mimar Hırayr Gazal’a devredilmiştir. Yönetim kurulu üyelerinden Hovhannes Noradungyan’ın, cemaatteki hayırseverlerin ve Gülbekyan Vakfı’nın destekleriyle yenilenmiş binanın açılışı 23 Haziran 1957 tarihinde yapılmıştır.⁶⁷ Eski okul binası tümüyle yemekhane ve yatakhane olarak düzenlenmiş, öğretim ise üç katlı olarak tamamlanan yeni binada yapılmaya başlanmıştır.⁶⁸ Ruhban Okulu’nun 1958-1959 ders yılı sonunda lise diplomalarını almış olan sekiz öğrencisi teoloji bölümüne geçmek istemişlerdir. Buna bağlı olarak okul idaresi 1959-1960 öğretim yılından itibaren teoloji öğretiminin başlaması için izin verilmesini Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bildirmiştir.⁶⁹ Aslında bu konu ile ilgili yazışmalar okulun açılmasından kısa bir süre sonra yapılmış ve Milli Eğitim Bakanlığı, Ermeni okullarında ortak olarak kullanılan yönetmelik ve programın teoloji bölümünde uygulanabileceğini, bununla birlikte “Ruhban Okulu” olması dolayısıyla teoloji bölümünün öğretime başlama izninin verilebilmesi için ek bir yönetmeliğin hazırlanması gerektiği belirtilmişti.⁷⁰ Bu yazıya istinaden orta ve lise kısmının işleyişi ve lise sonrasında teoloji bölümüne kabul edilecek öğrencilerin yaş sınırı ve sınav şekilleri gibi esasların düzenlenmesi ile ilgili iç yönetmelik hazırlanarak müdür Bedros Kazancıoğlu’nun imzası ile 7 Nisan 1954 tarihli yazıya ek olarak gönderilmiştir. Buna göre;

“Madde; Herhangi bir liseyi bitirip, lise bitirme diplomasını almaya hak kazanmış haiz bulunan mezunlar, yaş haddine bakılmayarak, Teoloji bölümüne alınır.

Madde; Son sınıftan gayri sınıflarda, imtihanlar sömestr usulüne göre yapılır. Ancak bir dersten başarı gösteremeyen öğrencilerin, bir üst sınıfa devam hakkı tanınır.

⁶⁷ **Dasnamyag Surp Haç Tırevanki Badriarkutyayn Hayots Turkiyo 1953-1963** (Surp Haç Tırevank Ermeni Ruhban Okulu’nun Onuncu Yılı 1953-1963), s. 35; Şoğagat, **a.g.e.**, s. 6.

⁶⁸ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, İstanbul Belediyesi, Sayı: 503, 15 Ağustos 1957 tarihli izin belgesi.

⁶⁹ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, 26 Ekim 1959 tarihli belge.

⁷⁰ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Özel Okullar Müdürlüğü, Sayı: 346-739, 23 Mart 1954 tarihli yazısı.

Madde; Son sınıfta bütün derslerden başarı gösteren öğrenciler, ilgili hükümlere göre okulu bitirmiş sayılır.”⁷¹

Yönetmelik, Talim Terbiye Kurulu'nun 25 Mayıs 1954 tarih ve 129 sayılı kararı ile “Teoloji bölümünde öğretimin başlayacağı zaman hazırlanması” gerektiği ifade edilerek kabul edilmemiş ve yürürlüğe girmemiştir. Ayrıca teoloji bölümünün, orta ve lise bölümünden ayrı tutularak farklı bir müdür tarafından idare edilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁷² 1959-1960 ders yılında belirtildiği gibi teoloji bölümünün açılması için izin talep edildiğinde, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nun bu kararına atıfla ayrı bir müdürün görevlendirilmesini istemiştir. Teoloji bölümü için ayrı bir müdürün görevlendirilmesi konusunda anlaşmaya varılamaması, bölümün açılması ile ilgili işlemlerin uzaması ve yapılan yazışmalardan bir sonuç alınamaması üzerine 1959-1960 ders yılında teoloji bölümünde eğitime başlanamamıştır.⁷³ Buna rağmen okulun Bakanlığa gönderdiği Surp Haç Tıbrebank Ermeni Ruhban Okulu Teoloji Bölümü Müfredat Programı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 8 Aralık 1960 tarih ve 306 sayılı kararı ile onaylanmıştır. (Ek 4)⁷⁴

Teoloji bölümünün açılabilmesi için girişimler sonraki yıllarda da devam etmiştir. Özellikle öğretmenlik yapacak kişilerin izin belgelerinin alınabilmesi için başvurular sık sık tekrarlanmaktadır. Örneğin; okula tayin edilmesi istenen Zaruhi Eliz Aivazian ve Ehiche Aivazian ile ilgili başvuruya beş ay sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nın verdiği cevap olumsuz olmuştur. Ayrıca, 1962-1963 öğrenim yılı içinde okulun yapmış olduğu tekliflerden dördü ret edildiği için, bundan sonra öğretmenlerin veya idarecilerin mesleki ehliyetleri ve geçmiş durumlarının esaslı şekilde araştırılması ve bunun üzerine teklif edilmesi, gereksiz yazışmalara meydan verilmemesi konusuna dikkat çekilmiştir.⁷⁵ Aktarılabilecek bir başka örnek de; okulun teoloji, Eski Ahit, İncil ve dogmatik dersleri öğretmenliğine tayini teklif edilen Ermeni Cemaati Patriği Şınork Kalustyan ile ilgili göreve atanma işlemleridir. Bakanlık, öncelikle Patriğin lise ve üniversite diplomalarını istemiş,⁷⁶ bu belgelerin gönderilmesinden sonra, okulun teoloji bölümünün henüz faaliyete geçmemesini gerekçe göstererek bu bölümde okutulacak olan bazı derslere öğretmen ataması

⁷¹ Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 346-17, 28 Nisan 1954 tarihli belge.

⁷² Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 672-77, 14 Kasım 1959 tarihli belge.

⁷³ Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 351, 18 Şubat 1960 tarihli belge.

⁷⁴ Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, Talim Terbiye Kurulu Kararı, Sayı: 307, 8 Aralık 1960.

⁷⁵ Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 236.1-838/839, 16 Ekim 1962 tarihli belge; Sayı: 236.62532, 27 Mart 1963 tarihli belge.

⁷⁶ Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 236.1-289, 26 Ocak 1963 tarihli belge.

yapılması talebinin anlaşılmadığını ve tayin işleminin şimdilik yapılmayacağını bildirmiştir.⁷⁷ Aynı yıl iki öğrenci ile teoloji bölümünün açılması için okulun yeniden başvuru yaptığı ve öğretmen atamalarının yapılmasını Bakanlıktan talep ettiği görülmektedir.⁷⁸ Bakanlığın yaptığı incelenme sonucunda, 1961-1962 ve 1962-1963 öğretim yıllarına ait kadro cetvellerinde okulun teoloji bölümünün gösterilmediği tespit edilmiştir. Bu sınıfların resmen açılmadığı halde Teoloji 1. sınıftaki Türkçe derslerine öğretmen tayini istenmesi ile ilgili olarak; Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınmadan bu sınıfın iki öğrenci ile nasıl açıldığının, Türkçeden başka dillerde okutulan derslere ait öğretmenlerin tamam olup olmadığının, bu sınıfın kadro cetvellerinin neden yazılmadığının acele olarak bildirilmesi istenmiştir.⁷⁹ Okulun bununla ilgili gönderdiği cevabın ardından Milli Eğitim Müdürlüğü son olarak; teoloji bölümünün açılması için başvurunun öğretim yılı başında yapılmaması, Türkçeden başka dilde okutulan derslerin öğretmenlerine ait atama tekliflerinin zamanında yapılmaması, Teoloji 1. sınıfının okulun kadro cetvellerinde gösterilmemesi ve iki öğrenci için bir sınıf açılmayacağı gerekçesi ve başvuruların zamanında yapılması gerektiği hatırlatması ile talep ret edilmiştir.⁸⁰

1963 ile 1966 yılları arasında teoloji bölümünün açılması ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır. 1966 yılına geldiğinde İstanbul Valiliği, Bakanlıktan bu bölümünün kapatılması ile ilgili görüş istemiştir. 1960 yılında Surp Haç Tıbrebank Ermeni Ruhban Okulu Teoloji Bölümü için “öğretime başlama izni verildiği” halde o tarihten bugüne kadar bölümün aralıksız faaliyet gösteremediğinden bahisle, 1915 Özel Okullar Yönetmeliği'nin* 13. maddesi gereğince geçen 7 senelik sürenin 5. senesi sonunda izin belgesinin esasen hükümsüz olduğu sonucuna varılmıştır.⁸¹ Bu karara dayanılarak Teoloji bölümü eğitime başlamadan kapatılmış ve din adamı yetiştirmek amacıyla kurulan okuldan hiçbir zaman din adamı mezun edilmemiştir. Okulun adı da Özel Surp Haç Ermeni Lisesi olarak değiştirilmiştir.⁸²

⁷⁷ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 236/64624, 10 Haziran 1963 tarihli belge.

⁷⁸ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 236- 685, 22 Ocak 1963 tarihli belge.

⁷⁹ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 236- 60842, 29 Ocak 1963 tarihli belge.

⁸⁰ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 236. 62344, 22 Mart 1963 tarihli yazı.

* 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu yürürlükte olmasına rağmen, okulun açılış tarihi daha önce olduğu için 1915 Özel Okullar Yönetmeliği'ne ait esaslar göz önünde tutulmuştur.

⁸¹ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Milli Eğitim Bakanlığı, Sayı: 420.3-3517, 26 Temmuz 1967 tarihli emri; İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 132.

⁸² **Gece Sabahı Taşır İçinde 50. Yıl Kitabı**, Surp Haç Lisesi'nin 50. Yıl Kutlama Komitesi, s. 24.

1960-1970 yılları arasındaki dönemde; Şahan S. Sıvacıyan (1959-1963), Hosrov Antranik Emirzeyan (Vekâleten 1963-1966), Mıgırdiç Margosyan* (1966-1972) okul müdürlüğü görevini üstlenmişlerdir.⁸³ Nisan 1965’de yönetim kurulu seçimleri yenilenmiş ve Başkan Ara Garmiryana, başkan yardımcısı da Dr. Ardaşes Nişanyan olmuştur. Bu seçimler 1985 yılına kadar dört yılda bir düzenli olarak yapılmıştır.⁸⁴ Dönemin müdür başyardımcısı ise İbrahim Işık’tır. Kasım 1972’den itibaren müdür olan Artin Emekçi, 1978 yılında bu görevinden ayrılmıştır. Surp Haç Lisesi mezunlarından ve matematik öğretmeni Hayk Nişan Temmuz 1978’de müdürlük görevine başlamıştır. Okulun müdür başyardımcılığını ise 1971-1976 arasındaki dönemde Nazmi Şener; 1977-1980 arasındaki dönemde de Mustafa Çaldağ yapmıştır.⁸⁵

1.5. Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi (1966)

İstanbul’un fethinden sonra II. Mehmet, Bursa dini lideri Hovagim Yepiskoposu’na Ermeni Patriği unvanını vermiş ve Samatya’da Rum Manastırı’nın yerine 1461’de ilk Ermeni Patrikhanesi kurulmasını sağlamıştır. Manastır bahçesinde ilk önce Surp Kevork Kilisesi açılmıştır. Patrikhane’nin burada olması nedeniyle semtte Ermeni nüfusu her geçen gün artmış, ardından da erkek çocukların eğitimi için İstanbul Ermenilerinin ilk eğitim kurumu olan Sahakyan Okulu açılmıştır.⁸⁶ 1831 tarihinde Patrik İstepannos Ağavni’nin girişimleri ve Sultan Abdülmecit’in fermanı ile kızların da eğitim görmesi için yine kilisenin yanına Nunyan-Vartuhyan Yuvası ve kız okulu açılmıştır. 1846’da Sahakyan Okulu’nun müdürlüğüne Hovhannes Deroyentz getirilmiştir. Bu tarihlerde Sahakyan Okulunda 330, Nunyan Okulu’nda ise 55 öğrenci bulunmaktaydı.⁸⁷ Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi hekimlerinden Dr. Koromes’in Fransızca dil dersleri vermesi örneğinde görüldüğü

* Psikoloji, Mantık, Felsefe dersleri öğretmenliği yapmış olan Mıgırdiç Margosyan aynı zamanda yazardır. Bizim O Taraflar, Gâvur Mahallesi, Söyle Margos Nerelisin? Biletimiz İstanbul’a Çevrildi, Dicle’nin Kıyısında adlı eserleri vardır. 1988 Fransa Ermenileri Yazarlar Birliği Eliz Kavukçıyan-Ayvazyan ödülünün de sahibidir. (Çevrimiçi)

http://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1g%C4%B1rdi%C3%A7_Margosyan, 6 Ağustos 2012.

⁸³ Surp Haç Lisesi’nin 50. Yıl Kutlama Komitesi, **a.g.e.**, s. 61-68.

⁸⁴ Şoğagat, **a.g.e.**, s.12; G. Göksu vd., **a.g.e.**, s. 196.

⁸⁵ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmen Sicil Dosyaları.

⁸⁶ İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 53.

⁸⁷ Kuyumcuyan, “Sahakyan-Nunyan Ermeni Lisesi”, **a.g.e.**, s. 408-409.

gibi, farklı mesleklerden birçok kişi gönüllü olarak öğretmenlik yapmıştır.⁸⁸ Okuldaki eğitime ve yapılacak faaliyetlere destek olması amacıyla, 1855’de ilk kez Sahakyan Derneği kurulmuş ve “Purasdan Surp Sahagyan” (Aziz Sahakyan’ın Çiçek Bahçesi) adlı dergiyi çıkartmışlardır.⁸⁹

1866’da yaşanan yangında Nunyan Kız Okulu ve Sahakyan Okulu tamamen yanmıştır. Kevork Yeramyan ve Samatyalıların gayretleriyle geçici olarak yapılan barakalarda erkek öğrenciler öğrenimlerine devam edebilmişlerdir. Bir süre sonra Mısırlı Boğos Bey ve Samatya’nın ileri gelenleri büyük bir evi satın alarak okul haline getirip kızların da eğitim görmesini sağlamışlardır. 1872 yılında semtin ileri gelenlerinden Gümüşçü Kaspar Haçaduryan, bugün de kullanılan binayı inşa ettirmiş ve okulun adının yanına eşinin adını da ilave ettirerek Nunyan-Vartuhyan Okulu adını vermiştir. Kaspar Haçaduryan’ın oğlu Mikayel Gümüşçüyan’ın çabaları ve yardımseverlerin desteği ile de erkek öğrencilerin devam ettiği Sahakyan Okulu taş bina olarak yeniden inşa edilmiştir. Her iki okulun mimarı Bedros Nemse’dir. Bu hayırseverlerin kabirleri kilisenin arka tarafındaki bugünkü lise bahçesinde bulunmaktadır. Aynı yerde, 1866 yangınında zarar gören Surp Kevork Kilisesi’nin onarımı ve inşası için gayret gösteren Manuk Ağa Mınyan’ın da kabri bulunmaktadır. Ayrıca kilisenin o dönem onarımında fiili görev almış olan Mikael ve Hovhannes Hagopyan kardeşlerin kabirleri de bugünkü ilköğretim okulu ve kilisenin ortak kullandığı bahçede bulunmaktadır.

1872 yılında okul yeni binasında eğitim ve öğretime başladığında Okul Müdürü Simon Mikaelyan, Belletmen Kırkor Bükücüyan ve Haygapar Toros Nazaryan, Edebiyat öğretmeni Minas Çeraz, Türkçe öğretmeni Mihran Apikyan, İngilizce öğretmeni Avedis Dersahakyan, Fransızca öğretmeni Yeyazar Muradyan, Geometri öğretmeni Artist Mikail Çapraz, Güzel Sanatlar öğretmeni Mihran Gökmeçyan, Müzik öğretmeni Migaus Taşçıyan ve kız öğrencilerin belletmeni Yeranuhi Doğramacıyan’dır.⁹⁰ Türkçenin sadeleştirilmesi ve Türkçe eğitimi ile ilgili çalışmalar yapan Nişan Torosyan 1892’de müdür olarak görevlendirilmiştir. 1893’de

⁸⁸Sahakyan Nunyan Varjarani Borahantesi, **Garkatir Masnahump Samatya Sahagyan Nunyan Varjaranneri-Antsyalin Yer Nergayin**, (Sahakyan Nunyan Okulu Tören Komitesi, Samatya Sahakyan Nunyan Okulları-Dünü ve Bugünü), İstanbul, Akın Basımevi, 1950, s. 4.

⁸⁹A.e. , s. 5.

⁹⁰A.e. , s. 8-9.

Sahakyan ve Nunyan-Vartuhyan okullarında ana kısım dışında sekiz sınıf bulunmaktaydı, öğrenci mevcudu ise 500'ü bulmuştu.⁹¹

I. Dünya Savaşı devam ederken 1915'de, kilise ve okul binalarına hükümet tarafından el konuldu ve bu binalar askeri karargâh olarak kullanıldı. 1917'de binalara "Sırp Esirler" yerleştirildi. Bu yıllarda eğitime anasınıfı olarak kullanılan Rahibe Sofi Yerganyan'ın evinde devam edilmiştir. Aynı dönemde Anadolu'dan İstanbul'a göç eden cemaat üyeleri okulun bazı bölümlerine yerleştirilmiştir.⁹²

1926 yılında okul Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, okulun bir bölümü ilkokula dönüştürülerek karma eğitim vermeye devam etmiştir. 1943'de bir yangın sonrasında bina tamamen kullanılmaz hale gelmiştir. Gülbekyan Fonu ve cemaat hayırseverlerinin yardımlarıyla bina tümüyle yenilenmiştir. Yeni binanın mimarları, Ara Aratan, Harutyun Muradoğlu ve Nazar Binatlı'dır.

1.5.1. Genel Yapı Ve İdari Durum

Sahakyan Nunyan Okulu, 1960 yılına kadar ilk ve ortaokul olarak faaliyet gösteren karma bir okuldur. 1950'li yıllarda Anadolu'dan İstanbul'a yaşanan göçler sonrasında -Ermeni Patrikhanesi'ne yakın olmasının da etkisiyle- Samatya'da Ermeni nüfusu hızla artmış ve bunun bir sonucu olarak lise eğitimi veren okul ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ailelerin, kızlarını uzak olduğu gerekçesiyle Beyoğlu Esayan Ermeni Kız Lisesi'ne göndermek istememişler, çözüm olarak ortaokul için kullanılan binanın liseye dönüştürülmesi fikri kabul görmüştür. Milli Eğitim Müdürlüğü'ne yapılan başvurunun olumlu karşılanmasıyla ve Bakanlığın 24 Eylül 1966 tarih 420-3/3680 sayılı kurum açma izni; 16 Aralık 1966 tarih ve 420-3/ 5353 sayılı öğretime başlama iznini vermesiyle 1966-1967 ders yılında 20 öğrenci ile lise bölümü karma olarak eğitime başlamıştır.⁹³ Bununla ilgili karar, "Sahakyan Nunyan Ortaokulu'na ilaveten lise sınıflarının öğretime başlaması" ifadesiyle Tebliğler Dergisi'nde de yer almıştır.⁹⁴ Ermeni liseleri arasında bir ilk olarak kuruluşundan itibaren karma eğitim yapacak olan okulun kurucusu İsteyan Aratan'ındır. Okulun

⁹¹ Kuyumcuyan, a.y.

⁹² A.e., s. 12.

⁹³ Büyükkarcı, a.g.e., s. 57-58.

⁹⁴ Tebliğler Dergisi, C. 30, Sayı: 1771, 6 Şubat 1967, s. 47.

açılışı 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 18. maddesi gereğince ilgililere duyurulmuştur.⁹⁵

Verjin Döşemeciyan, 16 Aralık 1966'dan itibaren yaş haddinden emekli olduğu 30 Haziran 1971'e kadar okulun müdürlüğünü yapmıştır. Müdür yardımcısı da 21 Ekim 1968 ile 24 Kasım 1971 tarihleri arasında görev yapan tarih öğretmeni Hasan Tahsin Özgüven'dir. Verjin Döşemeciyan'dan sonra, matematik ve fizik öğretmenliği yapan V. Karabet Mihaloğlu 1971-1973 yılları arasında müdür vekilliği yapmış, Aramyan Uncuyan Ortaokulu'na müdür olunca görevinden ayrılmıştır. Okulun ticaret dersi öğretmeni Seta Erdoğmuş müdürlüğe getirilmiş ve 1989 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Müdür yardımcısı Hasan Tahsin Özgüven 1971'de görevinden ayrılınca 1971-1982 yılları arasındaki dönemde Türk dili ve edebiyatı öğretmeni Sevim Varan müdür başyardımcı olmuştur.⁹⁶

Okulda görev yapan öğretmenler sıralanacak olursa: Paskal Törenli (Psikoloji-Ermeni Dili ve Edebiyatı), Kaprel Arşak Kırıkçıyan (Eski Ermenice), Karabet Kavaf (Ermeni Dili ve Edebiyatı-Paris Konuşulan Şark Dilleri Milli Yüksekokulu Ermenice Bölümü mezunu), Şirvan Çapan (Ermeni Dili ve Edebiyatı-İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi mezunu), Arpi Toto (Ermeni dili ve Edebiyatı), Ohannes Gürün (Psikoloji-Felsefe-Ermenice), İlda Keşişoğlu (Matematik), Hayk Nişan (Matematik-Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Müdürü), Satenik Nektar Kanaroğlu (Matematik-Özel Esayan Ermeni Lisesi Müdürü). Elizabil Zeki (Kimya, Fizik-1989 sonrası okul müdürü), Dr. Evganiya Nanasev (Beden Eğitimi). Okul kurucuları ise 1976'ya kadar İstapan Aratan iken bu tarihten 1985'e kadar Agop Dedeoğlu olmuştur.⁹⁷

⁹⁵ Büyükkarcı, **a.g.e.**, s. 57-58; **Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi Arşivi**, Milli Eğitim Bakanlığı, Sayı: 420-3/3680, 24 Eylül 1966 tarihli izni.

⁹⁶ **Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmen Kütük Defterleri.

⁹⁷ **Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmen Kütük Defterleri.

2. ERMENİ LİSELERİNDE EĞİTİM- ÖĞRETİM FAALİYETLERİ

2.1. Müdür ve Öğretmen Atamaları

Ermeni okullarındaki en büyük sıkıntının öğretmen ve müdür atamaları konusunda yaşandığı gözlemlenmiştir. Atamaların zamanında yapılmaması ve yazışmaların uzun sürmesi öğretimin aksamasına neden olmaktaydı. Örneğin; Surp Haç Tibrevank Ruhban Okulu müdürü Bedros Kazancıyan altı yıllık görev süresinden sonra istifa ederek dini bir görev için Amerika Birleşik Devletleri'ne gidince, okul kurucusu sıfatıyla Türkiye Ermenileri Patriği Karekin Haçaturyan, müdür yardımcısı Rahip Şahan Apeğa Sıvacıyan'ın okul müdürlüğüne onay verilmesini istemiştir.⁹⁸ Yazışmalar 29 Ağustos 1958 tarihinden 7 Aralık 1959 tarihine kadar devam etmiştir. Aynı zamanda Şahan Sıvacıyan'ın rahip olması nedeniyle Ermenice ve din-ahlak derslerine girmesi Bakanlık tarafından uygun görülmediğinden bu görevinden ayrılması istenmiştir. Patrik Karekin Haçaturyan, Kudüs Yüksek Ruhban Okulu'ndan mezun olan Rahip Şahan Sıvacıyan'ın dini eğitim veren bir okulda Ermenice ve din-ahlak bilgisi derslerini okutmasında bir mahzur olmadığını tekrar tekrar dile getirmiş ve öğretmenin göreve iadesini talep etmiştir. Eski müdür Bedros Kazancıyan'ın, Rahip Şahan Sıvacıyan ile aynı okuldan mezun olduğu, Bakanlığın onayı ile hem okul müdürlüğü yaptığı hem de Ermenice ve din-ahlak bilgisi derslerine girdiği vurgulanmış ve izin talebi tekrarlanmıştır. Müdür Bedros Kazancıyan'ın durumu örnek gösterilmesine rağmen olumsuz yanıt verilmiştir. Bakanlık, ortaokul ve lise sınıfları için iki ayrı müdürün görev yapması gerektiğini ve müdürlüğe rahip olmayan bir başka kişinin belirlenmesini istemiştir. de, göreve uygun birinin bulunamadığı gerekçe gösterilerek başka bir isim önerilmemiştir. Bakanlıktan gelen son yazıda, yeni bir isim bulununcaya kadar okulun teoloji bölümü müdürlüğüne vekâleten Rahip Şahan Sıvacıyan'ın tayin edildiği bildirilmiştir.⁹⁹

⁹⁸ Surp Haç Lisesi'nin 50. Yıl Kutlama Komitesi, **a.g.e.**; s. 21-22.

⁹⁹ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Milli Eğitim Bakanlığı, Sayı: 236.1-3028, 29 Ağustos 1958 tarihli yazı; Patrik Karekin Haçaturyan'ın İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'ne hitaben, Sayı: 12/73, 12 Mayıs 1959 tarih- Sayı: 212, 23 Kasım 1959 tarihli yazıları; İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 236-63989, 22 Haziran 1959 tarihli yazı; İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 6799, 7 Aralık 1959 tarihli yazı.

Aynı okulda görev yapan lise bölümü Ermenice öğretmeni Keğam İşkol'un istifası sonrasında yalnız lise son sınıfının haftada 4 saatlik açık kalan Ermenice dersinin Şınork Kalustyan'a verilmesi için 27 Ağustos 1968 tarihinde talepte bulunulmuştur. Aradan uzun süre geçip bu konu ile ilgili bir cevap alınamayınca öğretim yılının sona ermesine az kalmış olması da dikkate alınarak öğrencileri mağdur etmemek amacıyla 11 Nisan 1969 tarihinde (8 ay sonra), derslerin okul müdürü Mıgırdiç Margos'a verilmesi talebiyle birlikte ders ve ücret değişim çizelgesi de hazırlanarak Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurulmuştur. Konu ile ilgili cevap beklenirken bu defa Şınork Kalustyan'ın göreve başlayabileceği (tam 11 ay sonra) 16 Temmuz 1969'da okula bildirilmiştir. Gelişmeler bununla kalmamış; Şınork Kalustyan'ın göreve başlamasından 8 ay sonra öğretmenliğe kabul edilmediği bildirilmiştir.¹⁰⁰ Milli Eğitim Müdürlüğü atamaların gecikmesi ya da yapılan görevlendirmelerin geri alınması ile ilgili herhangi bir gerekçe göstermemiştir.

Öğretmen olma koşullarına sahip herkes müdür olabilmektedir. Kesin bir kural olmamasına rağmen müdür adaylarından lise için 5, ilköğretim için 2 senelik öğretmenlik veya 2 senelik müdürlük deneyimi aranmıştır.¹⁰¹ Ermeni okullarında müdür ve öğretmen atamaları ile ilgili yaşanan sıkıntı ve gecikmeler 1970'li yıllarda da farklı gerekçelerle devam etmiştir. Hatta zaman zaman bazı öğretmenlerin- Özel Esayan Ermeni Kız Lisesi Ermenice öğretmenlerinden Berç Şahiner'e olduğu gibi- çalışma izinleri herhangi bir gerekçe gösterilmeden geri alınabiliyordu.¹⁰² Yine Özel Esayan Ermeni Kız Lisesi'nde okul kurucusu sıfatıyla Dr. Vart Onnik Şigaher, 1 Eylül 1977'de Torkom Beşiktaşlıyan'ın müdür olarak görevlendirilmesi için başvuru yapmıştır. Torkom Beşiktaşlıyan aynı zamanda Getronagan Ermeni Erkek Lisesi'nin de kimya öğretmeni olduğundan, müdürlük ataması gerçekleştiğinde bu görevinden ayrılacağını taahhüt etmiştir. 4601 sayılı ve 27 Haziran 1972 tarihli genelge esasları gerekçe gösterilerek başvuru onaylanmamıştır. Bahsi geçen genelgeye göre, öğretmenin bir okulda görevi devam ederken başka bir okulda idari göreve getirilmesi imkânsızdır.¹⁰³ Buna rağmen on gün sonra gelen yeni bir yazı ile okul müdürlüğü onayı verilmiş ve Torkom Beşiktaşlıyan göreve başlamıştır.¹⁰⁴

¹⁰⁰ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 236.363, 8 Mayıs 1970 tarihli belge.

¹⁰¹ Onniğ Fıçıcıyan, "Türkiyo Hanrabadutyann Hisnamyagin İstanbulahay Varjaranneru Vicagı" (Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50. Yılında İstanbul Ermeni Okullarının Durumu), Şoğagat Yıllığı 1971-1972, Öğretmenler Birliği Hagop Apelyan Matbaası, s. 42.

¹⁰² **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 86953, 15 Haziran 1976 tarihli belge.

¹⁰³ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 236-82949, 3 Nisan 1978 tarihli belge.

¹⁰⁴ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 236-82, 12 Nisan 1978 tarihli belge.

Müdürlüğünün onuncu ayında herhangi bir gerekçe gösterilmeden 14 Şubat 1979 tarihinde Torkom Beşiktaşlıyan görevinden alınmıştır.¹⁰⁵ Bunun üzerine müdürlüğe önerilen Arşaluy Gugasyan'ın başvurusu da, eski müdürün görevinden alınması ile ilgili Danıştay'daki idari dava sonuçlanıncaya kadar atamasının yapılamayacağı gerekçesiyle kabul edilmemiştir.¹⁰⁶ Arşaluy Gugasyan'ın müdürlük ataması 13 Eylül 1979 tarihinde gerçekleşmiştir.

Azınlık okullarında yabancı uyruklu öğretmenlerin de görev yaptığı görülmektedir. Patrik Karekin Haçaduryan okul kurucusu sıfatıyla, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'ne 29 Temmuz 1959 ve 22 Eylül 1959 tarihlerinde yazdığı dilekçelerle, üç yıl Oxford Üniversitesi'nde tarih eğitimi de almış olan Rahip David Antony Harding'in, Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu'nda İngiliz Edebiyatı, İngilizce, Kiliseler Tarihi ve Teoloji öğretmenliği yapmasına izin verilmesini istemiştir. Rahip Harding'in maaşı Patrikhane tarafından karşılanacak ve okulda ikamet edebilecekti. Rahip Harding'in onayı 14 Aralık 1959 tarihinde verilmiştir. Bir diğer örnek; Getronagan Erkek Lisesi'nde İngilizce Öğretmeni olan Stephan Edwarda Keeler'dir. Yale Üniversitesi mezunu olan Stephan Edwarda Keeler 1950-1952 yılları arasında görev yapmıştır.

2.2. Ermeni Dili Eğitimi Ve Öğretmenliği

Ermeni eğitim kurumlarının en büyük sorunlarından biri Ermeni Dili ve Edebiyatı alanında yükseköğretim veren bir kurumun olmaması, buna bağlı olarak bu dersin öğretimi ve ders öğretmenlerinin yetiştirilememesi ile ilgilidir. Ermenice yeterliliği olduğu kabul edilen kişilerin okul müdürlüklerince Milli Eğitim Müdürlükleri'ne teklif edilmesi, Bakanlık onayı sonrasında da derslere girmeye başlaması genel uygulama olarak görülmektedir. Örneğin; Getronagan Lisesi'nde Roma Papalık Gergoriana Üniversitesi mezunu Mikail Setyan Ermenice, Ahlak, Psikoloji derslerine; İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu Şahnur Şahiner ile Hayk Kalenderoğlu ve Kudüs İlahiyat Fakültesi mezunu Bedros Karekin Kazancıoğlu Ermenice derslerine girmiştir. Esayan Kız Okulu'nda da Tıp Fakültesi mezunu Dr. Vart Şigaher'in ve Hukuk Fakültesi mezunu Vahe Saatçıyan'ın (1958-

¹⁰⁵ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 236-82330, 21 Şubat 1979 tarihli belge.

¹⁰⁶ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 236.1-2434, 15 Haziran 1979 tarihli belge.

1978 yılları arasında) Ermenice derslerine girdiği görülmüştür. Getronagan Erkek Lisesi'nin günlük olarak tutulan rapor defterindeki kayıtlara göre; 1953-1954 ders yılında bazı sınıfların Ermenice dersleri boş geçmektedir. Ermenice öğretmeni bulma sıkıntısı çekildiğinden, Ermeni okulları müdürlerinin Bakanlık'a gönderdikleri ortak dilekçede çözüm olarak, lise mezunlarına kurs verilmesini ardından da yeterlilik sınavı açılmasını teklif etmişler fakat bu teklif olumlu karşılanmamıştır.¹⁰⁷

1965'de çıkarılan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na kadar azınlık okullarında lise öğretmeni olabilmek için üniversite mezunu olmak yeterli olabilirken, bu kanundan sonra öğretmen olabilmek koşulu olarak üniversitelerin edebiyat veya fen bölümlerini bitirme zorunluluğu getirilmiştir. Bu düzenleme ile azınlık okullarında özellikle ilköğretim öğretmeni bulabilmenin daha da zorlaştığı görülmektedir.¹⁰⁸

Ermenicenin kullanılmasını ve gelişmesini engelleyen bir başka etken de, yönetmelik gereği okullarda yapılacak Ermenice faaliyetler için yerine getirilmesi gereken izin alma süreci ile ilgilidir. Okullarda yapılan her Ermenice faaliyet için Ermenice metinlerin Türkçeye tercüme edilip ilçe ve il Milli Eğitim Müdürlükleri'nden izin alınması zorunlu kılınmıştır. Örneğin; Ermenice bir okul gazetesi çıkartmak, şiir günü düzenlemek veya Ermenice bir tiyatro oyunu sahnelemek için bütün metinlerin Türkçeye çevrilerek bu makamlara gönderilmesi ve izin alınması gerekmektedir. Ermenice bir etkinlik düzenlemek için alınması gereken izinlerin toplanması bazen bir aydan uzun sürebilmekteydi. Ders yılının başında yapılan Ermenice açılış konuşmaları, şiirler de bu düzenlemeye tabiydi. Yaşanan bu uzun süreç yapılacak etkinliklerin sayısının azalmasına neden olabilmekteydi.¹⁰⁹

İstanbul Ermeni okullarının temel amacı öğrencilerine Ermenice dilini öğretmektir. Bir dilin öğrenilmesi için kullanılması yani konuşulması, okunması, yazılması ve dinlenmesi gerektiği bilinen bir gerçektir. Zaman zaman cemaat içerisinde, okullardaki Ermenice eğitiminin yetersiz olduğu ve öğrencilerin Ermeniceye hâkim olmadıkları dile getirilmiştir. Bu durumun nedeni olarak, Ermenice dersleri dışındaki diğer derslerin Ermenice yapılmaması, ailelerin ve

¹⁰⁷Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 5819, 24 Ekim 1957 tarihli belge; Milli Eğitim Bakanlığı'ndan İstanbul Valiliğine, Sayı: 7024, 3 Aralık 1957 tarihli yazı.

¹⁰⁸ Fıçırcıyan, a.g.e., s. 47.

¹⁰⁹ Özdoğan, Kılıçdağı, Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri, İstanbul, TESEV Yay., 2011, s. 48.

öğrencilerin Türkçe ve Türkçe kültür derslerine ağırlık vermesi, evde ve günlük hayatta Ermenice konuşulmaması, Ermenice gazete ve kitap okunmaması gösterilmektedir.¹¹⁰ Ermenice öğrenmenin temel koşullarından biri de bu dil ile yazılmış ders kitaplarının olması gerektiğidir. Var olan kitapların içerik ve dil açısından yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Orta öğretimde ders kitabı olarak kullanılan Ermenice okuma kitabı Tankaran (Müze), dil bilgisi, Eski Ermenice ve kimya kitabı dışında Ermenice yazılmış ders kitabı bulunmamaktadır. Türkiye Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı'nın çabaları ile ders kitabı sorununa bir çözüm arayışına gidilmiş, içerik açısından zengin yeni kitaplar hazırlanmış ve basılmıştır.¹¹¹ Azınlık okullarında Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin ve seçmeli derslerin dışında kalan diğer dersler Ermenice okutulabilirdi.¹¹²

2.3. Ders İşleyişi ve Okul Başarıları

1973 yılından itibaren eğitime yardımcı olması amacıyla öğrencilere yönelik radyo programları yapılmaya başlanmış ve bu yayınların derslerde de kullanılması istenmiştir. Zaman zaman gönderilen genelgelerle radyo eğitim yayınlarından faydalanılması gereği ısrarla belirtilmiştir.¹¹³ Radyo programları ile ilgili öğretmen görüşleri pek olumlu değildir. Öğretmenler tarafından; yalnız dinleme ile öğrenmenin olamayacağı, programların öğrencilerin dikkatini çekmediği, konuların yıllık planlardaki sıraya uymadığı, öğretmenin sınıf seviyesine ve öğrenmişlik düzeyine göre ders yaptığı ve bunun radyo programlarıyla mümkün olamayacağı, branş öğretmenin radyo eğitiminden daha iyi ders verebileceği, İngilizce eğitim saatindeki programlarda da yanlışlıklar yapıldığı ifade edilmiştir.¹¹⁴ Sıralanan nedenlerden dolayı derslerde radyo eğitimine yer verilmediği anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi her okulda bir kütüphanenin bulunması zorunlu tutulmuştur. Ermeni okullarının kütüphanelerindeki Ermenice kitaplar için Bakanlığın izni gerektiğinden, okullar Ermenice kitaplarını bildiren bir liste oluşturur ve bu kitapların birer örneğini Bakanlığa gönderirlerdi. Yurt dışında basılmış Ermenice

¹¹⁰ Fıçıcıyan, a.g.e., s. 45.

¹¹¹ A.e., s. 48.

¹¹² Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 323.10/8228, 26 Kasım 1976 tarihli belge.

¹¹³ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 374-226636, 5 Temmuz 1973 tarihli genelge.

¹¹⁴ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanaqları (1963-1980), 28 Şubat 1974 tarihli toplantı.

kitapların okullarda bulundurulması da yasaklanmıştır.¹¹⁵ Özel Esayan Ermeni Lisesi'ne "Gizli" ibaresiyle gelen bir yazı ile Ermenice yazılan Güvercin Manastırı ve Davul Kalesi'nin Alınışı adlı iki kitabın okul ve sınıf kitaplıklarına konulması ve öğrencilere okutulması Bakanlığın 311.18-4689 sayı ve 30 Haziran 1972 tarihli kararı ile uygun görülmemiştir.¹¹⁶ Bir diğer örnek, Dr. Leon Kasarcıyan tarafından Rumca, Ermenice, İngilizce yazılan kitabının okullarda bulundurulmasının sakıncalı görülmesidir. Bu kitabın acele olarak Milli Eğitim Müdürlüğü'ne teslim edilmesi istenmiştir.¹¹⁷ Bu kitapların neden sakıncalı görüldüğü ile ilgili bir açıklama yapılmamıştır.

Türkiye'de yaşanan gelişmelerin bir yansıması olarak 1977 yılından itibaren "Anarşik olaylar" ile ilgili bazı uyarıları içeren, can güvenliği ve öğrenim özgürlüğünün sağlanması ile ilgili genelgelerin geldiği, bu konuların kurul toplantılarında görüşüldüğü tespit edilmiştir.¹¹⁸ Alınacak tedbirler açısından; yaşanan anarşik olayların yurdumuz için ne kadar büyük zararlar yaratacağı, ders içinde ve dışında öğrencilere bunun anlatılması önemli olduğu, onların bu konuda karşılaşabilecekleri telkin ve tahriklere kapılmamaları, aksi halde kötü duruma düşecekleri, bütün öğretmen ve idarecilerin bu konuda çok dikkatli olması gerektiği, fark edilecek en küçük bir harekette okul idaresinin haberdar edilmesi konularına dikkat çekilmiştir.¹¹⁹

Öğrenci başarılarına gelince; okulların üniversite sınavı sonucunda aldıkları puanlara göre sıralanması, başarı durumları hakkında bir fikir verecektir. 31 Mart 1976 ve 2 Nisan 1976 tarihleri arasında Milliyet gazetesinde üç gün boyunca yayımlanan liste incelendiğinde azınlık okullarının Türkiye genelinde üst sıralarda yer aldığı görülmektedir (Tablo 3.1). Hacettepe Bilgi İşlem Merkezi tarafından hazırlanan bu listede toplam 317 okul yer almaktadır.

Özel Pangaltı Ermeni Lisesi 1976'da üniversite giriş sınavında azınlık okulları arasında birinci, tüm Türkiye'deki okullar arasında on yedinci olmuştur. Aynı başarı sonraki yıllarda da devam etmiş ve 1979 yılı üniversite giriş sınavında

¹¹⁵ Özdoğan, Kılıçdağı, a.g.e., s. 47.

¹¹⁶ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 311/12, 28 Şubat 1972 tarihli belge.

¹¹⁷ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 311/31, 19 Mart 1975 tarihli belge.

¹¹⁸ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Sayı: 520/64, 11 Nisan 1977 tarihli genelge.

¹¹⁹ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanaqları (1963-1980), 3 Mayıs 1977 tarihli toplantı.

azınlık okulları arasında ikinci, Türkiye genelinde fen puanında kırk altıncı, sosyal puanında elli sekizinci, yabancı dilde de kırk beşinci olmuştur.¹²⁰

TABLO 3.1: OKULLARIN ÜNİVERSİTE SINAVI SONUCUNDA ALDIKLARI PUANLARA GÖRE SIRALANMASI

OKUL ADI	FEN	SOSYAL	YABANCI DİL	TOPLAM SIRASI
ÖZEL PANGALTI ERMENİ LİSESİ	30	31	40	31
ÖZEL GETRONAGAN ERMENİ ERKEK LİSESİ	39	38	44	36
ÖZEL SURP HAÇ ERMENİ LİSESİ	79	73	122	79
ÖZEL SAHAKYAN NUNYAN ERMENİ LİSESİ	163	202	113	175
ÖZEL ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ	253	228	80	235

Kaynak; “Liselerde Başarı Sıralaması”, **Milliyet**, 31 Mart-1 Nisan-2 Nisan 1976, s. 5.

2.4. Azınlık Okullarının Teftişi

Azınlık okulları eğitim ve öğretim açısından Milli Eğitim Bakanlığı'nın, ekonomik işleyiş açısından Maliye Bakanlığı'nın, çalışanların sosyal hakları açısından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın gözetimi ve denetimi altındadır. Azınlık okullarının idari, öğretmen, eğitim, gelir- gider gibi konulardaki teftişi; 1915 Özel Okullar Yönetmeliği ile cumhuriyet döneminde özel okullar ya da azınlık okullarına yönelik çıkartılan kanun, yönetmelik ve genelgeler doğrultusundaki esaslara göre yapılmaktaydı. 1965'de 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hazırlanınca, 1915 Özel Okullar Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmış oldu. Azınlık okulları, kendilerine özel durumları belirleyen kurallar dışında, resmi okullarda geçerli olan tüm kanun ve yönetmelikleri de uygulamakla yükümlü tutulmuşlardı.¹²¹

Milliyet gazetesinde yer alan bir haberde azınlık okulları ile ilgili yapılan incelemelerde görülen aksaklıklar şu şekilde sıralanmıştır: Bayrak törenlerinin

¹²⁰ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980).

¹²¹Mustafa Kemal Ata, “**Özel Öğretim Kurumlarının Kuruluşu İşleyişi Denetimi**”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 85.

yapılması ve İstiklal Marşı'nın söylenmesi sırasında gereken özenin gösterilmemesi; Cumhuriyet Tarihi ve Kurtuluş Savaşı'nın anlatımı sırasında azınlıkların “ait oldukları millet isimlerinin” ifade edilmesi; Türkçe ve Türkçe Kültür derslerinin yapılmasının engellenmesi, okul törenlerinde milli eserlere yer verilmemesi; adı geçen ders saatlerinde öğrencilerin kiliselerde görevlendirilmesi ve bu öğrencilere ayrıcalıklı muamele yapılmasıdır. Bu konular ile ilgili en kısa sürede görüşmelerin yapılacağı belirtilmektedir.¹²² Gazetede yer alan bu haber ve gelişmeler ile ilgili başka bir kaynakta herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1961 yılına ait Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu'na ait Başmüfettiş Muhsin Adil Binal ve Emin Oktay tarafından düzenlenmiş olan 1465 sayılı teftiş raporuna göre de; okulun eğitim ve öğretim bakımından kuruluş amacına uygun bir şekilde çalıştığı, idareci ve öğretmenlerin görevlerini iyi bir şekilde yaptıkları anlaşılmaktadır. Fakat yatakhanelerin sıkışık durumda olduğu, dolap bulunmadığı için öğrencilerin elbiselerini ve özel eşyalarını duvarlara astıkları, yatakhane ve yemekhanenin düzeni ile özellikle temizliğine daha çok özen gösterilmesi gerektiği, laboratuvar, ders aletleri ve malzemesinin yeterli olmadığı da raporda yer almaktadır. Okulun genel durumunun memnuniyet verici olmasına karşın belirtilen eksikliklerin kısa bir zamanda bitirilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹²³ Okul müdürü Şahan S. Sıvacıyan, çözüm bulunması amacıyla teftiş raporunu okul yönetim kuruluna bildirerek gereken tedbirlerin bir an önce alınmasını istemiştir.¹²⁴ Yine okul yönetimi, yatakhanelerin sıkışık durumunu önlemek için 30 kadar öğrencinin İstanbul'da bulunan ailelerinin yanına gönderilmelerini önermişse de, okul yönetmeliğindeki öğrenimin parasız ve yatılı olacağını belirten 3. maddesinde yer alan ifadeye dayanılarak bu teklif Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından ret edilmiştir.¹²⁵

Aynı şekilde Esayan Ermeni Kız Lisesi'nin teftişi sonrasında azınlık okullarında Türkçeden başka herhangi bir dilde yazılmış metinlerin, tasvir ve resimlerin bulundurulmasının sakıncalı görüldüğü, okulda yabancı dille yazılmış her türlü levha ve yazının bir hafta içinde kaldırılması ve sonucunun bildirilmesi istenmiştir.¹²⁶ Burada ilginç olan Türkçe ve Türkçe kültür dersleri dışında tüm derslerin Ermenice okutulduğu, Ermeni Dili ve Edebiyatı dersleri olan okullarda bu

¹²² “Azınlık Okullarının Durumu İnceleniyor”, *Milliyet*, 8 Ekim 1960, s. 2.

¹²³ *Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi*, Sayı: 410.3-1025, 13 Mart 1961 tarihli belge.

¹²⁴ *Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi*, Sayı: 410.631, 24 Mart 1963 tarihli belge.

¹²⁵ *Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi*, Sayı: 580.3-1335, 3 Nisan 1963 tarihli belge.

¹²⁶ *Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi*, Sayı: 420.62547, 15 Mart 1967 tarihli belge.

dile ait yazıların bulundurulmasının sakıncalı görülmesi ve Ermenicenin “yabancı dil” olarak tanımlanmasıdır.

2.5. Disiplin Kurulları

Azınlık okullarındaki ödül ve disiplin ile ilgili konular resmi okullardaki uygulamalar ile aynıdır. Ders yılı başında yapılan öğretmenler kurulu toplantısında oy verilerek seçilen Disiplin Kurulu üyeleri -resmi bir uygulama olmasa da teamül gereğince- bir Ermeni ve bir Türk öğretmenden oluşmaktadır. 1976 yılına kadar Disiplin Kurulu başkanı okul müdürü iken daha sonraki yıllarda bu görevi müdür başyardımcısı yerine getirmiştir.

Disiplin kuruluna 1970’li yıllara kadar “İnzibat Kurulu” ismi verilmiştir. Getronagan Ermeni Erkek Lisesi’nin 1953-1955 yılları arasındaki inzibat kurulu defterleri incelendiğinde kopya çekmeye yeltenmek, öğretmene karşı gelmek, okula gelmemek, sınıfın düzenini bozmak gibi olayların yaşandığı görülmüştür. Okulda her gün meydana gelen olaylarla ilgili rapor defteri tutulmuş, önemli görülen herhangi bir gelişme olduğunda bununla ilgili disiplin kurulu karar almıştır. Disiplin kurulu 3 üye öğretmen ve müdürden oluşmaktaydı. Tembih ve ihtar cezasını müdür ya da öğretmen verebilirken, daha üst cezayı gerektiren problemler müdür tarafından disiplin kuruluna sevk edilir ve orada görüşülürdü.¹²⁷

Disiplin Kurulu’nun 17 Aralık 1958 tarihinde yaptığı V. toplantıda alınan karara göre; ikinci kez öğretmene karşı saygısızlık eden bir öğrenci okuldan bir hafta uzaklaştırma cezası almış ve aynı hareketi tekrar ettiği takdirde okuldan atılmasına karar verilmiştir. 6 Mayıs 1959 tarihinde yapılan bir başka disiplin kurulu toplantısında da, ailesinin bilgisi dışında okuldan kaçan ve sahte izin belgesi getiren öğrenciye bir hafta okuldan uzaklaştırma cezası verilmiştir.¹²⁸

Disiplin Kurulu Karar Defterleri incelendiğinde, öğrencilerin birbirini rahatsız etmesi, kavga etmek, fısıldayarak arkadaşına kopya vermek, okulda olduğu halde derse girmemek gibi suçlardan cezalar verildiği görülmektedir. Kopyanın cezası kınama, öğretmene karşı gelme, kavga ve sınıf düzenini bozmanın cezası uzaklaştırma olarak takdir edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin on olan disiplin notları aldıkları ceza ölçüsünde kırılabilirdi. Yılsonu öğretmenler kurul toplantısında yapılan oylama sonucu

¹²⁷ Özel Getronagan Ermeni Lisesi Arşivi, İnzibat Kurulu Defterleri (1953-1955).

¹²⁸ Özel Getronagan Ermeni Lisesi Arşivi, a.y.

düşürülen notun iadesi mümkün olabilmekteydi. Okullarda, Disiplin Kurulu dışında her sınıftan seçilen temsilcilerin oluşturduğu “Haysiyet Divanı” da bulunmaktaydı. Yönetmelik gereğince Haysiyet Divanı’nı ilgilendiren konu olduğunda müdüre bildiriliyordu. Uyarma ve dikkat çekme gibi cezaları gerektiren durumlara Haysiyet Divanı karar vermekte ve müdürün onayından geçtikten sonra cezalar uygulanmaktaydı.¹²⁹

Örnek verilecek olursa; Özel Pangaltı Ermeni Lisesi’nde 1973-1974 ders yılında sınıfın düzenini bozma, arkadaşlarıyla kavga etme ve okuldan kaçma gibi olaylara kınama cezası verilmiş ve öğrencilerin davranış notları düşürülmüştür. Öğretmene saygısızlık yapan ve arkadaşı ile kavga eden öğrenciye bir gün; öğretmene hakaret eden öğrenciye de okuldan bir hafta uzaklaştırma cezası verilmiş ve davranış notlarından üçer not kırılmıştır. Yıllık öğretmenler kurul toplantısında bu öğrencilerin durumları görüşülerek, okul içi ve dışındaki davranışları olumlu yönde değiştiği gerekçesiyle disiplin notları iade edilmiştir.¹³⁰

2.6. Tatil Günleri

Ermeni okullarında, resmi tatil günlerinin dışında 1937 İstanbul Ermeni Okulları Yönetmeliği’nde kabul edilen günlerde de eğitim ve öğretime ara verilmekteydi. Zaman zaman Ermeni okulları farklı gerekçelerle tatil günlerinde değişiklikler yapılmasını talep etmişlerdir. Yönetmeliğin 41. maddesinin B fıkrasına göre Paskalya tatili perşembe sabahından salı sabahına kadar devam etmekte iken, Ermeni okullarının teklifi üzerine Çarşamba sabahından ertesi çarşamba sabahına kadar olmak üzere değiştirilmesi kabul edilmiştir.¹³¹ Bir diğer örnek “Surp Haç Tıbrevank Ermeni Pahipler Okulu”nun talebi ile ilgilidir. Bu okulda da diğer Ermeni okullarında uygulanan yönetmelik ve program uygulanmaktaydı. Bununla birlikte din okulu olması dolayısıyla ortak olarak kabul edilen tatil günlerine ek olarak bazı azizleri anma günlerinde de eğitime ara verilmesi istenmiştir. Tatil olması istenen günler; Surp İsağağ Bartev (Şubat ayının birinci ve ikinci cumartesi), Diyarıntaraç-Miladın 40. günü (14 Şubat), Gevontyans (Karnaval Tatilinden önceki salı), Surp

¹²⁹ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 22 Eylül 1972 tarihli toplantı.

¹³⁰ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 1 Haziran 1974 tarihli toplantı.

¹³¹ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 336-1078, 27 Mayıs 1954 tarihli yazı.

Kirikor Lusavoriç (Büyük Paskalyadan önceki cumartesi), Surp Tarkmancas (ekim ayının birinci cumartesi), Surp Tateos ve Partogmeos (Aralık ayının birinci cumartesi)'dur. Bu istek Bakanlıkça onaylanmış ve bahsedilen günlerde okul tatil edilmiştir.¹³² Bu değişikliklerin yanı sıra 1955-1956 ders yılında resmi okullar 26 Aralık ile 2 Ocak arasında tatil edilmişken, Ermeni okulları 31 Aralık ile 7 Ocak arasında tatil yapmışlardır.¹³³ 1958 yılına kadar azınlık ve yabancı okulları resmi okullardan farklı tarihlerde yarıyıl tatili yaparken, bu tarihten itibaren ülkedeki tüm okulların aynı tarihte tatil yapmaları kararlaştırılmıştır.¹³⁴

2.7. Ders Dışı Faaliyetler-Törenler

Okullarda milli bayramlar, önemli gün ve haftalar ile ilgili kutlamalar Milli Eğitim Bakanlığı'nın yönergeleri doğrultusunda yapılmaktadır. Buna bağlı olarak yapılacak her türlü çalışmanın içeriği ve kullanılacak metinler önceden İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri'ne gönderilerek onay alınırdı. Milli bayramlara ait kutlamalar sadece Türkçe yapılırken, bunların dışındaki törenlerde (ders yılının başlaması-bitmesi, yeni yıl kutlamaları gibi) Ermenice metinler de kullanılabilir. Törenlerde kullanılan tüm Ermenice metinlerin Türkçe tercümelerinin yapılması gerekmektedir. Okulun açıldığı ilk gün açılış törenini hazırlamak için üç kişilik bir komisyon kurulmakta, törenin sonunda "İlk Ders" kavramı ile ifade edilen, milli ülkü ve milli kültür konularını ele alan 20 dakikalık bir konuşma yapılması gerekmektedir. Bu konuşma genellikle tarih öğretmenleri tarafından yapılmaktaydı. Milli bayram ve anma günlerinde yapılacak konuşmaların yazılı örneğinin önceden tören komitesinin incelemesi konusunda da hassas davranıldığı görülmüştür.¹³⁵

Okullarda tiyatro gösterileri, konserler, söyleşiler, edebiyat günleri ve yarışmalar sık sık yapılmaktadır. Ders dışında yapılan bu faaliyetlerin yoğunluğu okulların edebiyat ve sanat dallarına verdiği önemin bir göstergesidir. Bunların yanı sıra Esayan Kız Lisesi öğrencilerinin Türkçe olarak çıkardıkları Lise Postası ve Ermenice olarak çıkan "Gamk" (Duaların Kabulü) adlı dergiler vardır.¹³⁶ Esayan Kız

¹³² **Talim Terbiye Kurulu**, Sayı: 211, 1 Ekim 1955 tarihli kararı.

¹³³ "Ekalliyet Okullarının Tatil Günleri", **Milliyet**, 16 Aralık 1956, s. 3.

¹³⁴ "Azınlık Okullarındaki Sömestr Usulü", **Milliyet**, 30 Ocak 1958, s. 2.

¹³⁵ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Öğretmenler Kurulu Toplantı Tutanakları (1963-1980), 1 Ekim 1976 tarihli toplantı.

¹³⁶ **Badmutyun Esayan Varjarani 1945-1955** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1945- 1955), s. 21-45.

Okulu'nun 1945-1955 ve 1955-1970 yıllarını içeren yıllıklarında ders dışı faaliyet ve törenler ile ilgili birçok örneğe rastlanmıştır. Öğrencilerin sergilediği tiyatro gösterileri arasında; Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akın", Cevat Fehmi Bozkurt'un "Paydos", Moliere'in "Kibarlık Budalası" yer almaktadır. Ayrıca Fransızca olarak sergilenen Müse'nin "Bir Kapı Lazım Açık veya Kapalı" adlı eseri ve Ermenice olarak sergilenen "Anuş" ve "Vicag" adlı oyunlar ile V. Sirvantsdyants'ın "Kırlangıçların Göçü" adlı çocuk opereti de bulunmaktadır.

İstanbul'da bulunan ya da İstanbul'a gelen ünlü edebiyatçı, müzisyen, bilim adamı ve sanatçılar da okula davet edilmektedir. Bu kişilerden bazıları; Doğu dilleri uzmanı Arşak Safrasyan, Ressam Harutyun Minasyan, Pazmayep Dergisi editörü Hayr Mesrop Vartabet Anaşyan (Venedik'te çıkarılan bir dergi), müzisyen Nubar Kaçıyan ve Ara Kınacıyan, Aşık Rupen, Muratyan, filoloji uzmanı ve tarihçi Arşak Alboyacıyan, şair Bedri Rahmi Eyüboğlu, yazar Behçet Kemal Çağlar, Sarkis Boğosyan, Garabet Kürkçüyan, Dr. Dandinyan, fotoğraf sanatçısı Ercüment Kamlık'tır.¹³⁷ 21 Kasım 1958'de Yahya Kemal Beyatlı'nın vefat etmesinden iki hafta sonra bir anma töreni düzenlenmiş, edebi eserleri ve şiirleri okunmuştur. Anma törenine Baki Süha Edipoğlu da katılarak katkıda bulunmuştur.¹³⁸ Esayan Kız Lisesi'nin, pazar günleri şiir okumak ve şarkı söylemek üzere kurulan ve sonrasında İstanbul Radyosu Çocuk Saati Programı'nda görev alacak kadar nitelikli bir okul korosuna sahip olduğu kaydedilmiştir.

Ermeni okulları arasında Ermenice tercüme yarışmaları, şiir okuma yarışmaları ve bilgi yarışmaları düzenlenmiştir. Kalabalık nedeniyle salonlara girilememesi bu yarışmalara ilginin büyük olduğunu göstermektedir. 7 Nisan 1959'da Tamek firmasının düzenlediği bilgi yarışmasına katılan Karmen Kazazyan'ın İslam Tarihi ile ilgili yedi sorunun yedisini de doğru cevaplayarak 2560 TL ödül kazanması okul başarısının önemli bir göstergesi olarak belirtilmiştir.¹³⁹

Bu faaliyetlerin yanı sıra azınlık okulları öğretmenleri ve öğrencileri Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından düzenlenen tören ve kutlamalara da katılmaktaydılar. Örneğin, Getronagan Erkek Lisesi'nin 1953-1954 yılına ait günlük rapor defterinde, 10 Kasım 1953 Salı günü Atatürk'ün ölüm yıldönümünde "Atatürk'ün matem günü

¹³⁷ A.e., s. 21-45; **Badmutyün Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), s. 27-28.

¹³⁸ **Badmutyün Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), s. 26.

¹³⁹ **Badmutyün Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), a.y.

olduğundan ders yapılmadı. Çocuklar salonda toplanarak radyodan verilen nutukları dinlediler” notu yer almaktadır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın 10 Mart 1954 çarşamba günü İstanbul’a gelişi nedeniyle okul resmi olarak görevlendirildiğinden yine aynı rapor defterine “Sayın Cumhur Reisimizi karşılamaya gidildi” yazılmıştır. Bu kayıtlardan anlaşılacağı gibi, resmi okullardaki uygulamalar aynen azınlık okullarında da geçerlidir. Yine aynı okulun, İstanbul’da yapılan liseler arası futbol maçlarına katıldığı tespit edilmiştir.¹⁴⁰ Bir diğer örnek, Liseler Arası Hafif Batı Müziği Yarışması’na katılacak okullar arasında Pangaltı Ermeni Lisesi’nin de ismine rastlanmasıdır.¹⁴¹

1962’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın teklifi ve Milliyet Gazetesi’nin de desteği ile dayanışma bilincini geliştirmek amacıyla başlatılan kardeş okul uygulamasının bir sonucu olarak Esayan Ermeni Kız Lisesi de Erzincan Kemaliye İlçesi Başbağlar Köyü’ndeki okulla kardeş okul olmuştur.¹⁴² Köyün yedek subay öğretmeni Turhan Töral’ın gönderdiği mektup 1962-1963 ders yılının başında öğretmenler kurulu toplantısında okunmuş; eğitimin camii avlusunda yapıldığı, bu nedenle yeni bir okulun yapılmasının gerektiği ve yardım talebinde bulunulduğu ifade edilmiştir. Öğretmenler Kurulu’nda alınan karar üzerine okulda kampanya başlatılmıştır. Mektuplarla haberleşme devam etmiş, okulun inşaatı ile ilgili tüm harcamalar makbuzla belgelendirilmiş; köylülerin özverili çabalarıyla ve emekleriyle okul tamamlanmıştır. İki okul arasındaki bu yazışmalar, Başbağlar Köyü’nün teşekkür mektubu ile hediye olarak gönderilen ayı postu ve aba çorap ile ilgili haber 8 Mart 1963 tarihli Hürriyet gazetesinde de yer almıştır.¹⁴³ Bunun yanı sıra köy sakinleri olarak Milliyet Gazetesi’ne açık teşekkür ilanı da vermişlerdir.¹⁴⁴

Milliyet gazetesi yazarlarından Cihat Arman, Halit Kıvanç, Kahraman Bopçum, Necati Karakaya, Nurhan Aydın ve foto muhabir Hüseyin Kırçalı’dan oluşan “Milliyet Spor Kervanı” okulları dolaşarak öğrencilerle birlikte programlar hazırlamışlardır. Bu çalışma kapsamı içerisinde 14 Şubat 1964 tarihinde Esayan Ermeni Kız Lisesi’ne gelmişler ve konuşmalar yaparak öğrencilerin sorularını cevaplamışlardır. Aynı programın devamında okulun öğretmenlerinden Ara Gürden

¹⁴⁰ “Bugünkü Okullar Arası Maçlar”, **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1956, s. 6.

¹⁴¹ “Liseler Arası Hafif Batı Müziği Yarışması”, **Milliyet**, 13 Şubat 1967, s. 1.

¹⁴² “Milliyetin Köy Okullarına Yardım Kampanyası”, **Milliyet**, 23 Nisan 1963, s.1; “Milliyetin Köy Okullarına Yardım Kampanyası”, **Milliyet**, 24 Nisan 1963, s. 1.

¹⁴³ **Badmutyun Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu’nun Tarihçesi 1955-1970), s. 32-36; “Esayan Lisesi Başbağlar Köyünü Okula Kavuşturdu”, **Hürriyet**, 8 Mart 1963, s. 6.

¹⁴⁴ “Teşekkür”, **Milliyet**, 31 Mart 1963, s. 2.

sporu hicveden müzikli bir fantezi sunmuş; Alis Varjabetyan ve Armine Bağcıyan da mendil dansı yapmışlardır.¹⁴⁵ Azınlık okullarının il ya da ülke genelindeki faaliyetlere katıldığını göstermesi bakımından verilen örnekler önemlidir. Ayrıca, 29 Mayıs 1966 tarihinde İstanbul'un 513. Fetih Yıldönümü nedeniyle yapılacak törene ve Fatih Anıtı inşası için yardım kampanyasına katılım sağlandığı tespit edilmiştir.¹⁴⁶

Pangaltı Ermeni Lisesi'nin Ermenice kompozisyon, Esayan Ermeni Kız Lisesi'nin şiir yarışması, Getronagan Ermeni Lisesi'nin fotoğraf sergisi ve "Bilen Kazanır" adlı bilgi yarışması yıllar içerisinde geleneksel hale gelmiştir. Ermeni liseleri arasında yapılan yarışmaların dışında, ilçeler arası yarışmalara da katılmışlardır. Mayıs 1966'da Yahya Kemal'i Sevenler Derneği'nin açtığı şiir yarışmasında 33 lise ve 88 öğrenci arasından Esayan Ermeni Kız Lisesi öğrencilerinden Marta Tersakyan birinci olmuş ve 300 liralık ödülü kazanmıştır. Tiyatro çalışmaları da devam etmiş, milli bayramlarda ve ders yılı sonunda öğrencilerin hazırladığı tiyatrolar sergilenmiştir. Esayan Ermeni Kız Lisesi'nde sahneye konan Tumanyan'ın "Kötünün Sonu" adlı piyesi, Pulitzer Ödüllü yazar William Saroyan da izlemiştir. Sergilenen diğer oyunlar arasında İnesco'nun "Önder" ve Anatol Franz'ın "Dilsiz Kadının Eşi" adlı oyunlar da bulunmaktadır.¹⁴⁷

Pangaltı Lisesi'nden Yetişenler Derneği'nin düzenlediği münazara tüm Ermeni liselerinin katılımı ile her yıl yapılmaktaydı.¹⁴⁸ Yine aynı derneğin hazırladığı tiyatro yarışmasına her okul bir veya birden fazla eserle katılabilmekte ve nisan sonlarına doğru oyunlarını dernek salonunda seyirci ve jüri karşısında sergilemekteydiler.¹⁴⁹ Tiyatro yarışmalarına hazırlanırken, Özel Getronagan Ermeni Erkek Lisesi'nin, 1971-1972 öğretim yılında sahneleyecekleri Ali Bey'in "Ayyar Hamza" adlı eseri için kız öğrenciye ihtiyaç duyduklarında Özel Esayan Ermeni Lisesi'nden üç kız öğrencinin görevlendirilmesini istemesi örneği sıkça yaşanan bir durumdur.¹⁵⁰

Tüm bunların yanı sıra liseler arası düzenlenen yarışmalara da katılım sağlandığı ve önemli başarılar kaydedildiği görülmektedir. Tiyatro Şenliği'ne katılan 19 lise arasından Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi'nin, Hidayet Sayın'a ait

¹⁴⁵ "Milliyet Spor Kervanı Esayan Lisesi'nde", **Milliyet**, 15 Şubat 1964, s. 8.

¹⁴⁶ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 230/74, 23 Mayıs 1966 tarihli yazı.

¹⁴⁷ **Badmutyun Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), s. 34-43.

¹⁴⁸ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 10 Ocak 1972 tarihli belge.

¹⁴⁹ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 1 Aralık 1972 tarihli belge.

¹⁵⁰ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 580/5, 10 Ocak 1972 tarihli belge.

“Topuzlu” adlı oyunla ikinci olduğu ve okul öğrencilerinden Ani Kemiksiz’in en iyi yardımcı kadın oyuncu ödülünü aldığı haberi gazetelerde yer almıştır.¹⁵¹ Tiyatro şenliği dışında her yıl Cumhuriyet Gazetesi’nin düzenlediği ve geleneksel hale gelen satranç, voleybol, basketbol turnuvalarına tüm azınlık okullarının katıldığı görülmektedir. 1972 yılından itibaren düzenli olarak her yıl İstanbul kız ve erkek okulları jimnastik, atletizm, voleybol, basketbol, futbol, güreş, boks, judo, halter, masa tenisi, eskrim dallarında yapılan karşılaşmalara azınlık okulları da katılmışlardır.¹⁵² Yine her yıl geleneksel olarak düzenlenen Cumhuriyet’in Liselerarası Satranç Turnuvası’na okulların katıldığı görülmüştür.¹⁵³ Örneğin, 1975 yılında 30 okulun katılımıyla gerçekleştirilen turnuvada Özel Surp Haç Ermeni Lisesi 6., Özel Pangaltı Ermeni Lisesi 10., Özel Getronagan Ermeni Lisesi 11., Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi 18. olmuşken, bir sonraki yıl gerçekleştirilen turnuvada, 25 okul arasından Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Galatasaray Lisesi ve Pertevniyal Lisesi’nin ardından 3. olmayı başarmıştır.¹⁵⁴

1973 Ekim’inde Cumhuriyetin 50. yıldönümü için yapılacak kutlama haftası programının planlanması işi genelgelerdeki açıklamalara uygun olarak Haziran 1972 tarihinden itibaren başlatılmıştır. Kutlama haftası içerisinde, Türkçe ve Türkçe kültür öğretmenleri tarafından seçilecek bir oyunun sahnelenmesi, öğrenciler arasında şiir ve kompozisyon yarışmasının düzenlenmesi, folklor gösterisi yapılması, okul korosunun Türk halk müziği ve milli marşlardan oluşan bir konser vermesi, sportif faaliyetlerin ve yarışmaların düzenlenmesi, Atatürk devrimleri ile ilgili grafik ve haritaların hazırlanması gibi çalışmalar gündeme gelmiştir. Ayrıca her derste, Türkiye’de 50 yılda yaşanan siyasal, toplumsal, ekonomik, milli eğitim, sağlık ve milli savunma alanlarındaki gelişmeler ile başarıların açıklanması istenmiştir.¹⁵⁵ Hafta boyunca süren etkinlikler rapor halinde Milli Eğitim Müdürlüğü’ne gönderilmiştir. (Ek. 5)

Zaman zaman eğitime katkı sağlayabilecek il içi ya da il dışı geziler de düzenlenmekteydi. 1957 yılının temmuz ayında 30-35 kişilik bir öğretmen grubunun

¹⁵¹ “İstanbul Liseler Arası Dördüncü Tiyatro Şenliği Sonuçlandı”, **Milliyet**, 3 Mayıs 1974, s.6; “İstanbul Liseler Arası Tiyatro Şenliği Sona Erdi”, **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 1974, s. 6.

¹⁵² “Okul Maçları Bugün Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1972, s. 7; “Okul Spor Yurtlarında Dün Voleybol Karşılaşmaları Yapıldı.”, **Milliyet**, 22 Kasım 1973, s. 10.

¹⁵³ “Liselerarası Satranç Turnuvası”, **Cumhuriyet**, 12 Nisan 1973, s. 8.

¹⁵⁴ “Puan Durumu”, **Cumhuriyet**, 18 Nisan 1975, s. 8; “Genel Klasman”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1976, s. 8.

¹⁵⁵ **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 040/226506, 15 Haziran 1972- Sayı: 04/22688, 24 Haziran 1972- Sayı: 040/228234, 26 Ekim 1972- Sayı: 040/215882, 26 Aralık 1972 tarihli belgeler.

gezisinden bahsedilmektedir. Bu gezi sırasında Ankara'da Anıtkabir, Kayseri'de (bu şehirde yaşayan Ermeni cemaati ile birlikte) Milli Eğitim Müdürlüğü ve Ermeni kilisesi, Adana Belen'deki Ermeni yetimhanesi, Soğuk Oluk ve son olarak İskenderun'daki Ermeni kilisesi ziyaret edilmiştir. Dönüş yolculuğu Alanya ve İzmir üzerinden deniz yoluyla gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁶ Yönetmelik gereği bu geziler ders saatleri dışında yapılmak zorundaydı. Örneğin, Özel Esayan Ermeni Lisesi öğrenci ve öğretmenleri Kasım 1972'de Apullu Şeker Fabrikası'nı, Nisan 1973'de Seka Kağıt Fabrikası'nı ve Hereke Kumaş Fabrikası'nı ziyaret etmek istediklerine dair izin taleplerine rastlanmıştır.¹⁵⁷ Yine Özel Esayan Ermeni Lisesi'ndeki öğrencilerin konser, tiyatro gibi etkinliklere götürüldüğünü gösteren birçok belgeye rastlanmıştır. Grup Atı Oyuncularının "Müfettiş" adlı oyununa toplam 185 (73 öğretmen ve 112 öğrenci)¹⁵⁸, Kenter Tiyatrosu'nun "Sevmek İsterdim Babamı" adlı oyununa 177¹⁵⁹, Devlet Opera ve Balesi'nin sahnelediği "Hofmanın Masalları" operasına 150¹⁶⁰, Dostlar Tiyatrosu'nun "Abdülcamaz" adlı oyununa 100,¹⁶¹ yine Devlet Opera ve Balesi'nin sahnelediği "Fatih" operasına 20¹⁶² bilet alınması ile ilgili yazışmalar yapılmıştır. Bilet sayıları okulun neredeyse tamamının katıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Küçük Sahne'de Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'nun sahnelediği Aziz Nesin'in "Hakkımı Ver Hakkı" adlı oyunu için Ali Poyrazoğlu imzası ile davetiye gönderilmiştir.¹⁶³

Ders dışı çalışmalar için gerekli zamanı yaratmak amacıyla Ermeni okulları müdürlerinin ortak kararıyla günlük ders saatlerini 7'ye çıkararak, çarşamba günleri öğlene kadar ders, öğleden sonra da ders dışı çalışmalara ayrılmasını düzenleyen yeni bir ders dağılım planı hazırlanarak Bakanlığın onayına sunulmuşsa da, olumlu ya da olumsuz herhangi bir cevap alınmamıştır.¹⁶⁴

¹⁵⁶ **Badmutyun Esayan Varjarani 1955-1970** (Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1955-1970), s. 23.

¹⁵⁷ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 5936, 4 Ekim 1972- 4 Nisan 1973 tarihli belgeler.

¹⁵⁸ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 9 Kasım 1971 tarihli belge.

¹⁵⁹ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 14 Ocak 1972 tarihli belge.

¹⁶⁰ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 9 Aralık 1972 tarihli belge.

¹⁶¹ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 18 Aralık 1972 tarihli belge.

¹⁶² **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 4 Ekim 1973 tarihli belge.

¹⁶³ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 16 Aralık 1972 tarihli belge.

¹⁶⁴ Fıçırcıyan, **a.g.e.**, s. 44.

2.8. Azınlık Okullarındaki Öğrenci Mevcutları

Özel Öğretim Dairesi'nin verdiği istatistiki verilere göre 1951 yılında azınlıklara ait 8 tane lise olduğu görülmektedir. Bunlardan üçü Ermeni Lisesi'dir. Azınlık okullarındaki toplam öğrenci sayısı ise 336 olarak gösterilmiştir.¹⁶⁵ Ermeni liselerinin sınıf geçme defterlerindeki kayıtlar incelendiğinde 1951 yılında 154 öğrencinin eğitim gördüğü tespit edilmiştir ki bu da toplam mevcudun yarısını oluşturmaktadır.¹⁶⁶

Ermeni liselerindeki öğrenci sayılarının gösterildiği tablo incelendiğinde mevcudun her yıl arttığı görülmektedir. 1950 ile 1960 arasındaki on yıllık dönemde bu artış %100'dür. Bu artışta, farklı nedenlerle Anadolu'dan İstanbul'a yapılan göçler etkili olmuştur. Eğitimin dört yıla çıkarılması sonucu 1953-1954 ders yılında dördüncü sınıf öğrencilerinin varlığı nedeniyle toplam öğrenci sayısında görülen artış, 1955-1956 ders yılından itibaren eğitim süresinin yeniden üç yıla indirilmesi ile azalmaya başlamıştır.

Okullar tek tek incelendiğinde; Özel Pangaltı Ermeni Lisesi'nde ortalama her yıl yirmi öğrencinin lise eğitimine başladığı görülmektedir. Eğitime farklı nedenlerle devam etmeyerek ayrılan öğrenciler nedeniyle mezun sayısı daha az olmaktadır. Özel Getronagan Ermeni Lisesi'nin öğrenci sayısı diğer Ermeni liselerine göre daha fazla olmuştur. Birinci sınıftan itibaren üst sınıflara geçerken öğrenci sayısında yaşanan önemli sayıdaki azalmanın nedeni incelendiğinde, öğrencilerin ders başarısızlıkları nedeniyle okula devam etmediği tespit edilmiştir. Özel Esayan Ermeni Lisesi'nin açılmasının cemaatteki önemli bir ihtiyaca cevap verdiği görülmektedir. Okula kaydolun kız öğrenci sayısında her yıl ciddi oranda bir artış görülmektedir. 1951-1952 ders yılında 16 öğrenci ile eğitime başlayan okulun, 1959-1960 ders yılındaki öğrenci sayısı 47'ye yükselmiştir. Bu okulda da diğer Ermeni okullarında olduğu gibi ara sınıflarda başarısız olan öğrenciler nedeniyle sınıf mevcutları azalmıştır. Özel Surp Haç Tıbrebank Ermeni Okulu da 1956-1957 ders yılından itibaren eğitime başlamıştır. Bu okulun açılması diğer okullardaki öğrenci sayısının azalmasına neden olmamıştır. Bu da okulun farklı ihtiyaçlara cevap veren ve eğitim görme şansı çok düşük olan öğrencileri eğitim sürecine katmayı hedefleyen yapısından

¹⁶⁵ TBMMZC, Dönem: 9, Cilt: 5, 19 Şubat 1951, s. 240.

¹⁶⁶ Azınlık Okulları Sınıf Geçme Defterleri, 1950-1951.

kaynaklanmaktadır. İstanbul'daki Ermeni liselerinin 1950-1960 dönemindeki öğrenci mevcutları Tablo 3.2.'de yer almaktadır.

1960-1970 yılları arasında Ermeni Liselerindeki öğrenci mevcutlarında - 1964-1966 yılları dışında- her yıl artış olduğu tespit edilmiştir. 1964-1966 döneminde ülkede yaşanan siyasi gelişmelere bağlı olarak yurt dışına çok sayıda kişinin göç etmesi nedeniyle mevcudun azaldığı söylenebilir. Öğrenci sayısında 1955 olayları sonrasında dahi bu oranda azalma olmamıştır. Yine de toplam öğrenci sayısı göz önüne alındığında 1960 yılından itibaren 1970 yılına kadar %70lik artışı net bir şekilde izleyebilmek mümkündür. Bunda cemaat okulu olmanın ve okullardaki eğitim kalitesinin iyi olmasının büyük payı vardır.

Özel Esayan Ermeni Lisesi, kız öğrencilere lise eğitimi veren tek okul olması, Beyoğlu gibi merkezi bir yerde bulunması ve mezuniyet sonrasında da iş bulma imkânlarını sağlaması gibi nedenlerle tercih edilen bir okul olmasına rağmen; 1963-1964 ders yılında 207 olan öğrenci mevcudu bir yıl sonra birden 191'e düşmüş ve sonraki yedi yıl boyunca bu mevcuda bir daha ulaşamamıştır. Özel Getronagan Ermeni Lisesi 1966-1967 ders yılında mevcudunu 118'e çıkartmışken bir sonraki ders yılında bu sayı 85'e düşmüştür. Bu düşüş sonraki yıllarda da devam etmektedir. Cemaatin, semt okulu olması dolayısıyla Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi'ni tercih ettiği düşünülebilir. Lise kısmı yeni açılan bu okulun mevcudu her ders yılında artmıştır. Bu okulda önemli bir düşüş görülmemesinin; nedeni olarak büyük oranda 1966 Varto depremi sonrası yaşadıkları yerlerde cemaat okulu bulunmayan Anadolu'dan İstanbul'a gelen çocukların Ermeni okullarına devam etmeye başlamaları ile ilgili olduğu düşünülebilir.¹⁶⁷ Lise birinci sınıfa kaydolan öğrenci sayısı ile mezun olan öğrenci sayısı arasında da büyük fark görülmektedir. Özellikle lise 1. sınıftan 2. sınıfa geçişte başarısız öğrencilerin elendiği ve bunlardan birçoğunun eğitime devam etmeyerek okuldan ayrıldıkları sınıf geçme defterlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.¹⁶⁸ İstanbul'daki Ermeni liselerinin 1960-1970 dönemindeki öğrenci mevcutları Tablo 3.3.'de yer almaktadır.

İstanbul'daki Ermeni liselerinde 1970-1980 arasındaki dönemde daha önceki yıllardan farklı olarak her yıl öğrenci mevcutlarında azalma olduğu görülmektedir. Toplam 534 olan öğrenci sayısı 380'e düşmüştür ki bu sayı yaklaşık on yıl öncekiyle aynıdır. Öğrenci mevcutlarındaki ciddi düşüşte 1970'li yıllarda Türkiye'de yaşanan

¹⁶⁷G. Özdoğan vd., **a.g.e.**, s. 199.

¹⁶⁸**Azınlık Okulları Sınıf Geçme Defterleri (1960-1970)**

siyasi gelişmeler ve ASALA'nın eylemlerindeki artışa bağlı olarak toplumsal tepkinin de artması etkili olmuştur. Ermeni toplumunun geneline veya bireylere yönelik maddi-manevi baskılar, tehdit ve saldırılar nedeniyle birçok aile yurt dışına göç etmiştir.¹⁶⁹ Bunun yanı sıra, okullara ödenen ücretin fazla gelmesi nedeniyle ailelerin çocuklarını resmi okullara kaydettirmesi; özellikle erkek öğrencilerin ilköğretim ve ortaokuldan sonra iş hayatına yönlendirilerek çırak olarak işe başlatılması liselerdeki öğrenci sayısını azaltan etkenlerden bazılarıdır. Bu öğrenciler için bıçkı dikiş, elektrik, marangoz gibi meslekleri öğrenebilecekleri veya teknik eğitim ve ticaret konularında bilgi alabilecekleri bir meslek okulunun olmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.¹⁷⁰

Ermeni liseleri içerisinde öğrenci sayısı en fazla azalan Özel Surp Haç Ermeni Lisesi iken, mevcudu artan tek okul Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi olmuştur. Bu artışta Samatya'nın ağırlıklı olarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nden göç alan bir semt olması ve Anadolu'da hala varlığını sürdüren Ermeni ailelerin yaşanan olumsuz gelişmeler sonrasında toplu halde İstanbul'a göç etmesinin etkili olduğu söylenebilir. İstanbul'daki Ermeni liselerinin 1970-1980 dönemindeki öğrenci mevcutları Tablo 3.4.'da yer almaktadır.

¹⁶⁹ Özdoğan, Kılıçdağı, **a.g.e.**, s. 20.

¹⁷⁰ Fıçırcıyan, **a.g.e.**, s. 45.

TABLO 3.2: İSTANBULDAKİ ERMENİ LİSELERİ 1950-1960 DÖNEMİ ÖĞRENCİ MEVCUTLARI

EĞİTİM YILI	PANGALTI ERMENİ LİSESİ				GETRONAĞAN ERMENİ ERKEK LİSESİ				ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ				SURP HAÇ TİBREVANK RUHİBAN OKULU				GENEL TOPLAM
	L 1	L 2	L 3	L 4	L 1	L 2	L 3	L 4	L 1	L 2	L 3	L 4	L 1	L 2	L 3	TOPLAM	
1950-1951	19	26	35	80	37	21	16	74									154
1951-1952	20	19	29	68	25	27	27	79	16								163
1952-1953	23	19	17	59	35	18	27	80	9	16							164
1953-1954	19	22	19	70	31	25	19	33	8	9	13						208
1954-1955	10	24	19	71	21	25	26	17	89	24	6	8	8				206
1955-1956	18	11	23	52	21	20	20		61	27	21	10					171
1956-1957	17	16	14	47	35	17	20		72	32	26	19		21		21	217
1957-1958	22	16	10	48	26	33	14		73	32	29	23		16		35	240
1958-1959	21	22	15	58	36	24	37		97	39	26	25		18	8	38	283
1959-1960	25	29	18	72	43	26	28		97	47	31	22		18	11	46	315

KAYNAK: Özel Paneealı Ermeni Lisesi, Özel Getronağın Ermeni Lisesi, Özel Esayan Ermeni Lisesi, Özel Sırp Haç Ermeni Lisesi, Sabakvan Nunvan Ermeni Lisesi, Sınıf Geçme Defterleri.

TABLO 3.3: İSTANBULDAKİ ERMENİ LİSELERİ 1960-1970 DÖNEMİ ÖĞRENCİ MEVCUTLARI

EĞİTİM YILI	PANGALTI ERMENİ LİSESİ			GETRONAĞAN ERMENİ ERKEK LİSESİ			ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ			SURP HAÇ TİBREVANK RUHBAN OKULU			SAHAKYAN NUNYAN ERMENİ LİSESİ			GENEL TOPLAM	
	L1	L2	L3	L1	L2	L3	L1	L2	L3	L1	L2	L3	L1	L2	L3		TOPLAM
1960-1961	26	21	22	47	18	24	59	40	31	20	18	11	49				327
1961-1962	32	21	20	53	37	22	73	49	35	23	18	13	54				396
1962-1963	23	24	25	45	44	29	87	56	43	24	19	9	52				428
1963-1964	28	18	32	51	18	41	84	70	53	27	19	17	63				458
1964-1965	31	23	19	55	23	27	90	49	52	15	26	25	66				435
1965-1966	32	24	17	56	34	27	70	58	50	19	20	26	65				433
1966-1967	27	25	24	60	28	30	64	59	50	21	17	20	58	20		20	445
1967-1968	35	26	24	35	27	23	72	53	59	20	14	14	48	43	23	66	468
1968-1969	29	33	22	24	27	25	58	52	48	22	19	15	56	37	34	19	464
1969-1970	25	36	28	37	26	14	93	44	52	44	21	20	85	41	30	25	536

KAYNAK: Özel Pangaltı Ermeni Lisesi, Özel Getronağın Ermeni Lisesi, Özel Esayan Ermeni Lisesi, Özel Surp Haç Ermeni Lisesi, Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi, Sınıf Geçme Defterleri.

TABLO 3. 4: İSTANBULDAKİ ERMENİ LİSELERİ 1970-1980 DÖNEMİ ÖĞRENCİ MEVCUTLARI

EĞİTİM YILI	PANGALTI ERMENİ LİSESİ			GETRONAĞAN ERMENİ ERKEK LİSESİ			ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ			SURP HAÇ TİBREVANK ERMENİ LİSESİ			SAHAKYAN NUNYAN ERMENİ LİSESİ			GENEL TOPLAM					
	L1	L2	L3	L1	L2	L3	L1	L2	L3	L1	L2	L3	L1	L2	L3		TOPLAM				
1970-1971	29	22	26	77	39	16	17	72	87	67	41	195	29	38	20	87	49	33	21	103	534
1971-1972	27	17	18	62	32	24	12	68	72	64	46	182	28	24	35	87	36	22	30	88	487
1972-1973	28	24	19	71	22	24	13	59	74	63	60	197	21	17	17	55	39	24	15	78	460
1973-1974	34	21	26	81	26	14	16	56	73	63	61	197	27	15	17	59	27	32	24	83	476
1974-1975	27	21	24	72	29	16	12	57	57	52	56	165	21	15	14	50	42	20	26	88	432
1975-1976	28	24	19	71	24	14	14	52	70	40	54	164	16	19	18	53	52	30	21	103	443
1976-1977	34	23	22	79	29	15	12	56	63	50	41	154	16	12	13	41	34	36	28	98	428
1977-1978	33	26	21	80	12	24	14	50	47	61	45	153	16	11	9	36	39	32	31	102	421
1978-1979	21	32	24	87	13	12	20	45	45	44	65	154	15	16	11	42	49	31	32	112	440
1979-1980	20	18	32	70	18	14	13	45	37	37	40	114	10	11	16	37	46	41	27	114	380

KAYNAK: Özel Pangaltı Ermeni Lisesi, Özel Getronağın Ermeni Lisesi, Özel Esayan Ermeni Lisesi, Özel Suro Haç Ermeni Lisesi, Sahakyan Nunvan Ermeni Lisesi, Sınıf Geçme Defterleri.

2.9. Okul Bütçeleri

Azınlık okullarının tüm gelir ve giderleri vakıf yönetim kurulları tarafından düzenlenmektedir. Aynı zamanda 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 7. maddesinin 12. fıkrasına göre; genel eğitime yararlı olduğundan ve kazanç amacı gütmediklerinden vergiye tabi değildirler.¹⁷¹ Bununla ilgili gelişmelere bakılacak olunursa; Pangaltı Ermeni Lisesi Müdürlüğü Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvuru yaparak, genel öğretime hizmet etmekte oldukları ve bakanlık tarafından da onaylanmış olan bir vakıf tarafından kuruldukları için 5421-5422 sayılı Gelir ve Kurumlar vergilerinden muaf tutulmalarını talep etmiştir.¹⁷² Bu taleple ilgili olarak, kanuna ek yeni bir listenin hazırlanacağı Bakanlık tarafından bildirilmiştir. Okul sonraki yıllarda da emsal göstererek talebini yenilemiştir. Azınlık okullarının Gelir ve Kurumlar vergisinden muafiyetleri Maliye Bakanlığı'nın onayı ile ancak 1952 Temmuzundan sonra geçerli olabilmiştir. Ayrıca azınlık okulları, çalışanları için 1956 yılından itibaren sigorta ödemeye başlamışlardır.¹⁷³

1932 yılında yapılan teftişler sırasında okulların masraflarını kaydettikleri, fakat bu masrafların hangi kaynaklardan karşıladığını açıklamadıkları tespit edilmiştir. Bu tespitten sonra Milli Eğitim Müdürlükleri'nce okullara gönderilen matbu iki liste ile gelir ve giderlerin ayrı ayrı ayrıntılı bir şekilde yazılması istenmiştir.¹⁷⁴ Her mali yılbaşında (mart ayı) okul müdür ve müdür yardımcıları tarafından hazırlanan ve haziran başından bir sonraki yılın mayıs sonuna kadar, mali dönemi kapsayan teklif bütçeleri Milli Eğitim Müdürlükleri'ne gönderilmekteydi. Bu bütçeler Valilik ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanırdı.¹⁷⁵ Teklif bütçelerinde okulların gelirlerinin tamamı, okulda çalışan bütün personelin isim soy isimleri ile birlikte yaptıkları iş ve aldıkları aylık ücret bir cetvel halinde gösterilmekte, yıllık gelir ve gider miktarının birbirleri ile aynı olması istenmekteydi. Ders yılı sonunda da okul hesapları kapanarak hazırlanan bilanço Milli Eğitim Müdürlükleri'ne gönderilmekteydi. Burada ilginç olan, gelir ve giderlerin birbirine

¹⁷¹ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Dosya: 124, Fon Kodu: 301000, Yer No: 135, 2 Şubat 1941; **Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi**, Maliye Bakanlığı, Sayı: 22104-4, 1 Temmuz 1952 tarihli yazı; **Özel Getronagan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 420.79, 19 Kasım 1970 tarihli belge.

¹⁷² **Özel Pangaltı Lisesi Arşivi**, Sayı: 85488, 29 Haziran 1950 tarihli belge.

¹⁷³ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu 1956 Mali Yılı Bütçesi.

¹⁷⁴ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Dosya: 142, Fon Kodu: 301000, Yer No: 143, 11 Ocak 1938; Cafer Ulu, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2009, s. 334.

¹⁷⁵ "Milli Eğitim Bakanlığının Bir Tamimi", **Milliyet**, 17 Aralık 1950, s. 3.

denk olmasının istenmesidir. Gelir fazlasının bir sonraki yıla aktarılamaması, okulların beklenmeyen harcamaları çıktığında zor durumda kalmalarına ve yeni gelir arayışlarına yönelmelerine neden olmaktadır. Azınlık okullarında bütçe düzenlemelerinde 604 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yer alan 2895 sayılı genelge ve 28 Mart 1951 tarihinde yayınlanan 19 sayılı genelge esasları da dikkate alınmaktaydı.

TBMM'nin 1950 yılı bütçe görüşmelerinde Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden, "608 Türk dili ve kültür dersleri öğretmenlerinin aylıkları için özel okullara" başlığı ile ödenek ayrıldığı görülmektedir. Bu ödeneğin son üç yıldır azınlık okullarında görevlendirilmiş olan ve Bakanlık tarafından tayin edilen Türk dili ve kültür dersi öğretmenlerinin aylıkları için okullara yardım amacıyla verildiği ifade edilmektedir. Bu ödeneğin 61.758 lira olduğu belirtilmiştir. 1949 yılında bütçe görüşmeleri devam ederken bütçe komisyonunun bazı üyeleri, bu öğretmenlerin ücretlerinin tamamının Bakanlıkça ödenmesini teklif etmişlerdir. Bunun üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile Türk dili ve kültür dersi öğretmenlerinin aylıklarının Milli Eğitim Bakanlığı'na ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 1950 yılı bütçesinden ayrılan ödenek arttırılarak 433.758 liraya çıkarılmıştır.¹⁷⁶ Bütçe komisyonunun kabul ettiği miktar ise 403.758 lira olmuştur.¹⁷⁷ 1951 yılı bütçesinde ise 385.000 liralık bir ödenek görülmektedir. Ödeneğin hangi gerekçe ile azaltıldığına dair bir açıklama yapılmamıştır.¹⁷⁸ Verilen istatistiki bilgilere göre, mevcut 8 azınlık lisesinde görev yapan kültür dersi öğretmeni sayısı 100'dür.¹⁷⁹ 385.000 liralık ödenek 1952 yılında da aynı miktarda kalmıştır. Yapılan açıklamada, lise öğretmenlerinin ders saati ücretinin 300 kuruş olarak belirlendiği ifade edilmektedir.¹⁸⁰ Bakanlığa bağlı müdürler komisyonunun 10 Mayıs 1952 tarih ve 143 sayılı kararı gereğince lise kısmı öğretmenlerine ayda 1200 kuruş verilmiştir.¹⁸¹ Ücretlerin arttırılması gereği ortaya çıkınca azınlık okullarına ayrılan ödenek 1953 yılı bütçesinde 455.686 lira olmuştur.¹⁸² Aynı yıl yeni açılan okul, dersane ve şubeler nedeniyle, Türkçe kültür derslerinin haftalık ders saati sayısının artması

¹⁷⁶ **Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)**, Dönem: 8, Cilt. 24, 13 Şubat 1950, s.296-393.

¹⁷⁷ **TBMMZC**, Dönem: 8, Cilt. 24, 13 Şubat 1950, s. 325.

¹⁷⁸ **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 5, 19 Şubat 1951, s. 252.

¹⁷⁹ **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 5, 19 Şubat 1951, s. 240.

¹⁸⁰ **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 12, 20 Şubat 1952, s. 182-183.

¹⁸¹ **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 20, 16 Şubat 1953, s. 180; **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt: 20, 25 Şubat 1953, s. 910.

¹⁸² **TBMMZC**, Dönem: 9, Cilt. 20, 16 Şubat 1953, s. 179.

üzerine 1954 yılı bütçesinde, ödenek 516.400 liraya çıkarılmıştır.¹⁸³ 1955 bütçesinde herhangi bir açıklama yapılmadan 541.400 liralık ödenek kabul edilmiştir.¹⁸⁴ Aynı yıl çıkarılan 6581 sayılı kanuna göre daha önce de bahsedildiği gibi Türkçe kültür dersleri öğretmenleri Milli Eğitim Bakanlığı kadrosuna alınmış ve maaşlarının ödenmesi de dâhil olmak üzere öğretmenlerin her türlü özlük hakları devlet memuru olarak düzenlenmiştir. Azınlık okulu öğretmenlerinin maaşları ile ilgili açıklamaya son kez 1956 yılı bütçesinde rastlanmıştır. Buna göre lise ve ortaokullar için bir yıllık maaş karşılığı 1.764.600 liralık bütçe ayrılmıştır. Bu kapsama dâhil olan öğretmen sayısının kaç kişi olduğu ise belirtilmemiştir.¹⁸⁵

Esayan Ermeni Kız Lisesi'ne ait 1951 yılı ile 1956 yılları arasındaki bütçelerde, devlet bütçesinden azınlık okulları vakıflarına vilayet kanalıyla bir miktar yardımın yapıldığı görülmüştür. (Her yıl 150 TL ödenmiştir.)¹⁸⁶ Esayan Kız Lisesi'ne ait bütçenin 1951 mali yılında 71.639 liralık gelirin 9.576 lirası (%13), 1952 mali yılında 86.139 liralık gelirin 11.070 lirası (%12) "Milli Eğitim Bakanlığı Yardımı" olarak gösterilmektedir. 1955-1956 Bütçesi'ne ait bilgilere göre; 175.393.37 liralık gelirin 14.304 lirası (%8) yardımdır. Bütçe kayıtlarında okulun yardım ile ilgili bir sonraki yıl için herhangi bir teklifte bulunmadığı görülmektedir. Bu durumun yapılacak yardım miktarının bilinmemesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bütçelerde "Vilayet Yardımı" olarak geçen bu ödemeye Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu'na ait bütçelerde rastlanmamıştır. Okullara gelen yazılarda ise, "Belediye yardım parası", "Özel İdare Bütçesinden" ya da "... yılı bütçesinden" ifadeleri kullanılmıştır.¹⁸⁷ Bu yardımlar okul müdürleri ve kurucularına, Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Okullar Müdür Yardımcılığı'nın daha önce belirleyerek haber verdiği gün ve saatte teslim edilmektedir.¹⁸⁸ Bu yardımın tüm Ermeni, Rum ve Musevi okullarına yapıldığı belirtilmiştir. Buna rağmen, Özel Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu bütçelerinde 1970 mali yılına kadar böyle bir kayda rastlanmamıştır.¹⁸⁹ Bakanlık bütçesinden 1956 yılından itibaren azınlık

¹⁸³ TBMMZC, Dönem: 9, Cilt. 28, 18 Şubat 1954, s. 223.

¹⁸⁴ TBMMZC, Dönem: 10, Cilt. 5, 24 Şubat 1955, s. 634.

¹⁸⁵ TBMMZC, Dönem: 10, Cilt. 10, 20 Şubat 1956, s. 187.

¹⁸⁶ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, 1951-1956 Bütçeleri.

¹⁸⁷ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı:181-1311, 9 Şubat 1956- Sayı: 135-28, 24 Aralık 1956 tarihli yazılar.

¹⁸⁸ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sayı: 50, 23 Aralık 1952 tarihli yazı.

¹⁸⁹ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, 1950-1980 Bütçeleri; Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, 1956-1980 Bütçeleri.

okullarına ait herhangi bir ödenek ayrılmamışken, “Vilayet yardımının” hangi bütçeden yapıldığı bilinmemektedir.

Esayan Kız Ermeni Okulu’nun öğrencilerden aldığı ücret de önemlidir. Öğrenci ücretleri ile ilgili yapılacak değişikliklerde 1950-1951 ders yılından itibaren valilikten onay alınmaya başlanmıştır.¹⁹⁰ Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu, Anadolu’dan gelmiş, ekonomik güçlük çeken ya da aile büyüklerini kaybetmiş ailelerin çocuklarına eğitim vermek amacıyla açılması nedeniyle öğrencilerden bir ücret talep etmemiştir.

Okulların asıl gelir kaynağını, vakıf mülklerine ait kira gelirleri ve hayırseverlerin yaptığı bağışlar oluşturmaktadır. Örneğin; Surp Haç Tıbravank Ruhban Okulu’nun 1958-1959 yılı bütçesinde 120.000 lira açık çıkınca Merkezi Yönetim, Tokatlıyan Han’a ait kiralardan faydalanma kararı almış, böylece okula sabit bir ek gelir sağlanmıştır. 10 Mart 1959’da Yönetim Kurulu Başkanı Hovhannes Noradunkyan, ölümünden sonra kendisi ve ailesinin canı için her sene Surp Haç Kilisesi’nde ayin düzenlenmesi şartıyla tüm mal varlığını okula bağışlamıştır. 22 Aralık 1959’da da Gülbenkyan Fonu okula 2 yıllığına 30.000 dolar bağışlamıştır.¹⁹¹

Yıllık giderler ile ilgili bütçe değerlendirildiğinde; Esayan Ermeni Kız Okulu’nda en büyük harcamanın yöneticiler, öğretmenler ve diğer okul çalışanlarına verilen maaşlara ait olduğu görülmektedir. Bu okulda maaşlar giderin %86’sını oluşturmaktadır ki bu önemli bir orandır. Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu’nda yatılı okul olmasından dolayı bütçedeki en büyük harcama %39,6lık oranla mutfak ve yatakhane masraflarına aittir. Barınma ısınma, temizlik ve aydınlatma masrafları öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak her iki okulda da artmıştır. Esayan Ermeni Kız Lisesi’nde müsamere masraflarının 1635,45 lira iken bir sonraki yıl için 300 lira teklif edilmesi dikkat çekicidir. (Ek. 6)

Esayan Ermeni Kız Lisesi ve Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulu’nun 1960-1970 dönemine ait iki bütçe örneği incelendiğinde (Ek. 6) şu sonuçlara ulaşılmıştır; Esayan Ermeni Kız Lisesi’nin temel gelir kaynağı öğrencilerden alınan ücretler ve okulun bağlı olduğu vakfın yaptığı yardımlardır. Öğrenci sayısındaki artışa bağlı olarak gelirden de artış olmuştur. Okulun en büyük gider kalemi, okul idaresi, öğretmenleri ve çalışanlarına ödenen maaşlardır ki bu bütçenin %90,5’ünü

¹⁹⁰ “Özel Okullarının Bütçeleri”, *Milliyet*, 12 Ekim 1950, s. 2.

¹⁹¹ Şoğagat, *a.g.e.*; s. 6.

oluşturmaktadır. Maaşlardan sonra en fazla harcama ısınma ve aydınlatma için yapılmıştır. Surp Haç Tıbrebank Ermeni Ruhban Okulu ise öğrencilerinden ücret almamaktadır. Bu okulun gelir kaynağını cemaat yardımları ve -Başbakanlığın 6-7399 sayı, 30 Kasım 1966 tarihli kararnamesinde de bir örneğine rastlandığı gibi- Gülbekyan Fonu'ndan gelen yardımlar teşkil etmektedir.¹⁹² Bu okulda da Esayan Ermeni Kız Lisesi'nde olduğu gibi en önemli harcamanın çalışanlara ödenen maaşlar ile yatılı okul olması nedeniyle yatakhane, sağlık, temizlik, ısınma gibi ihtiyaçlara yapıldığı görülmüştür. Öğrenci sayısının artması her iki okulda masrafları da arttırmıştır.* 1960 ile 1969 arasındaki dönemde, aylık ücret ödemelerindeki %111'lik artış dikkati çekmektedir. Ayrıca her iki okulun çalışanları için ödediği sigorta bedeli de azımsanmayacak orandadır. (Esayan Ermeni Kız Lisesi 78.000 TL- Surp Haç Tıbrebank Ruhban Okulu 225.000 TL) Surp Haç Tıbrebank Ermeni Ruhban Okulu'nun 1968 yılı bütçesinde 58446.98 TL açık çıkmışsa da yapılan bağışlar ve dış yardımlarla bu açık kapatılmıştır.

657 sayılı personel kanununun 1 Aralık 1970 tarihinden itibaren uygulanmasıyla, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 31. ve 33. maddesi gereğince tüm özel okulların ücreti ile öğretmen ücretlerinin belirlenmesi yetkili bir komisyon tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bu komisyon defterdarlık temsilcisi, belediye temsilcisi, İstanbul Milli Eğitim Müdürü, müdür yardımcısı ve Ticaret Odası Temsilcisi'nden oluşmaktaydı. Örneğin; 1970-1971 ders yılında uygulanacak ücretler için toplanan komisyon, öğretmenlere verilecek ders saati ücretinin liselerde 18 liradan aşağı olamayacağına, okulların kendi bünyelerindeki öğretmenleri mevcut ücretlerine kıdemine göre zam yaparak değerlendirmeleri gerektiğine karar vermiştir. Ayrıca resmi okullarda görev yapan ilkökul öğretmenlerinin maaşının 1.225 lira, orta dereceli okul öğretmenlerinin başlangıç maaşlarının 1.575 lira olduğundan bu miktardan daha az maaş verilemeyeceği de belirtilmiştir. (İlkokul bölümü 18 saate kadar, lise bölümü 15 saate kadar)¹⁹³ Ücret düzenlemeleri hakkında bir örneğe Özel Esayan Ermeni Lisesi İngilizce dersi öğretmeni Lüsi Mardikyan ile ilgili olarak rastlanmıştır. Milli Eğitim Müdürlüğü'ne hitaben yazılmış belgede, yetkili

¹⁹² **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Dosya: 62, Sayı: 6, Fon Kodu: 301812, Yer No: 201, 30 Kasım 1966.

* Esayan Ermeni Kız Lisesi öğrenci mevcudu 120'den 189'a; Surp Haç Tıbrebank Ermeni Ruhban Okulu öğrenci mevcudu 49'dan 85'e yükselmiştir. (**Kaynak**; Azınlık Okulları Sınıf Geçme Defterleri.)

¹⁹³ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 8 Aralık 1970 tarihli toplantı tutanağı.

komisyonun ders ücreti ile çalışan öğretmenlere her ders saati için asgari ücreti 18 lira olarak belirlediği vurgulanmış ve özel okulların nitelikleri göz önünde bulundurularak adı geçen öğretmene saat başına 25 lira ücret ödenerek komisyon kararına uygun şekilde hareket edilmiş olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁴

Özel Surp Haç Ermeni Lisesi kurulduğundan beri öğrencilerinden ücret almayan ve yapılan bağışlar ile giderlerini karşılayan bir okul olmuştur. Okul 1974-1975 öğretim yılı bütçesini her yıl olduğu gibi Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderirken bütçede gösterilen öğrenci gelirleri hakkında açıklama yapma gereği duymuştur. Buna göre, kayıtlar sırasında öğrencilerden ortaokul için 200, lise için 250 lira yıllık kitap ve kırtasiye ücreti talep edilmiştir. Kayıtlar süresince bütün öğrencilerden 23.050 lira toplanmıştır. Ayrıca Cinişyan ve Gülbekyan fonları her öğretim yılında onar öğrenciye burs vermekte olduklarından 33.240 lira Gülbekyan fonundan, 10.000 lira Cinişyan fonundan olmak üzere toplam 43.240 lira gelmiştir.¹⁹⁵ Aynı okulun 1979 yılı bütçesinde de 1979-1980 öğretim yılında B tipi yatılı okul olması (Öğrenci ücretleri okulun bağlı bulunduğu vakıf tarafından sağlanan okullardır) nedeniyle öğrencilerden ücret alınmadığı açıklamasına yer verilmiştir.¹⁹⁶

Farklı bir durum Özel Esayan Ermeni Lisesi'nde görülmüştür. Bu okulda 400 fakir öğrenciye ücretsiz olarak çıkan öğle yemeğinde kullanılmak üzere Toprak Mahsulleri Ofisi'nden okula 1 ton ithal malı pirincin ücreti karşılığı verilmesi talebinde bulunulmuş;¹⁹⁷ ayrıca Unilever İş Ticaret ve Sanayi Türk Ltd. Şti.'den farklı zamanlarda farklı miktarlarda (Aylık 34 kilo) ücreti karşılığı Vita yağı istenmiştir.¹⁹⁸ 1970'li yıllarda bu ürünlerin bulunmasında güçlükler çekildiği göz önünde bulundurulursa istenen miktarların önemi daha iyi anlaşılabilir.

Aynı döneme ait Özel Esayan Ermeni Lisesi ve Özel Surp Haç Ermeni Lisesi'nin bütçelerinde geçmiş dönemlere kıyasla önemli bir değişiklik görülmemektedir. (Ek. 6) Okulların en önemli gelir kaynağını bağışlar oluştururken, en büyük gideri de müdür, öğretmen ve hizmetlilere ödenen maaşlardır. Yeni ödenmeye başlanan sigorta primleri, Özel Esayan Ermeni Lisesi'ne ait 1.052.213 liralık yıllık bütçesinin 67.854 lirasını oluşturmuştur. Vakıf okulu olmasına ve her

¹⁹⁴ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 236/1626, 22 Şubat 1971 tarihli belge.

¹⁹⁵ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 111/1955, 14 Mart 1975 tarihli belge.

¹⁹⁶ **Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi**, Sayı: 111/1090, 7 Mayıs 1980 tarihli belge.

¹⁹⁷ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 4 Ekim 1973 tarihli yazı.

¹⁹⁸ **Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi**, 18 Ekim 1971-5 Kasım 1971-30 Kasım 1971-16 Şubat 1972-4 Ekim 1973 tarihli belgeler.

gün 400 kişiye ücretsiz öğle yemeği vermesine rağmen fakir öğrencilere verdiği 1479 liralık nakit para yardımı genel bütçe içerisinde küçük bir payı oluşturmaktadır. Özel Esayan Ermeni Lisesi'ne 1948 yılından itibaren düzenli olarak ödenen 150 liralık vilayet yardımının, Özel Surp Haç Ermeni Lisesi'ne 1976 yılından itibaren verilmeye başlandığı görülmektedir. Okuldaki öğrenci sayısının azalmasına rağmen (%56), harcamaların artmaya devam etmesi dikkate değerdir. Okul vakfının gelirlerinde 1977-1980 arasındaki dönemde neredeyse iki katına yakın oranda bir artış görülmektedir. Bağlı olduğu kurumun veya sahibinin yardımı 1977'de 1.689.850 liradan 1980'de 3.166.675 liraya yükselmiştir. Bu artışın nereden kaynaklandığı ile ilgili bir bilgiye rastlanılmamışsa da, vakıf mülklerindeki kira artışının gelire de yansdığı söylenebilir. Okulun yıllık masraflarına bakıldığında, çalışanlara ödenen aylık ücretlerde 1977-1980 arasında ciddi bir artışın olduğu dikkati çekmektedir. Müdür ve müdür yardımcısı aylıkları 137.148 liradan 227.760 liraya; öğretmen aylıkları ise 539.214 liradan 1.213.716 liraya çıkmıştır. Bunun yanı sıra 1979'da okulda yapılacak olan tadilat için de 54.700 lira gibi ciddi bir miktar masraf yapılmıştır. Bir sonraki yıla ait tahmini bütçede yine tamirat için 75.000 lira ayrılmıştır. Özel Surp Haç Ermeni Lisesi'nde çalışanların sigorta bedeli, genel bütçenin yaklaşık onda birini oluşturmaktadır. Fakir öğrencilere yapılan nakit para yardımının genel bütçe içerisindeki oranı düşüktür. Okulun ücretsiz ve yatılı olduğu düşünüldüğünde bu durum normal karşılanabilir.

SONUÇ

Ermeni okullarının 1950 ile 1980 yılları arasındaki dönemi gerek yasal düzenlemeler gerekse eğitim-öğretim faaliyetleri açısından incelendiğinde, bu yapının temel taşı Lozan Antlaşması'nın oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Lozan Antlaşması'nın 40 ve 41. maddelerinde azınlık eğitim kurumları ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. Bu maddeler ile azınlık okullarının durumu yeniden düzenlenerek Azınlık okullarının resmi okulların uyguladığı kanun ve yönetmeliklere bağlı olmak şartıyla varlıklarını sürdürebilecekleri karara bağlanmıştır. Azınlık ve yabancı okullarının siyasi faaliyetlerinin Osmanlı Devleti'nin dağılmasında etkili olduğu düşünüldüğünden, bu eğitim kurumlarının denetim altında tutulması öngörülmüştür. Bu amaçla azınlık okullarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen birçok kanun, genelge ve yönetmeliğin hazırlanmıştır. Bu yasal düzenlemelerin, azınlık okulları ile birlikte yabancı okullarını da denetim altına almayı hedeflediği görülmektedir. Bu bağlamda 1924'teki Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm eğitim kurumları ile birlikte azınlık okulları da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında azınlık okulları ve özel okullar üzerinde sıkı bir denetim uygulanarak "Türkiye aleyhinde faaliyette" bulunmaları engellenmeye çalışılmıştır. 1950 yılına kadar çıkarılan genelgeler, yönetmelikler ve kanunların sayısındaki fazlalık dikkate değerdir. Atatürk döneminde, eğitimin laikleştirilmesi çalışmalarının bir parçası olarak 1920'li yıllarda çıkarılan genelgeler ile öncelikle okullardaki dini sembollerin ve dini yazıların kaldırılması istenmiştir. Bunun yanı sıra düzenlemelerde öne çıkan unsurlardan birisi de, gerek müdür gerekse azınlık öğretmenlerinin Türkçeyi çok iyi derecede bilmeleri, konuşmaları ve yazmalarının talep edilmesidir. Bu doğrultuda

okullarda görev alacak tüm öğretmen ve yöneticilerin “Türkçe” yeterlilikleri sınanmış ve sınavı geçenlere yeterlilik belgeleri verilmiştir.

1930’lu yıllarda çıkarılan genelgelerde de Türk dili ve Türkçe kültür derslerinin önemi arttırılmış ve bu dersler sınıf geçmede birinci derecede belirleyici olmuştur. Türkçe ve Türkçe kültür dersleri olarak tanımlanan (Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, sosyoloji) derslerinin “Türk” öğretmenler tarafından okutulması kararlaştırılmıştır. Görev yapacak olan öğretmenlerin mutlaka “Türk” olması gerektiği sık sık tekrarlanmıştır. 1937’de ilk kez İstanbul Ermeni Okulları Yönetmeliği çıkarılmış, müfredat programları ve haftalık ders dağılım çizelgeleri hazırlanmıştır. Ayrıca okullarda, eğitim sürecinin her aşaması sıkı bir şekilde denetlenmiştir. Azınlık okullarına olan güvensizliğin bir göstergesi olan bu uygulama “güvenlik soruşturması” adı altında günümüze kadar devam etmiştir. Bu döneme ait önemli bir diğer yasal düzenleme de müdür yardımcılarının makamının oluşturulmasıdır. Sadece yabancı ve azınlık okullarında uygulanmak üzere bu liselerde okutulan Türkçe dil, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve sosyoloji derslerinin daha iyi öğrenilmesini sağlamak ve okulun yazı işlerini düzenlemek amacıyla Türk kökenli bir müdür yardımcısı atanması zorunlu kılınmıştır. Türkçe ve Türkçe kültür dersi öğretmenlerinin sicil amiri olan müdür yardımcılarının, okulların öğretim programlarını hazırlamak, idari ve mali işlemlerini denetlemek gibi yetkileri de bulunmaktaydı. Bu uygulamalar ile okullarda Türkiye Cumhuriyeti’nin temsil edilmesi ve iç denetim mekanizmasının işlerlik kazanması sağlanmış oluyordu. Ayrıca devletin azınlıklara yaklaşımının bir örneğini göstermesi bakımından da önemlidir.

1940’lı yılların eğitim politikası azınlık okulları açısından değerlendirildiğinde, Türkçe ve Türkçe kültür derslerine çok önem verildiği ve bu yöndeki düzenlemelerin sıklıkla tekrarlandığı görülmüştür. Öğrencilerin Türkçeyi doğru ve iyi kullanabilmeleri, Türk tarihini ve coğrafyasını bilmeleri ve milli değerlere sahip olmaları hedeflenmiştir. Bu konu ile ilgili olarak 1944’te ilk kez, “Azınlık ve Yabancı Okulları Türkçe ve Türkçe Kültür Dersleri Öğretim Yönetmeliği” kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Hazırlanan yönetmeliklere göre Türkçe ve Türkçe kültür derslerinden herhangi birinden başarısız olan öğrenci sınıfta kalmış sayılıyordu. Öğrenciler özellikle bu derslere ağırlık verdiklerinden Türkçe ve Türkçe kültür derslerindeki başarı oranının diğer derslere göre çok daha fazla olduğu

görülmüştür. Bu dönemde Türk dili ve Türkçe kültür derslerine girecek öğretmenlerin “menşenin” girdikleri dersler için uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bütün yazışmalarda müdür ve müdür yardımcısının imzasının bulunması şartı getirilmiştir. Çift imza olmadan hiçbir belge resmiyet kazanmamaktadır. Yalnız azınlık ve yabancı okullarına özgü olan bu uygulama günümüze kadar gelmiştir. Türkçe dışında okutulan kitaplarla ilgili uyarılar yapılmış, Bakanlıkça hazırlanan komisyonlar tarafından Ermenice kitapların denetimi yapılmıştır. Bu gelişmeleri, dünyada ve Türkiye’de gittikçe artan milliyetçilik söylemlerinin bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki düzenlemeler ile belli bir sisteme oturtulan azınlık okulları ile ilgili genelge sayısının 1950’lerden sonra belirgin bir şekilde azaldığı görülmektedir. 1950-1980 dönemine ait yasal düzenlemeler, daha çok mevcut yönetmelik ve genelgelerin iyileştirilmesine yönelik çalışmalardır. Bu dönemde göze çarpan en önemli yasal düzenleme, Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin özlük hakları ile ilgili konuları hükme bağlayan 6581 sayılı kanundur. Azınlık okullarında görev yapan Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerine her zaman önem verilmiş ve bu öğretmenler Türkiye Cumhuriyeti’nin temsilcileri olarak nitelendirilmişlerdir. Lozan sonrasında yapılan düzenlemeler ile bu öğretmenlerin atamaları ve denetimleri Bakanlık tarafından yapılmıştır. Buna rağmen özlük haklarından yoksun olan öğretmenlerin maaşları çalıştıkları okullar tarafından ödenmiştir. Öğretmenlerin mağduriyetinin ortadan kaldırılması ve özlük haklarının tanınması amacıyla Yabancı ve Azınlık Okulları Türkçe Kültür Öğretmenleri Derneği kurulmuş, Bakan ve milletvekilleri ile görüşülerek bu konuda kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. Uzun yıllar süren ve 1951 yılından itibaren yoğun çabalar sarf edilen bu konu milli bir mesele olarak değerlendirilmiştir. 1955’te kabul edilen ve halen yürürlükte olan 6581 sayılı kanunla Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri devlet memuru olarak azınlık okullarında görevlendirilmişler ve maaşları Bakanlık tarafından ödenmeye başlanmıştır. Öğretmenlerin okullardaki görev süreleri beş yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre sonunda başka bir azınlık okulunda görevlendirilebilecekleri gibi kadrolarının olduğu okula geri gönderilebilirlerdi. Öğretmenlerin görev süreleri genellikle valilik oluruyla her yıl uzatılmışsa da bunun yasal bir dayanağının olmaması ve görevlilerin inisiyatifine bağlı kalması nedeniyle mağduriyetler

yaşanmıştır. Azınlık okullarının, görev yapacak müdür yardımcılarını, Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerini seçememesi; öğretmenlerin atamalarının sık sık gecikmesi eğitimi olumsuz yönde etkileyen faktörlerdendir.

Özel okullar bölümüne bağlı olan azınlık okullarını ilgilendiren bir diğer yasal düzenleme de 1965'te çıkarılan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'dur. Bu kanun ile bütün özel eğitim öğretim kurumları tanımlanmış, eğitim-öğretim, yönetim ve denetim şekilleri ile çalışanların parasal ve özlük hakları düzenlenmiştir. Kanunun azınlık okullarını doğrudan ilgilendiren 20. maddesi önemlidir. Bu maddeye göre; kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce açılan kurumlar binalarını genişletemeyecek, mevcut binaların yerine yeni bina inşa edemeyecek, herhangi bir şekilde mülk edinemeyecek veya kiralayamayacaktı. Böylece okullar sayısal olarak dondurulmuş bulunmaktadır. Mevcut binalarda ihtiyaç halinde yapılacak tamirat ve tadilat ancak Bakanlığın izni ile yapılabilmektedir. Azınlık okullarının eğitim verdiği binalar en az yüzyıllık yapılar olduğu düşünüldüğünde, her türlü tamirat ve tadilatta Bakanlık olurunun alınması gerekliliği işlerin uzamasına yol açmıştır. Hatta okul içerisindeki sınıf, laboratuvar veya odaların yerleri değiştirilirken dahi Bakanlıktan izin alınması gerekmiş, yapılan yazışmaların uzaması nedeniyle zaman zaman eğitimin aksamasına yol açmıştır.

Dikkati çeken bir başka gelişme de, 1971 yılından itibaren sadece azınlık okullarında başlatılan “Ön kayıt” uygulamasıdır. Azınlık okullarına öğrenci kayıtlarıyla ilgili olan bu yeni uygulamaya göre, kayıt yaptırmak isteyen Ermeni asıllı ailelerin Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından oluşturulan “Kayıt Büroları”na başvurmaları gerekmektedir. Alınan kayıt emri ile öğrencinin “Okul Aday Defteri (Ön Kayıt Defteri)”ne kaydı yapılmaktaydı. Kayıt tarihinin bitiminden sonra bu defterler Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilmekte ve öğrencilerin kütük araştırması yapılarak Ermeni olup olmadığı kontrol edildikten sonra kesin kayıtları yapılmaktaydı. Yine aynı yıl yayınlanan bir başka genelgeyle azınlık okullarına artık Keldani, Arap vb. uluslardan Hıristiyan olsalar dahi öğrenci kaydı yapılamayacağı hükmü getirilerek, babanın Ermeni olması koşulu aranmıştır. Bu da azınlık okullarındaki öğrenci sayısının azalmasına neden olmuştur.

1950-1980 döneminde azınlık okullarında eğitim öğretim faaliyetlerine göz atılmadan önce, Cumhuriyet döneminde bir ilk olarak İstanbul'da iki yeni Ermeni lisesinin açıldığını belirtmekte fayda vardır. Bunlardan ilki Üsküdar Bağlarbaşı'nda

ruhban okulu olarak açılan Surp Haç Tıbrevank Lisesi'dir. 1953'te eğitime başlayan okulun teoloji bölümünün açılmasına çeşitli gerekçeler ileri sürülerek onay verilmemiş, dolayısıyla bu alanda mezun verilememiştir. Okul ismindeki "Ruhban" ibaresi de 1967 yılında kaldırılmıştır. 1972 sonrasında okulun hukuki statüsü ile ilgili sorunlar ortaya çıkmış ve okul cemaat vakfı olarak kabul edilmemiş, 1980'lerden sonra da yönetim kurulu seçimlerinin yapılmasına izin verilmemiştir. Vakfa ait gayrimenkullerle ilgili yaşanan problemler nedeniyle hukuki süreç başlatılmıştır. Açılan ikinci okul da Samatya semtindeki Sahakyan Nunyan Okulu'dur. Bu bölgede Ermeni nüfusun artması üzerine, ortaokulun devamı olarak açılışına izin verilen okul günümüze kadar semt okulu olma özelliğini sürdürmektedir.

Eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde bir takım özelliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Ermeni Liselerinde en çok rastlanan durum müdür ve öğretmen atamaları sırasında yaşanan güçlüklerdir. Atamalar ile ilgili yazışmaların çok uzun sürmesi öğretmen ve idarecilerin göreve başlamalarını geciktirmiş, bu da eğitim faaliyetlerini aksatmıştır. Bazen de idareci ya da öğretmen atamalarının gerekçe gösterilmeden iptal edildiği olmuştur. 1970'li yıllarda bu konuda yaşanan zorlukların daha yoğun olduğu görülmektedir. Türkiye'de yaşanan siyasal gelişmelere paralel olarak azınlıklara karşı duyulan güvensizliğin artması, Azınlık Tali Komisyonu'nun kurulması gibi gelişmeler yaşanan sıkıntıların nedenleri olarak değerlendirilebilir. Uygulamalar dönemin şartlarına göre bazen ılımlı, bazen de zorlayıcı özellikler göstererek okullar üzerinde baskı aracı olarak kullanılmıştır.

Okulların yaşadığı bir diğer sorun da "Ermeni dili eğitimi" ile ilgili kalıcı bir çözüme varılamamasıdır. Günümüze kadar Ermeni dili ve edebiyatı ile din kültürü derslerinin öğretmenlerini yetiştirecek bir yüksek öğretim kurumunun bulunmaması önemli bir problemdir. Bu dersler branş dışı öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Ermenice yeterliliği kabul edilen ve öğretmen olma koşullarını taşıyan kişiler, ilgili okul müdürünün teklifi ve Bakanlığın onayı sonrasında bu derslerin eğitimini vermişlerdir. Atamalarda yaşanan gecikmeler derslerin boş geçmesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak öğrencilerin ana dili olan Ermenicenin öğrenimi konusunda sıkıntılar yaşanmıştır.

Sadece azınlık okullarına özgü olan bir başka uygulama da; okullarda Ermenice yapılacak faaliyetler için Milli Eğitim Müdürlüklerinden alınacak izin sürecinin güç işlenmesi ve uzun zaman almasıdır. Törenlerde, gazete, dergi ya da

tiyatro oyunlarında kullanılacak olan Ermenice metinlerin Türkçeye tercümesinden sonra ilçe ve ardından İl Milli Eğitim Müdürlükleri'nden izin alınması zorunlu kılınmıştır. Ermenice bir etkinlik düzenlemek için alınması gereken izinlerin toplanması bazen bir aydan fazla sürebilmekteydi. Buna rağmen eğitsel faaliyetlerin yoğun bir şekilde yapıldığı gözlemlenmiştir. Okullarda tiyatro gösterileri, konserler, söyleşiler, edebiyat günleri ve yarışmalar sık sık yapılmıştır. İstanbul'da bulunan ya da İstanbul'a gelen ünlü edebiyatçı, müzisyen, bilim adamı ve sanatçılar da okullara davet edilmiştir. Ermeni okulları arasında Ermenice tercüme yarışmaları, şiir okuma yarışmaları ve bilgi yarışmaları düzenlenmiştir. Ayrıca İstanbul genelinde yapılan liseler arası tiyatro şenlikleri, satranç turnuvaları, spor karşılaşmalarına azınlık okulları da katılmış ve çeşitli dereceler almışlardır. Ders dışında yapılan bu faaliyetlerin yoğunluğu okulların edebiyat, sanat ve spora verdikleri önemi göstermektedir. Öğrencilerin sosyal yönlerini geliştirmek açısından da kayda değerdir. 1976 ve sonrasındaki yıllarda üniversite giriş sınavlarındaki puanları ile Türkiye genelinde ilk yüze girmeyi başarmaları eğitim kalitesinin de iyi olduğunu ortaya koymaktadır.

Azınlık okulları eğitim ve öğretim açısından Milli Eğitim Bakanlığı'nın, ekonomik işleyiş açısından Maliye Bakanlığı'nın, çalışanların sosyal hakları açısından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın gözetimi ve denetimi altındadır. Bu bağlamda zaman zaman teftişler yapılmıştır. İncelenen raporlarda kayda değer özel bir duruma rastlanmamıştır. Aynı şekilde öğrencilerin disiplin durumları ile ilgili olarak incelenen belgelerde, resmi eğitim kurumlarında da yaşanan gelişmelerden farklı bir durumla karşılaşmamıştır.

Azınlık okullarındaki öğrenci mevcutları ile ilgili bilgiler sınıf geçme defterlerindeki kayıtlara dayanmaktadır. Öncelikle Anadolu'dan İstanbul'a yapılan göçler okullardaki mevcudu arttırmışsa da, sonraki yıllarda siyasi gelişmelere bağlı olarak yurt dışına göçlerin yaşanması öğrenci sayısının düşmesine neden olmuştur. Öğrenci kaydı konusunda getirilen sınırlamalar ve zorluklar yanında, çeşitli nedenlerle derslerin boş geçmesi ya da okullara ödenen ücretin fazla gelmesi nedeniyle ailelerin bir kısmı çocuklarını resmi ya da yabancı okullara göndermeyi tercih etmişlerdir. Özellikle erkek öğrencilerin ilkökul ve ortaokuldan sonra iş hayatına yönlendirilerek çırak olarak işe başlatılması da öğrenci sayısının azalmasındaki etkenlerden birisidir. Bu öğrenciler için terzilik, elektrikçilik,

marangozluk gibi meslekleri öğrenebilecekleri veya teknik eğitim ve ticaret konularında bilgi alabilecekleri bir Ermeni meslek okulunun olmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Ermeni liselerine ait bütçe kayıtları incelendiğinde bazı özel durumlar dikkati çekmiştir. Ermeni okulları özel okullardan farklı olarak bir kişi veya bir şirkete ait olmadıkları gibi, kazanç amacı gütmemişler ve bütçeleri bağlı oldukları vakıflar tarafından düzenlenmiştir. Okulların gelir kaynaklarını, vakıf mülklerine ait kira gelirleri ve hayırseverlerin yaptığı bağışlar oluşturmaktadır. Maddi durumu iyi olmayan öğrencilerden ücret talep edilmemiş, ödeyebilecek olanlardan da çok az ücret alınmıştır. Bunlara ek olarak, 1936 ve 1972 beyannameleri sonucu bazı vakıfların gayrimenkullerine el konulması gelir kaybına neden olmuştur. Sıralanan nedenlerden dolayı zaman zaman ciddi ekonomik problemlerin yaşandığı ve vakıf yönetimlerinin okul giderlerini karşılama ve maaşları ödemediği zorlandıkları görülmüştür. 1950-1980 arasında incelenen okul bütçelerinde yer alan 150 liralık "Vilayet Yardımı"nın, nereden kaynaklandığı net olarak anlaşılamamıştır. Lozan Antlaşması'nın 41. Maddesinde belirtilen "...devlet bütçesi, belediye ya da benzer bütçelerde eğitim, din ya da yardım amacıyla genel gelirlerden verilecek paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır." hükmü kapsamında belirlendiği düşünülebilir. Bu miktarın yol parasını bile karşılamayacak kadar az olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra 1955'e kadar, Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin maaşlarının çalıştıkları azınlık okullarınca ödenmiş olmasına rağmen; 1948 ile 1957 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenlerinin maaşları için ayrılan ödeneğin sadece Özel Esayan Ermeni Lisesi bütçelerinde görülmesi dikkate değerdir.

KAYNAKÇA

ARŞİV

A) BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Dosya: 1, Fon Kodu: 30100, Yer No:123, 20 Haziran 1955.

Dosya: 62, Sayı: 6, Fon Kodu: 301812, Yer No: 201, 30 Kasım 1966.

Dosya: 124, Fon Kodu: 301000, Yer No: 135, 28 Şubat 1941.

Dosya: 142, Fon Kodu: 301000, Yer No: 143, Sıra No: 10, 11 Ocak 1938.

Dosya: 143-218, Sayı: 2, Fon Kodu: 301812, Yer No: 81, 27 Aralık 1937.

Dosya: 145- 109, Sayı: 2, Fon Kodu: 301832, Yer No: 63, 23 Mart 1936.

B) ERMENİ LİSELERİ ARŞİVLERİ

Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi

Özel Getronagan Ermeni Lisesi Arşivi

Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi

Özel Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi Arşivi

Özel Surp Haç Tıbrevank Ermeni Lisesi Arşivi

RESMİ KAYNAKLAR

Düstur Üçüncü Tertip, Cilt. V, İstanbul, Necmi İstikbal Matbaası, 1931.

Resmi Gazete (1930-1980)

Tebliğler Dergisi (1939-1980)

TBMM Zabıt Cerideleri (1950-1980)

GAZETELER

Akşam

Cumhuriyet

Marmara

Milliyet

KİTAP ve MAKALELER

- Akyüz, Yahya: **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)**, MEB Basımevi, Ankara 1989.
- Avcı, Cemal: "Atatürk'ün Eğitim Hakkındaki Düşünceleri ve Hasan Âli Yücel'in Çalışmaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt. XV, Sayı 45, Kasım 1999.
- Ayas Nevzad: **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler**, MEB Basımevi, Ankara 1948.
- Badmutyün Esayan Varjarani 1945-1955**
(Esayan Okulu'nun Tarihçesi 1945-1955):
Herman Matbaası, Beyoğlu 1955.
- Badmutyün Esayan Varjarani 1955-1970**
(Esayan Okulunun Tarihçesi 1955-1970):
Öğretmenler Dizgi Evi, İstanbul 1970.
- Bali, Rifat N.: **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri: Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)**, İletişim Yay, İstanbul 2000.
- Bozkurt, H. Argun: "625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve Öğretmenler", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Mart 2000.
- Büyükarıcı, Süleyman: **İstanbul Ermeni Okulları**, Yelken Yay., Konya 2003.
Türkiye'de Rum Okulları, Yelken Yay., Konya 2003.
- Dağbağyan, Levon Panos: **Türkiye Ermenileri Tarihi**, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2005.
- Dasnamyag Surp Haç Tirevanki Badriarkutyan Hayots Turkiyo 1953-1963**
(Surp Haç Tibrevank Ermeni Ruhban Okulu'nun Onuncu Yılı 1953-1963):
Oya Matbaası, İstanbul 1963.
- Deri, Mehmet: **Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları (Rum-Yahudi ve Ermeni Cemaatleri)**, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009.
- Eren, Hasan: **Özel Okullarla İlgili Yasalar**, Türkiye Özel Okullar Birliği Yay., İstanbul 2011.
- Ergin, Osman Nuri: **Türk Maarif Tarihi**, Cilt I-II-III-IV, Eser Matbaası, İstanbul 1977.
- Ergün, Mustafa: **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ocak Yay., Ankara 1997.

Garkatir Masnahump Samatya Sahagyan Nunyan Varjaranneri- Antsyalin Yer Nergayin, Sahakyan Nunyan Varjarani Borahantesi,

(Sahakyan Nunyan Okulu Tören Komitesi,Samatya Sahakyan Nunyan Okulları-Dünü ve Bugünü): Akın Basımevi, İstanbul 1950.

Gece Sabahı Taşır İçinde 50. Yıl Kitabı,

Surp Haç Lisesi'nin 50. Yıl Kutlama Komitesi:

Ohan Matbaacılık, İstanbul 2003.

Haydaroğlu, İlknur Polat: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar,** Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü:

İstanbul'da Özel Azınlık Okulları, İstanbul 2005.

Karakok, Tunay: "Menderes Dönemi'nde (1950-1960) Türkiye'de Eğitim", **Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi,** Cilt I, Sayı 2, Ağustos 2011.

Kılıç, Remzi: "Osmanlı Türkiyesi'nde Azınlık Okulları (XIX. Yüzyıl)", **Türk Kültürü,** YIL XXXVII, Sayı 431, Ankara, Mart 1999.

Kılıç, Sezen: "Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** Cilt. XXI, Sayı 61, Mart 2005.

Koçer Hasan Ali: **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923),** MEB Basımevi, Ankara 1992.

Milli Eğitim Bakanlığı: **Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler,** MEB Basımevi, Ankara 1988.

Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı:

Azınlık ve Yabancı Okullarının Genel Denetimlerinde Göz Önünde Bulundurulacak Esaslar, Yayın no: 33, Ankara 1994.

Yabancı Okullar, Azınlık Okulları, Uluslararası Okullar Denetim Rehberi, Ankara 2010.

Oran, Baskın: "Lozan'da Azınlıkların Korunması", **Toplumsal Tarih Dergisi,** Tarih Vakfı Yay., No. 115, Temmuz 2003.

Türk Dış Politikası 1919-1980, C. I, İletişim Yay., İstanbul 2002.

Özel Getronagan Ermeni Lisesi Kısa Bir Bakış:

2010-2011 (Tanıtım Broşürü).

Özel Pangaltı Ermeni İlköğretim Okulu ve Lisesi'nin 185. Yıldönümüne Atfen, İstanbul Viyana Mekitarist Rahipleri, Jamanak, 2008.

40. Yılın Albümü:

S.H. Tıbrebank'tan Yetişenler Derneği 40. Yıl Komitesi.

Özdoğan, Günay Göksu- Kılıçdağı, Ohannes:

Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri, TESEV Yay., Eylül 2011.

Özdoğan, Göksu- Üstel, Füsün- Karakaşlı, Karin- Kentel, Ferhat:

Türkiye’de Ermeniler “Cemaat- Birey- Yurttaş”, Bilgi Üni. Yay., İstanbul 2009.

Özuduru, Ömer:

Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923- 1988), Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara 1988.

Sakaoğlu, Necdet:

Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yay., İstanbul 1992.

Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi, Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2003.

Sezer, Ayten:

Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923- 1938), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

Şoğagat (Gökyüzünden İnen Işık):

Oya Matbaası, İstanbul 1967.

Şoğagat Surp Haç Tıbrevanki 15 Amyagi Havelvadz

(Şoğagat Dergisi Surp Haç Tıbrevank’in 15. Kuruluş Yıldönümü Anısına ek):

Oya Matbaası, İstanbul 1969.

Şoğagat Yıllığı 1971-1972, Onnig Fıçıçıyan, “Türkiyo Hanrabadutyanyan Hisnamyagin İstanbulahay Varjaranneru Vicagi” (Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50. Yılında İstanbul Ermeni Okullarının Durumu):

Öğretmenler Birliği Hagop Apelyan Matbaası, 1972.

Soysal, İsmail:

Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945), C. I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1989.

Taşdemirci, Ersoy:

“Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları Ve Yabancı Okullar”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:10, 2001.

Ulu, Cafer:

Türkiye Cumhuriyeti’nde Ermeniler, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2009.

Umumiyetle T.E.A.O. Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği Tarafından Yayınlanan ve M.E. B. veya Milli Eğitim Müdürlüğünce Onaylanan Kitaplar (1934- 1984):

Agop Apelyan Basımevi, İstanbul 1984.

Vahapoğlu, Hidayet:

Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1992.

TEZLER

- Altunpolat, Remzi: **“Uluslararası Hukuk Açısından Lozan Barış Antlaşması’nın Siyasal Hükümler Işığında Türkiye’de Azınlıklar Sorunu: Tarihten Güncelliğe”**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.
- Ata, Mustafa Kemal: **“Özel Öğretim Kurumlarının Kuruluşu İşleyişi Denetimi”**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- Çelik, Yüksel: **“Özel Okulların Türk Eğitim Sistemine Ekonomik Katkılarının Değerlendirilmesi”** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- Erkan, Pınar: **“Tanzimat’tan Günümüze Galata- Şişli Güzergâhında Azınlık Okulları”**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.
- Kılıç, Emre: **“Demokrat Parti Döneminde Milli Eğitim Politikaları (1950- 1960)”**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2008.
- Seven, Özlem: **“Lozan’da Azınlık Kavramı Ve İki Dünya Savaşı Arası Dönemdeki Uygulamaları”**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- Şimsek, Halil: **“Lozan’ın Getirdiği Statü ve Türkiye’de Azınlıkların Durumu (1923–1974)”**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2006.
- Topçu, Filiz: **“Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi ile Yabancı Okullarının Bu Sistem Üzerindeki Etkileri”**, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- Yüce, Caner: **“Demokrat Partinin Eğitim Politikası ve Cumhuriyet Halk Partisinin Muhalefeti”**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2008.

ANSİKLOPEDİLER

İstanbul Ansiklopedisi, C. VI, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, 1997.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Bali, Rıfat N.: **Cumhuriyet Döneminin Azınlık Politikası,** (Çevrimiçi)
http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/cumhuriyet_doneminin_azinlik_politikalari.pdf,
13 Kasım 2011.
- Kaptan, Eyüp: **Lozan Konferansında Azınlıklar Sorunu,** Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2002, (Çevrimiçi)
<http://www.teaov.org/tr/main.php>, 12 Haziran 2012.
- Özel Getronagan Ermeni Lisesi:
(Çevrimiçi)
<http://www.getronagan.k12.tr/tr/kurumsal/tarihce>,
23.09. 2011.
- Özel Esayan Ermeni Lisesi:
(Çevrimiçi) <http://www.esayan.com/>, 24. 10. 2011.
- TEAO Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı:
(Çevrimiçi) <http://www.teaov.org/tr/main.php>,
12 Haziran 2012.
- Tunç, Hasan: **Uluslar Arası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye;** (Çevrimiçi)
<http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/8-10.pdf>,
2.11.2011.
- Türk Tarih Kurumu: **Lozan Antlaşması,** (Çevrimiçi)
<http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/Antlasmalar/lozan/lozan30-39.pdf>, 13.11.2011

EKLER

EK 1¹:

ORTA DERECELİ ERMENİ OKULLARININ DİN DERSİ MÜFREDAT PROGRAMI HAKKINDA 99 SAYILI VE 3 MAYIS 1979 TARİHLİ KARAR

LİSE I. SINIF (haftada 1 saat)

- I. Din ne demektir?
 - A) Dinin tanımı
 - B) Din doğuştan gelir
 - C) Dinler hakkında genel bilgi
- II. Hristiyanlık dini
 - A) Hristiyanlık dinine toplu bakış
 - B) İman esasları: Havadank (İmandıklarımız)
 - a) Allaha iman: altı temel gerçekler
 - b) Meleklerle iman
 - c) Peygamberlere iman
 - d) Kutsal kitaba iman
 - e) Ahirete iman
 - C) İman emel ilişkisi
- III. Tevhid inancının lüzum ve faydaları (Tevhid inancının getirdiği birlik-beraberlik ruhu)
 - A) Ferdi yönden
 - B) Sosyal yönden
- IV. Hristiyanlığın şartlarına kısa bir bakış
(Şehadet, ayinler, oruç ve perhiz, has, zekât)
- V. Din ve Ahlak
 - A) Ahlakın tanımı
 - B) Hristiyanlık ahlakının temeli: Allah'ın On Emri
 - C) Ahlakın Amacı
 - D) İyi ahlak ve faziletin toplum için önemi
- VI. Hristiyanlıkta sosyal yardımlaşma
 - A) Sadaka
 - B) Karşılık beklemeden yardım
 - C) Hediyeleşme
- VII. Hristiyanlığın tarih boyunca insanlığa hizmetleri

¹ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi.

- A) İlim ve sanat hareketlerinin gelişmesine
 - B) Tekniğin ilerlemesine
 - C) Güzel sanatların kıvamlaşmasına olan hizmetleri
- VIII. Batıl inançlar karşısında Hıristiyanlık dini
- IX. Yurt Sevgisi
- A) Yurt ne demektir? Üzerinde yaşadığımız vatanımız.
 - B) Yurdun Müdafaası
 - a) Askerlik
 - b) Yurt için çarpışma
 - C) Şehitlik
 - a) Şehit kime denir?
 - b) Şehitlerin cennetteki yeri
- X. Ahlaki vazifelerimiz
- A) Şahsımıza karşı olan vazifelerimiz
 - B) Ailelerimize karşı olan vazifelerimiz
 - C) Topluma, memleket ve milletimize karşı olan yurttaşlık vazifelerimiz
 - D) Allaha karşı olan vazifelerimiz

LİSE II. SINIF (haftada 1 saat)

- I. HZ. İsa'nın hayatı
- II. Hz. İsa ve İncil
 - A) İncilin vahy edilişi
 - B) Yazılışı
 - C) Muhtevası ve şüphesiz Allah kelamı oluşu
- III. İncilin her dilde olduğu gibi Ermeniceye de çevrilebileceği
 - A) İncilin manasının anlamının önemi
 - B) Tercüme ne demektir?
 - C) İncilin Türkçe ve Ermenice tercümeleri
 - D) Çeşitli fikir adamlarının İncil hakkındaki düşünceleri
- IV. Hıristiyanlık dininin kaynakları
 - A) Kutsal Kitaplar, İncil
 - B) HZ. İsa'nın hadisleri
- V. İlahi ve evrensel bir din olan Hıristiyanlık dininin vasıfları ve özellikleri
- VI. Hıristiyanlığın Şartları
 - A) Şehadet
 - B) Ayinler
 - C) Oruç ve Perhiz
 - D) Zekât
 - E) Has
- VII. Hıristiyan Ahlakı
 - A) Allah korkusunun ahlak üzerindeki olumlu tesirleri
 - B) Hz. İsa'nın yaşayıp telkin ettiği ahlak kaideleri
 - C) Hıristiyanlıkta tevekkül ve tedbirin manası ve çalışmasının önemi
 - D) Hıristiyanlıkta vazife şuuru:
 - a) Yurttaşlık vazifeleri
 - b) İbadet (kulluk) vazifeleri

LİSE III. SINIF (haftada 1 saat)

- I. Dinler tarihine toplu bir bakış
 - A) Dinin doğuşu
 - B) Kaç türlü din vardır?
 - a) Hak dinler
 - b) Batıl dinler
 - C) Dinlerin tekâmülü (dinler tarihi açısından)
- II. Din ve fert ilişkileri:
 - A) Allah inancının, iman davranışı üzerindeki etkileri
 - B) Dinin ferde kazandırdığı hasletler
 - C) Hıristiyanlığın insan anlayışı
 - D) Kamil insan ne demektir?
 - E) Hıristiyanlıkta tövbe ve af müessesesi
 - F) Hıristiyanlıkta ruhbanlık
- III. Din ve toplum ilişkileri
 - A) Dinin sosyal amaçları
 - B) Hıristiyanlıkta hak ve hürriyet anlayışı
 - C) Hıristiyanlık köleliğe karşıdır
 - D) Hıristiyanlık dininde toplum düzeni
 - E) Din ve dünya ayrılığı (laiklik)
 - F) Hıristiyanlık dininde devlet anlayışı
 - G) Demokrasi
 - H) Sorumluluk duygusu
- IV. Hıristiyanlık dininde ilmin yeri
 - A) Hıristiyanlıkta aklın önemi
 - B) Hıristiyanlık dini açısından ilim ve din
 - C) Hıristiyanlık düşüncesinin başlıca özellikleri
 - D) Hıristiyanlık dünyasında gelişen bilim dalları
 - E) Hıristiyanlık dininin yetiştirdiği büyük ilim adamları
 - F) Hıristiyanlıkta eğitim ve öğretim kurumları
 - G) Büyük Hıristiyan düşünürleri
 - H) Hıristiyanlık din kurumları

EK 2²:

İSTANBUL ÖZEL YATILI ERMENİ OKULLARI

YÖNETMELİĞİNİN KABULU

(382 sayı 17 Temmuz 1975 tarih)

Özel öğretim kurumları Genel Müdürlüğünün 10.04. 1975 tarih ve 323- 10- 3710 sayılı teklif yazısı üzerine, İstanbul Yatılı Ermeni okulları yönetmeliğinin bağlı örneğine göre kabul edilmesi hususunun Bakanlık makamının tasviplerine arzı kararlaştırıldı.

İSTANBUL ÖZEL YATILI ERMENİ OKULLARI YÖNETMELİĞİ

BÖLÜM I- Genel Esaslar

Madde 1- Tanım:

Özel Yatılı ermeni Okulları, çeşitli sosyal ve ailevi sebeplerden ötürü gündüzlü okullara devamda güçlüklerle karşılaşan veya velilerinin arzuları üzerine kaydedilen çocuklara eğitim ve öğrenimi yatılı olarak sağlayan kurumlardır.

Madde 2- Amaç:

Bu okulların amacı; çeşitli ailevi sebepler yüzünden çocuklarını gündüzlü okullarda okutmak istemeyen veya okutamayan Ermeni ailelerin çocuklarına yatılı ve pansiyonlu olarak öğrenim vermektir.

Madde 3- Kuruluş:

Özel Yatılı Ermeni okulları, öğrenim çağında bulunan Ermeni çocukların öğrenim ve eğitimi için Ermeni cemaati veya bu cemaate mensup şahıslar tarafından açılan ve idare olunan öğretim müesseseleridir. Bu okullarda bir müdür, yeterli sayıda müdür yardımcısı, sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler, belletmenler görev yapar. Öğrenci sayısına, ihtiyaç ve bütçelerine göre memur, teknik eleman, işçi ve aşçı bulunur. Okulların öğrenci mevcudu bu okullardaki yatakhane, derslik, yemekhane ve diğer müstemilata ve sağlık koşullarına göre saptanır.

Madde 4- Yatılı Okul Tipleri: Özel Yatılı Ermeni Okulları:

- a) Öğrenci ücretleri veli veya vasileri tarafından ödenen okullar (A Tipi)
- b) Öğrenci ücretleri okulun bağlı bulunduğu vakıf tarafından sağlanan okullar (B Tipi) olmak üzere iki tiptir.

Bu okullar çevreye ve ihtiyaca göre bünyesinde kız, erkek öğrenci barındıran okullardır.

Madde 5- Kayıt ve Kabul:

- a) Yatılı alınacak öğrencilerin, resmi ve özel yönetmeliklerinde belirtilen kayıt kabul şartlarına haiz olmaları şarttır.
- b) A tipi okullarda bu yönetmeliklerde belirtilen kayıt kabul şartlarına haiz olmak yeterlidir.

B tipi okullarda ise; okula kaydedilebilmek için vakıf yönetim kurulunca tespit edilecek tarihler arasında ön kaydın yapılması gerekmektedir. Bu ön kayıt için okuldan alınacak fiş dilekçe doldurularak, nüfus cüzdanının tasdikli bir sureti, bir

² Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi.

fotoğraf ve başka bir okuldan geliyorsa o seneye ait karne (ilkokullar için) veya diploma (orta ve lise için) eklenerek yönetim kurulunun özel komisyonuna verilir.

Müracaatlar sıra ile kaydedilir ve müracaat sahibine namzet numarasını bildiren bir fiş verilir.

Tahkikat: Yönetim Kurulu, okul müdürü ve kurucu ile birlikte bütün durumların ve muhiti de göz önünde bulundurarak namzetleri sıralar.

Kabul: Sıralanan namzetlerden en düşük durumda olanlardan başlamak üzere okulda ve sınıftaki münhal yer nispetinde öğrenci alınır. Farklı tarihlerde gelmeleri bildirilen adaylardan gelmeyen olduğu takdirde sıradaki diğerleri davet edilir. Ancak belli bir mali seviyeden olanlar, yer bulunsa dahi okula kabul edilmezler.

Bu okullara:

A- Maddi olanaktan yoksun olmak şartıyla:

- a) Anadan babadan yetim ve öksüz,
- b) Anasız veya babasız,
- c) Anası veya babası veya her ikisi de hasta,
- d) Anası babası boşanmış olanlar kaydedilir;

B-

- a) Anası veya babası tarafından terk edilmiş olanlar,
- b) Ana veya babadan kötü huylar bulunanlar,
- c) Aileleri fakir olan ve gündüzlü okullarda okullardan uzakta oturanlardan da birinin veya bir kaçının bulunması halinde kaydedilebilirler.

C- Aynı şartların bulunması halinde kardeşlerin sayısı, çalışkanlık derecesi, ev ile okul arasındaki uzaklık gibi durumlar tercih edilebilir.

D- Maddi durumu nispeten iyi olanlar bu şartları taşısalar dahi okula kabul edilmezler.

E- Çok büyük ihtiyaç göstermedikçe iki kardeş aynı zamanda okula kabul edilmez. Ancak birinin mezuniyeti halinde diğeri kabul edilebilir.

a) A tipi okullardan yatakhaneleri elverişli olmayan ve fakat derslik durumu müsait bulunan okullara yatılı öğrenciler gibi ücreti karşılığında gündüzlü öğrenci de alınabilir.

b) Yatılı alınacak öğrencilerin sıhhatli olmaları şarttır. Herhangi bir şüphe vukuunda tıbbi kontrolden geçirilenlerden yatılı okunmayacağı tespit edilenler okula kabul edilmezler. Her nasılsa kaydedilmiş olanların kaydı silinir.

1- Psikolojik ve organik hastalıklı olanlar,

2- Klinik tedavi gerçekleştirilecek derecede aşırı huysuzlukları veya uygunsuz cinsel davranışları bulunanlar,

3- Sürekli ve bulaşıcı hastalığa yakalanmış olanların kaydı silinir.

c) A tipi okullarda öğrenciler en geç okulun açıldığı günün akşamına kadar ilk taksitlerini yatırarak kayıtlarını yaptırmakla yükümlüdürler.

B tipi okullarda ise yalnız kayıt yaptırmak kâfidir. Tespit edilen tarihe kadar kayıtlarını yaptırmayanların yerine sıradakiler alınır.

Madde 6- Kayıt silme:

- a) A tipi okullarda yatılı ücretini her taksit döneminin ilk haftası akşamına kadar okul veznesine yatırmayanların veya bu tarihten önce postaya vermemiş bulunan,
- b) 5. Maddenin (b) fıkrasında belirtilen hastalıkları olan,
- c) Okul disiplin kurulunca yatılı kalması sakıncalı görülen,

- d) B tipi okullarda: öğretim yılı sonunda yapılan tahkikatta ailesinin maddi durumu düzelen öğrenciler velilerine iade edilir.
- e) B tipi ilkokullarda bir yıl sınıfta kalan öğrenciler, ertesi yıl aynı şartlarla okula devam edebilir. İki yıl üst üste sınıfta kalan öğrencilerin kaydı silinir. Ancak sıhhi mazeret sebebiyle iki yıl sınıfta kalan öğrencilere tekrar okuma hakkı verilir.
- f) B tipi orta ve liselerde ise; orta birinci sınıfta doğrudan, diğer sınıflarda doğrudan veya bütünleme sınavları sonunda sınıfta kalanların kaydı silinir.

BÖLÜM II- Eğitim Ve Öğretim

Madde 7- Eğitim:

Bu okullarda eğitim faaliyetleri, “Türk Milli Eğitiminin amaçları, eğitim ve öğretim ilkeleri çerçevesi içinde yürütülür. Öğrencinin toplumsal, kişisel bakımlardan ve insanlık ilişkileri yönünden iyi bir yurttaş olarak yetiştirilmesine özen gösterilir.

Madde 8- Ahlak eğitimi:

Bu okullarda öğrenciler, Türk toplumunun değer yargılarına ve toplumsal ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirilir. Programların öngördüğü ahlâk kurallarının uygulanmasına dikkat edilir.

Madde 9- Sağlık eğitimi:

- a) Öğrencilere her fırsatta sağlık eğitimi verilir.
- b) Öğrencilerin ruh ağırlıklarının bozulmasına etkileyecek etmenler ortadan kaldırılır. Ruh sağlığını koruyucu tedbirler alınır.
- c) Sağlık alışkanlıklarının kazandırılmasında başta okul doktoru olmak üzere bütün görevliler sorumludur.
- d) Sağlık alışkanlıkları, tavsiye ve öğütlerle değil, yaşanarak kazandırılmaya çalışılır.
- e) Öğrencilere kazandırılacak başlıca alışkanlıklar şunlardır:
 - 1- Zamanında yatıp zamanında kalkma
 - 2- Yaşa ve bünyeye uygun beslenme.
 - 3- Yardımsız yemek yiyebilme.
 - 4- Vücut, çevre ve eşyanın temizliğine özen gösterme.
 - 5- Sağlığa uygun ve yardımsız giyinme.
 - 6- Sırada düzgün oturma, oturduğu yerin havasını değiştirme, göz mesafesini ve ısı derecesini ayarlama; tozdan, pislikten korunma.
 - 7- Bazı ilaçları kullanma.
 - 8- İlk yardım bilgilerini edinme.
 - 9- Tuvalet kullanma usulünü öğrenme.
 - 10- Bulaşıcı hastalıklar ve mikroplar hakkında bilgi edinme.
 - 11- Diş ve saç bakımı hakkında gerekli bilgileri edinme.
 - 12- Mendil ve tarak kullanma.
 - 13- Diğer sağlık alışkanlıkları.

Madde 10- Cinsel eğitim:

Bu okullar kız veya erkek öğrencilerin bir arada yaşadıkları eğitim kurumlarıdır. Cinsel yönden hiç bir şey bilmeyen öğrenciler bulunabileceği gibi, yanlış bilgilere sahip olanlar da bulunabilir. Öğrencilerin cinsel davranışlarının gerçekçi bir düzenle yürütülmesi gerekir. Cinsel konularda özellikle şu esaslara uyulur.

- a) Cinsel uyanma çağında bulunan öğrencilere özel bir dikkat gösterilir. Yanlış yollara sapmalarını önleyici iş ve faaliyetlerde bulundurulur.
- b) Cinsel yönden zararlı alışkanlığı olanlara bu alışkanlıklarının giderilmesine yardımcı olunur.
- c) Hayvan ve bitkilerin üremelerinden faydalanarak, insanlardaki üreme hakkında yaşa ve seviyeye uygun bilgiler verilir.

Madde 11- İş eğitimi:

Bu okullarda çocukların merak, öğrenme, araştırma ve bitki sevgisi gibi yöntemlerini karşılayacak etkinliklere yer verilir.

Madde 12- Eğitsel çalışmalar ve rehberlik:

- a) Yatılı okullarda, Milli Eğitim Bakanlığından izin alınarak her türlü program ve metot denemeleri yapılabilir.
- b) Test araştırmaları ve rehberlik büroları kurulabilir. Bu işleri yürütecek elemanlar okul müdürünün gerekli teklifi ile bu kurumlara atanırlar.
- c) Diğer mesleki çalışmalar okul programı ve yönetmeliklerle yürütülür.

Madde 13- Boş zaman eğitimi:

Öğrencilerin boş zamanlarında bazı zararlı alışkanlıklar edinmelerini önlemek, onları daha olumlu işlere yöneltmek gerekir. BU işlemler şunlar olabilir.

- a) Spor faaliyetleri (atletizm, voleybol, hentbol, basketbol)
- b) İşlik faaliyetleri (mukavva, kâğıt, örme, alçı işleri gibi)

Madde 14- Öğretim:

Bu okullarda öğretim faaliyetleri resmi ilk-orta- lise programlarındaki esaslar dâhilinde yürütülür.

Madde 15- Eğitsel çalışmalar:

Ders saatleri dışında kalan zamanlarda eğitsel çalışmalar yapılabilir. Bu arada müzik, yabancı dil, bale, folklor, resim ve elişleri gibi eğitsel çalışmalara yer verilir. Bu çalışmaların yöneticilerinin ücretleri okul bütçesinde ödenmek üzere tayinleri okul müdürünün teklifi ve valiliğin onayı ile yapılır.

Madde 16- Kitaplık çalışmaları:

Öğrencilerde boş zamanların değerlendirilmesi bakımından kitap okuma alışkanlığının yaratılmasına önem verilir. Bu amaçla sınıf kitaplıkları dışında okul kitaplığı da kurulur. Öğrenciler bir gözcü yönetiminde kitaplıktan günün belli saatlerinde yararlanır. Okul kitaplığında öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek kitaplar bulundurulur.

BÖLÜM III- Yönetim İşleri

Madde 17- Müdürün görevleri:

- a) Okul müdürleri kanun, tüzük ve yönetmeliklerle, ilgili makamlarca verilecek emirlere göre eğitim, öğretim, beslenme, yönetim ve gene disiplin işlerini yürütürler ve bu işlerden sorumludurlar.
- b) Müdür, okulda görevlendirilecek personelin tayin, terfi, tecziye ve işten çıkarma işlerini üst makama gerekçesi ile teklif eder.

- c) Okulun Yönetimi, bağlı bulunduğu müstemilatın her türlü düzen temizlik, yemek kalitesi, eşyanın iyi kullanılması, büro ve ayniyet işlerinin yürütülmesinden müdür sorumludur.

Madde 18- Müdür yardımcılarının görevleri:

- a) Müdür yardımcıları, okulun yönetim, eğitim, sağlık, beslenme ve genel disiplin işlerinde müdürün en yakın arkadaşlarıdır. Müdürün kanun, tüzük, yönetmelik ve ilgili makamlardan gelen emirlere uygun olarak vereceği emirleri yerine getirir.
- b) Müdürün bulunmadığı zamanlarda yardımcıları arasından seçeceği biri ona vekâlet eder.

Madde 19- Belletmenlerin görevleri:

Belletmenler okulun öğretmenleri veya diğer okulların öğretmenleri ile ilk veya ortaokullarda öğretmenlik yapmaya yetkili kimseler arasından, bulunmadığı takdirde lise mezunlarında seçilir.

Belletmenler, öğrencilerin etütlerinde sükunetle ders çalışmalarına nezaret ederler ve icabında derslerden müşküllerini gidermede yardımcı olurlar. Yemekhane ve yatakhane öğrencilerin başında bulunarak vaktinde yatıp kalkmalarını, düzenli bir şekilde yemek yemelerini temin ederler. Teneffüslerde de öğrencileri gözetimleri altında bulundururlar.

Madde 20- Nöbetçi öğretmenler:

Okullarda görevli öğretmenlerden okul müdürlüğünce saptanan öğretmenler nöbetçi olarak okulda kalırlar.

Madde 21- Sınıf öğretmenlerinin görevleri:

- a) Sınıf öğretmenleri yönetmeliklere uymakla yükümlüdürler.
- b) Yatılı okul hayatının gerekli gördüğü işleri yaparlar.
- c) Sınıflardaki öğrencilerin sağlık ve beslenme durumları ile yakından ilgilenirler.
- d) Sınıf öğretmeni lüzumu halinde rehber öğretmen ve grup öğretmeni görevini de yapar.

Madde 22- Öğretmenler kurulunun görevleri

Öğretmenler kurulu, okulun bir eğitimi ve öğretim organıdır. Okul öğretmenlerinde ve müdüründen teşekküldür. Toplantılar okul müdürünün başkanlığında yapılır.

Kurul:

- a) Eğitim ve öğretimin genel gidişini gözden geçirir.
- b) Gelecek çalışmalar için belirtilen dilekleri tespit eder ve inceler.
- c) Üst makamlarca ve okul müdürlüğünce getirilen konuları inceler ve karara bağlar.
- d) Kararlar kurulda bulunan öğretmenlerce imzalanır.

Madde 23- Rehber öğretmenin görevleri:

- a) Sınıf öğretmeni ile görüşerek problemlili ve rehberliğe muhtaç öğrencileri tespit eder.
- b) Her öğrenci için ayrı ayrı dosya tutar, onlar hakkında gerekli bilgileri toplar ve kaydeder.

- c) Problemlı öğrencilerle ve velileri ile mülakat yapar. Problemlerin sebeplerini araştırır.
- d) Öğrencilerinin istek ve yeteneklerine uygun işlerle uğraşması için zemin hazırlar.
- e) Problemlı olan öğrencilerini her yerde izler.
- f) Öğrencilerinin problemlerini araştırmada anketler düzenler.
- g) Öğrencilerinin ilgi, yetenek, zeka durumlarını tespit eder.
- h) Edindiğı bilgileri sınıf öğretmenine ulaştırır.
- i) Gerekli gördüğünde öğrencinin evine giderek yaşayışını ve diğerk hususları inceler.
- j) Eğitsel kolların faaliyetlerini düzenler.
- k) Okul müdürünün vereceğı diğerk işleri görür.

Madde 24- Okul doktorunun görevleri:

- a) Her ders yılı başında okula yeni giren öğrencilerin sağlık durumlarını kontrol eder raporunu tanzim ederek okul müdürüne verir.
- b) Her ay öğrencileri kontrol ederek sonuçları öğrenci sağlık dosyasına geçirir.
- c) Gerektiğinde prevantoryum ve sanatoryuma gönderilecek öğrencileri müdür kanalıyla sevk eder.
- d) Her gün okul idaresince tespit edilen saatte okula gelerek muayeneye sevk edilen öğrenciler ve görevlilerin sağlık durumları ile ilgilenir.
- e) Revirde hasta yatan öğrencileri tedavi eder, gerekli ilaçları elde bulundurur.
- f) Revir defterini günü gününe işler.
- g) Hastalığı hafif olanları revirde tedavi eder. Uzun süre tedaviye muhtaç olanları evlerine veya gerekli görülen hastane vs. sevk eder.
- h) Okulda yenecek maddelerin nitelik ve temizliğine dikkat eder.
- i) Okul müdürü ile ortaklaşa yemek listesini hazırlayarak imzalar.
- j) Okulun yemekhane, yatakhane ve diğerk yerlerini gezerek alınması gerekli sağlık tedbirlerini okul müdürüne bildirir.
- k) Öğretmenlerle işbirliği yaparak öğrencilerin sağlık bilgilerini arttırmalarına çalışır.
- l) Ders yılı sonunda okulun genel sağlık durumu ve ihtiyaçları ders yılı içinde öğrenciler arasında çıkan hastalıklarla alınan tedbirleri ve öğrencilerin sağlıklarını koruma hususunda yapılan çalışmaları bildiren bir raporu okul idaresine verir.
- m) Bulaşıcı bir hastalıktan kurtulan bir öğrencinin okula devamı doktorun raporuna bağlıdır. Okulda yaralanan, sakatlanan öğrenci hakkında şu yolda hareket edilir:
Keyfiyet hemen okul doktoruna bildirilir. Okul doktoru bulunmadığı takdirde öğrenci en yakın doktora gönderilir. Öğrencinin hastaneye yatırılmasına lüzum görüldüğü halde sarsılmadan en yakın hastaneye nakli sağlanır, durum telgrafla velisine duyurulur.

Madde 25- Sekreter ve hesap memurunun görevleri:

- a) Müdür ve müdür yardımcısının kendisine verdikleri yazı ve muhasebe işlerini yapar.
- b) Aylık ve yıllık devir cetvellerini hazırlar. Lüzumlu yiyecek ve malzemenin okulda bulundurulmasını sağlar.
- c) Maaş gider ve ünlük hesapları günü gününe işler.
- d) Her ay sonunda ödeme, gider ve tahakkuk hesaplarını gösteren cetvelleri düzenler.

- e) Okulun mutemetliğini yapar. Maaş bordrolarını zamanında hazırlar.
- f) Mevcuda göre günlük tabelayı hazırlar.
- g) Okul müdürünün vereceği hesap, kayıt işlerini yapar.
- h) Ücretle tabelaya girecek olanların hesaplarını çıkarır.

Madde 26- Ambar ve ayniyat memurunun görevleri:

- a) Ayniyat ve ambar memuru gerek demirbaş eşyanın gerekse tüketim maddelerini tesellüm eder. Bunların korunmasından sorumludur.
- b) Günlük tabela muhteviyatını tartıp görevlilere teslim eder.
- c) Ayniyat memuru depo ve ambar hesaplarını; giriş çıkış fişleri ve tabelalarla belgelendirir, defterlerini belgelere göre düzenler.
- d) Ambar ve deponun temizlik, düzen ve tertibinden sorumludur.

Madde 27- Hizmetlilerin görevleri:

Okul hizmetlilerinin seçiminde ve çalışmalarında şu esaslar göz önünde bulundurulur:

- a) Okula alınacak işçilerin ve hizmetlilerin temiz ahlaklı ve hastaliksız olmaları şarttır.
- b) İlkokul mezunu olmaları gereklidir.
- c) Okul içinde üst başlarının, el ayak ve yüzlerinin temiz bulunmasına, tırnaklarının kesilmiş olmasına önem verilir. Erkek işçilerin saç ve sakallarının kesilmiş, kadın işçilerin ise saçlarının derli toplu olmasına dikkat edilir.
- d) İşçilere, temizlik işinin öğretilmesi ve bunların okul yapı ve eşyasının korunması işine alıştırmış olması lazımdır.
- e) Hizmetlilerden işlerine özürsüz olarak gelmeyenlerin o günlere ait gündelikleri verilmez. Ödevini iyi yapmayan hizmetliler önce uyarılır. Savsaması veya tembelliği devam eden işçilerin bir gündelikten on beş gündeliğe kadar gündeliği kesilir veya bu gibiler usulüne göre işten çıkarılır.
- f) Hizmetliler, sık sık okul doktoru tarafından muayene edilir, bulaşıcı hastalıklara tutuldukları anlaşılanların işlerine son verilir.

BÖLÜM IV- Bütçe

Madde 28-

- a) Okul müdürü her bütçe yılından en az bir ay önce hazırlayacağı gelir- gider bütçesini Milli Eğitim Müdürlüğünün onayına sunar.
- b) Okul müdürü bütçe döneminin sonunda okulun kesin hesap bilançosunu (Mart ayı içinde) Milli Eğitim Müdürlüğünün onayına sunar

Madde 29-

- a) A tipi okullarda yatılı ücreti, yatılılığın gerektirdiği harcamalar ve rayiç göz önünde tutularak her ders yılı başında okul müdürlüğünce saptanır.
- b) Ücret, biri ders yılı başında diğerleri aralık ve mart aylarında olmak üzere üç taksitle alınır. Ancak mali durumları bu tür ödemeye elverişli olmayanlardan yıllık olarak da alınabilir.
- c) İlk taksit ödenmedikçe öğrenci okula alınmaz. Bundan sonraki taksitleri ait olduğu ayın beşinci günü akşamına kadar yatırılmayan öğrencinin kaydı silinir. Bu gibi çocuklar için yapılan harcamalar veli veya vasisinden tahsil olunur.
- d) Okul müdürü, öğretmen, memur ve hizmetlilerin çocuklarına %20 indirim yapılır.

- e) Mevcudunun %10unu geçmemek şartıyla fakir ve üstün zekâlı çocuklar parasız kabul edilir.
- f) Yatılı öğrencilerin giyim, kitap masrafları velilerine aittir.
- g) Öğrencilerin ölümü veya okuldan herhangi bir sebeple ayrılması halinde olaydan sonraki aylara ait taksitler veli veya vasiye iade edilir.
- h) Yangın, deprem, hastalık gibi hallerde verilecek kısa süreli izinlerde taksitler öğrenci okula devam ediyorsa tam alınır.
- i) Öğrencilerin taksitleri ile idareci, öğretmen ve memurların ödedikleri yemek paraları makbuzla tahsil edilir.
- j) Hesap memuru tahsil ettiği paraları üç gün içinde bankaya yatırmakla yükümlüdür.
- k) Okulların gelir artışı ertesi yıla devredilir.
- l) Okulların gelirini öğrenci velilerinden alınacak ücretlerle, okulun bağlı bulunduğu vakfın yardım ödeneği ile özel ve tüzel kişilerin yapacağı bağışlar teşkil eder.

Madde 30- Bir yatılı okul bütçesi hazırlanırken göz önünde bulundurulacak hususlar:

Bölmeler:

Yiyecek, her yılın rayici dikkate alınarak bir nüfusa bir günde yedirilecek yemeklerin maliyeti üzerinden yıllık olarak hesaplanır.

Yakacak, okul binası ve müştemilatı ile yemek pişirme, temizlik işlerine yetecek miktarda günün rayicine göre yıllık olarak hesaplanır.

Temizlik, yılda nüfus başına harcanması gereken miktar sağlanarak hesaplanır.

Çeşitli kırtasiye, öğrencilerin bir yıl içindeki muhtaç oldukları kitap ve kırtasiyeye yetecek miktarda konacak prim hesaplanır.

Ders araçları ve gıda eksikliklerinin sağlanması için öğrencilere verilecek miktarın hesaplanması: Yolluk görevlisi elemanların çeşitli hizmetlerin görülmesi için verilen yollukla ödeneklerdir.

Giyim, öğrencilere verilecek elbise ayakkabı çamaşır vs. için yıllık miktar tespit edilir.

BÖLÜM V- Disiplin İşleri

Madde 31-

- a) Yatılı okullarda disiplin işleri okulların ilgili bulunduğu yönetmeliklere göre yürütülür.
- b) Genel gidişi ve davranışı bakımından diğer öğrenciler için zararlı olacağına kanaat getirilenler, disiplin kurullarınca okuldan çıkarılır.

BÖLÜM VI-Beslenme İşleri

Madde 32-

- a) Yatılı okullarda tabelalar, ekli rasyon cetveline göre düzenlenir.
- b) Yemek listesi okul müdürü ile okul doktoru tarafından ortaklaşa hazırlanır. Listenin hazırlanmasında ekli rasyon cetveline göre kalori ve vitamin ihtiyacı ile birlikte mümkün olan hallerde öğrencilerin arzuları da dikkate alınır.

- c) Okul revirlerinde tedavi altında bulunanlarla ayakta tedaviye muhtaç öğrenciler için ek liste uygulanır.
- d) Okul mutfağına tabela dışında hiçbir yiyecek sokulamaz, hasta yemeklerinden başka özel yemek pişirilmez.

BÖLÜM VII-

Müdür Yardımcılarının ve Öğretmenlerin Tayini

Madde 33- Yatılı okullarda müdür, müdür yardımcısı, sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler ve belletmenler bulunur. Bu okullara atanacak öğretmenlerin seçiminde kurumun özellikleri göz önünde tutulur. Sağlık durumu bozuk olanlarla yetersizliği ve geçimsizliği görülenler tayin edilemezler. Sonradan bu durumları doktor ve müfettiş raporları ile tespit edilenler okul müdürü veya müfettişin teklifi ile başka okullara nakledilirler. Bu sebeple yeni tayin edilecek öğretmenlerin durumları titizlikle araştırılır. Müdür yardımcılarını müracaatçılar arasından okul müdürü kendisi seçip Milli Eğitim Müdürlüğüne teklif eder.

BÖLÜM VIII- Diğer İşler

Madde 34- İş ve tatil zamanları:

- a) Yatılı okulların iş ve tatil günleri özel Ermeni okulları yönetmeliği hükümlerine göre uygulanır.
- b) Boş zamanlar en faydalı şekilde kullanılır, boş zamanların en az iki saati etüt faaliyetlerine ayrılır, geriye kalan saatlerde sosyal faaliyetler ve her türlü eğitsel çalışmaları yapılır.
- c) Günlük ders iş ve vakit cetveli okul müdürlüğü ve okulun ihtiyacına uygun olarak hazırlanır.

Madde 35- Çalışma programları:

- a) Okul müdürü her ders yılı başında okulun eğitim, öğretim ve yönetim işleri ile ilgili bir program yapar.
- b) Okul müdürü yıllık çalışma programını kendisi denetlemekle görevli şahıslara talep halinde gösterir.
- c) Yatılı okullarda geliri okul yararına harcanmak şartıyla yaz aylarında Milli Eğitim Müdürlüğünün izniyle öğrenci dinlenme kampları açabilir.

Madde 36- Öğrenci İzin İşleri:

- a) Öğrenci izinleri: okulun açık olduğu günlerde velilerinin isteği ve özürlerinin önemine göre senede bir haftayı geçmeyecek şekilde izin verilir.
- b) Hastalık sebebiyle okula devam edemeyen öğrencilerin velileri durumu en geç üç gün içinde okul idaresine bildirmek zorundadırlar.
- c) İzinli olmak veya hastalık sebebiyle okula devam edememek durumunda kalan öğrencilerin ücret taksitleri zamanında okul veznesine yatırılır.
- d) Hastalık sebebiyle devamsızlığı üç günü geçenler hasta olduklarını ve hastalıklarının bulaşıcı olmadığını tabip raporuyla belgelendirmeye mecburdurlar.

Madde 37- Öğretmen İzinleri:

Yatılı okullarda görevli öğretmenlerin izinleri ilgili yönetmelik ve tüzüklerin ilgili maddeleri uyarınca düzenlenir.

Madde 38- Memur ve hizmetlilerin izinleri:

Yatılı okulların memur ve hizmetlileri yıllık izinlerini okul müdürünün düzenleyeceği bir sıraya göre ve kanuni haklarına uygun olarak kullanırlar.

Madde 39- Bina Durumu:

- a) Yatılı okullarda müdür, öğretmenler, belletmenler, memur, hizmetli ve öğrencilerin her türlü ihtiyacına yetecek yerler okul müdürlüğünce tespit ve tayin olunur.
- b) Okul müdürünün okulda geceli gündüzlü bulunması uygundur. Bu itibarla, okul binasında bir müdür konutu ayrılabilir. Bunun için ilgili makamlardan izin alınması gerekir.
- c) Öğretmenlerin, belletmenlerin ve hizmetlilerden bazılarının okulda kalmalarında fayda görüldüğü takdirde okul müdürünün teklifi ve valilik onayı ile kendilerine yatma yerleri verilir.

Madde 40- Bu yönetmelikte bir hükme bağlanmamış olan hususlarda resmi okullar yönetmeliklerindeki ilgili hükümler uygulanır.

Madde 41- Bu yönetmelik kabul edildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.

EK 3³:

MEB 323.10-3323 sayı, 14. 4. 1976

TT Dairesi 29 sayı, 16.2.1976

ERMENİ LİSE VE ORTA OKULLARI YÖNETMELİĞİ

MADDE 1- Ermeni Lise ve Orta Okulları Ermeni asıllı öğrencilerin eğitim ve öğrenimini sağlamak için Ermeni Cemaati Vakıfları, gerçek ya da tüzel kişiler tarafından ya başlı başına bir kurum olarak ya da aynı bina içinde bir Yuva ve İlk Kısmı kapsamak üzere açılan Özel Öğretim Kurumlarıdır.

MADDE 2- Ermeni Liseleri öğrencileri yüksek öğretime hazırlayan okullardır. Orta Okulları ise öğrencileri bir yandan üst öğretime ve meslek okullarına bir yandan ise çalışma hayatına hazırlayan, öte yandan onlara İlk Okul üstünde genel bilgiler vermek üzere kurulan Temel Eğitim Kurumlarıdır.

MADDE 3- Ortaokul ve liseler, eğitim ve öğretim işlerinde öğrencisinin:

- a) Türkiye Cumhuriyeti'nin , milli ahlakı benimsemiş ve olumlu bilim anlayışını kazanmış, çalışkan, yararlı bir yurttaşı olarak yetişmesini,
- b) Müfredatı programlarla saptanan ve yüksek öğrenimi izlemek için gerekli bulunan bilgi ve kültür düzeyine erişmesini,
- c) Bilgilerini uygulama alanında kullanma yollarını öğrenmesini ve ilerde meslek seçmesini kolaylaştıracak surette yeteneklerinin geliştirilmesini,
- d) İyi alışkanlıklar, maharetler kazanmasını, ruhça ve bedence sağlam olmasını amaç sayar.

MADDE 4- Okul, bu amaçlara varabilmek için öğretim ve eğitim metodlarından, okul içinde yaratılıp yaşatılacak iş, çalışma, temizlik ve doğruluk havasından, milli hayatımızın okulun iç hayatına ulaştırılacak olaylarıyla, değerlerinden ve telkinlerinden yararlanır. Bu amaçlara ulaşmak için öğretmenlerin öğrenciye örnek olmaları gerekir.

MADDE 5- Lise ve Ortaokullarda okutulan derslerin çeşitleri ve konuları müfredat programlarıyla saptanır. Her sınıfta derslere ayrılan haftalık ders saatleri, programda bulunan ders dağıtma çizelgesinde gösterilmiştir. Öğretim işlerinin bu çizelge ve programlar gereğince yürütülmesi zorunludur.

MADDE 6- Bu yönetmeliğin dayanağı 25.XI.1936 tarih ve 9/94882 sayı ile Kültür Bakanlığı'na onaylanmış İstanbul Ermeni Okulları Talimatnamesi ve 28 Kasım 1964 tarih 11868 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Lise ve Orta Okullar Yönetmeliğidir.

³ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi Arşivi.

KURUCU

MADDE 7- Ermeni okullarının birer kurucusu bulunur. Kurucular bağı oldukları okulların mali işlerinden ve mevzuatından kendilerine yüklediği bütün işlerden sorumludurlar.

MADDE 8- Okul kurucuları bağı buldukları Vakıf Yönetim Kurullarının teklif ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayı ile seçilirler. Özel kişilere ait okullarda ise kurucu ise okulu açan gerçek kişi ya da tüzel kişinin yetkili temsilcisidir.

MADDE 9- Kurucuları T.C. uyruklu olmaları ve en az ilkokul mezunu bulunmaları gereklidir.

MADDE 10-Kurucu okulun mali işlerini denetler, yapı ve onarım işlerinde okul müdürüne yardımcı olur.

MADDE 11- Kurucu okulun öğretim ve eğitim işlerine karışmaz. Ancak mevzuatın kendisine emrettiği işleri yapmakla yükümlüdür.

MADDE 12- Ermeni okulları kurucuları Milli Eğitim Bakanlığının onayını almadıkça görevlerine son veremezler.

OKUL MÜDÜRÜ

MADDE 13- Ermeni Okulları müdürleri kurucuları tarafından seçilir, ancak göreve başlamaları Milli Eğitim Bakanlığının çalışma izni vermesine bağıdır.

MADDE 14- Okulu müdür yönetir. Müdülden arkadaşlarına ve öğrencilere örnek olacak şekilde hareket etmesi, okulun elemanları ile işbirliği yapması istenir. Yönetim işlerinde müdürün yardımcıları; müdür yardımcıları, öğretmenlerdir. Bunlardan başka okullarda ihriyaca göre, sekreter, hesap memuru, ders aletleri memuru, kitaplık memuru ve yönetim memurları vardır. Müdür yönetim ödevlerini bu memurlara dağıtmaya ve gereğine göre ödevlerini değiştirmek üzere Kurucuya öneride bulunmaya yetkilidir.

MADDE 15- Müdür; kanun, yönetmelik ve emirlerin sınırı içinde okulun bütün işlerini çevirmeye, düzene koymaya ve denetlemeye yetkilidir. Bundan başka, müdür, okulun bina ve eşyasının korunmasını sağlamak ve ilgili ödev sahiplerini yakında izlemekle de yükümlüdür.

MADDE 16- Müdür, öğretim işlerini , herhangi bir aksmaya meydan vermeden yürütür. Müdürün bu konudaki ödevleri şunlardır:

a) Ders yılı başında öğretmenlerden öğretim ile ilgili yıllık bir plan almak, bu planların yıllık raporda tasarlanan zamanlar içinde uygulanıp uygulanmadığını denetlemek ve izlemek, müfredat programlarından bitirilmeyen kısımları nedenleriyle birlikte Bakanlığa bildirmek.

b) Derslerin birbirleriyle ahenkli bir surette okutulmasını ve aynı ders zümresiyle ilgili öğretmenlerle, aynı sınıfta ders veren öğretmenler arasında işbirliği yapılmasını sağlamak.

c) Derslerin verimini arttıracak maddi olanakları hazırlamak, okulda bulunan eşya ve ders araçlarından, laboratuvar ve işliklerden çalışma saatlerinde öğrencilerin yararlanma işini düzenlemek, bu amaçları çoğaltmak, okul dışından getirilebilecek ders araçlarının sağlanmasına çalışmak, öğretmenlerin derslerinde bu araçları kullanmaları ve öğrencilerine de kullandırmaları işini önemle izlemek.

d) Öğrencilerin öğretmenleri ile birlikte yapacakları tabiat, çevre ve teknik kurumları inceleme gezilerini, eski eser ve müzeleri ziyaret gibi çalışmalarını plana, programa bağlamak ve kolaylaştırmak, öğretmenleri bu hususta ödevle çağırmak, 54 nolu maddenin h fıkrasında yazılı raporları zamanında toplayıp tarih sırasıyla ilgili oldukları bilim dalının dosyalarında saklamak ve dosyaları her ders yılında yenilemek.

e) Haftalık ders çizelgeleriyle öğretmen, müdür yardımcısı ve stajyerlerin nöbet çizelgelerini düzenlemek ve uygulamak. Haftalık ders programlarında yapılacak değişiklikler önemli bir neden olmadıkça hafta başlarında yapılır. Değişikliklerin vaktinde öğretmen ve öğrencilere duyurulması gerekir.

Haftalık ders programının düzenlenmesinde eğitim ilkeleri göz önünde bulundurulur. Çift öğretim usulü uygulanan okullarda öğretmenlere bir günde beş saatten fazla ders konulamayacağı gibi, öğretmenlerin bir haftalık ders saatlerinin bir ya da iki güne toplanması da doğru değildir.

f) Ders yılının çeşitli zamanlarında öğretmenlerin derslerini ve işlerini yakından izlemek (Bir yıl içinde her öğretmenin en az iki dersine girilmesi zorunludur).

g) Ders içi ve dışı çalışmalarda gördüğü eksiklikler ve alınması gereken tedbirler hakkında öğretmenlerle ayrı ayrı görüşmek, teftiş sonuçlarını saptayarak bu amaçla hazırlanmış olan basılı raporları işlemek ve öğretmenlerin kişisel dosyalarına koymak, ders yılı içinde yapacağı bu incelemelere dayanarak görüşlerini her öğretmenin talim siciline yazmak, gerekli gördükçe öğretim işlerinin genel gidişi ve öğretim metodları hakkında zümre öğretmenleri ile ya da öğretmenler kurulunda görüşmeler yapmak:

h) Öğrencilerin laboratuvar, atelye ve kitaplıklardan yararlanmaları için öğretmenlerin aldıkları tedbirleri yakından izlemek, öğretmenlerin öğrencilere yaptırdıkları yazılı ödevleri de ara sıra öğretmenlerden isteyerek bunların, bu husustaki yönetmelik ve emirlere uygun olup olmadığını incelemek:

i) Dersleri, kanun ve husustaki emirlere ve eğitim kurallarına uygun olarak, ders yılı başında öğretmenlere dağıtmak ve düzenleyeceği ders dağıtım çizelgesini onaylamak üzere valilik yolu ile Bakanlığa göndermek

j) Okulla ilgili olağanüstü halleri, soruşturma sonucunu beklemeksizin hemen Valiliğe bildirmek.

k) Gerek öğrenciler, gerek çevreyle ilgili eğitim, öğretim çalışmaları için, çalışma saatleri dışında da okuldan yararlanılması olanaklarını sağlamak, bu arada evlerinde çalışabilme olanağı bulunmayan öğrenciler için, okul-aile birliği ve okul koruma dernekleriyle işbirliği yapmak.

MADDE 17- Müdür, okulun eğitim ve disiplin işlerini düzenler, okulu öğrencilerin çalışacakları, dersleriyle ilgili araştırma yapacakları, boş vakitlerini iyi kullanabilecekleri bir devre durumuna getirecek tedbirleri alır. Bu hususta neler yapabileceği yönetmeliğin bu işlere ayrılan bölümlerinde gösterilmiştir.

MADDE 18- Müdürün genel yönetim işleriyle memur, öğretmen ve görevlileri atama yönetimiyle ilgili ödev ve yetkileri şunlardır:

a) Müdür, diplomaları, tasdiknameleri, sınıf geçme ve diploma defterlerini ilgili müdür yardımcısıyla birlikte imza eder ve onaylar. Bunların doğruluğundan ortaklaşa sorumludur.

b) Okulun bütçesini kurucu ile hazırlayıp Milli Eğitim Müdürlüğünün onayına sunar. Maaş, vergi, sigorta ödemelerini sağlar. Bordroları, kasa defterini inceleyerek imzalar. Öğrenci ücretlerini toplar. Bütçede gösterilen harcamalar için emir verir.

c) Ücretlerini zamanında ödemeyen öğrencilerin durumlarını izler.

d) Öğretmen ve personel maaş ve ücretleri ile harcamaları saptayıp okul Kurucusuna sunar.

e) Okulun, gecikmesinde sakınca bulunan onarımlarını yaptırır.

f) Müdür, önerisi kendisine ait olan görevleri kanun ve yönetmelikler çerçevesi içinde önermeye, cezalandırmaya, gerektiğinde işlerine son verilmesini istemeye: ve müdür yardımcısı ile memurların cezalandırılmalarını ve görevlerinin değiştirilmesini önermeye yetkilidir.

g) Müdür, memurlarla öğretmenlerden ödevlerini gereği gibi yapmayanlar hakkında önce kanuni yetkisini kullanır. Yetkisi dışında kalan durumları olaganüstü nedenlerle işten el çektirilmesi gerekli görülen memurlar ve öğretmenlerin durumu tezelden ilgili makamlara bildirir.

MADDE 19- Müdür, özel yönetmelik emir ve kanunlarla kendisine verilen seferberlik, hava tehlikesinde korunma işlerini ve askerliğe hazırlık yönetmeliği hükümlerini yürütmekle yükümlüdür.

MADDE 20- Müdür, öğretmenlerin meşru özürlerinden ileri gelen ve birgünü geçmeyen devamsızlıkları yılda üç defa kabule yetkilidir.

Müdür, kabul etmediği bir özüre dayalı devamsızlıklarla, özürsüz devamsızlıkları kanunun verdiği yetkilerle işleme koyar.

MADDE 21- Müdür, devamsızlığı alışkanlık haline getiren öğretmenlerin durumunu saptayarak ilgili makama bildirir.

MADDE 22- Bir okula yeni atanan müdür, okulun demirbaş eşya defterine göre okul demirbaşını, ders araç ve dosyalarını eski müdürden ya da yerine bakan kimseden devralır, devir işleri 3 örnek tutanak ile belgelendirilir. Müdür böylece devraldığı eşyadan sorumludur.Devir teslim tutanaklarının bir örneği devredene verilir. İkinci örneği dosyasında saklanır. Göreve yeni başlayan müdür en geç 15 gün içerisinde devir ve teslim işlerini tamamladığını bildiren tutanakla birlikte okul kurucusuna gönderir. Eksik varsa bir liste halinde okul kurucusuna bildirir.

MADDE 23- Liseye bağlı orta, ilk ve ana sınıfları bulunan lise müdürleri okulun bu bölümlerini de yönetmekle yükümlüdür.

MÜDÜR BAŞYARDIMCILARI

MADDE 24- Müdür Başyardımcısı, okulun yönetim bakımından müdürün en yakın yardımcısıdır. Okulun yönetim, eğitim ve öğretim işlerinin kanun, yönetmelik ve emirlerine göre yürütülmesinde okul müdüründen sonra birince derece yetkili ve sorumludur. Müdür izinli bulunduğu zamanlarda onun yerine bakar. Kendisi izinli bulunduğu süre yerine seçeceği bir Türkçe kültür dersi öğretmeni yetkili kılar.

MADDE 25- Müdür Başyardımcılarının ödevlerinin başlıcaları şunlardır:

a) Okulun yazı ve kayıt işlerini düzeninde yürütmekle görevlidir. Kadro cetvellerini, istatistikleri gününde hazırlar. Öğrenci dosyalarının düzgün tutulmasını sağlar.

b) Resmi makamlardan okula gelen bütün yazıları görür. Bu makamlara yazılan bütün yazıları parafe eder.

c) Bütünleme ve okula giriş imtihanlarının yönetmeliklere uygun olarak yürütülmesini sağlar, Türkçe ve Türkçe kültür derslerinin imtihanlarında komisyona başkanlık eder.

ç) Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmenleri ile sık sık toplantılar yaparak öğrencilerini bu derslerdeki başarılarını arttırmaya çalışır ve bu dersleri denetler, bu öğretmenler hakkında sicil verir.

d) Müdür Başyardımcısı Disiplin Kurulu başkanıdır. Disiplin kurulu üyelerinin seçimi Lise ve Ortaokullar Disiplin yönetmeliğine göre yapılır.

e) Rehberlik ve eğitsel çalışmaları düzenlenip yürütülmesinde müdürle eşit yetki ve sorumluluğa sahiptir.

f) Ders yılı sonların okulun genel durumu hakkında müdürle birlikte Milli Eğitim Müdürlüğüne rapor verir.

g) Aynı çatı altında öğretim yapan azınlık ilkokullarındaki müdür yardımcılarını ile işbirliği yapar.

ğ) Türkçe ve Türkçe kültür dersleri dışında kalan öğretmenlerin öğretim ve eğitim çalışmalarında, kanun, yönetmelik ev emirlere aykırı durumları okul müdürüne duyurur.

h) Gerekli gördüğü takdirde okulun tüm öğretmen kadrosu ile eğitim ve öğretim işlerinin kanun, yönetmelik ve emirlere göre yürütülmesini temin için müdüre toplantı yapılmasını teklif eder ve bu toplantıda alınan kararların uygulanmasını takip eder.

ı) Okulun genel disiplin işlerini düzenlemek yolunda müdürle birlikte gerekli tedbirleri alır.

i) Öğrenci karnelerini ve öteki belgeleri inceleyerek müdürle birlikte imzalar.

j) Öğretmenlerin ve memurların ödevlerine ve derslerine devamlarını yakından izleyerek ödevine geç gelen ya da gelmeyenleri yazı ile müdüre bildirir.

k) Öğretmenlerden ve memurlardan ödevine gelmeyenlerin özür tezkerelerini ya da hastalık raporlarını alır ve bunlar hakkında gereken işlemleri yapar.

l) Sağlıkla ilgili ya da önemli nedenlerle izin isteyen öğrencilere bir günü geçmemek üzere izin verir.

m) Okulun muayene, demirbaş eşya ve ayniyet sayım komisyonuna başkanlık eder.

n) Askerlik yaşında olupta ertelenme hakkını kaybeden öğrencilerin künyelerini, bağlı oldukları askerlik şubelerine bildirmek üzere hazırlar.

o) Müdür yardımcılarını ile işbirliği yapar.

ö) Okulun bütün öğretmenlerinin sicillerini müdür ile birlikte doldurarak imza eder.

MÜDÜR YARDIMCISI

MADDE 26- Okul müdürü gerekli görürse okul öğretmenlerinden birini müdür yardımcısı olarak kurucuya teklif eder. Bu göreve seçilen öğretmen Milli Eğitim Bakanlığının onayı ile göreve başlar.

MADDE 27- Müdür yardımcıları, müdürün ve müdür başyardımcısının yardımcılardır. Müdür ve başyardımcı tarafından verilen emirleri yerine getirmekle görevlidirler. Okulun eğitim, yönetim ve yazı işlerinden müdür yardımcılarında verilecek ödevler ders yılı başında müdür tarafından ayrılarak yazı ile kendilerine bildirilir.

Müdür yardımcıları, bu ödevlerin eksiksiz yapılmasından birince derecede sorumlu olmakla beraber , kendilerine ayrılan ödevler ne olursa olsun okulun disiplin ve düzeninden, okul bina ve eşyasının korunmasından ve temizliğinden de ortak olarak ve ikinci derecede sorumludurlar.

Müdür yardımcıları bu işleri izleyerek ve düzenleyerek yetkileri içinde gördükleri eksikleri düzeltir, yetkiler dışında kalanları da başyardımcıya ya da müdüre bildirirler.

Okulun belletmen, kitaplık memuru , sekreter ve hesap memuru ya da bu ödevi yapan bir yönetim memuru yoksa bu ödevlerden bir kısmı ya da tamamı müdür yardımcılarında verilir.

BELLETMEN

MADDE 28- Eğitim ve öğretim faaliyetleri dışında teneffüs ve yemek saatlerinde öğrencilerin başlarında bulunmak üzere en az Lise mezunu kişiler Okul Müdürünün teklifi ile Okul kurucusu tarafından göreve alınabilirler, ancak bunların göreve başlamaları Milli Eğitim müdürlüğünün onayına bağlıdır.

SEKRETER VE HESAP MEMURLARI

MADDE 29- Okul Müdürü en az Orta Okul mezunu birini sekreter ve hesap memuru olarak göreve alması için Kurucuya sunar ancak memurun göreve başlaması Milli Eğitimi Müdürlüğünün onayına bağlıdır.

MADDE 30- Katip: müdür, müdür başyardımcısı, müdür yardımcısı tarafından kendisine verilen yazı ve daktilo işlerini yapar. Gelen ve giden yazılarla ilgili defterleri tutar: bu kağıtların asıl ya da örneklerini saklar, gerekenlere cevap hazırlar, işlemleri günü gününe sonuçlandırır.

MADDE 31- Katip kendisine teslim edilen gizli ya da şahıslarla ilgili yazıların saklanmasından ve gizli kalmasından sorumludur.

MADDE 32- Memur, öğretmen ve hizmetlerinin sicil defterlerini tutar ve bunlarla ilgili değişimleri günü gününe işler.

MADDE 33- Sekreterlerin hesap memurlarıyla ilgili işlemleri şunlardır:

- a) Okulun hesap işlerinden sorumlu olmak
- b) Öğretmen, memur ve hizmetlilerin maaşlarını dağıtmak.
- c) Maaş, sigorta ve vergi bordrolarını hazırlamak, ödemeleri yapmak.

ç) Öğrenci ücretlerini ve giderleri kasa defterine işlemek

MADDE 34- Kitaplık memuru bulunmayan okullarda okul kitaplığına da bakar, ayrıca okul müdürünün gerekli gördüğü diğer işleri de yapmakla yükümlüdür.

MADDE 35- Okul yöneticileri uygun görürlerse ayrı bir kitaplık ve ambar memuru da alabilirler.

DERS ALETLERİ VE KİTAPLIK MEMURU

MADDE 36- Müdür okullarla ilgili ders aletlerini nemden, tozdan ve başka etkilere korumak için gereken tedbirleri alır ve öğretimde yararlanılacak yerleri sağlar. Aynı zamanda bu aletlerin korunması için ilgilileri yakında izler ilgili öğretmenlerin derslerinde bu aletlerden yararlanmalarını düzene koyar.

MADDE 37- Ders aletlerinin korunması, iyi kullanılması, öğrencilerin bu aletlerden yararlanmaları, bu aletlerle ilgili derslerin öğretmenlerine düşen bir ödevdir. Okulda aynı dersi okutan birden fazla öğretmen varsa bu öğretmenlerin aralarında işbirliği yapmaları, laboratuvar, atelye ve aletleri yararlanma işlerini bir plana bağlamaları gerekir. Ayrıca memur bulunmadığı zaman Müdür bu öğretmenlerden birinin ayniyat mutemedi seçerek eşyayı kendisine teslim eder.

MADDE 38 – Ders aletleri memur ve mutemedinin ödevleri şunlardır:

a) Kendisine teslim edilen ders aletlerini korumak ve bu aletlerin saklandığı yerlerin düzenin ve temizliğini sağlamak:

b) Öğretmenlerin istedikleri aletleri belli zamanda ve kullanılacakları yerlerde bulundurmak ve dersten sonra öğretmenlerden teslim almak:

c) “Ayniyat Yönetmeliği” hükümlerine uygun olarak ders aletleri ayniyat mutemetliği ödevini yapmak ve ders aletlerinin demirbaş eşya defterini tutmak:s

d) Ders aletleri ve gereçlerinin bilgi bölümlerine bölünmeli bir defterini tutmak

MADDE 39- Kitaplık memurlarının ödevleri şunlardır :

a) “Ayniyat Yönetmeliği” hükümlerine uygun olarak kitaplık ayniyat mutemetliği ödevini yapmak ve kitaplık demirbaş eşya ana defterini tutmak:

b) Kitaplık demirbaş ana defterinden başka kitapların bilgi bölümlerine göre bölümlenmeli bir defterini ve kitapların yazar adlarına göre fişlerini düzenlemek:

c) Kitaplığı okul müdürünün uygun göreceği zamanlarda öğrencilerin yararlanması için açık bulundurmak.

d) Kitaplık dışında okumak üzere kitap isteyen öğretmen ve öğrencilere özel yönetmeliğe göre kitap verip geri alma işini yürütmek.

MADDE 40- Kadrolarında kitaplık memuru bulunmayan okullarda bu ödev öğretmenler kurulunun seçeceği ve müdürün ödevini onaylayacağı öğretmenlerden biri tarafından yapılır.Bu öğretmen kaybolan kitapları ödemekle yükümlüdür.

HİZMETLİLER

MADDE 41- Okul Müdürünün teklifi ile gereği kadar hizmetli kurucu tarafından işe alınır ve vilayetin onayına sunulur.

MADDE 42- Okul hizmetlilerinin seçiminde ve çalışmalarında şu ilkeler gözönünde bulundurulur:

a) Okula alınacak hizmetlilerin, temiz ahlaklı, sağlık durumları elverişli ve hastaliksız olmaları ve okuyup yazma bilmeleri şarttır.

b) Hizmetlilerin okul içinde, üst başlarının, el, ayak ve yüzlerinin temiz bulunmasına, tırnaklarının kesilmiş olmasına özen gösterilir. Erkek hademelerin saçlarının kesilmiş olması, kadınların saçlarının da derli toplu bulunması gereklidir.

c) Hizmetlilere temizlik işinin öğretilmesi ve kendilerinin okul bina ve eşyasının korunması işine alıştırmış olması gerekir.

d) Hizmetlilerden ödevineözürsüz olarak gelmeyenlerin gündelikleri verilmez, ödevini iyi yapmayan önce uyarılır, dikkatleri çekilir, savsama ya da tembelliği devam eder hizmetlilerin bir günlükten 15 günlüğe kadar gündelikleri kesilir ya da bu gibiler gerekirse işten çıkarılır.

e) Hizmetliler okulda buldukları sürece okul hekimi tarafından sık sık muayene edilir, bulaşıcı hastalıkları bulunanların, sakat oldukları anlaşılanların işlerine son verilir.

OKUL DOKTORU

MADDE 43- Ermeni okullarında kurucu tarafından seçilen ve Milli Eğitim Bakanlığınca çalışma izni verilen okul doktorları bulunabilir.

MADDE 44- Okul hekimi, her ders yılı başında okula yeni giren öğrencileri muayene ederek okula devam etmelerine engel hastalıkları olanları ayırır.

MADDE 45- Okul hekimi, her ders yılı içinde bütün öğrencileri birer birer muayeneden geçirerek sonuçlarını herbirinin dosyasındaki sağlık sayfasına yazar. Sağlık durumları bakım altında bulunmayı gerektiren öğrencileri ayrıarak bir listesini müdürlüğe verir.

MADDE 46- Okul hekimi, yılda iki defa , okul beden eğitimi öğretmenlerinin yardımı ile, öğrencilerin boy ve ağırlıklarının, dosyalarındaki sağlık sayfalarına yazılmasını sağlar.

MADDE 47- Okul hekimi, okul müdürünün belirteceği günlerde okula gelerek okul tarafından muayeneye gönderilen öğretmen, memur, öğrenci ve hizmetlileri muayene eder ve durumlarını bir deftere yazarak herbiri hakkında gereken tedbirleri alır. Okul müdürünün gerekli gördüğü memur ve öğretmenleri evlerinde muayene eder.

MADDE 48- Okul hekimi, yiyecek ve içeceklerin cinsine ve ağırlığına dikkat eder. Yemek listelerinin düzenlenmesinde düşüncesini bildirir ve listelerin altını imzalar. Bundan başka okulun dershane, yemekhane, yatakhane, teneffühane ve diğer kısımlarını sağlık bakımından sık sık denetliyerek gerekli gördüğü tedbirleri okul müdürlüğüne bildirir.

MADDE 49- Hafif bir hastalık geçiren öğrenciler okul revirine yatırılır. Bulaşıcı hastalıklardan kurtulan öğrenci, diğer öğrenciler arasında bulunmasına sağlık bakımından bir sakınca olmadığını bildiren bir rapor getirmediğçe ve okul hekimi tarafından görülmediğçe okula devam ettirilmez.

MADDE 50- Okulda ya da çevresinde bulaşıcı ve salgın hastalıkları çıktığı zaman sağlık makamlarının verecekleri karara göre ve belirtilen süre içinde okul tatil edilir. Okul hekimi bu tatilde okul içinde alınacak tedbirleri alır, kendisi de denetler ve uygular. Okul içinde salgın bir hastalık çıktığı zaman bunu ve alınması gereken sağlık ve yönetimle ilgili tedbirleri yazı ile okul müdürlüğüne bildirir.

ÖĞRETMENLER

MADDE 51- Ermeni okulları öğretmenleri Okul Müdürünün isteği ile kurucu tarafından göreve alınır. Ancak göreve başlamaları Milli Eğitim Bakanlığının çalışma izni vermesine bağlıdır.

MADDE 52- Bu öğretmenler ve asil görevli sınıf öğretmeni ya da ders saati ücretli öğretmenler olarak çalışırlar.

MADDE 53- Öğretmenler kendilerine verilen dersleri okuturlar, bunlarla ilgili bütün uygulamaları ve deneyleri yaparlar. Serbest çalışma saatlerinde öğrencileri gözetirler. Öğretmenler, dersler dışında okulun eğitim, öğretim ve yönetim işlerine de canlı bir şekilde katılmakla, kanun, yönetmelik ve emirlerle saptanan ödevleri yapmakla yükümlüdürler. Öğretmenler, öğrencilerini yetiştirmek konusunda her fırsattan yararlanmalı, hizmet ruhu beslemeli, ödevden kaçınmamalı, öğrencilerin öğrenim işlerinde iyi bir yardımcı ve kılavuz olmalı, eğitim işlerinde tutum ve davranışları ile örneklik etmelidirler.

MADDE 54- Öğretmenlerin öğretim işlerinde ödevleri şunlardır:

a) Öğretmenler, her ders yılı başında müfredat programlarının, ders uygulamalarının (çevre, tarihi, eser, müze, teknik kurumlar v.b. incelemeleri ve deneylerin aylara dağıtılmasını gösterir bir plan hazırlayarak derslere başlamadan önce bir örneğini okul müdürüne verirler.

b) Öğretmenler, derslerini yararlı bir şekilde vermek için, derslere hazırlıklı girmek ve okulda bulunan ders araçlarından ve okul kitaplığında bulunan kitaplardan öğrencilerini yaralandırmakla yükümlüdürler.

c) Öğretmenler, öğrencilerini kişisel çalışmalara yöneltmek için tedbirler alırlar. Bu hususta yerine göre tabii çevreden, eski eserlerden, müzelerden, kitaplıklardan, işlik ve laboratuvarlardan, disartasyon ve ödevlerden, okulda düzenlenecek müsamere, müzik, spor ve bahçe çalışmalarından, okulda bütün öğretmenlerin elbirliğiyle yaratıp yaşatacakları çalışma havasından yararlanılır. İnceleme gezintilerinin bir plana göre yapılması, gidilecek kuruma önceden haber verilerek gereken tedbirlerini alınması, öğrencilere, görecekleri ve inceliyecekleri konular üzerinde bir plan verilmesi gerektir.)

d) Aynı dersi okutan zümre öğretmenleri ve aynı sınıfta ders okutan öğretmenler sık sık toplanarak aralarında iş birliği yaparlar. Bu toplantılarda ilki ders yılı başında yapılarak bu maddenin (a) fırfkasındaki planlar incelenir.

e) Öğretmenler, derslerde öğrencilerine "Yazılı Öğrenci Ödevleri Yönetmeliği" hükümlerine göre ödev vermek ve bunları düzelterek öğrencilerine geri vermekle yükümlüdürler.

f) Öğretmenler, imtihan yönetmeliğiyle kendilerine verilen ödevleri yapmak, ayırtman seçtikleri okulların imtihanlarında hazır bulunmak zorundadırlar.

g) Öğretmenler, verdikleri dersleri, yaptıkları ödevleri, yaptıkları deneyleri ve yoklama konularını her derste sınıf defterine yazarak imza ederler.

h) Öğretmenler, derste, laboratuvarlarda ya da bir gezide yaptıkları ve yaptıkları deney ve uygulamayı her hafta sonunda müdüre bir raporla bildirirler.

i) Öğretmenler, derse girince yoklamayı kendileri yapar, derste bulunmayanları ve bunların sayısını yazarak yoklama kağıdını imzalarlar.

j) Öğretmenler, not defterlerini her zaman yanlarında taşımak, derse kaldırdıkları öğrencilere takdir edecekleri notları mürekkeple bu deftere yazarak o ders içinde öğrenciye bildirmek zorundadırlar. Yazılı yoklama kağıtlarına ve ödevlere takdir edilen notlar da bu defterlere aynı suretle geçirilerek öğrencilere bildirilir.

MADDE 55- Öğretmenlerin eğitim işlerinde ödevleri şunlardır:

a) Öğretmenler, haftada bir gün nöbet tutarlar. Öğretmen sayısı elverişli olmayan okullarda-okulun nöbetçi öğretmensiz kalmaması için- nöbet işleri okul müdürü tarafından gereğince ayarlanır.

b) Öğretmenler, yönetim öğretmenler kurulunca ya da okul müdürlüğünce kendilerine verilen öğrenci kurullarını yönetir ve her türlü eğitim çalışmalarına katılırlar.

c) Öğretmenler, öğretmenler kurulu kararıyla kendilerine verilen sınıfın eğitim işlerini üzerlerine alırlar. Öğretmenler, bu sınıftaki çocukların, ayrı ayrı üstünlüklerini, kusurlarını ve yönsemelerini incelemeye çalışırlar. Eğitimini üzerlerine aldıkları sınıfın çocuklarının okul içi ve dışındaki durumları, davranışları, çalışmalarını yakından ilgilenirler. Okul müdürlüğü ile bu hususta sıkı bir işbirliği yaparlar. (Öğretmenlere, eğitimini üzerlerine aldıkları sınıflarda, elden geldiği ölçüde fazla ders verilir.)

MADDE 56- Okullarda nöbet, birinci dersten yarım saat önce başlar, aralıksız devam ederek son dersten 15 dakika sonra biter.

MADDE 57- Birkaç okulda görevi olan öğretmen, en çok ders saatinin bulunduğu okulda nöbet tutar.

MADDE 58- Meslekteki kıdemi 25 yılı aşmış bulunan öğretmenler, isterlerse okul müdürüne yazı ile başvurarak nöbet tutmıyabilirler.

MADDE 59- Nöbetçi öğretmenin ödevleri şunlardır:

a) Okulun eğitim ve öğretim işlerinin düzenli olarak yürütülmesini sağlamak, öğrencilerin kişisel sorunlarıyla ilgilenerek gerekli yardımlarda bulunmak.

b) Sabahleyin sobaların yakılıp yakılmadığını, akşamları sobaların ateşlerinin alınarak söndürülüp söndürülmediğini ve sabah temizliğinin yapıp yapılmadığını denetlemek, eksikleri varsa tamamlamak.

c) Bahçede, koridorda, sınıflarda ve okulun diğer yerlerinde bulunan öğrencilere gözcülük etmek (Birkaç nöbetçi öğretmen bulunursa müdür tarafından iş bölümü yapılır).

d) Öğretmeni gelmiyen sınıfta bulunmak.

MADDE 60- Öğretmenlerin yönetim işlerindeki ödevleri şunlardır:

- a) Okulun disiplin ve onur kurulu ile eğitim ve yönetim kurullarında kendisine verilen ödevleri yapmak.
- b) Öğretmenler kurulu toplantısına katılmak.
- c) Müdürün uygun bulacağı şekilde okulun öteki yönetim işlerine yardımcı olmak.

MADDE 61- Öğretmenler, Tebliğler Dergisini okumakla yükümlüdürler.

MADDE 62- Öğretmenler, Eylül ayının birinci pazartesisinden bir gün önce göreve başlarlar.

MADDE 63- Okulun açılma tarihinde ve ders yılı içinde hastalık ya da pek önemli bir özür dolayısıyla ödevine gelmiyen öğretmenler, özürlerini üç gün içinde haber vermek zorundadırlar. Süresi içinde özürünü bildirmeyenler ya da özürleri okul müdürlüklerince kabul edilmeyenler hakkında kanuni hükümler uygulanır.

Öğretmenler bir günden çok tedaviyi ve dinlenmeyi gerektiren hastalıklarda özürlerini raporla belgelendirmek ve bir günlük olan hastalıklarını da bir tezkere ile okul müdürlüğüne bildirmek zorundadırlar. Bir ders yılında bu hal üç defadan çok olursa rapor istenir. Sağlık raporlarının 788 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan 315-131 sayılı Müdürler Ercümeni kararıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca hazırlanıp 3.X.1953 tarih ve 8524 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmeliğe uygun bulunması gerekir.

Raporlarında, hemen sağıtım altına alınması ve görevinden ayrılması hakkında bir kayıt bulunmıyan öğretmenler, raporları ilgili makamlar tarafından incelenip onaylanarak kendilerine tebliğ edilmedikçe görevlerinden ayrılamazlar.

MADDE 64- Öğretmenlere, sınavların devam süresince ve ders yılı içinde kendi hastalıklarından başka ancak pek önemli sebeplerle izin verilebilir. Bir yıl içinde üç defadan çok olmamak üzere bir güne kadar olan özürlerin kabulü müdüre aittir. Daha çok izinler için kanunların genel hükümleri içinde işlem yapılır.yaz ve dinlenme tatilleri dışında, öğretmenlerin görev yerlerinden ayrılmaları için izin almaları gerekir.

MADDE 65- Öğretmenler, Orta Öğretim Kanununun 11. maddesi gereğince öğretim, eğitim ve bilim ödevinden başka bir ödev alamazlar. Kendi okullarından başka okullarda ek olarak öğretmenlik alacak öğretmenlerle ek olarak bilim, öğretim ve eğitimle ilgili bir işde çalışacak olan öğretmenlerin Bakanlıktan izin almaları şarttır.

MADDE 66- Öğretmenler, ayırtman ve öğretmen olarak görevlendirildikleri imtihan komisyonlarında ve okulda yapılan her türlü resmi toplantılarda bulunmak zorundadırlar. Görevlendirme ve toplantılar, yazı ile ilgililere duyurulur. Bu toplantılarda bulunmıyanlara, derslerde bulunmıyan öğretmenler hakkındaki hükümler uygulanır.

MADDE 67- Öğretmenler ders yılı sonundaki sınavların bitiminden okulların açılışına kadar adreslerini yönetkesine bırakmak şartıyla izinlidirler. İzinlerini ve dinlenme tatillerini yurt içinde diledikleri yerlerde geçirebilirler. Yabancı memleketlere gideceklerin Bakanlıktan izin almaları gerekir üzerlerinde yönetim görevi olan öğretmenler yetkili makamlar tarafından görevle başka yere gönderilir ya da çağırılırsa yönetim görevinden ayrılmamış sayılırlar.

MADDE 68- Öğretmenler dersleriyle ilgili ders araçlarını, laboratuvar, işlik eşya ve gereçlerini, kitaplıkların korumak ve öğrencilerine de bu alışkanlığı vermeye yükümlüdürler. Ayrıca memuru bulunmayan okullarda bu aletlerin, gereçlerin ve kitapların korunmasından sorumludurlar.

MADDE 69- Öğretmenlerin tuvaletlerinde ve giyimlerinde yalınlık, temizlik temeldir. Senli benli, özensiz ve ağır başlılıkla bağdaşmayan kılıklara yer verilmemelidir. Öğretmenler, öğrencilerin katıldığı okul dışındaki tören ve toplantılarda da bu madde hükümlerine uymak zorundadırlar.

MADDE 70- Öğretmenlerin kendi okullarındaki öğrencilere özel ders vermeleri, başka okullar öğrencilerinden ya da dışardan olup da özel ders verdikleri öğrencilerin sınavlarında bulunmaları yasaktır.

Özel ders vermek isteyenlerin bu husustaki yönetmelik hükümlerine uymaları şarttır.

MADDE 71- Öğretmenlerin sınavlar dışında okulda öğrencinin bulunduğu yerlerde ve öğrenci karşısında sigara içmeleri yasaktır.

Öğretmenler Kurulu Sınıf ve Zümre öğretmenleri toplantıları:

MADDE 72- Öğretmenler kurulu müdürün başkanlığında okulun bütün öğretmenleriyle meydana gelir. Müdürün bulunmadığı zamanlar başyardımcı ya da yardımcılarından birinin başkanlığı altında toplanır. Öğretmenler kurulu, ders yılı başında, ders yılı içinde ve ders yılı sonunda müdürün çağrısı üzerine toplanır.

MADDE 73- Öğretmenler kurulunda, öğretim işlerinin düzeninde yürütülmesi, okulun düzen ve disiplin işleri, öğrencilerin eğitimi ve yetiştirilmeleri, kanaat notlarının incelenme ve onaylanması, öğrencilere yönelme tavsiyelerinde bulunulması gibi öğretim ve eğitim işleri ile müdürün saptayacağı, Bakanlığın bildireceği konular üzerinde görüşmeler yapılır. Öğretmenler Kurulunun kararıyla saptanacak öğretim ve eğitim işleriyle ilgili konular da daha sonraki toplantıların gündemleri arasında alınabilir. Öğretmenler kurulunda kişisel ve meslek dışı konular üzerinde görüşme ve tartışma yapılmaz.

MADDE 74- Aynı dersi okutan zümre öğretmenleri arasında sık sık toplanarak müfredat programlarının ve derslerin birbirine paralel olarak yürütülmesi, ders aletlerinde, laboratuvar ve işliklerde, çevreden yararlanma işlerinin programlaştırılması, öğrenci ödevleri ve ders yoklama işleri üzerinde görüşürler ve varacakları kararları müdürün onayından geçtikten sonra uygularlar.

Aynı sınıfta ders okutan öğretmenler, arasıra toplanarak sınıf öğrencilerinin çalışma ve eğitim durumları üzerinde görüşerek gerekli tedbirleri alır ve uygularlar.

İŞ VE TATİL GÜNLERİ

MADDE 75- Ortaöğretim kurumları Eylül ayının ilk pazartesi günü açılır. Dersler Eylül ayının ikinci Pazartesi günü başlar ve 21 Mayıs akşamı kesilir.

MADDE 76- Açılışı izleyen ilk hafta içinde öğrenci kayıtları, sınıfların teşkili, yıllık çalışma plan ve programlarının hazırlanması, öğretmenler kurulu ve zümre öğretmenleri toplantısı gibi çalışmalar yapılır. Öğrenci kayıtları derslerin

başladığı gün sona erer. Öğrenci mevcudu kalabalık okullarda kayıtlara Ağustos ayının son haftasında başlanabilir.

MADDE 77- Bir ders 40 dakikadır. Günde 7-8 saat ders yapılır.

MADDE 78- Öğretim yılı iki döneme ayrılır. Birinci dönem ile ikinci dönem arasında yarı yıl tatili verilir. Yarı yıl tatili Aralık ayının son pazartesi günü başlar ve iki hafta sürer.

MADDE 79- Resmi tatiller dışında verilecek olağanüstü dolayısıyla yapılmayan dersler okul müdürlüğüne hazırlanacak bir ek programa göre yıl içinde telafi edilir.

MADDE 80- Yaz ara vermesi dışında okulların ara verme zamanları şunlardır:

- a) Haftanın resmi ara verme günleri.
- b) Cumhuriyet Bayramı ara vermesi (28 Ekim öğleden sonra başlamak üzere 29,30 Ekim günleri).
- c) Yılbaşı ara vermesi (31 Aralık öğleden sonra ve 1 Ocak günleri).
- d) Dinlenme ara vermesi.
- e) Ulusal Egemenlik Bayramı (22 Nisan öğleden sonra başlamak üzere 23 ve 24 Nisan günleri).
- f) Bahar Bayramı (1 Mayıs günü)
- g) Gençlik Bayramı (19 Mayıs günü).
- h) Hürriyet ve Anayasa Bayramı (26 Mayıs öğleden sonra ve 27 Mayıs günleri).
- i) Zafer Bayramı (30 Ağustos günü)
- j) Şeker Bayramı (Arife günü öğleden sonra başlamak üzere 3,5 gün)
- k) Kurban Bayramı (Arife günü öğleden sonra başlamak üzere 4,5 gün)
- l) Mahalli Kurtuluş Bayramı (1 gün)- Bu günlere imtihan konulmaz.

MADDE 81- Resmi tatil günlerinin dışında aşağıda yazılı özel tatil günlerinde de okul kapatılır.

Noel tatili (24-25 Aralık)

Yılbaşı ve milad tatili (31 Aralık öğleden sonradan 8 ocak sabahına kadar).

Karnaval tatili (Perşembe, Cuma, Cumartesi)

Paskalya tatili (Çarşamba sabahından Salı akşamına kadar)

Paskalyanın 40. günü (Perşembe)

MADDE 82- Okulda ya da okulun bulunduğu yerde bulaşıcı hastalık çıkar ya da sel, deprem ve benzeri afetler olursa mahalli makamların ve kurumların gerekli görmeleri ve karar vermemeleri üzerine okullar saptanan süre içinde öğretime ara verir ve bu durumu Bakanlığa bildirir.

EĞİTİM ÇALIŞMALARI VE DİSİPLİN İŞLERİ

MADDE 83- Okul müdürü, müdür yardımcıları ve öğretmenler gerek derslerde gerekse okulun genel hayatı içinde öğrencinin kişisel gelişmesine olanaklar hazırlamak, toplumsal eğitimlerini, yurt ve yardımseverlik ödev ve sorumluluklarını besleyip güçlendirmek, ulusal ve toplumsal hayatın gerektirdiği iş bölümüne ve beraberliğe alıştırmak ve boş zamanlarını iyi kullanmalarını öğretmek için tedbirler almakla yükümlüdürler.

MADDE 84- Okulun bu amaçlara varabilmesi için öğrencilerinin olabildiği kadar geniş ölçüde okul hayatına katılmaları ve kendi kendilerini yönetmeğe alıştırılması gereklidir. Bunu sağlamak için okul işleri, okul içinde öğrenci arasında örgütler kurularak yerine göre, nöbetle ya da öğrenciler tarafından seçilerek ayrılacak öğrenci temsilcilerine yaptırılır. Öğrencilere yaptırılacak işlere ve kurulacak temsilciliklere örnek olmak üzere şunlar sayılabilir: Sınıf temsilciliği: okulun ve sınıfın temizliğine bakacak yatakhanelerini temizliği ve düzeni işlerinde çalışacak temsilciler, çamaşırhane, yatakhane, mutfak işlerine bakan temsilciler. dersliklerde, laboratuvar ve işliklerde öğretmenlere yardım edecek temsilciler, okul eşyasını ve binasını kısım kısım korumakla görevlendirilecek temsilciler.

Öğrencilere yaptırılacak olan bu ödevler, okulların ihtiyaçlarına göre saptanır. Bu ödevlerin bir kısmı kimisi öğrenciler tarafından seçilen ve kimisi de okul yönetkisi ve öğretmenlerce ayrılır öğrenciler tarafından nöbetle yapılır.

MADDE 85- 83 üncü maddede sözü geçen amaçlara ulaşmak için, olanak ve ihtiyaçlara göre aşağıda örnekleri bildirilen öğrenci kurullarından gerekli görülenler kurulur:

- a) Sağlık temizlik ve görgü kolu
- b) Kızılay Gençlik Derneği
- c) Spor Yurdu (liselerde), Spor Yuvası (Ortaokullarda) özel yönetmeliğine göre iş görürler.
- d) Öğrenci Kooperatifi (Özel yönetmeliğe göre iş görürler.)
- e) Müzik Kolu
- f) Müsamere Kolu
- g) Kitaplık Kolu
- h) Kültür ve Edebiyat Kolu
- i) Gezinti ve İnceleme Kolu
- j) Fotoğrafçılık ve Resim Kolu
- k) Bahçe İşleri Kolu
- l) Hayvanları Koruma Kolu
- m) Yeşilay Kolu
- n) Köy Kolu
- o) Ormancılık Kolu
- p) Arı Dili Yayma Kolu
- r) Trafik Kolu

s) Turizm Kolu

MADDE 86- Öğrenci kollarının başkalarından meydana gelen Kurula Öğrenci Yönetim Kurulu adı verilir. Bu kurul, Öğretmenler Kurulunca seçilecek bir kılavuz öğretmenin yönetiminde okuldaki eğitsel kol çalışmalarını düzenler.

MADDE 87- Kolların tür ve sayıları, temsilcileri ile çalışma bölümleri okulların durum ve ihtiyaçlarına göre düzenlenir. Bu kollar ve temsilcilerle ilgili özel yönetmelikler, temsilci öğrencilerin de katılması ile düzenlenerek öğretmenler kurulunca incelenir ve onaylanır. Kolların kurulup işleminde aşağıda gösterilen hususların göz önünde bulundurulması gerekir.

a) Öğrenci temsilcilikleri, müdür yardımcılardan ya da öğretmenlerden birisinin yönetimine verilir, Gerek bu öğretmen ya da müdür yardımcısı, gerekse öteki öğretmenler ve yöneticilerin okul işlerinin işleyip yürütülmesi işinde her zaman bu temsilcilerin yardımlarına başvurmaları ve ödevlerini yapıp yapmadıklarını her vesile ile denetlemeleri gerekir.

b) Kollarda çalışacak öğrenciler, serbestçe öğrenciler tarafından seçilmeli ve her kol bir öğretmen ya da müdür yardımcısının gözcülüğüne verilmelidir. Bu müdür yardımcısının ya da öğretmenin ödevi genel bir gözetmeden ileri gitmemeli, işlerin yürütülmesi, ortaya konulup başarılması öğrencilere bırakılmalıdır.

c) Öğrenci temsilciliklerine ve öğrenci kollarına olabildiği kadar çok sayıda öğrencinin katılması sağlanmalıdır.

d) Öğrenci temsilciliklerinde ve öğrenci kollarında ödev alan öğrencilere arkadaşların arasında ayrık bir yer verilmemeli, arkadaşlarına baskı yapmalarına izin verilmemelidir.

e) Kolların para ve hesap işleri ayrı ayrı ve düzenli olarak tutulur ve ilgililerce sık sık denetlenir.

f) Kolların zamanında toplanmaları gerekir. Defter, dosya ve kararlarının düzenli bir şekilde işlenmesi sağlanır.

MADDE 88- Kolların toplantı ve çalışmalarının dersler dışında yapılması, kollarda ve temsilciliklerde, nöbet işlerinde ödev alan öğrencilerin derslerden alıkonulmamaları gerekir.

REHBERLİK VE EĞİTSEL ÇALIŞMALAR

MADDE 89- Rehberlik ve eğitsel çalışmalar Bakanlıkça saptanan esaslara göre yürütülür.

OKULA YAZILMA, OKULDAN ALINMA, UZAKLAŞTIRMA,

KAYIT SİLME, OKUL BİTİRME VE TÜRLÜ BELGELER

MADDE 90- Ortaokul ve Liselerin birinci sınıflarına yazılma Bakanlıkça her yıl saptanacak esaslara göre ve belirtilecek süre içinde yapılır.

MADDE 91- Ortaokul birinci sınıfa girebilmek için 16 yaşını, lise birinci sınıfa girebilmek için 19 yaşını geçmemiş olmak şarttır.

MADDE 92- Ortaokul ve Liselere bir yaş büyük olan öğrencilerle bir sınıfta iki yıl kalarak okuldan çıkarıldıktan sonra öğretime dönmek için gerekli imtihanı kazananlardan iki yaş büyük olanlar Valiliğin izni ile alınabilir.

MADDE 93- İlkokuldan ortaokula ortaokuldan liseye geçerken ara verilmemişse yaş kaydına bakılmaz.

MADDE 94- Derslerin devam ettiği süre içinde herhangi bir okuldan ötekine nakletmek isteyen ve devamsızlık süresini doldurmamış olan öğrenciler (resmi meslek okullarından gelenler dışında) yaş kaydına bakılmadan girmek istedikleri okullara kabul edilirler.

MADDE 95- Bundan önceki ilgili maddelerde saptanan şartları taşıyan ve okula girmeye istekli bulunan aday, velisi ile birlikte okula başvurur ve aşağıda yazılı belgeleri tam olarak okul idaresine verir:

I) Ortaokullara Yeni Girenler:

a- İlk öğretim bitirme belgesi (resmi denkliği tanınmış Türk özel ve azınlık ilkokulları bitirme belgeleri dahil)

b- Nüfus kimlik cüzdanı (dosyadaki ilgili sayfa doldurularak okul yönetkesince onandıktan sonra aslı geri verilir)

c- Sağlık ve aşı raporu (yeni tarihli olacaktır)

d- 4,5 x 6 boyutunda başı açık ve öğrenciye yakışır durumda yüzden çekilmiş 8 fotoğraf

e- Kayıt bildiriği (okuldan sağlanır)

g- 6 adet pullanmış ve üzerine veli adresi yazılmış mektup zarfı (bunlardan ikisi iadeli taahhütlü olacaktır)

NOT: Geçerlikleri süreli olan anı pulları kullanılmamalıdır.

II) Liselere Yeni Girenler

a- Ortaokul diploması ya da kayıt örneği

b- Nüfus kimlik cüzdanı (dosyadaki ilgili sayfa doldurularak okul yönetkesince onandıktan sonra aslı geri verilir)

c- Sağlık ve aşı raporu (yeni tarihli olacaktır)

d- 4,5 x 6 boyutunda başı açık ve öğrenciye yakışır durumda yüzden çekilmiş 8 fotoğraf

e- Kayıt bildiriği (okuldan sağlanır)

g- 6 adet pullanmış ve üzerine veli adresi yazılmış mektup zarfı (bunlardan ikisi iadeli taahhütlü olacaktır)

NOT: Geçerlikleri süreli olan anı pulları kullanılmamalıdır.

MADDE 96- Okula naklen kaydolunacak öğrenciler aşağıdaki belgeleri okul idaresine vermelidirler:

a) Tasdikname

b) Kayıt bildiriği

c) Getirilen tasdikname ile aday kaydı yapılan öğrencinin dosyası geldiği okuldan hemen istenir. Dosyadaki eksiklikler hemen tamamlattırılır.

MADDE 97- Ortaokullarla liselere girmek hakkını kazanan ya da nakil yoluyla başvuranlar önce aday defterine yazılırlar. Aday öğrenci, ilkokuldan ya da dosya usulünü izlemeyen okullardan geliyorsa durumu geldiği okuldan sorulur. Bu soruşturmanın sonucu alınmadan künye defterine geçirilmez ve kendisine tasdikname verilmez. Ancak aday defterine yazıldığı günden başlanarak öğrencinin okula devamına izin verilir. Belgelerini tamamlayarak okul açılınca devamı başlayan aday künye defterine geçirilir ve bu öğrencilerin dosyaları yeni yazıldıkları okullarca düzenlenir.

MADDE 98- Okulun eski öğrencileri de yazılma süresi içinde velilerinin ya okula gelerek ya da yazılı istekleri üzerine kayıtlarını yenilettirmek zorundadırlar. Bu sırada okul yönetkelerince (idarelerince) bu gibi öğrencilerin dosyaları yeniden elden geçirilir. Fotoğraf ya da pullu zarf gibi eksikler varsa tamamlattırılır. Yeniden ekleme yapılmaz. Ders yılı başında saptanan süre içinde kayıtlarını yenilemeyen öğrenciler okulu bırakmış sayılırlar. Bu gibiler tekrar okumak isterlerse haklarında genel olarak okula yazılma ve alınma şartlarına göre işlem yapılır.

MADDE 99- Kayıtların yenilemiş ya da okula yeni kaydolmuş öğrenciye okul yönetkesince (idaresince) okul numarası ve devam edeceği sınıfı gösterir bir pusula verilir. Bu pusulalar sınıf yoklama defterinin düzenlenmesinde esas tutulur.

MADDE 100- Lise 2 ve 3 üncü sınıfa devam edecek öğrenci kayıt yenileme sırasında o sınıfın hangi koluna devam edeceğini de yazı ile bildirir. Ders yılı başında seçilmiş bir koldan başka bir kola geçmek için baş vurmalar dersler başladıktan bir ay sonra artık kabul edilmez.

MADDE 101- Gündüzlü ve yatılı öğrenciler, okulun bulunduğu yerde oturan ve okulca kabul edilecek nitelikleri taşıyan ve öğrencinin öğrenim ve eğitim durumu ile yakından ilgilenebilecek bir veli göstermek zorundadırlar. Bu nitelikte veli gösteremeyeceklerden yalnız yatılı olanların veliliğini okul müdürü üzerine alabilir.

MADDE 102- Sürekli olarak okula yedi gün devam etmeyen ve bu hususta geçer bir özür bildirmemiş bulunan öğrencinin velisine bir tezkere yazılarak, devamı sağlanamaz ya da özrü saptanmazsa kaydının silineceği iadeli taahhütlü bir mektupla bildirilir. Devamsızlığının 20 inci gününde özürlerini bildirmemiş ya da mazeretleri kabul edilmemiş öğrencilerin kayıtları silinir ve bu durum künyelerine yazılır ve alım şartlarına göre işlem yapılır. Günlük devamı aksatan öğrencilerin velilerinden ayrıca özür tezkeresi istenir.

ÖĞRENİM BELGELERİ

MADDE 103- Yönetmeliğin sınav işleriyle ilgili hükümlerine göre başarılı sayılan öğrencilere Ortaokullarda Ortaokul, Liselerde Lise Diploması verilir.

MADDE 104- İki yıl üst üste aynı sınıfta kaldığı için belge alan öğrencinin bir yıl sonra vereceği belge imtihanının sonuncu belgeyi veren okul yönetkesine (idaresine) bildirilir ve belgesi de gönderilir. İmtihani başaranların belgeleri tasdikname ile değiştirilir. Başaramayanlar dilekçe ile başvururlarsa kendilerine geçirdikleri öğrenim ve imtihan durumlarını gösterir bir kayıt örneği verilir ve belgelerin altına imtihan haklarını kullandıkları yazılarak dosyalarıda saklanır.

Bu gibiler öğrenim haklarını kaybetmiş sayılırlar. Öğrencilerin bütün bu durumları ayrıca künye defterine de işlenir.

MADDE 105- Disiplin yönetmeliğine göre okuldan çıkarılanlara durumlarını bildirir bir belge verilir.

MADDE 106- Okulun aday defterine yazılıp henüz okula yazılma işlemi tamamlanmamış olanlardan, okuldan ayrılmak isteyenler bulunursa bu gibiler tasdikname verilmeyerek daha önce geldikleri okullardan getirdikleri diploma ya da tasdikname altına durumları yazılarak ve devamlarını gösteren birer belge bağlanarak aday defterindeki yerine imza ettirildikten sonra kendilerine geri verilir.

MADDE 107- Okuldan verilen diploma, tasdikname ve belgeleri kaybedenler okul yönetkesine (idaresine) başvururlar. Okul yönetkisi (idaresi) okuldaki kayıtlara göre dilekçesinde öğrenim durumunun gösterir ve fotoğrafını da yapıştırmak suretiyle onayarak sahibine verir, durumu öğrencinin künyesine de işaret eder. Ancak diplomalarını kaybedenlerden başvuranlara, kayıt örneği verilmeden önce, diploma aldıktan sonra devam ettikleri okuldan durumları sorulup son durumları da gösterilerek kayıtları dilekçelerine yazılır. Tasdikname ile ayrılanların öğrenim durumları en son ayrıldıkları okulca saptanır.

MADDE 108- Aldıkları kayıt örneklerini iki defadan fazla kaybedenlerin durumları, 107 inci maddede yazılı işlemleri tamamlamak şartıyla, fotoğraflı bir yazı ile istedikleri resmi makamlara bildirilir. Kendilerine öğrenim kaydı verilmez. Öğrencilerin durumları hakkında okullardan resmi dairelere gönderilen yazılarla öğrenci not karneleri öğrenim belgesi olarak kullanılmaz.

MADDE 109- Basılı her türlü belge ve diplomalar el yazısı ile ve çıkmayan mürekkeple doldurulur. Belge ve diplomalar kazıntısız ve silintisiz olarak düzenlenir.

MADDE 110- Okuldan ayrılan öğrencilere ortaokullar, ilkokul diplomasını ve liseler, ortaokul diplomasını arkalarına en son öğrenim ve okuldan ayrılma durumunu yazarak ve önemli bir örneğini dosyasına koyduktan sonra, geri verebilirler.

MADDE 111- Diplomalara sahibinin başarı derecesinin yazılması gerekir.

OKUL ÜCRETİ

MADDE 112- Ermeni okullarına ücretli ya da ücretsiz olarak iki şekilde öğrenci alınır.

MADDE 113- Okul İdaresince saptanan okul ücretleri valiliğin onayı ile geçerlidir. Öğrencilerden velilerinin mali durumuna göre ücret alınır.

MADDE 114- Okul ücreti aylık ya da taksit olarak ödenir.

MADDE 115- Okula parasız kaydolacak öğrenci bir belge getirmek zorundadır.

MADDE 116- Ermeni Okullarının bütçe açığı bağlı bulunduğu vakfın geliri ve kısmen de bağış, konser, balo ve kermes gibi yollarla kapatılır.

DEFTERLER ÇİZELGELER DOSYALAR

MADDE 117- Resmi okullarda kullanılan her türlü defter, çizelge ve dosyalar aynen kullanılır.

SINAVLAR MÜFREDAT PROGRAMLARI

MADDE 118- Ermeni Okullarında Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Ortaokullar ve Orta Öğretim Kurumlarının Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği ile Ermenice ve Din dersleri dışında Resmi Okullar müfredat programı uygulanır.

TÜRLÜ MADDELER

MADDE 119- Okulda türlü amaçlarla toplanacak kurullar ve komisyonlar ders saatleri dışında toplanır.

MADDE 120- Okul kapısı, müdürün saptayacağı saatte açılır ve kapanır. Müdür ya da sorumlu nöbetçinin izini olmadıkça kapı kimseye açılmaz (teftiş hakkı olanlar ayırık). Gündüzlü okullarda da sıra ile geceleri hizmetlilerden biri nöbetçi kalır.

MADDE 121- Yatılı okulların memur ve öğretmenleri yer bulunursa Bakanlığın izniyle okulda yatabilirler. Okulda yatan memur, öğretmen ve hizmetlilerin okul vakti çizelgesine ve iç yönergesine uymaları şarttır.

MADDE 122- Öğrencilerin valiliğin izni dışında hiçbir kurum ve derneğe üye olamazlar.

MADDE 123- Öğrencilerin kıyafetleri sade ve temiz olacak, sık sık temizlik ve kıyafet muayenesi yapılacaktır. Öğrencilerin kılık ve kıyafeti konusunda çevrenin şartlarına göre öğretmenler kurulu ve Okul-Aile Birliği Yönetim Kurulunun birlikte alacakları karara göre davranılır. Büyük şehirlerde de bu konuda genel bir tedbir düşünülmesi gerekirse İl Danışma Kurullarının verecekleri karara uyulur.

MADDE 124- Evli ve nişanlı olanlar okula öğrenci olarak alınmazlar. Öğrenci iken evlenen ve nişanlananların okulla ilişkileri kesilir.

MADDE 125- Konut Tüzüğüne göre Bakanlıkça görevleri gereği okulda kalmalarına izin verilen okul müdürleri bakmak zorunda oldukları aile bireyleriyle birlikte usulüne göre takdir edilecek bedel karşılığında okul binalarında oturabilirler. Ancak okul müdürleri her öğretim yılı başında okulda oturulacak aile bireylerinin adlarını yaşlarını ve yakınlık derecelerini gösterir bir çizelgeyi Bakanlığa göndererek oturma iznini yenilemesi gerekir.

MADDE 126- Okullardan kendi mezunlarıyla her zaman ilişkiyi korumaları, mezunları hayatları hakkında bilgiler toplamaları, okuldan yetişmiş ve yurda değerli hizmetler yapmış olan şehit düşen mezun ve öğrencilerle okula değerli hizmetler yaptıktan sonra ayrılmış olan yönetici ve öğretmenler için bir şeref köşesi kurması, mezunların katılmasıyla ara sıra toplantılar yapması istenir.

MADDE 127- Milli Bayramların ve günlerin kutlanmasına, okul içinde ve dışında yaşatılmasına okullar bütün varlıklarıyla katılırlar. Öğretmen ve öğrencilerin bu bayramların kutlaması törenlerinde hazır bulunmaları, kendilerine düşen ödevleri yapmaları gereklidir.

MADDE 128- Okul saati her gün belirli zamanda radyo ile, radyo bulunmayan yerlerde postanelerden ayar edilir. Öğretmen ve memurların bu saate uymaları şarttır.

MADDE 129- Bu Yönetmeliği Milli Eğitim Bakanı yürütür.

EK 4⁴:

Surp Hac Tıbrevank Ermeni Ruhban okulunun
teoloji bölümü yönetmelik ve müfredat programının onandığı hk.

Istanbul Valiligine

14/1/1961 tarihli ve 60328 sayılı yazınıza cevaptır:

Vilayetiniz Surp Hac Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulunun Teoloji bölümünün öğretim yönetmeliği ile müfredat programının, Talim ve Terbiye Kurulu 8/Aralık/ 1960 tarihli ve 306 sayılı kararı ile uygun görülmüştür.

İlgililere tebliğini rica eder, saygılarımı sunarım.

H.B.F.G.

Aslı gibidir.

Milli Eğitim Bakanı

23/1/1961

2/II/1961

Ek: 2- Adet öğretim yönetmeliği

1- Ders Dağıtım Cetveli

Sayı 306	Özet: Üsküdar Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulunun öğretim yönetmeliği ile Teoloji bölümü haftalık ders dağıtım cetveli hk.
Tarih 8 Aralık 1960	
Önceki kararın sayısı	
Tarihi	

Üsküdar Surp Haç Tıbrevank Ermeni Ruhban Okulunun öğretim yönetmeliği ile ekinin, Teoloji bölümü haftalık ders dağıtım cetvelinin, aynı bölüm müfredat programının birer suretleri Özel Okullar Genel Müdürlüğünün 1/12/1959 tarihli ve 2187 sayılı yazısına ilişik şekilde kabulü ile keyfiyetinin Bakanlık Yüksek Makamının tasviplerine arzı kararlaştırıldı.

Başkan
R.Erkoç

Üye
K.Yörükoğlu

Üye
S.Develi

Üye
R.Öncül

Üye
H.İlaydın

Üye
S.Tansel

Üye
H.Acar

Üye
K.E. Kürçüoğlu

Üye
F.Baldaş

Üye
Ş. Ataman

Üye
T. Gülöksüz

8/XII/1960

Maarif Vekili Y.

N.Adil Erkmen

⁴ Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi.

T.C

MAARİF VEKALETİ

Talim ve Terbiye Dairesi

Karar Sayısı : 307

Karar tarihi : 8 Aralık 1960

Üsküdar Surp Haç Tıbrebank Ermeni
Ruhban Okulu Teoloji Bölümü
Müfredat Programı

Türk Dili ve Edebiyatı

(1. Sınıfta haftada 2 saat okuma, 1 saat Türkçe kompozisyon, II. ve III. Sınıflarda haftada 1 saat okuma, 1 saat Türkçe kompozisyon)

Türk dili ve Edebiyatı dersinin gayesi, okulun özel durumu dikkate alınarak öğrencilerin Türk dilini güzel ve doğru okuma (telaffuz etme), anlama ve yazma, ayrıca Türk edebiyatı (bu arada dini Türk edebiyatı) hakkında genel bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır.

Bu gaye ile, daima iyi seçilmiş metinler üzerinde durulmalı, öğretmen mümkün olduğu kadar kuru, teferruatlı bilgi vermekten ve tekrirden kaçınmalıdır. Okuma ve Türkçe kompozisyon dersleri müstakil ve birbirinden ayrı dersler olarak değil fakat, birbirine dayanan ve birbirini tamamlayan dersler olarak anlaşılmalıdır. Dilbilgisi çalışmaları, kompozisyon ve okuma çalışmaları gerektirdikçe, gerekli konuda ve ölçüde yapılmalı ve dil yanlışları dilbilgisi bakımından değerlendirilmelidir.

(826 ve 976 sayılı Tebligler Dergisindeki esaslar dikkate alınacaktır.)

I.Sınıf

Okuma :

Tanzimat Edebiyatı'mızdan Namık Kemal Ahmet Mithat, Edebiyat-ı Cedide'den Halit Ziya Uşaklıgil aynı çağdan Hüseyin Rahmi Gürpınar, XX. Yüzyıl Edebiyatımızdan Ziya Gökalp, Mehmed Akif Ersoy, Yahya Kemal Bayatlı, Ahmet Haşim, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin'in, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Refik Halit Karay, Salih Rıfkı Atay'dan seçilmiş metinler.

Kompozisyon:

Sözlü olarak belli konularda "anlatma", münakaşa; yazılı olarak mektup, resmi yazışma.

II.Sınıf

Okuma:

Din- dışı şairlerimizden Karacaoğlan ve Nedim'in şiirlerinden örneklerle; Türk edebiyatında tasavvuf ve Fuzuli, Süleyman Çelebi, Yunus Emre, Mevlana'dan dini ve tasavvufi metin örnekleri; Divan edebiyatı' ndaki belli başlı mazmunlar, menkıbeler, efsaneler.

Kompozisyon :

Sözlü olarak belli konularda “anlatma”, hitabet, münakaşa, münazara; yazılı olarak mektup, resmi yazışma ve rapor.

III. Sınıf

Okuma :

Türk dili ve edebiyatı üzerinde umumi bilgiler.

Tarihi gelişmesi içinde Türk edebiyatının geçtiği safhalar, muhteva ve şekil bakımından özellikleri

(Metin üzerinde çalışarak)

- I. İslamlıktan önce Türk Edebiyatı
 - II. İslam Uygarlığı dairesindeki Türk edebiyatı
 - a- Divan Edebiyatı
 - b- Halk Edebiyatı
 - III- Batı Uygarlığı dairesindeki Türk Edebiyatı
 - a- Tanzimat
 - b- Servet-i Füsun
 - c- XX. Yüzyıl
- Tarihi gelişmesi içinde Türk Dili
- a- Dünya dilleri içinde Türk dilinin yeri
 - b- Türk dilinin tarihi gelişimi ve coğrafi yayılımı
 - c- Türk dili üzerinde belli başlı çalışmalar, eserler

Kompozisyon :

Sözlü olarak belli konularda “anlatma” , hitabet, münakaşa, münazara; yazılı olarak mektup, resmi yazışma, rapor, fıkra ve makale.

ÜSKÜDARDA “SURP HAÇ TİBREVANK” ERMENİ RUHBAN OKULUNUN TEOLOJİ İHTİSAS BÖLÜMÜ MÜFREDAT PROGRAMIDIR

I. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Sınıf I. (Haftada 3 ders)

Sınıf II. (Haftada 2 ders)

Sınıf III. (Haftada 2 ders)

Maarif Vekaletinin tesbit edeceği programa göre okutulur.

2. ERMENİ DİLİ VE EDEBİYATI

Sınıf I. Haftada 3 ders.

- a) Ermeni Edebiyatı. (Başlangıçtan XI. Asır sonuna kadar.)
- b) Eski ve Yeni Ermeniceden seçilecek metinlerin okunması ve şerhi.

Sınıf II. Haftada 2 ders.

- a) Ermeni edebiyatı (XIII. Asır iptidasından XVIII. Asır sonuna kadar)
- b) Eski ve yeni Ermeniceden seçilecek metinlerin okunması ve şerhi.

Sınıf III. Haftada 2 ders.

- a) Ermeni edebiyatı (XIX. Asır iptidasından zamanımıza kadar.)
- b) Eski ve yeni Ermeniceden seçilecek metinlerin okunması ve şerhi.

3. YABANCI DİL- İNGİLİZCE- VE EDEBİYATI

Sınıf I. Haftada 2 Saat

Okuma, gramer ve konuşma temrinleri.

Sınıf II. Haftada 2 ders.

Okuma, gramer ve konuşma temrinleri.

Sınıf III. Haftada 2 ders

Okuma, gramer ve konuşma temrinleri ile İngiliz edebiyatı hakkında malumat.

4. YUNANCA VE YUNAN EDEBİYATI

Sınıf I. Haftada 3 Saat

Okuma ve gramer.

Sınıf II. Haftada 2 Saat

- a) Okuma ve gramer
- b) Kitabı Mukaddesin Ermenice ve Yunanca metinleri üzerinden mukayeseli lektür.
- c) Yunan edebiyatı

Sınıf III. Haftada 2 Saat

- a) Okuma ve gramer
- b) Kitabı Mukaddesin Ermenice ve Yunanca metinleri üzerinden mukayeseli lektür.
- c) Yunan edebiyatı

5. HRİSTİYANLIK TARİHİ

(Hristiyanlığın doğuşu, inkişafı ve umumi kilise tarihi)

Sınıf I. Haftada 2 ders.

Kilise tarihinin manası, mevzuu, taksimi, mehzaz ve edebiyatı ve kıymeti.

a) Eski çağ (I-750): Havariyun devri- Kilisenin tesis ve intişarı- Musevilerin reaksiyonu- putperestler tarafından takibat- Rafiziler ve İtizaller- Kilisenin İdaresi- İbadet- Esrarı diniyye- Hristiyanların ahlaki hayatı- İlahiyat- İlk ruhban okulları- İlahiyat müellifleri- Büyük Konstantin ve Hristiyanlık- İulianos- Teodosios ve halefleri- Rafizilerden Arios, Nestorios, Pelağios, Monofizitizm ve Monotelitizm- Rafizilere karşı toplanmış olan üç umumi sinodlar- Kilise idaresi: Patrikler, Metropolitler, Episkoposlar—Roma Episkoposunun şefliği meselesi.

Sınıf II. Haftada 2 ders.

b) Orta Çağ (751-1500): Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki münasebetler- Patrik Fotios ve Papa Nikola- İtızalin Başlangıcı, devam ve tamamlanması- Anlaşma ve birleşme teşebbüsleri- Florans Sinodu ve ona müteakip vukuu bulan hadiseler- Batı Kilisesi: Hıristiyanlığın intişarı- Papalık ve Katolikler- Papalık hukuku- Metropolitler Rahipler, keşişler- İlahi ibadet-- Rafıziler ve İtızaller- Papalığın yükseliş ve sukutu— Ehlisalipler ve papalar.

Sınıf III. Haftada 2. Ders.

c) Yeni çağ (1501-den zamanımıza kadar): Doğu Ortodoks kilisesinin Katolik kilisesi ile münasebetleri- Jesüitler ve Katolik propaganda- Protestanlık- Dini reform ve Luter- Protestanlığın intişarı- Papalığın reaksiyonu- Tridento sinodu ve protestanlar arasındaki münasebetler- Protestanlığın Hıristiyanlık alemi üzerindeki tecelli eden neticeleri.

6. AHDİ ATİK VE AHDİ CEDİT:

(Medhal,tefsir, mukayeseli tetkik ve yardımcı ilimler)

Sınıf I:

a) Ahdi Atik'e medhal.Haftada 2 saat.

Ahdi Atik'e medhal dersinin usulü, kıymeti, menba, mehaz ve tarihçesi- Ahdi Atik'in kanuni ve tarihi kitapları: Hazreti Musa'nın beş kitabı, Hazreti Musa'nın beş kitabından sonraki kanuni ve tarihi kitaplar, Padişahlığın dört kitabı, Makkabelerin üç kitabı- Ahdi Atik'in tedrisi kitapları- Ahdi Atik'in nebevi kitapları- Ahdi Atik'i teşkil eden kitapların mecmuu.

b) Ahdi Cedit'e medhal. Haftada 2 saat

Ahdi Cedit'in tarih kitapları- Dört İnciller- Resullerin işleri, Pavlosun 14,Yakubun 1, İoannes'in 3, İudas'ın 1er adet mektupları- Ahdi Cedit'i teşkil eden kitapların mecmuu.

Sınıf II:

a) İlmi Tefsir haftada I saat.

İlmi tefsir dersinin mebhası, taksimi, kıymeti ve tarihi- Mukaddes kitapların manalarının muhtelif cinsleri, manaların taharrisi ve medlülünün intikali

b) Mukaddes kitapların kritiği. Haftada I ders:

Mukaddes kitapları kritik etmenin manası, ehemmiyeti, yardımcı ilim ve dersleri- Mukaddes Kritik'in tarihçesi- dahili ve harici kritik- menfi ve müspet kritik- Kritik kanunları- El yazması (Manuscriptus) kitapların kritik tarzı- Edebi, tarihi, şahsi ve umumi kritik.

Ahdi Atik tefsiri. Haftada I saat.) Ahdi Atik ve Cedit kitaplarından müntehap kısımlar

c) Ahdi Cedit tefsiri Haftada 2 saat) tefsir tabi tutulur.

Sınıf III.

a) Ahdi Atik tefsiri. Haftada 2 ders.) Ahdi Atik ve Cedit kitaplarından intihap edilecek kısımlar

b) Ahdi Cedit tefsiri Haftada 2 ders) şerh edilir

7. ERMENİ KİLİSESİ TARİHİ :

Sınıf I Haftada 2 ders:

IV-VIII Asırlar : Hıristiyanlığı Ermeniler arasında temelleştiren Kriko Lusavoriç'ten I.ci Kevork Katolikos'a kadar (Büyük Nerses I. Surp Sahak ve Surp Mesro, Ermeni alfabesinin icadı, Kitabı Mukaddes ve diğer dini ve felsefi kitapların tercüme edilmesi- Dini mücadeleler- Kalkedon mes'elesi v.s.) 43 katolikoslar zamanı.

Sınıf II Haftada 2 ders.

VIII-XV. Asırlar: Parbli Hovsep Katolikostan Krikor Karavej zamanın kadar 43 katolikoslar devri.

Sınıf III Haftada 2 ders.

XV-XX. Asırlar: Katolikos Krikor Abirad'dan Kevork VI-ya kadar 43 katolikoslar devri- İstanbul Patrikliği tarihi (Başlangıçtan zamanımıza kadar)

8. DİNLER TARİHİ

Sınıf I Haftada I Ders.

Dinler tarihinin usulü ve taksimi.

- a) İkel cemiyetlerin dinleri: Sabeism, antropoteizm, zooteizm, fetişizm.
- b) Medeni milletlerin münkariz dinleri (Eski Yunanlıların, Romalıları, galler ve doğu milletlerinin dinleri)
- c) Eski medeni milletlerin bu gün yaşamakta olan dinleri (Çinlilerin dinleri (Taoizm, Konfüçius dini)), İranilerin (Zoroastrizm veya mazdeizm), Hintlilerin (Mitraizm, Vadizm, Brahmanizm, Budizm, İndüizm veya Neobrahmanizm) dinleri

Sınıf II Haftada I ders.

Monoteist dinler:

- a) Hıristiyanlık
- b) İslamiyet
- c) Muasır Yudaizm

9. TEOLOJİ—Nazari ve tatbiki (Pastoral)

Sınıf I Haftada 2 ders.

a) Nazariyat:

Teolojinin tarifi, usulü tedrisi- Hıristiyanlık noktai nazarından teolojik mes'eleler- Hıristiyanlık görüşü ile Allah mefhumu- Hıristiyanlığın kainat hakkındaki nazariyesi.

Sınıf II Haftada 2 ders.

Günah ve insan mefhumları hakkındaki Hıristiyanlığın nazariyeleri- Hazreti Mesih vasıtası ile halas- Hıristiyanlık yaşayışı hakkındaki fikirler.

Sınıf III. Haftada 2 ders.

b) Tatbiki (Pastoral) teoloji:

Gerek kilise ve gerekse kilise dışında halka karşı ruhbanın vazifeleri.

10. FELSEFE TARİHİ

Sınıf II Haftada 2 ders.

Felsefe tarihine umumi bir bakış, felsefenin doğuşu ve gelişmesi.

11. FELSEFE (Psikoloji, lojik ve metafizik)

Sınıf I Haftada 2 ders.

a) Psikoloji- (Psikolojik hadiselerin tahlili- Heyecan, sansüalite, arzu, tasavvur, irade, fikirler, muhakeme v.s.)

Sınıf II Haftada 2 ders.

b) Lojik (İndüktif ve dedüktif metotlar)

Sınıf III Haftada 2 ders.

c) Metafizik (İbtidai sebepler- Les causes premieres- İbtidai prensipler- Les premiers principes)- Sözü etimolojisi ve muhtelif manaları.

12. APOLOJETİK

Sınıf III. Haftada 2 ders.

Apolojetik'in mevzuu, lüzumu, bağımsızlığı, manası,tarifi, usulü ve tarihi, apoloji ile apolojetik arasındaki fark.

Cenabı Hakkın varlığı, Hakkın varlığının mantıklı kabili, isbat olduğunu inkar edenler (Pierre d'Ailly Nicolas d'Autre Cours, Fr. Jacobi, F.Schleiermacher, Criticismus, Positivismus, Intuitionismus) ve bu nazariyelerin esassızlığı- Cenabı Hakkın şahsiyeti ve onu inkar eden panteismus, Panteist nazariyesinin esassızlığı- Maddenin yaratılışı- İlim ve Ahdi Atik'e göre alem ve arzın teşekkülü ve bu nazariyelerin mukayessesi- Alemin kadimiyeti- Hayatın tekevvünü- Hayvani cisimlerin doğuşu (Fiksismus, transformismus)- İlahi ihtimamı inkar edenler (Fatalismus, Deismus, Pesimismus)- İlahi ihtimamın varlığına dair isbatlar- İnsanın tabiatı- Ruhun varlığı, tabiatı, maneviyatı ve bağımsızlığı- Ruhun zuhuru, layezalığı- İnsan neslinin birliği- İnsanın kadimiyeti.

13. DOGMATİK

Sınıf I haftada 2 ders.

Dogmatik'in manası, tarifi,maksadı, üsulü, kaynakları, taksimi ve tarihi.

a) Hazreti İsa'nın insanı ilk günahattan kurtarışının farzı evvelleri: Cenabı Hakkın varlığı ve vasıfları (Her yerde hazır ve nazır oluşu, ebediyeti, mutlakıyeti, her şeyi bilmesi, her şeye kadir olması, hikmeti, azizliği, adalet ve muhabbeti)

Ekanimi Selase ve incilin buna dair doktrini ve bunun tahlili- Alemin yoktan halk edilişi- Alemin In Tempore yaratılışı- Hilkatı alemin safhaları- Hilkatı alemin sebep ve maksadı- Alemin hızı ve idaresi- Meleklerin yaratılışı, adedleri, isimleri ve hizmetleri- Şeytanlar- İnsanın yaratılışı, iptidai, zuhuru ve tekemmülü – İlk günah ve buna dair mukaddes kitapların ve Ermeni Kilisesinin doktrini.

Sınıf II. Haftada 3 ders.

b) Hazreti Mesih'in ilahi ve insani vasıf veya tabiatlarına dair Ermeni Kilisesinin doktrini.

c) Hazreti İsa tarafından insanın ilk günahattan kurtarılışı fikrinin benimsenmesi- İlahi nimet- İlahi nimetin emeli- Hazreti Mesih tarafından müesses kilisenin mana, maksad ve hususiyeti.

Sınıf III. Haftada 2 ders.

Esrarı diniyye : Esrarı diniyyenin hassaları- tefriki ve adetleri- vaftiz, tövbe- istiğfar, ruhbanlık, Uşai mukaddes, Tethin,Mukaddes yağ ve bunların manası.

d) Hazreti İsa tarafından insanın ilk günahıtan kurtuluşunun istikmali- Hazreti Mesihin dünyaya ikinci gelişi – Umumi muhakeme

14. PATROLOJİ :

Sınıf II haftada 2 saat:

Patrolojinin manası ve diğer ilimlerle ilişkisi, tarihi, usulü- Havariyun devrindeki eserler ve bu eserlerdeki doktrinler- Havariyun devrinden sonraki kilise yazarları- Umumi kilise patrolojisi- Ermeni kilisesi patrolojisi

Bu derste Yunanca, Ermenice,Latince,Süryanice eserler ve yazarların tercümei halleri gösterilir.

15. KİLİSE HUKUKU

Sınıf II Haftada 2 ders.

Hukunun ve kilisenin manası, Hukuk çerçevesi dahilinde kilise- Kilise hukukunun ilim olarak mutaalası ve muhteviyatı- Kilise hukukunu tetkik için kullanılan metotlar- kilise hukuku ilminin diğer ilimlerle münasebetleri- Kilise Hukuku literatürü- Kilise hukukunun kaynakları: Umumi kaynaklar(İlahi hukuk,Hazreti İsa müritlerinden kalma ananeler, kilise ananeleri, kilise ve devlet kanunları ve adetlerin husule getirdiği kaideler)- Ermeni kilisesinin hususi hukuk kaynakları– kanunlar kodeksinin tefsircileri ve kodeksler.

Sınıf III haftada 2 ders.

a) Kilisenin dâhili hukuku: Kilise teşkilatı- Kilise cemaatinin kuruluşu, müessese ve uzuvları- Kilisenin idaresi: Dini tedrisat- Kilise idare Hukuku- Dini ayinler icra etme hukuku.

b) Kilisenin harici hukuku: Kilise ve devlet münasebetlerinin başlıca amillerine umumi bakış.

c) Evlenme hukuku: Evlenmenin manası ve kilise hukuku ile olan münasebetleri- Kanuni evlenmenin şartları- Evlenmeyi kat'iyyen meneden haller- Evlenmeyi izafi olarak men eden haller- Evlenme şekli- Medeni nikâh- Boşanma ve neticeleri ve evlenmeden husule gelen İhtilaflar.

16. KİLİSE MİMARİSİ VE SAN'AT TARİHİ

Sınıf III Haftada I saat.

Hristiyan mimarisi ve estetiği : Kilisenin zaferinden sonra Hristiyan sanatının teşekkülü– Klasik ile Hristiyan sanatı arasındaki farklar- Hristiyan ideali ve sanatta “Süblim” karakteri- Hristiyan kiliseleri mimarisi- Bazilika ve merkezi Hristiyan binalarının ifadeleri ve bu şekilleri doğuran estetik sebepler- Bu ifadelerin inşaattaki tatbiki- Sütun başlığı, kubbe meselesi- Hristiyan dini binalarında tezyinat: Duvar üzerinde tersimat,Yer ve duvar mozaikleri, oymacılık, hakkaklık, ağaç ve maden işçiliği (Camcılık, mukaddes avani ve elbise işçiliği, el yazması kitaplar ve ihtiva ettikleri minyatürler v.s.)– Hristiyan dini binalarında mekan- Sınırsız mekan ve ifadesi- Ermeni kilisesi mimarisi ve san'at tarihi.

17. LİTÜRJİK

Sınıf I haftada 3 ders

Litürjik'in manası ve Litürjia'nın maksadı, nev'ileri- Dini ayinlere mahsus kitaplar- Litürjia ayininin icrası : Hristiyan kiliselerinin kısımları ve sembolik temsiller- Mukaddes eşya ve elbiseler- Dini yortular, İlahiler- Dini ayinler hakkında umumi bilgi.

Sınıf II. Haftada I ders.

Geçen senenin programından tamamlanamayan kısımlar ve tatbikatla meşgul olunur.

18. KİLİSE MÜZİĞİ

Sınıf I Haftada 3 ders.

Ermeni kilisesi notası ve beynelmilel Nota- Donasuys, Şaragan, Jamakirk ve diğer kilise ilahilerini muhtevi kitapların kullanışı- Kilisede okunan ilahilerin öğretilmesi.

Sınıf II Haftada I ders.

Birinci sınıf programının devamı

Sınıf III Haftada I ders

Birinci sınıf programının devamı ve tamamlanması.

19. HİTABET SAN'ATI

Sınıf III Haftada 3 ders

Hitabet sanatının mevzuu, lüzumu, faydaları-- Kilise vaazında mevzu vahdeti- İrad olunacak vaazlar hakkında mütenasip mevzular- Mevzuların intihabında lazım olan usul ve kaideler- Nutkun aksamı: Mukaddime, madde hatimei kelam- Tarz ve ifade sureti.

20. KİLİSE TAKVİMİ İLMİ

Sınıf I Haftada I ders.

Zaman mefhumu- Zaman üniteleri- Güneş ve ayın yılın ve aylık hareketleri hakkında kozmografik muhtasar malumat- Jülyen, Greguar takvimleri ile Ermeni kilisesinde kullanılan takvimler ve farkları- Senelik takvimin hazırlanmasında esas olan "Darekir, veratir, yotneryak, innevdasnyak, danuder vesair hususları hakkında formüller ve hesaplar- Ermeni kilisesinin "Donasuys" isimli kitabının her iki cildlerinin mütalaa ve izahı- Tatbikat.

**ÜSKÜDARDA “SURP HAÇ TIBREVANK”
ERMENİ RUHBAN OKULU TEOLOJİ BÖLÜMÜNÜN
HAFTALIK DERS DAĞITIM CETVELİDİR**

SIRA NO:	DERSLER	SINIF I	SINIF II	SINIF III
1	Türk dili ve Edebiyatı	(1) 3	2	2
2	Ermeni dili ve Edebiyatı	(2) 3	2	2
3	Yabancı dil (İng) ve Edebiyatı	(3) 2	2	2
4	Yunanca ve Yunan Edebiyatı	(4) 3	2	2
5	Hristiyanlık tarihi	(5) 2	2	2
6	Ahdi Atik ve Ahdi Cedit	(6) 4	4	4
7	Ermeni Kilisesi Tarihi	(7) 2	2	2
8	Dinler Tarihi	(8) I	I	-
9	Teoloji	(9) 2	2	2
10	Felsefe Tarihi	-	2	-
11	Felsefe (Psikoloji, Lojik ve metafizik)	(11) 2	2	2
12	Apolojetik	-	-	2
13	Dogmatik	(13) 2	2	2
14	Patoloji	-	2	-
15	Kilise Hukuku	-	2	2
16	Kilise mimarisi ve sanat tarihi	-	-	1
17	Litürjik	(17) 3	I	-
18	Kilise Müziği	(18) 3	I	I
19	Hitabet Sanatı	-	-	3
20	Kilise Takvimi İlmi	(20) I	-	-
		33	31	31

T.C
ÖZEL SURP HAÇ TIBREVANK
ERMENİ RUHBAN OKULU MÜDÜRLÜĞÜ
İstanbul 23/7/1964
ÜSKÜDARDA “SURP HAÇ TIBREVANK”
ERMENİ RUHBAN OKULU ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Okulumuz yönetmeliğinin 3. maddesinin eski ve yeni şeklini gösterir taslaktır.

Madde 3- (Eski Şekil)

Okul, 3 sınıflı Orta, 4 sınıflı Lise ve 3 sınıflı Teoloji ihtisas bölümünden teşekkül eder. Teoloji ihtisas bölümünü bitirenler, lise üzerine mesleki tahsil veren okullar derecesinde öğrenim görmüş sayılırlar. Her üç kısımda öğrenim parasız ve yatılı olup, öğrenciler Ermeni Patrikhanesi tarafından seçilirler.

Madde 3- (Yeni Şekil)

Okul, 3 sınıflı Orta, 4 sınıflı Lise ve 3 sınıflı Teoloji ihtisas bölümünden teşekkül eder. Teoloji ihtisas bölümünü bitirenler, lise üzerine mesleki tahsil veren okullar derecesinde öğrenim görmüş sayılırlar. Her üç kısımda öğrenim parasız ve yatılı olup, ancak bazı varlıklı öğrencilerden azami yıllık 2500 T.L ücret alınabilir. Öğrenciler Ermeni Patrikhanesi tarafından seçilirler. Ortaokulu bitiren öğrencilerin Lise öğrenimlerine okulumuzda devam edebilmeleri için sınıf geçme notlarının ortalaması en az (7) yedi olmalıdır.

EK 5⁵:

26-30 EKİM 1973 CUMHURİYETİN 50. YILDÖNÜMÜNÜ

KUTLAMA HAFTASI PROGRAMI

26 EKİM 1973-Saat 12.30

- 1- İstiklal Marşı
- 2- Okul müdürü ve müdür başyardımcısının açılış konuşması
- 3- 50. Yıl Marşı (İlk, orta, lise)
- 4- Şiir ("Cumhuriyet Bayramında"- Yaşar Nabi Nayır)
- 5- Şiir ("Türkiye"- Adil Turan)
- 6- Şiir
- 7- Devrimler hakkında konuşma
- 8- Marşlar (ilk, orta, lise), halk türküleri, folklor gösterisi
- 9- Sergilerin açılışı ve gezilmesi

ORTA- LİSE ÖĞRENCİLERİNE- Saat 14.30

- 10- Cumhuriyet devrinde tiyatro alanındaki gelişmeler (Öğretmen konuşması)
- 11- Şiir
- 12- Temsil ("Atatürk")
- 13- Şiir
- 14- Temsil ("Kahraman")

29 EKİM Pazartesi- Saat 9.00

- 1- İstiklal Marşı
- 2- Açılış konuşması (Müdür başyardımcısı)
- 3- 50. Yıl Marşı (İlk, orta, lise)
- 4- Cumhuriyet devrinde sosyal ve ekonomik alanda gelişmeler (Öğretmen konuşması)
- 5- Şiir
- 6- Şiir
- 7- Şiir
- 8- Marşlar
- 9- Folklor gösterisi
- 10- Şiir

4. ve 5. SINIF ÖĞRENCİ VELİLERİNE- Saat 11.00

- 11- Şiir
- 12- Temsil
- 13- Şiir
- 14- Temsil

ÖĞLEDEN SONRA İLK- ORTA- LİSE VELİLERİNE- Saat 15.00

- Şiir- Temsil- Şiir- Temsil

Ders programına göre okulda bulunması gereken öğretmenlerin tümü bu törene katıldı.

⁵ Özel Pangaltı Ermeni Lisesi.

EK 6⁶:

ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ
1955 MALİ (1955-1956 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRİ

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1954		Okulun Teklifi 1955		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı	150		150			
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri						
Öğrenciden Alınan Ücret	55918		65000			
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı						
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı	95326	02	98400			
Kilise veya Hastane Yardımı						
Banka Faizi						
Elişleri Satışı						
Bağışlar	997		250			
Müsamere ve Konser Gelirleri						
Diğer Gelirler	1329	07	1200			
Milli Eğitim Bakanlığı Yardımı	14304					
Kasa	7369	28	10616			
TOPLAM	175393	37	175616			

⁶ Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi; Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi.

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1954		Okulun Teklifi 1955		Milli Eğitim Müdürlüğünce Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	9600		10200			
	Öğretmen Aylıkları	128900	84	123972			
	Memur Aylıkları	2880		3360			
	İşçi Ücretleri	9880		14256			
Besin	Mutfak Masrafı						
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri						
Isınma Aydınlatma	Odun ve Kömür	356	50	3500			
	Soba Tamiri ve Kurulması			150			
	Havagazı ve Elektrik	1556	48	1500			
Tesisat	Sıra ve Sandalye						
	Dolap ve Masa						
	Ders Aletleri	116	30	200			
	Mefruşat	128	33	200			
Kırtasiye	Kırtasiye	1219	87	1000			
	Bastırılacak Defter vb.						
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	127		150			
	Süpürge, Temizlik Eşyası	298	51	300			
	Bayrak Satın Alınması ve Tamiri			100			
	Telefon Konuşma Parası	493	43	500			
	Su Harcaması	422	88	500			
	Kütüphane	184	65	300			
İnşaat Tamirat	Yeni İnşaat						
	Esaslı Tamir						
	Dam Aktarma ve Badana gibi ufak tamir	176	95	250			
Çeşitli Harcamalar	İlan Parası	100		350			
	Vergi	189	70	200			
	Posta Ücreti	7	80	10			
	Müşamere Masrafı	1635	45	300			
	Fakir Öğrenciye Yardım	7	85	50			
	Diğer Masraflar	3694	83	2800			
KASA MEVCUDU		10816		11468			
TOPLAM		175393	37	175616			

Kaynak: Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Milli Eğitim Müdürlüğü, 191/7399 sayı,
12 Aralık 1955 tarihli yazı.

SURP HAÇ TIBREVANK ERMENİ RUHBAN OKULU
1956 MALİ (1956-1957 DERS) YILI BÜTÇESİ

YILLIK GELİRİ

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1955		Okulun Teklifi 1956		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı						
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri	1500		1500			
Öğrenciden Alınan Ücret						
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı						
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı			25000			
Kilise veya Hastane Yardımı	10000		15000			
Banka Faizi	400		400			
Elişleri Satışı						
Bağışlar						
Müsamere ve Konser Gelirleri	106875	50	100000			
Diğer Gelirler			1000			
TOPLAM	118775	50	142900			

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1955		Okulun Teklifi 1956		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	8400		12000			
	Öğretmen Aylıkları	16660		26292			
	Memur Aylıkları	3000		6000			
	İşçi Ücretleri	12360		15120			
Besin	Mutfak Masrafı	45162	80	56000			
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri	1987	60	2000			
Isınma Aydınlatma	Odun ve Kömür	3546	57	5000			
	Soba Tamiri ve Kurulması						
Tesisat	Sıra ve Sandalye	1050		500			
	Yazı Tahtası			200			
	Dolap ve Masa			500			
	Ders Aletleri			500			
Kırtasiye	Kırtasiye	1564	40	2000			
	Bastırılacak Defter vb.	2102	35	1000			
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	343	40	250			
	Süpürge, Temizlik Eşyası	1105	60	1500			
	Bayrak Satın Alınması ve Tamiri	100		100			
	Telefon Konuşma Parası	365	35	550			
	Su Harcaması	560	87	600			
	Kütüphane	1070	50	1000			
İnşaat Tamirat	Yeni İnşa						
	Esaslı Tamir	1630		1000			
	Dam Aktarma ve Badana			500			
Çeşitli Harcamalar	Giyecek	8685	40	1200			
	Sigorta Parası	320		320			
	Vergi	155	70	155	70		
	Posta Ücreti	128	35	100			
	Müsamere Masrafı			500			
	Diğer Masraflar	3617	35	3000			
KASA MEVCUDU		2745	26	2012	30		
TOPLAM		118775	50	142900			

Kaynak: Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, 11 Şubat 1957 onaylı bütçe.

ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ
1960 MALİ (1960-1961 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRİ

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1959		Okulun Teklifi 1960		Milli Eğitim Müdürlüğünce Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı	150		150			
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri						
Öğrenciden Alınan Ücret	157097		172000			
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı						
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı						
Kilise veya Hastane Yardımı	192000		192000			
Banka Faizi						
Elişleri Satışı						
Bağışlar	646	70	300			
Müsamere ve Konser Gelirleri						
Diğer Gelirler	4124		4000			
Kasa Mevcudu	10725	72	1635	36		
TOPLAM	364743	42	370085	36		

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1959		Okulun Teklifi 1960		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	18000		18000			
	Öğretmen Aylıkları	255957	50	260214			
	Memur Aylıkları	28800		29100			
	İşçi Ücretleri	27360		26760			
	Toplam	330117	50	334074			
Besin (İase)	Mutfak Masrafı						
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri						
Isınma Aydınlattır	Odun ve Kömür	8961	80	9000			
	Soba Tamiri ve Kurulması	216	50	250			
	Havagazı ve Elektrik	5710	86	5750			
Tesisat	Sıra ve Sandalye						
	Yazı Tahtası						
	Dolap ve Masa						
	Ders Aletleri	70		300			
	Mefruşat	748	53	1200			
Kırtasiye	Kırtasiye	2004	80	2200			
	Bastırılacak Defter vb.						
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	387	68	400			
	Süpürge, Temizlik Eşyası	794	17	900			
	Bayrak Satın Alınması ve Tamiri			100			
	Telefon Konuşma Parası	1167	65	1200			
	Su Harcaması	2554	02	2600			
	Kütüphane	328	35	300			
İnşaat Tamirat	Yeni İnşa						
	Esaslı Tamir						
	Dam Aktarma ve Badana gibi ufak tamir	808	33	800			
Çeşitli Harcamalar	İlan Bedeli	455		400			
	Sigorta Parası						
	Vergi	178	70	180			
	Posta Ücreti	21	80	30			
	Müsamere Masrafı	179	55	500			
	Fakir Öğrenciye Yardım	110	85	100			
	Diğer Masraflar	8291	97	8400			
KASA MEVCUDU		1635	36	1401	36		
TOPLAM		364743	42	370085	36		

Kaynak: Özel Esayan Ermeni Lisesi Arşivi, Milli Eğitim Müdürlüğü, 110/ 60 457sayı, 20 Ocak 1961 tarihli yazı.

SURP HAÇ TİBREVANK ERMENİ RUHBAN OKULU
1962 MALİ (1962-1963 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRİ

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1961		Okulun Teklifi 1962		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı						
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri	1200	00	1200	00		
Öğrenciden Alınan Ücret						
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı						
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller	20000	00	24000	00		
Cemaatin Yardımı	152172	40	155000	00		
Kilise veya Hastane Yardımı	62078	45	64000	00		
Banka Faizi	848	38	900	00		
Elişleri Satışı						
Bağışlar (Kalust Gülbekyan Fonu)	184500	00	172350	00		
Müsamere ve Konser Gelirleri	4131	00	4500	00		
Diğer Gelirler	1365	90	1300	00		
Kasa Mevcudu	1770	80	4211	99		
TOPLAM	428066	93	427461	99		

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1961		Okulun Teklifi 1962		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	14400	00	14400	00		
	Öğretmen Aylıkları	83988	00	90000	00		
	Memur Aylıkları	15192	00	16000	00		
	İşçi Ücretleri	64392	00	65000	00		
	Harcırah	8714	95	5750	00		
Besin (laşe)	Mutfak Masrafı	114454	86	120000	00		
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri	2484	25	2500	00		
	Giysi	29052	00	30000	00		
Isınma Aydımlat ma	Odun ve Kömür	12097	15	12500	00		
	Soba Tamiri ve Kurulması						
	Havagazı ve Elektrik	5594	68	6200	00		
Tesisat	Sıra ve Sandalye	199	50	250	00		
	Dolap ve Masa			2000	00		
	Ders Aletleri	3050	70	3000	00		
Kırtasiye	Kırtasiye	3953	00	4000	00		
	Bastırılacak Defter vb. ve Kitap	5494	19	5575	00		
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	1009	39	1050	00		
	Çeşme, Musluk ve Saat tamirleri	500	00	450	00		
	Süpürge, Temizlik Eşyası ve Sağlık	17175	71	16300	00		
	Telefon Konuşma Parası	1396	87	1500	00		
	Su Harcaması	5179	78	5200	00		
İnşaat	Yeni İnşa						
	Esaslı Tamir	15196	36	15000	00		
	Dam Aktarma ve Badana gibi ufak tamir	401	50	700	00		
Çeşitli Harcamalar	İlan Bedeli	720	00	800	00		
	Sigorta Parası	223	60	225	00		
	Vergi	1549	10	1549	00		
	Posta Ücreti	400	00	470	00		
	Müsamere Masrafı	825	75	630	00		
	Fakir Öğrenciye Yardım	8575	40	3750	00		
	Diğer Masraflar	7134	20	26622	99		
KASA MEVCUDU		4711	99				
TOPLAM		428066	93	427461	99		

Kaynak: Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, 12 Ocak 1963 tarih onaylı bütçe.

ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ
1969 MALİ (1969-1970 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRİ

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1968		Okulun Teklifi 1969		Milli Eğitim Müdürlüğünce Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı	150		150			
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri						
Öğrenciden Alınan Ücret	364770		371000			
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı						
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı						
Kilise veya Hastane Yardımı	515000		620000			
Banka Faizi						
Elişleri Satışı						
Bağışlar	29890		30000			
Müsamere ve Konser Gelirleri						
Diğer Gelirler	4710	65	4509	79		
Kasa Mevcudu	4665	73	18340	21		
TOPLAM	919186	38	1044000			

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1968		Okulun Teklifi 1969		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	35750		45000			
	Öğretmen Aylıkları	492191	52	594198			
	Memur Aylıkları	79160		82650			
	İşçi Ücretleri	89817	50	101100			
Besin (İşe)	Ayırman			817			
	Tahmini vekil ücreti			2235			
Isınma Aydınlama	Oduun ve Kömür	27284	94	30000			
	Soba Tamiri ve Kurulması						
	Havagazı ve Elektrik	13401	36	14000			
Tesisat	Sıra ve Sandalye						
	Yazı Tahtası	11937		7000			
	Dolap ve Masa						
	Ders Aletleri	6939	13	7000			
	Mefruşat	17951	90	9000			
Kırtasiye	Kırtasiye	3413	83	3500			
	Bastırılacak Defter vb.						
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	505		500			
	Süpürge, Temizlik Eşyası	1662	26	2000			
	Bayrak Satın Alınması ve Tamiri	5		300			
	Telefon Konuşma Parası	1944	07	2000			
	Su Harcaması	3020	22	3000			
	Kütüphane	2807	40	2500			
İnşaat Tamirat	Yeni İnşaa						
	Esaslı Tamir	10123	95	5000			
	Dam Aktarma ve Badana gibi ufak tamir						
Çeşitli Harcamalar	İlan Bedeli	550		1000			
	Sigorta Parası	59012	09	78000			
	Vergi	218	70	500			
	Posta Ücreti	154	55	250			
	Müsamere Masrafı	1098	80	500			
	Fakir Öğrenciye Yardım	1330	40	1500			
	Diğer Masraflar	41166	55	45000			
KASA MEVCUDU		18340	21	5450			
TOPLAM		919186	38	1044000			

Kaynak: Özel Esayan Lisesi Arşivi, Milli Eğitim Müdürlüğü, 111/ 92322 sayı, 9 Şubat 1970 tarihli yazı.

SURP HAÇ TIBREVANK ERMENİ RUHBAN OKULU
1969MALİ (1969-1970 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRLER

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1968		Okulun Teklifi 1969		Milli Eğitim Müdürlüğünce Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı						
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri	23920		34000			
Öğrenciden Alınan Ücret	Ücretsiz		Ücretsiz			
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı						
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı	457801	65	500000			
Kilise veya Hastane Yardımı						
Banka Faizi	14417	77	19900			
Elişleri Satışı						
Bağışlar- Dış Yardımlar	198605	70	260000			
Müsamere ve Konser Gelirleri						
Diğer Gelirler	2082	50	400			
TOPLAM	696827	62	814300			

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1968		Okulun Teklifi 1969		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	63816		63900			
	Öğretmen Aylıkları	197856		203400			
	Memur Aylıkları	58692		71280			
	İşçi Ücretleri	86655	72	112320			
Besin (İşe)	Mutfak Masrafı	115234	75	119000			
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri	4500		4500			
	Giysi	13781	25	10000			
Isınma Aydınlat ma	Oduun ve Kömür	45795	85	50000			
	Brülör vs. Tamiri	16053	20	15000			
	Havagazı ve Elektrik	11899	82	22000			
Tesisat	Sıra ve Sandalye						
	Dolap ve Masa			10000			
	Ders Aletleri						
	Mefruşat	13931	90	16000			
Kırtasiye	Kırtasiye	13878	40	15000			
	Bastırılacak Defter vb. Okul Araç Gereçleri	4638	20	5000			
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım						
	Süpürge, Temizlik ve Sağlık İşleri	4930	25	5000			
	Bayrak Satın Alınması ve Tamiri						
	Telefon Konuşma Parası	902	35	1500			
	Su Harcaması	6674	75	10000			
İnşaat Tamirat	Yeni İnşa						
	Esaslı Tamir						
	Dam Aktarma ve Badana gibi ufak tamir	12401	25	10000			
Çeşitli Harcamalar	Kira Parası	8400		8400			
	İlan Bedeli	3325	50	3000			
	Sigorta Parası	34557	38	40000			
	Vergi ve Bina Sigortaları	8988	40	9000			
	Müsamere Masrafı	12240		10000			
	Fakir Öğrenciye Yardım						
	Diğer Masraflar	16121	58				
TOPLAM		755274	60	814300			

Kaynak: Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, 13 Kasım 1969 tarih onaylı bütçe.

ESAYAN ERMENİ KIZ LİSESİ
1970 MALİ (1970-1971 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRLER

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1969-1970		Okulun Teklifi 1970- 1971		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı	150		150			
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri						
Öğrenciden Alınan Ücret	371365		394000			
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı						
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı						
Kilise veya Hastane Yardımı	618500		630200			
Banka Faizi						
Elişleri Satışı						
Bağışlar	29510		32000			
Müsamere ve Konser Gelirleri						
Diğer Gelirler	14348	41	5184	95		
Kasa Mevcudu	18340	21	1665	05		
TOPLAM	1052213	62	1063200			

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1969-1970		Okulun Teklifi 1970- 1971		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	45000		47250			
	Öğretmen Aylıkları	583910	96	618112	50		
	Memur Aylıkları	83750		73200			
	İşçi Ücretleri	101100		99050			
Besin	Mutfak Masrafı (Ayırtman)			500			
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri (İkramiye)			3887	50		
	(Tahmini vekil ücreti)			3000			
Isınma Aydınlatma	Odun ve Kömür	17471	14	20000			
	Soba Tamiri ve Kurulması						
	Havagazı ve Elektrik	12561	63	13000			
Tesisat	Sıra ve Sandalye						
	Dolap ve Masa	7352	50	3000			
	Ders Aletleri	7168		30000			
	Mefruşat	8203	95	2000			
Kirtasiye	Kirtasiye	6546	24	3500			
	Bastırılacak Defter vb.						
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	430		500			
	Süpürge, Temizlik Eşyası	2412	60	2500			
	Bayrak Satın Alınması ve Tamiri	190	-	200			
	Telefon Konuşma Parası	1633	70	2000			
	Su Harcaması	1115	37	2000			
	Kütüphane	2567		2000			
İnşaat	Yeni İnşaat						
	Esaslı Tamir	11926	15	5000			
	Dam Aktarma ve Badana						
Çeşitli Harcamalar	İlan Bedeli	650		3000			
	Sigorta Parası	67854	33	68000			
	Vergi	218	70	300			
	Posta Ücreti	284	55	400			
	Müsamere Masrafı	43356	90	2500			
	Fakir Öğrenciye Yardım	1479	80	1500			
	Diğer Masraflar	43365	05	82800			
KASA MEVCUDU		1665	05	1000			
TOPLAM		1052213	62	1063200			

Kaynak: Özel Esayan Lisesi Arşivi, Milli Eğitim Müdürlüğü, 111/93633sayı, 8 Mart 1971 tarihli yazı.

ÖZEL SURP HAÇ ERMENİ LİSESİ
1978 MALİ (1977-1978 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRLER

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1977		Okulun Teklifi 1978		Milli Eğitim Müdürlüğünce Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı	150		150			
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri						
Öğrenciden Alınan Ücret	100000		192350			
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı	1689850		1947500			
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı	110000		110000			
Kilise veya Hastane Yardımı						
Banka Faizi						
Elişleri Satışı						
Bağışlar- Dış Yardımlar						
Müsamere ve Konser Gelirleri						
Diğer Gelirler						
TOPLAM	1900000		2250000			

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1977		Okulun Teklifi 1978		Milli Eğitim Müdürlüğünce Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	137148		146892			
	Öğretmen Aylıkları	539214		617604			
	Memur Aylıkları	132700		202800			
	İşçi Ücretleri	208800		214800			
	Yolluk	4000		4000			
Besin (İaşe)	Mutfak Masrafı	400000		450000			
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri	6000		10000			
	Giysi	5000		10000			
Isınma Aydınlatma	Odun ve Kömür- Mazot	110000		160000			
	Soba Onarımı ve Kurulması						
	Havagazı ve Elektrik	35000		40000			
Tesisat	Sıra ve Sandalye						
	Yazı Tahtası	3500		5000			
	Dolap ve Masa	7500		10000			
	Ders Aletleri	5000		10000			
	Mefruşat						
Kırtasiye	Kırtasiye	40000		60000			
	Bastırılacak Defter vb. Okul Araç Gereçleri						
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	3000		5000			
	Süpürge, Temizlik	3000		6000			
	Telefon Konuşma Parası	4000		8000			
	Su Harcaması	16000		20000			
	Kütüphane	2000		2000			
İnşaat Tamirat	Yeni İnşa						
	Esaslı Tamir	10000		25000			
	Dam Aktarma ve Badana gibi ufak tamir	10000		29700			
Çeşitli Harcamalar	Kira Parası						
	İlan Bedeli	1000		5000			
	Sigorta Parası	206888		183224			
	Vergi – Sivil Savunma	3250		3980			
	Posta Ücreti	1000		2000			
	Müşamere Gideri	3000		5000			
	Fakir Öğrenciye Yardım- Sağlık İşleri	3000		5000			
	Eski Borç- Gezi, Spor, İnceleme	5000		9000			
TOPLAM	1900000		2250000				

Kaynak: Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, 14 Şubat 1978 tarih onaylı bütçe.

ÖZEL SURP HAÇ ERMENİ LİSESİ
1980 MALİ (1979-1980 DERS) YILI BÜTÇE CETVELİ

YILLIK GELİRLER

GELİRLER	Geçen Mali Yıl 1979		Okulun Teklifi 1980		Milli Eğitim Müdürlüğünce Kabul Edilen	
	Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Vilayetin Yardımı	150		150			
Bahçe, Akar, Dükkân Geliri						
Öğrenciden Alınan Ücret Velilerden alınan teberru	100000		200000			
Diploma, Cüzdan Belgesi Ücretleri						
Kırtasiye, Kitap Satışı, vb. Geliri						
Bağlı Olduğu Kurumun veya Sahibinin Yardımı	220690		3166675			
Üyelerden Alınacak Aylık Bedeller						
Cemaatin Yardımı	110000		200000			
Kilise veya Hastane Yardımı						
Banka Faizi						
Elişleri Satışı						
Bağışlar- Dış Yardımlar						
Müsamere ve Konser Gelirleri						
Diğer Gelirler						
TOPLAM	2417060		3566825			

YILLIK MASRAFLAR

MASRAFLAR		Geçen Mali Yıl 1979		Okulun Teklifi 1980		Milli Eğitim Müdürlüğüne Kabul Edilen	
		Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.
Aylık Ücret	Müdür ve Müdür Yardımcısı Aylıkları	115584		227760			
	Öğretmen Aylıkları	782796		1213716			
	Memur Aylıkları	254400		194400			
	İşçi Ücretleri	209600		402000			
	Yolluk	4000		6000			
Besin (İaşe)	Mutfak Masrafı	450000		650000			
	Yatakhane ve Yemekhane Malzemeleri	10000		15000			
	Giysi	10000		15000			
Isınma Aydınlatma	Odun ve Kömür	160000		250000			
	Soba Onarımı ve Kurulması						
	Havagazı ve Elektrik	40000		50000			
Tesisat	Sıra ve Sandalye						
	Yazı Tahtası	5000		7500			
	Dolap ve Masa						
	Ders Araçları	10000		15000			
	Mefruşat	10000		15000			
Kırtasiye	Kırtasiye	60000		80000			
	Bastırılacak Defter vb. Okul Araç Gereçleri						
Farklı Masraflar	Cam, Çerçeve, Baca, Lağım	5000		10000			
	Süpürge, Temizlik	6000		9000			
	Bayrak Satın Alınması ve Tamiri			5000			
	Telefon Konuşma Parası	8000		12000			
	Su Gideri	20000		40000			
	Kütüphane	2000		4000			
İnşaat Tamirat	Yeni İnşa						
	Esaslı Tamir- Doğrama	25000		30000			
	Dam Aktarma ve Badana gibi ufak tamir	29700		45000			
Çeşitli Harcamalar	Kira Parası						
	İlan Bedeli	5000		7000			
	Sigorta Parası	170000		230000			
	Vergi – Sivil Savunma	3000		4895			
	Posta Ücreti	2000		3000			
	Müsamere Gideri	5000		6000			
	Fakir Öğrenciye Yardım- Sağlık İşleri	5000		7000			
	Eski Borç- Gezi, Spor, İnceleme	9000		12000			
TOPLAM	2417060		3556825				

Kaynak: Özel Surp Haç Ermeni Lisesi Arşivi, 9 Nisan 1980 tarih onaylı bütçe.